

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΠΜΣ: Η σύγχρονη εγκληματικότητα
και η αντιμετώπισή της**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Η ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΥΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ”

ΑΤΣΕΡΠΗ ANNA

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

**ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ι. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Α. ΜΑΓΓΑΝΑΣ
ΕΠΙΚ. ΚΑΘ. Γ. ΛΑΖΟΣ**

ΑΘΗΝΑ 2007

***«This is the story of a crime – of the murder of reality.
And the extermination of an illusion – the vital illusion,
the radical illusion of the world.
The real does not disappear into illusion;
it is illusion that disappears into reality»***

J. Baudrillard, Perfect Crime, 1996

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Συντομογραφίες	5
Εισαγωγή	8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ - ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	
1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός	17
2. Η τρομοκρατία ως μορφή κρατικού εγκλήματος στο σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας	31
3. Οι θεωρίες συνωμοσίας και κρατική τρομοκρατία στην κοινωνία της ασφάλειας	38
4. Ανθρώπινα δικαιώματα, τρομοκρατία και παγκόσμιο δίκτυο ασφάλειας	43
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ - ΟΙ ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΩΝ ΗΠΑ	
Η εξέλιξη των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ	50
1. Οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ πριν τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο	51
2. Οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο	53
3. Η επίδραση των μυστικών υπηρεσιών στη διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής	57
3.1. Η κρίση της Κούβας	59
4. Ο ακτιβισμός των μυστικών υπηρεσιών	63
5. Οι έρευνες για τις μυστικές υπηρεσίες	65
6. Η αποτίμηση των δραστηριοτήτων τους	68
7. Οι πολιτικοποιημένες μυστικές υπηρεσίες	69
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ - Η NSA	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Η National Security Agency	
1. Η ίδρυση της NSA	76
2. Η δομή της NSA	79
3. Η αποκάλυψη των δραστηριοτήτων της	84
4. Τα μέσα	89
4.1. Το δίκτυο echelon	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Η εμπλοκή της NSA στις παγκόσμιες κρίσεις	
1. Η εμπλοκή στον Πόλεμο του Κόλπου	100
2. Η εμπλοκή στα γεγονότα της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου 2001	105
3. Η εμπλοκή στο Ιράν	117
Επίλογος	127
Βιβλιογραφία	138

Πρόλογος

Η ανάπτυξη της εγκληματολογίας πάνω στην αρχή της αιτιότητας σημαίνει ότι το εγκληματικό φαινόμενο ερμηνεύεται μεν ως προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας, ωστόσο αναγνωρίζεται ένα σύνολο προεγκληματικών παραγόντων ή καταστάσεων που επηρεάζουν και ωθούν προς την εκδήλωση αντικανονικών συμπεριφορών. Το έγκλημα επομένως, ως εννοιολογικός ορισμός, καλύπτει τέτοια ποικιλία δραστηριοτήτων που είναι δύσκολο να αναπτυχθεί μία ενιαία θεωρία ερμηνείας όλων των όψεων της εγκληματικής πραγματικότητας.

Το κρατικό έγκλημα αποτελεί μία από τις πολλές μορφές εκδήλωσης του εγκληματικού φαινομένου και μπορεί ως έννοια να αποτελεί κάτι νέο στη μελέτη της εγκληματολογίας, ωστόσο αποτελεί μία κρατική πρακτική με ιστορική ορατότητα. Η μελέτη του ως αυτόνομου φαινομένου αναπτύχθηκε προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα και συνδέθηκε με έννοιες όπως συμφέρον, ισχύς, επεμβατισμός και επιτήρηση. Για να γίνει σωστά αντιληπτή η έννοια του κρατικού εγκλήματος είναι αναγκαίο να προσδιορισθεί από την αρχή το περιεχόμενο και η επιστημονική χρησιμότητά της αλλά και εκείνες οι κρατικές δράσεις που παράγουν αντικανονική συμπεριφορά. Κοινή διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι τα φαινόμενα αυτά διευκολύνονται στην εμφάνισή τους ανάλογα με τη μείωση της αντίστασης της κοινωνίας στην αντίληψή της σχετικά με τη συμπεριφορά του κράτους κατά τη διαδικασία εκπλήρωσης κρατικών στόχων. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε ότι το κρατικό έγκλημα αποτελεί την τέχνη του συσχετισμού δυνάμεων κατά τέτοιον τρόπο ώστε να δώσουν στο κράτος μία ώθηση για την εκπλήρωση ενός στόχου.

Το κρατικό έγκλημα δεν αποτελεί απόρροια της προσπάθειας επίτευξης στόχων μέσα σε ένα περιβάλλον κοινωνικής σταθερότητας, αλλά μάλλον εργαλείο για την επίτευξη της σταθερότητας της εκάστοτε εξουσίας. Είναι επίσης αυτονόητο ότι διαθέτει ποικιλία μορφών με διαφορετική επίδραση σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Μόνο με την παραδοχή της ύπαρξης κρατικά βλαπτικής συμπεριφοράς μπορούμε να ξεκινήσουμε τη μελέτη μας και να διαπιστώσουμε το πότε εντείνεται η εμφάνισή της.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η ενασχόληση με μία από τις όψεις αυτές, το κρατικό έγκλημα των μυστικών υπηρεσιών και η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι κρατικοί μηχανισμοί και οι λειτουργίες τους συνεισφέρουν

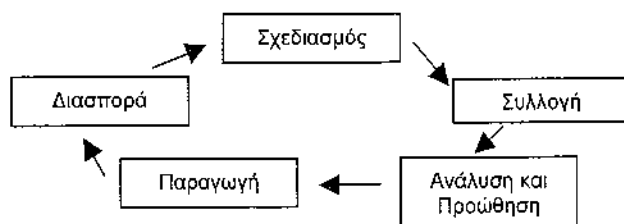
στην εμφάνισή του. Θα αναφερθούμε κυρίως στους τρόπους με τους οποίους οι κρατικοί αυτοί μηχανισμοί στρέφονται όχι μόνο εναντίον των πολιτών ενός κράτους αλλά και εναντίον των πολιτών άλλων κρατών υπό το πρόσχημα της εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων. Θα αναφερθούμε στους τρόπους με τους οποίους το έγκλημα αυτού του τύπου ταυτίζεται με φαινόμενα τρομοκρατίας τα οποία επιτυγχάνει να αποχαρακτηρίσει εκμεταλλευόμενο την επιρροή του κράτους επάνω στην κοινωνία και την ανοχή της.

Τελειώνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Γ. Λάζο για τις πολύτιμες παρατηρήσεις του αλλά και τον κ. Μάριο Ευρυβιάδη για την ευγενική παραχώρηση μέρους του υλικού του.

Αθήνα 2007

Συντομογραφίες¹

- **AFSA (Armed Force Security Agency):** Υπηρεσία Ασφαλείας Στρατού (ΗΠΑ)
- **Black Chamber:** κωδική ονομασία του Τμήματος Αποκρυπτογράφησης του Αμερικάνικου Ναυτικού κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο.
- **CIA (Central Intelligence Agency):** Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΗΠΑ).
- **CSE (Communication Security Establishment):** η μυστική υπηρεσία πληροφοριών του Καναδά.
- **COMSAT Intercept Mission:** ο όρος χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει τις υποκλοπές δορυφορικών επικοινωνιών
- **COMINT (Communications intelligence):** η συλλογή τεχνικών πληροφοριών και νοημοσύνης από ξένες επικοινωνίες από άλλον εκτός από τον οποίον προορίζεται
- **DIA (Defence Intelligence Agency):** Υπηρεσίας Πληροφοριών Άμυνας (ΗΠΑ)
- **DSD (Defence Security Directorate):** η μυστική υπηρεσία πληροφοριών της Αυστραλίας
- **DCI (Director of Central Intelligence):** Διευθυντής Εθνικών Πληροφοριών (ΗΠΑ)
- **DIRNSA (Director of National Security Agency):** Διευθυντής της NSA
- **Echelon:** δίκτυο παγκόσμιας παρακολούθησης που χρησιμοποιείται από την NSA
- **ELINT (Electronic intelligence):** η τεχνική και γεωτοπική πληροφορία που συλλέγεται από ηλεκτρομαγνητικά κύματα προερχόμενα από πηγές άλλες εκτός των πυρηνικών και ραδιενεργών
- **FISA (Foreign Intelligence Surveillance Act):** νομοθετική ρύθμιση για την παρακολούθηση των εκτός συνόρων επικοινωνιών (ΗΠΑ)
- **FISINT (Foreign instrumentation signals intelligence):** οι τεχνικές πληροφορίες που προέρχονται από την υποκλοπή ξένων ηλεκτρομαγνητικών εκπομπών που σχετίζονται με δοκιμαστικές και επιχειρησιακές δοκιμές μη αμερικανικών αεροδιαστημικών συστημάτων και συστημάτων επιφανείας²
- **COMINT (Communications intelligence):** οι COMINT αφορούν κάθε ενέργεια υποκλοπής ξένων επικοινωνιών και πραγματοποιούνται σχεδόν από κάθε έθνος από τη στιγμή που αποκτήθηκε πρόσβαση στις διεθνώς πραγματοποιούμενες επικοινωνίες. Αποτελεί (σε επίπεδο ΗΠΑ) αποκλειστική αρμοδιότητα της NSA. Η COMINT μπορεί να προσομοιαστεί με μία γιγαντιαία κλίμακας βιομηχανική δραστηριότητα, η οποία παρέχει στους πελάτες της πληροφορίες από τις διπλωματικές, οικονομικές και επιστημονικές εξελίξεις. Η διαδικασία με την οποία οι πληροφορίες εντοπίζονται, συλλέγονται, κατευθύνονται και διεκπεραιώνονται είναι ίδια για όλες τις χώρες και είναι γνωστή με τον όρο Intelligence Cycle. Ο κύκλος δραστηριότητας της COMINT έχει ως εξής:

¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους χρησιμοποιούμενους όρους μπορούμε να ανατρέξουμε στο βιβλίο του Α. Κολοβού, *Διάστημα και Εθνική Ασφάλεια. Πολιτικές και Στρατηγικές Διαστάσεις*, εκδ. Ποιότητα, 2003.

² El. B. Bazan, J. K. Elsea, Congressional Research Congress, *Memorandum* January 5, 2006, *Presidential Authority to Conduct Warrantless Electronic Surveillance to Gather Foreign Intelligence Information*.

Για κάθε βήμα αυτής της διαδικασίας, υπεύθυνο είναι και ένα ξεχωριστό Τμήμα. Για παράδειγμα, ο μεγαλύτερος σταθμός διοίκησης της NSA, στο Menwith Hill της Αγγλίας, υπεύθυνος για τη διαχείριση πάνω από 250 απόρρητων προγραμμάτων, διαιρείται σε τρία υποτμήματα: OP, Operations and Plans, CP Collection Processing, EP, Exploitation and Product. Σε παγκόσμια κλίμακα, δαπανώνται περίπου 15-20 δις € στις δραστηριότητες της COMINT. Οι COMINT άρχισαν να χρησιμοποιούνται ευρέως εξαιτίας της ύπαρξης της συμφωνίας UKUSA. Οι δραστηριότητες COMINT αποτελούν συστατικό στοιχείο των SIGINT, οι οποίες επίσης περιλαμβάνουν τη συλλογή non-communications signals, όπως οι εκπομπές ραδιοκυμάτων. Οι στόχοι των COMINT ποικίλλουν, οι κυριότεροι όμως είναι οι στρατιωτικές και διπλωματικές παγκοσμίως πραγματοποιούμενες επικοινωνίες. Από το 1960, με την έκρηξη του παγκόσμιου εμπορίου, η οικονομική κατασκοπεία και η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις, αποτελούν επίσης μέρος των δραστηριοτήτων COMINT. Οι πλέον σύγχρονοι στόχοι, αφορούν το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα. Οποιαδήποτε πρόσβαση στα κανάλια των διεθνών επικοινωνιών αποκτάται για έναν σκοπό, η πρόσβαση σε οποιοδήποτε άλλο κανάλι είναι αυτόματη και εξαρτάται από το τεχνολογικό επίπεδο ανάπτυξης της κάθε υπηρεσίας. Για παράδειγμα η COMINT πληροφορίες που χρησιμοποιούν η NSA και η Βρετανική GCHQ έχουν πρωταρχικά συλλεχθεί με στόχο την δημιουργία βάσης δεδομένων αντιφρονούντων ατόμων σε επίπεδο ΗΠΑ μεταξύ 1967 και 1975³.

- **GCSB (General Communication Security Bureau):** η μυστική υπηρεσία πληροφοριών της Ν. Ζηλανδίας
- **GCHQ (Government Communications Head Quarters):** η μυστική υπηρεσία πληροφοριών του Ην. Βασιλείου
- **HUMINT (Human Intelligence):** ο όρος χρησιμοποιείται προκειμένου να δηλώσει ανθρώπινες και όχι τεχνικές πηγές συλλογής πληροφοριών. Η συλλογή HUMINT πληροφοριών είναι ευθύνη της CIA⁴ και της DIA⁵
- **IMINT (Imagery Intelligence):** συλλογή πληροφοριών μέσω απεικονιστικών τεχνολογικών συστημάτων. Η ευθύνη ανήκει στην NSA
- **MAGIC:** κωδικό όνομα της επιχείρησης αποκρυπτογράφησης των Ιαπωνικών επικοινωνιών κατά τις ναυμαχίες του Ειρηνικού
- **MASINT (Military Intelligence and Measurement and Signature Intelligence):** η συλλογή και αξιολόγηση μηνυμάτων πληροφοριών στρατιωτικού ενδιαφέροντος. Η ευθύνη ανήκει στην DIA
- **NCS (National Cryptologic School):** Εθνική Κρυπτολογική Σχολή (ΗΠΑ)
- **NSA (National Security Agency):** Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας (ΗΠΑ)
- **NGA⁶ (National Geospatial Intelligence Agency):** ανήκει διοικητικά και λειτουργικά στο Υπουργείο Αμύνης των ΗΠΑ με στόχο την άμεση και έγκαιρη παροχή οποιασδήποτε γεωγραφικής πληροφορίας που μπορεί να εξυπηρετήσει τους σκοπούς των στρατιωτικών επιχειρήσεων
- **NIA (National Intelligence Authority):** Εθνική Αντιπροσωπεία Πληροφοριών (ΗΠΑ)
- **NIE (National Intelligence Estimates):** Εθνική Υπηρεσία Εκτίμησης Πληροφοριών (ΗΠΑ)
- **NRO (National Reconnaissance Office):** Εθνική Αναγνωριστική Υπηρεσία (ΗΠΑ)

³ Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2000, με τίτλο «Interception Capabilities».

⁴ www.cia.gov

⁵ www.dia.mil

⁶ www.nima.mil

- **NSA (National Security Act):** νομοθετική Πράξη Εθνικής Ασφάλειας (ΗΠΑ)
- **NSC (National Security Council):** Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας (ΗΠΑ)
- **COI (Office of the Coordination of Information):** Γραφείο Συντονισμού Πληροφοριών (ΗΠΑ)
- **OSS (Office of Strategic Services):** Γραφείο Στρατηγικών Υπηρεσιών (ΗΠΑ)
- **PURPLE:** κωδικό όνομα της επιχείρησης αποκρυπτογράφησης των Ιαπωνικών επικοινωνιών κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο
- **R&A (Research & Analyze):** Τμήμα Ανάλυσης και Έρευνας Πληροφοριών (ΗΠΑ)
- **Room 40:** Τμήμα του Βρετανικού Ναυτικού κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο με αρμοδιότητα τις αποκρυπτογραφήσεις
- **SALT I, II (Strategic Arms Limitation Tasks):** συμφωνίες για τον περιορισμό των οπλικών συστημάτων μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ
- **SIGINT (Signals intelligence):** ο όρος χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει μία κατηγορία πληροφοριών αποτελούμενη από μεμονωμένες είτε συνδυαστικές επικοινωνιακές πληροφορίες, οι οποίες δύναται να συλλεχθούν ανεξαρτήτων του τρόπου που αυτές μεταδίδονται. Η National Security Agency συγκεντρώνει, αναλύει και διασπείρει ξένες πληροφορίες. Η ρήση ότι η γνώση είναι δύναμη ποτέ δεν ήταν περισσότερο αληθινή όταν αναφέρεται σε κινδύνους εναντίον του έθνους και ο ρόλος των SIGINT είναι η υπερπήδηση αυτών των κινδύνων. Η SIGINT αποστολή της NSA⁷ προστατεύει το αμερικανικό έθνος μέσα από: την παροχή των απαραίτητων πληροφοριών στην κυβέρνηση προκειμένου αυτή να λάβει τις κατάλληλες αποφάσεις που αφορούν την άμυνα αλλά και τα εξωτερικά συμφέροντα των ΗΠΑ, την προστασία των συμφερόντων των αμερικανών πολιτών εμμένοντας στις επιταγές του αμερικανικού συντάγματος, την υπεύθυνη και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο χρήση των εθνικών πηγών
- **State Department:** Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ
- **TP-Ajax:** μυστική επιχείρηση των ΗΠΑ και του Ην. Βασιλείου για την ανατροπή του Μοσαντέκ
- **UKUSA:** σύμφωνο συνεργασίας σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ ΗΠΑ, Ην. Βασιλείου, Ν. Ζηλανδίας, Αυστραλίας και Καναδά
- **ULTRA:** Κωδικό όνομα της επιχείρησης αποκρυπτογράφησης των γερμανικών επικοινωνιών κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο.
- **USA Patriot Act (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism):** Νομοθετική Ρύθμιση του 2003 που επιτρέπει τη διενέργεια παρακολουθήσεων στα πλαίσια του πολέμου κατά της τρομοκρατίας.

⁷ www.nsa.gov/index.cfm

Εισαγωγή

Η εγκληματολογία αποτελεί μία ιδιότυπη επιστήμη διότι επιχειρεί να μελετήσει τόσο σε μακρο όσο και σε μικρο επίπεδο ένα φαινόμενο με διττή προέλευση: το έγκλημα τόσο ως προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας όσο και ως απόρροια κοινωνικών διεργασιών και αρνητικών αξιολογήσεων. Αυτή η διττή προέλευση πολλές φορές οδήγησε την εγκληματολογία σε επιστημολογικά αδιέξοδα, καθώς περιόρισε τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Ιστορικά, μία από τις κυριότερες προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπίσει η εγκληματολογία υπήρξε η αναζήτηση της αντικειμενικής αλήθειας, μία αναζήτηση που εκφράστηκε μέσω της ανάγκης αναγωγής των ποιοτικών αποτελεσμάτων των εμπειρικών δεδομένων σε ποσοτικά και που οδήγησε πολλές φορές τη θεωρητική εγκληματολογική σκέψη σε σχετικιστικές τάσεις. Όπως μάλιστα τονίζει και ο Ι. Φαρσεδάκης⁸ η μελέτη της ιστορικής διαδρομής των εγκληματολογικών θεωριών μας αποδεικνύει μία αναντιστοιχία προς την αντικειμενική επιστημονική γνώση και μία τάση προσαρμογής τους προς τις επικρατούσες κατά περίοδο αξίες, στάσεις και κυρίαρχα Παραδείγματα.

Εφόσον λοιπόν το ζητούμενο της εγκληματολογίας είναι η μελέτη του συνολικού εγκληματικού φαινομένου, η προσέγγισή του οφείλει να γίνεται μέσα από την εξεύρεση της συνολικής αλήθειας της ίδιας της πραγματικότητας. Και επειδή το έγκλημα αποτελεί φαινόμενο κοινωνικό, το ζητούμενο είναι η αναζήτηση της αλήθειας της κοινωνικής πραγματικότητας. Ανταποκρινόμενοι λοιπόν στις προκλήσεις των σύγχρονων κοινωνιών και των μετεξελίξεων των δομών τους, η ενασχόληση της παρούσας εργασίας με μία όψη εμφάνισης του εγκληματικού φαινομένου, όπως το κρατικό έγκλημα των μυστικών υπηρεσιών, τονίζει ακριβώς αυτήν την ανάγκη μελέτης της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα στην οποία αναπτύσσεται. Η αναζήτηση των αιτιών εμφάνισης φαινομένων κρατικά οργανωμένου εγκλήματος και η προαγωγή τους σε δομικά στοιχεία του τρόπου δράσης των σύγχρονων μορφών εξουσίας θα πραγματοποιηθεί μέσα από την κατάδειξη της ιστορικής

⁸ Ι. Φαρσεδάκης, *Κρίση Αξιών και Εγκληματολογία. Η Οπτική των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Γενική Εισήγηση στο Συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης Εγκληματολόγων με το ίδιο θέμα.

ορατότητας και σύνδεσης τριών χωροχρονικά ασύνδετων φαινομένων: της εγκληματικότητας, της κοινωνικής δομής και της οικονομίας.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας θα προσεγγίσουμε την έννοια του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος και τις επιρροές που δέχθηκε στη διαμόρφωσή της. Η βασική ανάλυσή μας θα στηριχθεί στο γεγονός ότι η οντολογικότητα του κράτους και η ιστορικότητα των αποφάσεών του αντικατοπτρίζει την πιο σημαντική κατά Luhmann⁹ ιδιότητα του συστήματος που είναι η σχέση του με το χρόνο και η συνεχόμενη προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των προσανατολισμών και των στόχων του. Αν και κατά τον Parsons το κράτος αποτελεί μία ολότητα διαντιδρώντων μονάδων με στόχο τη συσσώρευση πλούτου, ωστόσο δεν μπορούμε εύκολα να το διαχωρίσουμε από το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπαράγεται. Τόσο ο Parsons όσο και ο Etzioni¹⁰ είχαν επισημάνει την κρισιμότητα του εξωτερικού περιβάλλοντος στην εμφάνιση φαινομένων εγκληματικότητας. Αν και οι οργανισμοί διακρίνονται σαφώς από το εξωτερικό τους περιβάλλον, ωστόσο είναι αδύνατο να μείνουν ανεπηρέαστοι από αυτό. Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από ποικιλία επιδιωκόμενων στόχων που βρίσκονται σε άμεση συνάφεια με τη ρευστότητα του παγκόσμιου οικονομικοπολιτικού περιβάλλοντος, ένα περιβάλλον εξαιρετικά απρόβλεπτο και συνεπώς εγκληματογενές, ο προσανατολισμός του κράτους προς το στόχο της συσσώρευσης δε συνάδει με την τήρηση της νομιμότητας, αλλά μάλλον προλειαίνει το έδαφος καταστρατήγησης της νόμιμης οδού.

Από την άλλη και η αρχιτεκτονική μίας οργάνωσης σχετίζεται άμεσα με τον κοινωνικό χαρακτήρα της και το σύστημα εξουσίας που διαθέτει. Η γεωγραφία της επηρεάζει κατά πολλούς και τον τρόπο λειτουργίας της ιδιαίτερα στα σημεία όπου το σύστημα στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις άτυπες σχέσεις. Η φυσική εγγύτητα διευκολύνει τη δημιουργία πρωτογενών ομάδων ενώ η φυσική απόσταση μπορεί να οδηγήσει στην πόλωση δημιουργώντας μία στάση «εμείς» και «εκείνοι», στάση η οποία, ενεργοποιώντας μηχανισμούς

⁹ Ε. Λαμπροπούλου, *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα ΜΜΕ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 153.

¹⁰ S. Box, *Power, Crime and Mystification*, Routledge, 1983, p.p. 34-37.

εξουδετέρωσης, διευκολύνει την εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών¹¹. Αν και θα μπορούσε να δικαιολογηθεί η εμφάνιση κάποιων φαινομένων κρατικής εγκληματικότητας στα πρώιμα στάδια ανάπτυξης του καπιταλισμού, η διαπίστωση ότι το κρατικό έγκλημα εξακολουθεί να αποτελεί παγιωμένη πλέον τακτική ταυτίζεται με την άποψη των παραπάνω θεωρητικών ότι οι αβεβαιότητες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργεί ένας οργανισμός αυξάνουν την εμφάνιση φαινομένων οργανωσιακού εγκλήματος.

Ο οντολογισμός του κρατικού εγκλήματος λοιπόν, αποδέχεται την εγγενή επιθυμία του κράτους ως συστήματος να ικανοποιεί τις ανάγκες του, ανάγκες που ταυτίζονται με τις ανάγκες και τα προβλήματα του καπιταλισμού και αναγνωρίζει την ύπαρξη λειτουργικών μερών του τα οποία στοχεύουν προς αυτήν την κατεύθυνση¹². Το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι το κράτος παρεμβαίνει νομιμοποιώντας τις διαδικασίες για την ικανοποίηση αυτή και σε επίπεδο ατομικής (εκτός από τη συλλογική) συνείδησης ενσωματώνοντας σε αυτήν ρόλους και παγιώνοντας συμπεριφορές με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας και της συνέχειας στη δικαιολόγηση των κρατικών ενεργειών¹³. Αυτή η βολонταριστική προσέγγιση πρέπει πρωτογενώς να κατανοηθεί ως ένας μοναδικός τρόπος έκφρασης της ανθρώπινης κοινωνικότητας. Η δημιουργία, η συνέχεια ή η αλλαγή των κοινωνικών σχηματισμών εξαρτάται από την αλληλεπίδραση «υπεύθυνων» δράσεων¹⁴ που θέτουν το πλαίσιο εντός του οποίου πραγματώνεται η κοινωνική ζωή.

Και στο σημείο αυτό έρχεται η απάντηση στο ερώτημα του πώς η εμφάνιση μίας βαριάς μορφής εγκληματικότητας όπως η κρατική μπορεί να παραμένει αθέατη ή να δικαιολογείται στην κοινωνική συνείδηση. Η απάντηση βρίσκεται στο νόμο ως θεμέλιο λίθο για την επιβίωση του κράτους, στην κατασκευή του τόσο σε επίπεδο αρνητικών αξιολογήσεων όσο και σε επίπεδο χρήσης του ως εργαλείο κρατικού αυτοέλεγχου αλλά και στη ρευστότητα των κοινωνικών διεργασιών. Αυτό δε σημαίνει ότι μπορούμε να ταυτίσουμε την πραγματικότητα με τη αντικειμενική αλήθεια, αλλά απλώς να τη

¹¹ A. Giddens, *Κοινωνιολογία*, εκδ. Gutenberg, 2002, σ. 399.

¹² I. Craib, *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία*, εκδ. Ελλ. Γράμματα, 1998, σ.σ. 71-73.

¹³ I. Craib, *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία*, εκδ. Ελλ. Γράμματα, 1998, σ.σ. 75-78.

¹⁴ Βλ. ό.π. B. Barnes, σ. 348.

νοηματοδοτήσουμε ως έναν μηχανισμό που τροφοδοτεί μία διαδικασία ενσωμάτωσης ρόλων και προσδοκιών που τελικά οδηγούν στην εκλογίκευση της εγκληματικής συμπεριφοράς μέσα από την ανάπτυξη τεχνικών εξουδετέρωσης. Το κρατικά οργανωμένο έγκλημα προϋποθέτει μπορούμε να πούμε την ύπαρξη διαντιδρώντων υποκειμένων τα οποία ενδέχεται να επωφελούνται από αυτό σε κρατικό ή ακόμα και σε υπερκρατικό επίπεδο. Στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε μέσα από τη μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων να θεμελιώσουμε την ύπαρξη μίας όψης του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος, ακολουθώντας τη μέθοδο του Bhaskar¹⁵, ο οποίος αναδεικνύοντας τις κοινωνικές διεργασίες προσπάθησε να καταστήσει την πραγματικότητα εφικτή ως προς την προσέγγιση και την ερμηνεία της. Θα παρατηρήσουμε ιστορικά τον τρόπο λήψης κρατικών αποφάσεων και την εφαρμογή κρατικών δράσεων προσπαθώντας να καταδείξουμε τα κοινά χωροχρονικά σημεία τους έτσι ώστε να εκφράσουμε ένα προσδιοριστικό πλαίσιο αυτού του είδους του εγκληματικού φαινομένου, εντοπίζοντας σε βάθος χρόνου τα συμπεριφορολογικά του στοιχεία.

Από συστημική άποψη, όλα τα σύνολα μπορούν να μελετηθούν και να κατανοηθούν ως μία δέσμη ιεραρχικά οργανωμένων ρόλων ή θέσεων που περισσότερο ή λιγότερο είναι συμβατά μεταξύ τους. Τέτοιοι ρόλοι ή κοινωνικές θέσεις είναι πραγματικοί, με την έννοια ότι οι θεσμοθετημένοι κανόνες και νόρμες εκ των οποίων συνίστανται, ενεργοποιούνται μόνον όταν οι φορείς δράσης τους εμπλέκονται σε μία διαδικασία συσχέτισής τους με άλλους φορείς. Από την προοπτική του φορέα, οι κοινωνικές ιεραρχίες συνίστανται από επίσης ιεραρχικά συσχετιζόμενους φορείς δράσης που εμπλέκονται σε πολύπλοκα σχέσεις συγκρουσιακής και όχι συναινετικής υφής¹⁶. Η ακολουθία της μαρξιστικής θεώρησης στην ερμηνεία του κρατικού εγκλήματος επιτρέπει να αναλύουμε το ρόλο των κοινωνικών σχηματισμών και από τη σκοπιά της κοινωνικής ενσωμάτωσης, δηλαδή της ενσωμάτωσης των σχέσεων σύγκρουσης και συναίνεσης στη συλλογική συνείδηση¹⁷ αλλά και να υποστηρίξουμε μέσω της διαχρονικότητας του φαινομένου τον πολιτικό

¹⁵ R. Bhaskar, *Reclaiming Reality*, Verso, London-New York, p. 69.

¹⁶ N. Κουζέλης, *Η Κρίση της Κοινωνιολογικής Θεωρίας*, εκδ. Θεμέλιο, 2000, σ.σ. 56-57.

¹⁷ Βλ. ό.π. N. Κουζέλης, σ. 142.

χαρακτήρα του καθώς το «έγκλημα προϋποθέτει εννοιολογικά την ύπαρξη απαγόρευσης ή επιταγής, δηλαδή την έκφραση μίας κυρίαρχης βούλησης, της κρατικής στην περίπτωση αυτή βούλησης που εκφράζεται με τον νόμο»¹⁸.

Το γεγονός της ελλιπούς ενασχόλησης της εγκληματολογίας με τις όψεις της κρατικής εγκληματικότητας και της σιωπηρής ανοχής της κοινωνίας η οποία τείνει να την αφομοιώσει στη συλλογική της συνείδηση ως απολύτως φυσιολογική δραστηριότητα, δε σημαίνει ότι το κρατικό έγκλημα δεν αποτελεί από τις πλέον σοβαρές εκφάνσεις του εγκληματικού φαινομένου. Οι ρίζες της κρατικής εγκληματικότητας βρίσκονται βαθιά στην κοινωνική πραγματικότητα, στους ρόλους και τα προνόμια που η ίδια η κοινωνία έχει αποδώσει στο κράτος για την επιβίωσή της και εντοπίζονται σε τρία επίπεδα διαχείρισης. Το πρώτο επίπεδο αφορά στη διαχείριση του μονοπωλίου εξάσκησης της βίας που του εκχωρείται από την κοινωνία, γεγονός που δεν αποκλείει φαινόμενα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο κατά τη διαδικασία επιδίωξης των κρατικών στόχων. Το δεύτερο επίπεδο αφορά στη νομοπαρασκευαστική ιδιότητα του κράτους, τη διαχείριση της επιλογής εγκληματοποίησης ή μη συμπεριφορών. Το τρίτο επίπεδο αφορά στον διαχειριστικό έλεγχο που το κράτος ασκεί στο σύστημα και τους φορείς απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, έλεγχος που του επιτρέπει να εντοπίζει και να αδρανοποιεί τους εξωτερικούς του «εχθρούς», να βρίσκεται ουσιαστικά σε θέση να αποκρύπτει την εγκληματικότητά του¹⁹. Σύμφωνα με τον Agozino, ο τρόπος με τον οποίο διαρθρώθηκαν τα καπιταλιστικά κράτη στη σημερινή τους μορφή κι η κυριαρχία τους μέσω της ισχύος, διευκολύνει τον εξ' ορισμού χαρακτηρισμό τους ως εγκληματογόνα. Το κράτος έχει την ικανότητα να αποκρύπτει την εγκληματικότητά του εμφανίζοντας το παράδοξο της τιμωρίας των θυμάτων του ενώ το ίδιο συνεχίζει τη δραστηριότητά του. Η σιωπηρή ανοχή της κοινωνίας που αναφέραμε παραπάνω δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μία εγκληματική συγκαλύψη των αντινομιών του κράτος αλλά ως αδυναμία επιβολής ελέγχου της κοινωνίας επάνω στο κράτος καθώς αυτό αποτελεί έναν αυτόνομο

¹⁸ Η. Δασκαλάκη, *Η εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σ. 31.

¹⁹ The Sage Dictionary of Criminology, p.p. 289-290.

οργανισμό ο οποίος δύναται να «να αναπαραγάγει τον εαυτό του διασφαλίζοντας τη συνέχεια των πολιτικών του ανεξάρτητα από τον τύπο εξουσίας»²⁰.

Το κρατικά οργανωμένο έγκλημα μπορεί να ερμηνευτεί ως προϊόν συγκρούσεων των δομών μίας κοινωνίας, συγκρούσεις που ως στόχο έχουν την εγκαθίδρυση της ισχύος και μόνο εάν κατανοήσουμε το γεγονός αυτό μπορούμε όπως τονίζει και η Λαμπροπούλου²¹ να αξιολογήσουμε τις αποφάσεις του συστήματος, τις επιρροές των κοινωνικών ομάδων και την επικράτηση των συμφερόντων τους. Η έννοια του συμφέροντος αποτελεί μία ιδιότυπη έννοια καθώς εκφράζει μία δυναμική η οποία προσβλέπει σε συγκεκριμένους σκοπούς και στην οποία ενυπάρχει το στοιχείο της σταθεροποίησης ή της βελτίωσης της πραγματικότητας που βιώνει ο φορέας δράσης. Μέσω των δομικών συγκρούσεων του κράτους και των λειτουργικών διαφοροποιήσεων των κοινωνικών δομών δημιουργείται μία αλυσίδα αντιμαχόμενων αλλά και αμφίδρομων συμφερόντων που με τη σειρά τους, αποτελούν λειτουργικά προαπαιτούμενα για τη λειτουργία και την επιβίωση των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συστημάτων.

Αν και δεν κρίνουμε σκόπιμη την αποκλειστική εφαρμογή του συγκρουσιακού μοντέλου στην ανάλυση κρατικού εγκλήματος καθώς παραγνωρίζει τη σημασία της συναίνεσης ως στοιχείο που αποδίδει τη σταθερότητα και την κοινωνική συνέχεια, ωστόσο δύο είναι βασικές παρατηρήσεις στις οποίες μπορούμε να προβούμε. Πρώτον, η ύπαρξη πολύπλοκων κρατικών συμφερόντων και δεύτερον η ύπαρξη συναίνεσης σε οποιοδήποτε στοιχείο σύγκρουσης, με την έννοια ότι κάθε μορφή σύγκρουσης αφετηρία έχει την κοινή θετική αξιολόγηση ορισμένων αγαθών, ακόμα κι αν αυτά τα αγαθά έχουν συμβολική ισχύ. Το ζητούμενο του κρατικού συμφέροντος όπως αποδεικνύεται ιστορικά είναι η συσσώρευση κεφαλαίου με στόχο την αύξηση της δύναμης και της ισχύος και κατά συνέπεια την ενίσχυση του ίδιου του κράτους. Η αιτιολόγηση των κρατικών ενεργειών προαπαιτεί την συναίνεση η

²⁰ B. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 129.

²¹ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου & των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ. 29-34.

οποία αποκτάται μέσα από τη νοηματοδοτική της πραγματικότητας λειτουργίας της ισχύος. Καθώς η έννοια του κρατικού εγκλήματος απαιτεί τη δράση ή την παράλειψη δράσης, η ισχύς μπορεί να αποτελέσει εργαλείο επηρεασμού ως προς την επιλογή της μίας ή της άλλης οδού. Ο Luhmann μάλιστα επισημαίνει ότι η εξασφάλιση της υποστήριξης των επιλογών των φορέων δράσης στηρίζεται στην εγκαθίδρυση της ισχύος ως δυναμικής σχέσης κοινής αποδοχής²². Επομένως προσπαθώντας στην παρούσα εργασία να αποδείξουμε και την ερμηνευτική της πραγματικότητας ιδιότητα του νόμου, θα παραθέσουμε την ιστορία των ληφθέντων αποφάσεων που απεικονίζουν τα κρατικά συμφέροντα που ελέγχουν τη συσσώρευση, παραγωγή και διανομή των σημαντικότερων κεφαλαίων μίας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας.

Τα χαρακτηριστικά του κρατικού εγκλήματος φαίνεται να αποτελούν δομικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας. Το κρατικά οργανωμένο έγκλημα εντάσσεται στα πλαίσια ενός κοινωνικού συστήματος όπου το φαινόμενο είναι όχι μόνο υπαρκτό αλλά και ορατό από τα υποσυστήματα που το συνθέτουν, προϋποθέτει την ύπαρξη σχέσεων και κοινά αποδεκτών «αξιών» μεταξύ των διαντιδρώντων υποκειμένων. Πρόκειται για ένα ιστορικό φαινόμενο του οποίου οι μεταβολές αντικατοπτρίζουν τις μεταβολές της κοινωνίας. Μάλιστα στην περίπτωση αυτή, οι σχέσεις που αναπτύσσονται αποτελούν σύμφωνα και με την άποψη του Vaughan κοινωνικά δίκτυα και αποτελούν τη βάση του κοινωνικού συστήματος του οργανωμένου εγκλήματος²³. Για το λόγο αυτό στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο θα γίνει μία ιστορική αναδρομή της εξέλιξης των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και ιδιαίτερα στα γεγονότα που οδήγησαν στη σημερινή μορφή της NSA. Θα εξετάσουμε τη δομή της, τα μέσα και τους τρόπους δράσης της, την εμπλοκή της σε τρεις παγκόσμιες κρίσεις, εμπλοκή που για πολλούς οδήγησε στη διαμόρφωση των ισχύοντων σήμερα γεωπολιτικών σχέσεων. Μέσα από την ανάλυση αυτή θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τον τρόπο με τον οποίο ένας κυβερνητικός μηχανισμός, πράττοντας ή παραλείποντας, συντελεί στην εμφάνιση αυτού που

²² Βλ. ό.π. Λαμπροπούλου, σ.σ. 34-36.

²³ D. Vaughan, *Criminology and the Sociology of Organizations* στο *Crime, Law & Social Change* 37, 2002, p.p. 117-136.

ονομάζουμε κρατικά οργανωμένο έγκλημα αλλά και στην εμφάνιση φαινομένων κρατικής τρομοκρατίας όχι μόνο στα όρια της επικράτειας των ΗΠΑ αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Και η ανάλυση αυτή θα γίνει για έναν κύριο λόγο: αν δεχθούμε το κράτος ως μία μορφή οργάνωσης τότε η λειτουργία του γίνεται κατανοητή στη βάση της εκτέλεσης συγκεκριμένων στόχων που τίθενται μέσα σε μία πραγματικότητα που καθορίζεται από το ίδιο. Αν μάλιστα δεχθούμε και τη συναίνεση ως προαπαιτούμενο της επιβίωσής του, τότε η δομή του δεν μπορεί παρά να αναφέρεται σε υποσυστήματα ή μηχανισμούς των οποίων οι θεσμοί και οι κανόνες για να διατηρηθούν έχουν την ανάγκη της ενσωμάτωσης, την ταύτιση δηλαδή ατομικών και συλλογικών κοινωνικών αξιών²⁴. Έτσι, οι ενσωματωμένοι κανόνες και θεσμοί από μακρο ανάγονται στο μικρο επίπεδο, το πεδίο επιρροής τους περνά από τη συλλογική στην ατομική συνείδηση²⁵ και συμβάλλοντας εκ «των έσω» πλέον στην ικανοποίηση των κρατικών αναγκών και προσανατολισμών και στην εμφάνιση κοινωνικών φαινομένων όπως του κρατικού εγκλήματος.

Καθώς η ορατότητα του κρατικού εγκλήματος προκύπτει όχι τόσο εκ των αποτελεσμάτων του αλλά από την ανάλυση των τρόπων δράσης των κρατικών μηχανισμών σε συνδυασμό με την εκάστοτε κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα, αυτό που θα επιχειρήσουμε είναι μία προσέγγιση των τρόπων με τους οποίους μία κυβερνητική οργάνωση - στην περίπτωση μας οι Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας των ΗΠΑ - καταστρατηγεί προς όφελος των κρατικών επιδιώξεων όχι μόνο την έννοια της ατομικής ελευθερίας αλλά επηρεάζει τις παγκόσμιες εξελίξεις και ισορροπίες, τα πολιτικά συστήματα, τις κοινωνικές δομές, το δικαίωμα άμυνας και αυτοδιάθεσης ολόκληρων κρατών διευκολύνοντας με τις ενέργειες της την εμφάνιση φαινομένων κρατικού εγκλήματος που φτάνουν ακόμη σε γενοκτονίες πληθυσμών. Και η ευκολία με την οποία ένας κυβερνητικός μηχανισμός δρα και παράγει αποτελέσματα έχει άμεση συνάφεια με τον αγώνα δρόμου στον οποίο έχουν επιδοθεί οι ΗΠΑ για παγκόσμια κηδεμονία και κυριαρχία. Όπως μάλιστα τονίζουν και οι Boggs και

²⁴ Ε. Λαμπροπούλου, *Η κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας και τα ΜΜΕ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 158-159.

²⁵ Ν. Κουζέλης, *Η Κρίση της Κοινωνιολογικής Θεωρίας*, εκδ. Θεμέλιο, 2000, σ. 156.

Pollard, «...οι προσπάθειες για παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ σε οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο στηρίχθηκαν και αναπτύχθηκαν σε ένα δίκτυο ηγεμονικών αξιών, συμπεριφορών, προδικάσεων και μύθων που διαμόρφωσαν την κοινή συνείδηση και απέσπασαν τη συναίνεση»²⁶. Η παραγωγή εκ μέρους ενός κράτους όπως οι ΗΠΑ μίας ασυνείδητης συλλογικής κουλτούρας милитарισμού διευκόλυνε τις ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις της και παρείχε την απαιτούμενη κοινωνική συναίνεση που στήριξαν τις κρατικές επιλογές. Μετά μάλιστα την 11^η Σεπτεμβρίου, το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας και η αδιάκοπτη παροχή εικόνων σύγκρουσης με «δαιμονοποιημένους αντιπάλους» διευκόλυνε ακόμα περισσότερο την απόσπαση της κοινωνικής συναίνεσης και πυροδότησε ένα κύμα επεμβάσεων σε περιοχές του πλανήτη βάζοντας υπό κηδεμονία ολόκληρα έθνη και δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις.

²⁶ C. Boggs/T. Pollard, *The Hollywood War Machine. U.S. Militarism and Popular Culture*, Paradigm Publishers, USA, 2007, preface.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

1. Εννοιολογική Προσέγγιση

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια η εγκληματολογία καλείται να αντιμετωπίσει μία νέα κατηγορία εγκλημάτων τα οποία εμφανίζονται στα πλαίσια της λειτουργίας του σύγχρονου οργανωμένου κράτους κατά την άσκηση διακυβέρνησης και της διαδικασίας επίτευξης των κρατικών στόχων. Ο όρος κρατικό έγκλημα εισήχθη σταδιακά στη μελέτη της εγκληματολογίας προκειμένου να εξηγηθεί γιατί ενέργειες του κρατικού μηχανισμού, με συνέπειες οι οποίες ουσιαστικά προκύπτουν από την εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών, συχνά βρίσκουν το δικαιολογητικό τους υπόβαθρο στην αναζήτηση των κρατικών στόχων.

Αν και στην προσπάθειά μας να αναζητήσουμε ιστορικά την απαρχή της ενασχόλησης της εγκληματολογίας με το κρατικό έγκλημα θα πρέπει να ανατρέξουμε στα εργασιακά εγκλήματα που πρώτος διέκρινε ο Sutherland από τις υπόλοιπες όψεις του εγκληματικού φαινομένου, ουσιαστικά η ανάδειξη της έννοιας του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος στη μελέτη της εγκληματολογίας, ξεκίνησε το 1986, από τους Kramer και Michalowski, όταν κατά τη μελέτη των συνθηκών του δυστυχήματος του διαστημοπλοίου Challenger από τον Ron Kramer προέκυψαν στοιχεία που καταδείκνυαν μία εγκληματική αμέλεια, προϊόν της συνεργασίας ενός κρατικού και ενός ιδιωτικού φορέα, της NASA και της κατασκευαστικής Morton Thiokol, Inc. Όταν το 1989 στη συνάντηση Society for the Study of Social Problems στο Berkley σχετικά με τη δυνατότητα των οργανισμών στα πλαίσια μίας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας να μπορούν να επηρεάζουν ποιοτικά τη διαδικασία νομοπαραγωγής ο Kramer συζήτησε τη μελέτη του με τον Michalowski, εκείνος του πρότεινε να ονομάσει τα φαινόμενα αυτά που δίνουν μία νέα οπτική στις οργανωσιακές σχέσεις ως κρατικά οργανωμένο έγκλημα. Σύμφωνα λοιπόν με τον Kramer, «το κρατικά οργανωμένο έγκλημα ορίζεται ως η παράνομη ή κοινωνικά βλαπτική συμπεριφορά η οποία αποτελεί προϊόν συνεργασίας μίας ιδιωτικής επιχείρησης και κυβερνητικών οργανισμών. Αυτά τα εγκλήματα αφορούν στην ενεργή συμμετοχή δύο ή περισσότερων

οργανισμών εκ των οποίων ο ένας τουλάχιστον πρέπει να είναι ιδιωτικός και ο άλλος δημόσιος. Αποτελούν δηλαδή ένα βλαπτικό αποτέλεσμα των δια-οργανωσιακών σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα»²⁷. Αν και η προσέγγιση αυτή είναι αρκετά ελλιπής σε σχέση όψεις του κρατικού εγκλήματος, αποτελεί την πρώτη διστακτική αναφορά σε αυτό, ενώ σε επίπεδο φαινομενολογίας κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση καθώς αφορά στην εκχώρηση του ελέγχου από την κοινωνία και στη διαχείριση αυτού του ελέγχου από το κράτος. Αυτό σημαίνει ότι, το κράτος δύναται να εγκληματοποιεί κάποιες συμπεριφορές ή να απεγκληματοποιεί κάποιες άλλες και χρησιμοποιώντας την κοινωνική συναίνεση να αναπαραγάγει κοινωνικές διαδικασίες στιγματισμού με στόχο να καθιστά αόρατη την άμεση εμπλοκή του σε εγκληματικές καταστάσεις με σοβαρότατες κοινωνικές συνέπειες.

Η αποσύνδεση του κρατικού εγκλήματος από τον αποκλειστικό προσανατολισμό του στις δια-οργανωσιακές σχέσεις έγινε από τον W. Chambliss, όταν στην ομιλία του το 1988 (ως Πρόεδρος της American Society of Criminology), έκανε λόγο «για χαρακτηρισμένες ως εγκληματικές από το ποινικό δίκαιο πράξεις, που διαπράττονται από κρατικούς αξιωματούχους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους»²⁸. Καθώς όμως το κράτος ως ιστορικό υποκείμενο σπάνια ποινικοποιεί τη δράση του ο Chambliss επανήλθε λίγα χρόνια αργότερα και πρόσθεσε ότι η εγκληματολογική ανάλυση του κρατικού εγκλήματος πρέπει να περιλαμβάνει και «συμπεριφορές που καταπατούν τις διεθνείς αρχές και συμφωνίες που εγκαθιδρύθηκαν μέσω διεθνών δικαστηρίων και συνελεύσεων». Παραδεχόμενος μάλιστα το μέγεθος και τις επιπτώσεις του σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, τόλμησε να προτείνει την εισαγωγή ενός ολόκληρου εγκληματολογικού κλάδου ταξινομώντας κατά κάποιον τρόπο επιστημολογικά το κρατικό έγκλημα ως μία ιδιότυπη επιστήμη η οποία θα αποβλέπει όχι στο να καταστήσει εμφανές στο ανθρώπινο πνεύμα το καθαρά νοητό, αλλά στο να καταστήσει σαφή και νοητή

²⁷ R. Kramer/R. Michalowski/D. Kauzlarich, *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, στο *Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002, 268-269.

²⁸ W. Chambliss, *State Organized Crime*, *Criminology*, Vol 27, Number 2, 1989, p. 183.

την ανθρώπινη εμπειρία. Για πρώτη φορά εμφανίζεται η παραδοχή ότι η μελέτη του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην εξήγηση των αντινομιών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της κρατικής ηγεμονίας και που η τελική ερμηνεία τους, αν αυτή υπάρχει, συσχετίζει όπως και ο ίδιος τονίζει την εγκληματικότητα, την κοινωνική δομή και την πολιτική οικονομία. Ο Chambliss μάλιστα στην προσπάθεια αναζήτησης της επιστημονικής αλήθειας του κρατικού εγκλήματος προσπαθεί να συνθέσει και τις τρεις ομάδες θεωριών που προσεγγίζουν το εγκληματικό φαινόμενο. Οι θεωρίες ώθησης (ή ανομίας) των Merton και Cohen, οι υποπολιτισμικές θεωρίες των Cloward-Ohlin και οι θεωρίες τεχνικών εξουδετέρωσης των Matza και Sykes (αναγόμενες κυρίως σε μάκρο επίπεδο) μπορούν μεν μεμονωμένα να ερμηνεύσουν κάποιες από τις πτυχές του κρατικού εγκλήματος, η σύνθεσή τους όμως είναι αυτή μπορεί να αποδώσει τους γενεσιουργούς του παράγοντες. Ο Chambliss φαίνεται να επιμένει ιδιαίτερα στην απόδοση του κρατικού εγκλήματος ως απόρροια της κοινωνικής ετερογένειας, του πολιτισμικού πλουραλισμού των σύγχρονων κοινωνιών, αλλά και των μετασχηματισμών των δομών που επέφερε η σταδιακή επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου ανάπτυξης κυρίως στα οικονομικά συστήματα των κρατών²⁹.

Ένα ακόμα βασικό σημείο στην ανάπτυξη του Chambliss αποτελεί ο ρόλος των κρατικών λειτουργιών στη διαδικασία επίτευξης κυβερνητικών στόχων και το γεγονός ότι αυτοί κρίνονται από την ικανότητα δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών³⁰ σε ένα περιβάλλον που επιτάσσει τη νομιμότητα των διαδικασιών, περιγράφοντας έτσι μία ανομική και διλημματική κατάσταση λόγω συγκρουόμενων απαιτήσεων. Το γεγονός ότι από τα άτομα που θα βρεθούν ενώπιον αυτού του διλήμματος δε θα επιλέξουν όλοι να καταπατήσουν το νόμο ερμηνεύεται από την επιρροή της εξουσίας, της

²⁹ W.J.Chambliss, *State Organized Crime*, The American Society of Criminology, 1988, Presidential Address.

³⁰ Βλ. W. Chambliss, *State Organized Crime*, p. 202.

πειθαρχίας και της κυριαρχίας στη διαμόρφωση των συμπεριφορών των ατόμων-κρίκων της γραφειοκρατίας³¹.

Βέβαια η προσέγγιση του Chambliss στηρίχθηκε στους διαχωρισμούς μεταξύ εργασιακού και οργανωμένου εγκλήματος τόσο του Sutherland όσο και του Richard Quinney. Σύμφωνα μάλιστα με τον Quinney, την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στα δύο συνιστά ο τελικός αποδέκτης των συνεπειών που προκύπτουν από τη διάπραξη αδικημάτων: «το εργασιακό έγκλημα συνίσταται από αδικήματα που διαπράττουν τα άτομα προς δικό τους όφελος εκμεταλλευόμενα τις συνθήκες εργασίας τους καθώς και εγκλήματα της εργοδοσίας εναντίων των εργαζομένων. Αντίθετα το οργανωσιακό έγκλημα συνίσταται από αδικήματα που διαπράττονται είτε από στελέχη οργανισμών είτε από τον ίδιο τον οργανισμό προς όφελός του»³². Καθώς ο Quinney υπήρξε από τους ιδρυτές της συγκρουσιακής εγκληματολογίας, ο διαχωρισμός που εισήγαγε αναγνωρίζει ότι η εγκληματοποίηση ορισμένων συμπεριφορών αποτελεί προϊόν του τρόπου με τον οποίο οι έχοντες την οικονομική και πολιτική εξουσία εμπλέκονται και επηρεάζουν τη διαδικασία παραγωγής των νόμων με στόχο τη διασφάλιση των συμφερόντων τους. Η ομαλότητα της αποδοχής αυτής της διασφάλισης εκ μέρους της κοινωνίας αποκαλύπτει την ύπαρξη μίας διαδικασίας κοινωνικοποίησης η οποία κατά τον Gramsci πραγματώνει τον ηθικό και εκπαιδευτικό ρόλο του κράτους. Τη διαδικασία αυτή την ονόμασε ηγεμονία και την ερμήνευσε κατά τη

³¹ Σύμφωνα με τον Weber, εξουσία είναι η πιθανότητα ορισμένα πρόσωπα να πειθαρχήσουν σε μία επιταγή με ορισμένο περιεχόμενο. Πειθαρχία είναι η πιθανότητα μία καθορισμένη ομάδα προσώπων, με ασκημένη συμπεριφορά να έχει ακριβή, αυτόματη και στερεότυπη υπακοή σε μία διαταγή. Εξουσία-κυριαρχία σημαίνει την πιθανότητα ορισμένες (ή όλες οι) διαταγές να τύχουν υπακοής από μία δοσμένη ομάδα ανθρώπων. Πάντων σε κάθε μορφή τέτοιας πιθανότητας δε σημαίνει ενάσκηση εξουσίας, ή επιρροής σε άλλους ανθρώπους. Εξουσία (αυθεντική) με αυτή τη σημασία μπορεί να στηρίζεται στα ποικίλα κίνητρα υπακοής, από την πιο απλή συνήθεια, μέχρι τους πιο καθαρά ὀρθολογικούς υπολογισμούς. Ένα μίνιμουμ πάντως οικειοθελούς υποταγής, συνεπώς ένα διαφέρον (εξωτερικό ή εσωτερικό) για υπακοή προσιδιάζει σε κάθε γνήσια σχέση εξουσίας, στο M. Weber, *Δοκίμια επί της Θεωρίας των Κοινωνικών Επιστημών*, σ. 42, στο M. Αντωνοπούλου, *Θεωρία και Ιδεολογία στη Σκέψη των Κλασικών της Κοινωνιολογίας*, εκδ. Παπαζήση, σ.σ. 229-230.

³² R. Kramer/R. Michalowski/D. Kauzlarich, *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, στο *Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002, 264.

συγκρουσιακή εγκληματολογία, ως την ηθική και πνευματική ηγεσία μίας τάξης η οποία επιβάλλεται στην κοινωνία όχι τόσο μέσω της δύναμης, αλλά μέσω της συναίνεσης που αποσπά από αυτή τη διαδικασία κοινωνικοποίησης. Για τον Gramsci, «η συναίνεση αποτελεί σημαντικό εργαλείο της ηγεμονίας»³³.

Σταδιακά, ο όρος κρατικό έγκλημα επικράτησε να χρησιμοποιείται στην εγκληματολογία προκειμένου να δηλώσει ενέργειες ή παραλείψεις ενεργειών που διαπράττονται από το κράτος και που έρχονται σε αντίθεση με το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Κατά την άποψη του Barak³⁴, η κρατική εγκληματικότητα αναφέρεται τόσο σε «πράξεις ενέργειας» όσο και σε «πράξεις παράλειψης». Οι πρώτες αφορούν στην άμεση παραβίαση των εθνικών ποινικών δικαίων καθώς επίσης και των διεθνών νόμων, οι δεύτερες αναφέρονται ως επίσημες ή ανεπίσημες κοινωνικές και θεσμικές πολιτικές που οδηγούν στην άρνηση ή/και την καταστολή των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ολόκληρες τις ομάδες ανθρώπων. Η μελέτη του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος προσπαθεί ουσιαστικά να διαγνώσει τον τρόπο με τον οποίο το κράτος εκμεταλλεύεται τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διεργασίες προκειμένου να επιδιώξει τους στόχους του ανεξάρτητα από τις συνέπειες και στη συνέχεια να αποφύγει το χαρακτηρισμό των πράξεών του ως εγκληματικών. Η ταύτιση των κρατικών με τα εθνικά συμφέροντα αποτελεί προσφιλή πρακτική για την απόσπαση της απαιτούμενης συναίνεσης και διευκολύνει την διάπραξη κρατικών εγκλημάτων. Σύμφωνα μάλιστα με τους Kramer και Michalowski, η μελέτη του κρατικού εγκλήματος «είναι αναμφισβήτητα εδραιωμένη στη μαρξιστική οικονομική θεώρηση όπως αυτή επηρεάζει τη διαμόρφωση του νόμου και της δικαιοσύνης»³⁵. Τι είναι όμως το κράτος που ως μηχανισμός εξουσίας μπορεί να ευνοήσει την ανάπτυξη

³³ B. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 54.

³⁴ G. Barak, *Crimes by the Capitalist State: An Introduction to State Criminality*, Albany, State University of New York, 1991.

³⁵ R. Kramer/R. Michalowski/D. Kauzlarich, *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, στο *Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002, 266-67.

παραβατικών δράσεων που μπορεί να φθάνουν στα όρια της βαριάς εγκληματικότητας;

Ως κράτος – οργανωσιακά – μπορούμε να ορίσουμε την αλληλόδραση ενός αστερισμού παραγόντων, όπως το σύνολο των διορισμένων ή εκλεγμένων αρχών μίας κοινωνίας, τα ιδρύματα, τις υπηρεσίες και τους οργανισμούς που συνθέτουν το μηχανισμό της κυβέρνησης και τη γραφειοκρατία. Αν και η πορεία του κράτους ήταν παράλληλη με αυτή της κοινωνίας ωστόσο η σύγχρονη αντίληψη δεν ταυτίζει το κράτος με την κοινωνία. Το κράτος, από διαμορφωτικό μηχανισμό της κοινωνικής συμπεριφοράς και στη συνέχεια διαμεσολαβητή των κοινωνικών συγκρούσεων σήμερα εξετάζεται ως ένας μηχανισμός εγκληματογένεσης που δρα είτε άμεσα είτε έμμεσα στα πλαίσια του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος³⁶. Για την κατανόηση λοιπόν του κρατικού εγκλήματος, αρχικά θα πρέπει να ανατρέξουμε στις θεωρίες της κλασσικής οργανωσιακής θεωρίας καθώς το ίδιο το κράτος μπορεί να ειπωθεί ως ένας αυτοτελής οργανισμός με στόχους, μέσα επίτευξης των στόχων και αποτελέσματα η επίτευξη των οποίων διευκολύνεται μέσω της διαχείρισης της εξουσίας.

Σύμφωνα με τον Weber,³⁷ η εξουσία του κράτους αφορά κυρίως στην αποκλειστικότητα του ελέγχου μέσω της κατοχής της γνώσης και της διεκδίκησης του μονοπωλίου στο δικαίωμα άσκησης βίας κατά την εφαρμογή της κανονιστικής του ηγεμονίας. Αλλά και ο Foucault³⁸, επιχειρώντας τη μελέτη των σύγχρονων κοινωνιών τονίζει αυτή τη διάσταση της κρατικής αναζήτησης της ισχύος, ισχυριζόμενος ότι το νέο μοντέλο ισχύος/γνώσης που οι κοινωνίες θεωρούν «πολιτικά ορθό» δεν ήταν αποτέλεσμα μίας άμεσης και βίαιης επιβολής, αλλά αναπτύχθηκε σταδιακά και «ειρηνικά» μέσα από την επιρροή που το κράτος ασκεί στις οργανωτικές δομές της κοινωνίας. Η γνώση δίνει δύναμη και η εξουσία νομιμοποιεί αυτή τη δύναμη. Η κατοχή της γνώσης

³⁶ J. I. Ross, (ed.), *Varieties of State Crime and Its Control*, Monsey, NJ: Criminal Justice Press, 2000b.

³⁷ M. Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, μτφρ A. M. Henderson & T. Parsons, The Free Press. (www.hrmguide.co.uk/history/classical_organization_theory.htm)

³⁸ N. Fraser, *Foucault on Modern Power*, στο S. Henry, *Social Control. The international library of Criminology, Criminal Justice and Penology*

αποτελεί την αιχμή του δόρατος για την επίτευξη πολιτικών στόχων, την ενίσχυση της δύναμης και κατά συνέπεια την ενίσχυση της εξουσίας³⁹. Και καθώς δεν υπάρχει ένας μηχανισμός ελέγχου των ενεργειών του ίδιου του κράτους – ακόμα και στα πλέον δημοκρατικά κράτη – ο έλεγχος της νομιμότητας των δραστηριοτήτων του υπόκειται σε κριτήρια που τίθενται σε υπερκρατικό επίπεδο από τη συμμετοχή του ίδιου του κράτους σε διεθνείς συμβάσεις και οργανισμούς, στις κατευθυντήριες γραμμές των οποίων αυτό πρέπει να κινείται προκειμένου να επιτευχθούν οι λειτουργικοί του στόχοι.

Η νόμιμη εξουσία λειτουργεί μέσω της γραφειοκρατίας⁴⁰ η οποία αντανακλά ένα ολόκληρο σύστημα κανόνων και προϋποθέτει την υπακοή σε αυτούς από τα άτομα που την απαρτίζουν. Η πιο απλή μορφή γραφειοκρατίας διακρίνεται από πέντε κύρια χαρακτηριστικά: πρώτον, μία συνεχής οργάνωση επίσημων λειτουργιών που δένονται μεταξύ τους με κανόνες, δεύτερον, την ύπαρξη αρμοδιοτήτων καθώς το προσωπικό πρέπει να γνωρίζει ακριβώς τα καθήκοντά του και της απαιτήσεως της υπηρεσίας από αυτό, τρίτον, μία σαφώς καθορισμένη ιεραρχία, τέταρτον, την ύπαρξη κανόνων διοίκησης και πέμπτον, το διαχωρισμό ιδιωτικής και εργασιακής ζωής. Η χρήση της γραφειοκρατίας, εκ μέρους του κράτους, για την επίτευξη στόχων έχει ως αποτέλεσμα ενέργειες που μπορούν να χαρακτηριστούν βραχυπρόθεσμα ή

³⁹ Με όρους πολιτικούς μπορούμε να πούμε ότι «η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής». Η ισχύς αποτελεί το κυριότερο δομικό στοιχείο της διακυβέρνησης και αφορά στην επίτευξη των στόχων και στην ικανότητα κάμψης των αντιστάσεων μέσω της χρήσης κινήτρων και διαμόρφωσης προτιμήσεων με τη χρήση απειλών, πειθούς ή ελέγχου της κοινής γνώμης. Αν πάρουμε το παράδειγμα των ΗΠΑ, ο τρόπος με τον οποίον ο Πρόεδρος Bush προσπάθησε να νομιμοποιήσει στον Αμερικάνικο λαό την εισβολή στο Ιράκ ήταν ο επηρεασμός της κοινής γνώμης και διαμόρφωσης προτιμήσεων. Η ισχύς σχεδόν πάντα ταυτίζεται με την επιρροή. Η ισχύς αποτελεί τον κύριο άξονα πάνω στον οποίο στηρίζεται η έννοια της εξουσίας. Ενώ η ισχύς παρέχει τη δύναμη του ενεργείν, η εξουσία παρέχει το δικαίωμα του πράττειν. D. Hague/M. Harrop, *Συγκριτική Πολιτική & Διακυβέρνηση* (μτφρ Γ. Χρηστίδης), εκδ. Κριτική, 2005, σ. 41-46.

⁴⁰ Ο όρος γραφειοκρατία (bureaucracy), στην κυριολεξία σημαίνει εξουσία των αξιωματούχων. Στα σύγχρονα κράτη, η γραφειοκρατία αναφέρεται στο σύνολο των έμμισθων κρατικών λειτουργών που θέτουν σε εφαρμογή τις πολιτικές αποφάσεις, D. Hague/M. Harrop, *Συγκριτική Πολιτική & Διακυβέρνηση* (μτφρ Γ. Χρηστίδης), εκδ. Κριτική, 2005, σ. 515.

μακροπρόθεσμα βλαπτικές για το σύνολο κυρίως υπό το πρίσμα της καταπάτησης των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών.

Η άποψη αυτή δεν είναι αντίθετη με την άποψη του Foucault⁴¹, ο οποίος τονίζει ότι, πολλές φορές η εξουσία που ασκείται από άτομα ή ομάδες που απαρτίζουν τη γραφειοκρατία και στα οποία έχει δοθεί η ανάλογη αρμοδιότητα από το σύνολο, μπορεί να παράγει αποτελέσματα μέσω άλλων διαδικασιών που δεν περνούν απαραίτητα μέσα από τα κοινώς αποδεκτά κανάλια εξουσίας. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας τόσο την κοινωνιογνωστική θεωρία σύμφωνα με την οποία, οι μηχανισμοί άμυνας των άτομων-κρίκων της γραφειοκρατίας απέναντι σε οποιαδήποτε εγκληματική συμπεριφορά μπορούν να ατονήσουν, όταν το κράτος, χρησιμοποιώντας την ιεραρχία, οδηγεί τα άτομα στην απλή άσκηση καθηκόντων αποκλείοντας τη δυνατότητα επιλογών και αποφάσεων, όσο και την άποψη του Bandura⁴² ότι, η όποια ηθική δέσμευση απέναντι σε παραβατικές συμπεριφορές που ενδεχομένως υπάρχει ανάμεσα στα άτομα που απαρτίζουν τον κρατικό μηχανισμό ακυρώνεται από τον ίδιο τον τρόπο οργάνωσης του κράτους, τότε μπορούμε να έχουμε ένα ικανοποιητικό υπόβαθρο για την κατανόηση του κρατικού εγκλήματος.

Η ακολουθία του ναπολεόντειου συστήματος στην κρατική οργάνωση, δηλαδή η κατάτμηση των εργασιών και η εξειδίκευση των αρμοδιοτήτων, είναι ένα γεγονός που από μόνο του που δεν επιτρέπει στα άτομα-κρίκους της γραφειοκρατίας να έχουν συνολική εικόνα των στόχων αλλά και των μέσων που χρησιμοποιούνται κατά την επίτευξή τους⁴³. Η συγκέντρωση των

⁴¹ M. Foucault, *Εξουσία, Γνώση και Ηθική*, εκδ. Ύψιλον, 1987, σ. 127-128.

⁴² D.S. Beua, R. Buckleyb, *This is war: How the politically astute achieve crimes of obedience through the use of moral disengagement*, *The Leadership Quarterly* 15 (2004).

⁴³ Η ακολουθία του συστήματος αυτού στην κρατική οργάνωση, είναι ένα γεγονός που από μόνο του που δεν επιτρέπει στα άτομα-κρίκους της γραφειοκρατίας να έχουν συνολική εικόνα των στόχων αλλά και των μέσων που χρησιμοποιούνται κατά την επίτευξή τους. Η συγκέντρωση των αποφάσεων σε μία ολιγάριθμη ομάδα στο υψηλότερο σκαλί της ιεραρχίας, τους κανόνες της οποίας πρέπει αυστηρά να ακολουθούν τα μέλη της γραφειοκρατίας, ευνοεί την ανάπτυξη μίας συμπεριφοράς σαφώς προσανατολισμένης προς την κατεύθυνση απλώς της διεκπεραίωσης αρμοδιοτήτων και της ανάληψης ενός μόνο μέρους της ευθύνης, αυτής δηλαδή που αναλογεί κατά τη διεκπεραίωση αυτή. Η επίτευξη στόχων – η ικανοποίηση των

αποφάσεων σε μία ολιγάριθμη ομάδα στο υψηλότερο σκαλί της ιεραρχίας, τους κανόνες της οποίας πρέπει αυστηρά να ακολουθούν τα μέλη της γραφειοκρατίας, ευνοεί την ανάπτυξη μίας συμπεριφοράς σαφώς προσανατολισμένης προς την κατεύθυνση απλώς της διεκπεραίωσης αρμοδιοτήτων και της ανάληψης ενός μόνο μέρους της ευθύνης, αυτής δηλαδή που αναλογεί κατά τη διεκπεραίωση αυτή. Η επίτευξη στόχων – ικανοποίηση των οποίων δεν ακολουθεί πάντα τη νόμιμη οδό – και η υπακοή στην ιεραρχία, δημιουργεί μία κατάσταση στην οποία τα άτομα αναμιγνύονται σε μία δράση χωρίς εξέταση των αρνητικών συνεπειών που μπορεί να προέλθουν από τη συμπεριφορά τους, χωρίς εξέταση των επιπτώσεων και χωρίς ουσιαστικά να λάβουν μία απόφαση.

Με την Βεμπεριανές θέσεις⁴⁴ περί δομικών συγκρούσεων και συγκέντρωσης της ιεραρχίας στην κορυφή των σύγχρονων κρατικών σχηματισμών συντάσσονται και οι θεωρητικοί του κρατικού εγκλήματος (όπως ο Chambliss), τονίζοντας τη σημαντικότητα του καπιταλιστικού σχηματισμού στην σύγχρονη οικονομική, πολιτική και κοινωνική μεταβολή στην ανάπτυξη ορθολογικών τρόπων, μίας «εργαλειακής ορθολογικότητας»⁴⁵, κατά τη διαδικασία επίτευξης στόχων. Η ανυπαρξία μηχανισμών ελέγχου της κρατικής δραστηριότητας δημιουργεί το κατάλληλο υπόδαφος για την δικαιολόγησή της μέσω του προσχήματος της συντήρησης της δημοκρατίας με αποτέλεσμα οι εγγενείς συγκρούσεις να παραμένουν ανέπαφες και η χρήση της εργαλειακής ορθολογικότητας ως τρόπου επιλογής αποφάσεων να συνεχίζεται αορίστως.

Αν και η έννοια του κρατικού εγκλήματος συγκλίνει περισσότερο προς την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, ωστόσο πρέπει να αποδεσμευτούμε

οποίων δεν ακολουθεί πάντα τη νόμιμη οδό – και η υπακοή στην ιεραρχία, δημιουργεί μία κατάσταση κατά την οποία τα άτομα αναμιγνύονται σε μία δράση χωρίς εξέταση των αρνητικών συνεπειών που μπορεί να προέλθουν από τη συμπεριφορά τους, χωρίς εξέταση των επιπτώσεων και χωρίς ουσιαστικά να συμμετέχουν στη λήψη μίας απόφασης. Ο Michels χαρακτήρισε την συγκέντρωση των αποφάσεων στην κορυφή της πυραμίδας ως τον σιδηρούν νόμο της ολιγαρχίας. Η ροή της δύναμης προς την κορυφή είναι ένα αναπόφευκτο τμήμα ενός ολοένα και περισσότερο γραφειοκρατικοποιούμενου κόσμου, στο A. Giddens, *Κοινωνιολογία*, εκδ. Gutenberg, 2002, σ. 402.

⁴⁴ A. Giddens, *Κοινωνιολογία*, εκδ. Gutenberg, 2002, σ. 394.

⁴⁵ Μ. Σεραφετινίδου, *Το φαινόμενο της γραφειοκρατίας Ι*, εκδ. Gutenberg, 2003, 43.

από την μονοδιάστατη άποψη του Conklin ότι η ουσία του οργανωσιακού εγκλήματος εμπεριέχεται στην οικονομική του διάσταση και να θεωρήσουμε ως πληρέστερη την άποψη των Schrager και Shorts⁴⁶ σύμφωνα με την οποία «το οργανωσιακό έγκλημα συντίθεται από πράξεις υπακοής είτε πράξεις ενέργειας είτε ενός ατόμου είτε μίας ομάδας που δρουν στα πλαίσια ενός νόμιμου και καλά οργανωμένου οργανισμού, ακολουθώντας τους επιχειρησιακούς στόχους η επίτευξη των οποίων ενδέχεται να έχει σοβαρό φυσικό ή οικονομικό αντίκτυπο στους ίδιους τους εργαζόμενους ή σε πιο ευρεία κλίμακα στο δημόσιο καλό». Ο ορισμός αυτός μας βοηθά στο να εντάξουμε το κρατικό στο οργανωσιακό έγκλημα υπό την έννοια ότι: 1. το κρατικό έγκλημα δεν ενέχει πάντα την πρόθεση της επίτευξης οικονομικών στόχων, αλλά και 2. ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν τα άτομα-κρίκοι της γραφειοκρατίας είναι απόρροια του τρόπου με τον οποίο το ίδιο το σύστημα τα «κοινωνικοποιεί».

Αφού λοιπόν το κράτος μπορεί να ειδωθεί με όρους οργανωσιακούς, τολμώντας να συνθέσουμε τον ορισμό του κρατικού εγκλήματος και να το αναγάγουμε - εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης - στο διεθνές περιβάλλον, αυτός θα μπορούσε να είναι ότι, η κρατική εγκληματικότητα αναφέρεται τόσο σε πράξεις συμμόρφωσης όσο και σε πράξεις παράλειψης, τελούμενες από τα μέρη που απαρτίζουν τον κυβερνητικό μηχανισμό, εν δυνάμει εγκληματικές, που μπορεί να έχουν ως βραχυπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα είτε την άμεση παραβίαση των εθνικών ποινικών δικαίων και των διεθνών νόμων, είτε τη εκπόνηση επίσημων ή ανεπίσημων κοινωνικών και θεσμικών πολιτικών που οδηγούν στην άρνηση ή/και την καταστολή των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων σε ολόκληρες τις ομάδες ανθρώπων.

Η εμπλοκή του κράτους σε εγκληματικές καταστάσεις μπορεί να πραγματοποιείται σε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη αφορά στην έμμεση εμπλοκή και σχετίζεται με αντικανονικότητες που πραγματοποιούνται κατά τη λειτουργία των δομών του (π.χ. αστυνομία). Η δεύτερη, που είναι αυτή που μας αφορά στην παρούσα εργασία, σχετίζεται με την άσκηση συγκαλυμμένων δράσεων, δράσεων παραπληροφόρησης προς εξυπηρέτηση των κρατικών ή εθνικών συμφερόντων, οι οποίες συχνά καταπατούν τα ανθρώπινα

⁴⁶ Βλ. ό.π.

δικαιώματα. Όσον αφορά τα διεθνή εγκλήματα, το κράτος δύναται να εμπλακεί σε καταστάσεις τρομοκρατίας, εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, βασανιστηρίων ακόμα και γενοκτονίας.

Η κατεύθυνση αυτή της κρατικής δράσης, συχνά βρίσκει την αιτιολογία της στην ρομαντική άποψη του Suchman⁴⁷ ότι η νομιμοποίηση των μέσων για την επίτευξη των στόχων ενός οργανισμού – στην προκειμένη περίπτωση του κράτους – στηρίζεται στη γενικευμένη αντίληψη ότι τα μέσα αυτά είναι «επιθυμητά και κατάλληλα μέσα σε ένα συγκεκριμένο σύστημα κανόνων, αξιών και πεποιθήσεων». Αυτό όμως που δεν πρέπει να ξεχνάμε είναι ο ρόλος του κράτους στη διαμόρφωση του παραπάνω συστήματος, ρόλος ο οποίος τις περισσότερες φορές αντανakλά πολιτικές σκοπιμότητες. Γι' αυτό και συχνά, το κρατικό έγκλημα αποκαλύπτεται όταν κάποιο κομμάτι του κρατικού μηχανισμού εμπλακεί σε σκάνδαλο και αρχίσουν οι διαρροές για τις πραγματοποιούμενες δράσεις του όπως θα φανεί και στην πορεία της εργασίας μας.

Ο Barak⁴⁸, απέδωσε την ανάπτυξη των ευκαιριών για τη διάπραξη κρατικού εγκλήματος στην κατάρρευση του κοινωνικού κράτους και την ενεργοποίηση των λειτουργιών του προς την κατεύθυνση του κράτους ασφάλειας. Το παράδειγμα των ΗΠΑ μας δίνει πρόσφορο έδαφος για την κατανόηση της σημασίας της έννοιας της ασφάλειας κατά την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων. Η εξασφάλιση εκ μέρους των ΗΠΑ μίας παγκόσμιας ηγεμονίας - όχι μέσω της προστασίας των δημοκρατικών μηχανισμών αλλά μέσω της εγκαθίδρυσης ενός παγκόσμιου καπιταλιστικού δικτύου και του ακώλυτου ελέγχου πηγών και αγορών - αποτελεί τον καλύτερο τρόπο για την εξασφάλιση των εθνικών συμφερόντων τους. Η εισβολή στον Παναμά αποτελεί εξαιρετικά καλό παράδειγμα του τρόπου υπονόμευσης ολόκληρων κυβερνήσεων, όχι λόγω διαφορετικών πολιτικών κατευθύνσεων (π.χ. σοσιαλισμός ή κομμουνισμός), αλλά εξαιτίας της προσπάθειας

⁴⁷ C.T. Christen, *The restructuring and reengineering of AT&T: Analysis of a public relations crisis using organizational theory*, Public Relations Review 31, 2005.

⁴⁸ G. Barak, *Crimes by the Capitalist State: An Introduction to State Criminality*, Albany, State University of New York, 1991.

απογαλακτισμού τους από την πλήρη οικονομική, πολιτική και στρατιωτική επιρροή των ΗΠΑ.

Η οικονομική επιρροή των ΗΠΑ χτίστηκε σταδιακά πάνω στα προγράμματα αποπληρωμής χρεών των χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου⁴⁹. Η αποπληρωμή των χρεών αποτελεί τέτοιο οικονομικό βάρος που τις περισσότερες φορές οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών αναγκάζονται να συνδιαλέγονται κατά την άσκηση της εξουσίας τους με ιδιωτικές πρωτοβουλίες που ευνοούν την ανάπτυξη δεσμών οικονομικής εξάρτησης. Η ανικανότητα στην αποπληρωμή μπορεί να οδηγήσει και σε πολιτική αστάθεια ιδιαίτερα σε χώρες των οποίων οι κυβερνήσεις δεν απολαμβάνουν την κοινωνική αποδοχή. Τέτοιες πολιτικές αστάθειες μπορούν να οδηγήσουν στην υιοθέτηση πελατειακών σχέσεων διακυβέρνησης, να ενθαρρύνουν το κρατικά οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά, να διευκολύνουν τη χρησιμοποίηση βίαιης καταστολής, τα βασανιστήρια, ακόμα και να αποτελέσουν το δικαιολογητικό υπόβαθρο για την πραγματοποίηση γενοκτονιών. Οι ΗΠΑ είναι η μόνη χώρα στον κόσμο, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, με πραγματικά παγκόσμια εμβέλεια, η οποία χρησιμοποιώντας την οικονομική της υπεροχή, δημιούργησε στρατηγικές βάσεις σε ολόκληρο τον κόσμο έχοντας τη δυνατότητα - όπως φάνηκε και στην εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ - να τις ενισχύει σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Η ανάπτυξη της κρατικής εγκληματικότητας δεν είναι αποσυνδεδεμένη από παράγοντες όπως η δύναμη, η ιδεολογία, το διεθνές και εθνικό δίκαιο. Για το λόγο αυτό η προσέγγισή της πρέπει να γίνει μέσα από μία πιο σφαιρική κριτική ματιά. Κατά τον Barak⁵⁰, η διττή ταυτότητα των σχέσεων κράτους και εκπροσώπων του ως προστάτες και καταπατητές ταυτόχρονα, απαιτεί την εξέλιξη μίας υπερεθνικής εγκληματολογίας η οποία να ενσωματώνει στη μελέτη και την ανάλυσή της πέραν από τη δυναμική των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στα πλαίσια του κράτους και μία εναλλακτική ερευνητική διαδικασία. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να ακολουθεί όχι μόνο το κοινωνικό και νομικό

⁴⁹ P. Green, T. Ward, *State Crime: Governments, Violence and Corruption*, London: Pluto Press, 2004.

⁵⁰ G. Barak, *Crimes by the Capitalist State: An Introduction to State Criminality*, Albany, State University of New York, 1991.

πλαίσιο του κρατικού εγκλήματος, αλλά θα πρέπει να είναι και σε θέση να κατανοήσει και να αξιολογήσει τις επιπτώσεις μίας σειράς εγκληματικών συμπεριφορών που πραγματοποιούνται σε υπερεθνικό επίπεδο. Επιπλέον, μία κριτική ματιά στο διεθνές κρατικό έγκλημα απαιτεί μία διεπιστημονική προσέγγιση αυτών των εγκληματικών συμπεριφορών που συντελούνται σε θεσμικό, δομικό και διαπροσωπικό επίπεδο καθώς δημιουργούν ομάδες ευάλωτων πληθυσμών που πλήττονται από τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές επιλογές των εκάστοτε κυβερνήσεων και υφίστανται σε μεγαλύτερο ποσοστό τα αποτελέσματα της κατάχρησης της πολιτικής ή και οικονομικής εξουσίας.

Τελειώνοντας κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε το μοντέλο των D. Kauzlarich/R. Kramer οι οποίοι αποδίδουν στο κρατικό έγκλημα τρία επίπεδα ανάλυσης και συνδέουν κάθε ένα από αυτά με τρεις «καταλύτες δράσης» όπως η πίεση ή τα κίνητρα για μέγιστη αποδοτικότητα, οι ευκαιρίες εκπλήρωσης στόχων και η ικανότητα του κράτους να αναπτύσσει τον έλεγχό του και να χειρίζεται τις καταστάσεις. Η προσέγγιση των D. Kauzlarich/R. Kramer στηρίζεται στην ανομική θεώρηση του Merton περί αναντιστοιχίας επιθυμητών στόχων και διαθέσιμων μέσων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το κράτος δεν επανακαθορίζει τους στόχους του όταν τα πλαίσια της δράσης του είναι ασύμβατα προς τη νόμιμη οδό, αλλά εμμένει στις δράσεις αυτές είτε επηρεάζοντας τις νομοθετικές ρυθμίσεις είτε προβαίνοντας στην καταπάτησή του νόμου. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι σε κοινωνίες που διαθέτουν υψηλό ποσοστό κοινωνικού ελέγχου των ενεργειών του κράτους τα ποσοστά συμμόρφωσης προς το νόμο είναι εξίσου υψηλά⁵¹.

⁵¹ R. Kramer/R. Michalowski/D. Kauzlarich, *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, στο *Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002, 273-275.

Πίνακας Ι: Ένα ολοκληρωμένο μοντέλο του Κρατικά Οργανωμένου Εγκλήματος

Επίπεδο Ανάλυσης	Καταλύτες δράσης		
	Κίνητρα	Ευκαιρίες Διάπραξης	Έλεγχος και χειρισμός
Πολιτισμικό (ιστορία, πολιτική οικονομία, κουλτούρα)	Ανταγωνισμός Οικονομική Πίεση Επιχειρησιακοί στόχοι Απόδοση	Διαθεσιμότητα νομικών μέσων (Κωλύματα-περιορισμοί) Διαθεσιμότητα μη νόμιμων μέσων Προσβασιμότητα σε πηγές	Διεθνείς Αντιδράσεις Πολιτικές Πιέσεις Νομικές κυρώσεις Έλεγχος των ΜΜΕ Έλεγχος της κοινής γνώμης
Επιχειρησιακό (δομές και διαδικασίες)	Συλλογική κουλτούρα Επιχειρησιακοί στόχοι Διοικητικές Πιέσεις	Οργανωσιακή λογική Εσωτερικοί καταναγκασμοί Δημιουργία μη νόμων μέσων Εξειδίκευση ρόλων Σύγχρονη τεχνολογία Παρέκκλιση ως κανονικότητα	Κουλτούρα συμμόρφωσης Υποκουλτούρες αντίδρασης Κώδικες διαίκησης Ανταμοιβές Διαδικασία επικοινωνίας
Διαντιδραστικό (πρόσωπο με πρόσωπο, διαντίδραση, εξατομικευμένη δράση)	Κοινωνικοποίηση Εξατομικευμένοι στόχοι Εξατομικευμένη ανταγωνιστικότητα Υλική Επιτυχία και Έμφαση	Προσδιορισμός της κατάστασης Αντίληψη της διαθεσιμότητας – ελκυστικότητας των παράνομων μέσων	Προσωπική ηθική Εκλογικεύσεις και ανάπτυξη τεχνικών εξουδετέρωσης Υπακοή στην εξουσία Ομαδικό πνεύμα Διάχυση της υπευθυνότητας

Πηγή: *From Crimes of the American Nuclear State: At Home and Abroad*, D. Kauzlarich/R. Kramer, 1988.

2. Η τρομοκρατία ως μορφή κρατικού εγκλήματος στο σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας

Κάθε προσπάθεια προσέγγισης του όρου της τρομοκρατίας πρέπει να αντιμετωπίζεται από την αρχή με αρκετή σκεπτικότητα καθώς αποτελεί μία έννοια ρευστή, μία έννοια καιροσκοπικά εκμεταλλεύσιμη, αφού το νοηματικό της περιεχόμενο δεν είναι επαρκώς αποσαφηνισμένο. Ο όρος τρομοκρατία χρησιμοποιείται ευρέως και πολλές φορές επιπόλαια στον πολιτικό λόγο για να περιγράψει πράξεις οι οποίες οπωσδήποτε ετικετοποιούνται ως εγκληματικές ανεξάρτητα από τον εγκληματικό ή όχι χαρακτήρα τους. Ο καιροσκοπισμός που διακρίνει τη χρήση της έννοιας της τρομοκρατίας τονίζεται και στις απόψεις του Α. Λοβέρδου, σύμφωνα με τον οποίον η υπεραπλουστευμένη χρήση ενός όρου όπως η τρομοκρατία – που ουσιαστικά εμπεριέχει στοιχεία αρνητικής αξιολόγησης – ως μόνο στόχο μπορεί να έχει την απαξίωση οποιουδήποτε αντιπάλου, χαρακτηρίζοντας ως αυταρχικές τις πράξεις του⁵². Σε ότι αφορά στο κράτος, η εμπλοκή του σε φαινόμενα τρομοκρατίας μπορεί να περιλαμβάνει ένα ευρύ κατάλογο πρακτικών όπως οι στρατιωτικές επεμβάσεις, οι δικτατορίες, η χρήση βίας εκ μέρους των δυνάμεων καταστολής και ο έλεγχος του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης⁵³.

Αν και η λέξη «τρομοκρατία» εισήχθη στο λεξιλόγιο μας από τη Γαλλική επανάσταση κι έπειτα, όταν ο «φόβος» των Ιακωβίνων της περιόδου 1793-94⁵⁴ αποτυπώθηκε με τον όρο αυτό στη γαλλική γλώσσα, ωστόσο η χρήση

⁵² Α. Λοβέρδος, *Για την Τρομοκρατία και το Πολιτικό Έγκλημα*, εκδ. Interbooks, Αθήνα, 1987, σ. 68.

⁵³ Γ. Πάσχος, *Ο κρατικός αυταρχισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες. Εισαγωγική Επισκόπηση*, Ανάπτυξη από τη Σύγχρονη Εκπαίδευση, τ. 13, 1983, στο Α. Λοβέρδος, *Για την Τρομοκρατία και το Πολιτικό Έγκλημα*, εκδ. Interbooks, Αθήνα, 1987, σ. 69.

⁵⁴ «Πρόκειται για την περίοδο εκείνη της Γαλλικής Επανάστασης που ξεκινά με την αποπομπή των ηγετών της παράταξης των Γιρονδίνων (2/6/1793) και τελειώνει με τη σύλληψη του Ροβεσπιέρου από τους κινηματίες της 9^{ης} Θερμιδώρ (27/7/1794). Τα αίτια της αφορούσαν στην επιλογή της βίας ως μέσου για τη δημιουργία των προϋποθέσεων απόσπασης της κοινωνικής συναίνεσης. Κατά δεύτερο λόγο στην αντιμετώπιση των αναγκών του πολέμου που διεξάγονταν παράλληλα με τον εμφύλιο πόλεμο και που απαιτούσε τη γρήγορη επιβολή εθνικής συνείδησης υπό την ιακωβινική πλέον ηγεσία της επανάστασης. Και

της ιδέας του κακού για τον προσδιορισμό των κοινωνικά ανεπιτρεπτών συμπεριφορών ήταν γνωστή από τις πρώτες κοινωνίες. Όσοι δεν εναρμόνιζαν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τα αποδεκτά πρότυπα της κοινωνίας εκπροσωπούσαν τους τρομοκράτες της πρώιμης αυτής περιόδου. Οι τρομοκράτες προσωποποιούσαν και προσωποποιούν ακόμη και σήμερα μια θεωρία συννομωσίας σύμφωνα με την οποία στα πρόσωπά τους η κοινωνία αντανακλούσε τον εαυτό της και εκπροσωπούσαν τη δύναμη μίας συνεχώς αναπτυσσόμενης, καταστροφικής για την κοινωνία, μυστικής οργάνωσης.

Η παραπάνω λογική του «κακού» που είχε αποδοθεί στους πρώτους τρομοκράτες άρχισε να εγκαταλείπεται από τον 17^ο αιώνα εξαιτίας της αναδιάρθρωσης των κοινωνικών και διοικητικών δομών των κρατών και μαζί της άρχισε να αλλάζει και η αντίληψη σχετικά με τον ορισμό της τρομοκρατίας

τέλος, στον κίνδυνο αντεπανάστασης και στην αναγκαιότητα εδραίωσης ενός «σημείου χωρίς επιστροφή» όπως χαρακτηριστικά λεγόταν. Η άσκηση της τρομοκρατίας αποτελούσε την πολιτική πρακτική που εξασφάλιζε στις δυνάμεις που ασκούσαν την κρατική εξουσία τη συναίνεση λαού και πολιτικών σχημάτων στις επιλογές τους. Από αυτή τη φάση της ιακωβινικής τρομοκρατίας μπορούν να συναχθούν ορισμένα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις λοιπές εκδηλώσεις βίας. Πρόκειται για πρακτικές που αποφασίζονται από την εκτελεστική εξουσία και υλοποιούνται με την ανοχή ή σύμπραξη των ταυτισμένων με αυτήν μηχανισμών καταναγκασμού. Έτσι λοιπόν το υποκείμενο που ασκεί τρομοκρατία προσδίδει στον όρο αυτόν την πρώτη του συγκεκριμένη ουσιαστική διάκριση. Πρόκειται για κρατική τρομοκρατία. Προερχόμενες λοιπόν από το κράτος οι πρακτικές αυτές στρέφονται εναντίον της κοινωνίας και συγκεκριμένα εναντίον αυτών που είναι αντίθετοι με τις επιλογές της κρατικής εξουσίας επιζητώντας τόσο την φυσική τους εξόντωση όσο και την εξαφάνισή τους ως πολιτικών οντοτήτων. Οι πρακτικές αυτές δεν ήταν αυτοσκοπός, αλλά αντίθετα η απειλή της τιμωρίας είχε στρατηγικούς στόχους να υλοποιήσει: η εκτελεστική εξουσία δια μέσου της τρομοκρατίας ήθελε να επιτύχει την εξασφάλιση έστω και υποχρεωτικής, αποδοχής των επιλογών της. Η σύνθεση των χαρακτηριστικών αυτών στοιχείων της τρομοκρατίας δίνει τον ορισμό της κρατικής τρομοκρατίας για την περίοδο εκείνη: ως κρατική τρομοκρατία, λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί η (πολιτική) πρακτική, της οποίας η άσκηση παρουσιάζει μία διάρκεια, που επιλέγεται από δυνάμεις που ελέγχουν την κρατική εξουσία, στρέφεται εναντίον των αντιπάλων αυτών των δυνάμεων επιζητώντας την ηθική, πολιτική και φυσική τους εξόντωση, έχει στόχο την κατά το δυνατό ευρύτερη συναίνεση (με την έννοια εδώ της καταναγκαστικής αποδοχής) του λαού και των πολιτικών σχημάτων στις – τελικές μόνο – επιλογές τους και υλοποιείται με τη διαμεσολάβηση της υποταγμένης στις αποφάσεις της εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας», Α. Λοβέρδος, *Για την Τρομοκρατία και το Πολιτικό Έγκλημα*, εκδ. Interbooks, Αθήνα, 1987, σ. 78-83.

και των τρομοκρατών. Η αλλαγή αυτή τονίστηκε και στο έργο του Schulte το 1988 όταν αναλύοντας την ιστορική διαδρομή της χρήσης της έννοιας του κακού τόνισε ότι πλέον «... με το τέλος του 20^{ου} αιώνα η «κακό» έχει εξαιρεθεί από την ατζέντα των φιλοσοφικών αναζητήσεων καθώς η σύγχρονη φιλοσοφία δεν έχει κάτι να προσθέσει στον προσδιορισμό της έννοιάς του». Στις αρχές όμως του 21^{ου} αιώνα, υπό την επίδραση των τρομοκρατικών γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, το κακό άρχισε να επανεισάγεται στις δημόσιες συζητήσεις, ενώ η Neiman το έθεσε ως κεντρικό προβληματισμό των φιλοσοφικών συζητήσεων αναδεικνύοντάς το ως «πραγματικό και σύγχρονο πολιτικό φαινόμενο»⁵⁵.

Ακόμα όμως κι αν αποδεχθούμε την άποψη της Neiman, ο ορισμός της έννοιας του «κακού» παραμένει σταθερά προσανατολισμένος προς την ύπαρξη μίας μυστικής και καταστροφικής δύναμης η οποία βρίσκει την υπόστασή της σε άτομα, ομάδες ή οργανισμούς που την εκπροσωπούν. Ο Dillinger⁵⁶ επιχειρώντας μία σύνθεση των απόψεων κοινωνιολόγων και εγκληματολόγων προς την κατεύθυνση της εννοιολογικής προσέγγισης της καταστροφικής αυτής δύναμης – την οποία ταύτισε με την τρομοκρατία – την καταγράφει ως «τη βία ή την απειλή της βίας η οποία χρησιμοποιείται είτε από μη κυβερνητικές είτε από κυβερνητικές οργανώσεις που δρουν μυστικά προκειμένου να εξυπηρετηθούν πολιτικοί σκοποί». Στο σημείο αυτό ο Dillinger προσεγγίζει το κρατικό έγκλημα μέσα από τη σφαίρα ανάλυσης του Weber, ο οποίος αναγνώρισε όπως προείπαμε το κρατικό μονοπώλιο άσκησης της βίας, ανεξάρτητα από το εάν η βία αυτή νομιμοποιείται ή όχι. Το εμπόδιο της νομιμοποίησης της βίας παρακάμπτεται όταν το κράτος επεμβαίνει και αλλάζει την εθνική νομοθεσία χρησιμοποιώντας «δικαιολογίες» όπως η προάσπιση της εθνικής ασφάλειας. Οι βίαιες πρακτικές του κράτους ακολουθούν έναν μακρύ κατάλογο, αν και τις περισσότερες φορές, η εξάσκηση της κρατικής τρομοκρατίας προκύπτει μέσα από αδιαφανή κανάλια, που μπορεί μεν να μην έχουν το χαρακτήρα μίας ορατής πολεμικής δράσης,

⁵⁵ J. Dillinger, *Terrorists and witches: popular ideas of evil in the early modern period*, History of European Ideas 30 (2004).

⁵⁶ J. Dillinger, *Terrorists and witches: popular ideas of evil in the early modern period*, History of European Ideas 30 (2004).

ωστόσο αποτελούν πράξεις ιδιαζόντως εγκληματικές απέναντι σε ολόκληρα κοινωνικά σύνολα, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Η εμφάνιση μάλιστα φαινομένων κρατικής τρομοκρατίας είναι τόσο έντονη που συχνά συναγωνίζεται σε συχνότητα, ευρηματικότητα και βιαιότητα την εκδήλωση τρομοκρατικών δράσεων που προέρχονται από άλλες ομάδες ή οργανισμούς⁵⁷.

Υπό την παραπάνω προσέγγιση, είναι εύκολο να κατανοήσουμε γιατί σήμερα η έννοια της τρομοκρατίας που ταυτίζεται με τη μία πλευρά του κρατικού εγκλήματος περιλαμβάνει όχι μόνο τις επιθέσεις μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων κατά του συνόλου, αλλά και τα εγκλήματα που διαπράττουν τα ίδια τα κράτη - μέσω της μυστικής δράσης ορισμένων υπηρεσιών του κρατικού μηχανισμού - είτε ενάντια στους πολίτες τους είτε ενάντια στους πολίτες άλλων κρατών. Κι αυτό γιατί με τη χρήση του όρου κρατικό έγκλημα όπως αναφέραμε, δεν προσδιορίζουμε μόνο τις πράξεις εκείνες που ορίζονται από το ποινικό δίκαιο ως εγκληματικές και διαπράττονται από τους δημόσιους λειτουργούς (που επωφελοόμενοι από αυτήν τους την ιδιότητα επιδιώκουν ίδια οφέλη) και ενέργειες που διαπράττουν τα ίδια τα κράτη (τα οποία έχοντας την εξουσία δεν τις χαρακτηρίζουν ως εγκληματικές) αλλά και συμπεριφορές που παραβιάζουν εδραιωμένες διεθνείς συμφωνίες και κυβερνητικές δράσεις που παραβιάζουν τους διεθνείς κανονισμούς που υπό το πρόσχημα της εσωτερικής ασφάλειας του κράτους εγκληματούν καλύπτοντας με το μανδύα της νομιμότητας τις πράξεις τους⁵⁸. Σύμφωνα μάλιστα με τον Καμύ, «την ίδια στιγμή που αφυπνίζει την παράνομη κρατική βία, η τρομοκρατία εξαρθώνει τη δημοκρατία. Το ίδιο το κράτος επιστρέφει σε έναν προδημοκρατικό χρόνο

⁵⁷ Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να αναφέρουμε τα χαρακτηριστικά που αποδίδει η Μ. Μπόση, στην κρατική τρομοκρατία. Αυτά είναι : 1. η συστηματικότητά της, 2. η ένταξή της σε κάποια από τις κατηγορίες της έννοιας της τρομοκρατίας καθώς αποτελεί μία ιδιαίτερα βίαιη πράξη είτε τελεσθείσα είτε εν δυνάμει, 3. η ύπαρξη πολιτικών κινήτρων και σκοπιμοτήτων, 4. η τέλεσή της από κρατικούς αξιωματούχους ή κυβερνητικές υπηρεσίες, 5. ο εκφοβισμός μίας ομάδας μεγαλύτερης από αυτή που υπήρξε άμεσος αποδέκτης της τρομοκρατικής ενέργειας, 6. η ανυπαρξία δυνατότητας αντίστασης των θυμάτων απέναντι στην επίθεση που υφίστανται, Μ. Μπόση, *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, εκδ. Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σ.σ. 137-114.

⁵⁸ R.C.Kramer, R.J.Michalowski, *War, Aggression and State Crime: A criminological analysis of the invasion and occupation of Iraq*, British Journal of Criminology (45), 2005.

στο πεδίο μίας βίας με ελαστική νομιμότητα και ασταθείς δικαιολογίες. Παραίτεται από τη νομική κωδικοποίηση της βίας υπέρ του δημοσίου συμφέροντος»⁵⁹.

Πως προσδιορίζεται όμως η εσωτερική ασφάλεια; Η έννοια του κινδύνου (στην προοπτική της διακυβέρνησης) χρησιμοποιείται ευρέως κατά την άσκηση της κανονιστικής ηγεμονίας του κράτους, καθώς δίνει τη δυνατότητα διεύρυνσης των ορίων του κοινωνικού ελέγχου μέσω είτε της περιπτώσιολογικής είτε της υπεργενικευμένης ερμηνείας της. Αυτή η γενίκευση, δεν μπορούμε να πούμε ότι αναφέρεται στον τρόπο που η σημερινή κοινωνία, σε κοινωνιολογικό επίπεδο, καλείται να διαχειριστεί τις προκλήσεις που δημιουργούνται από τη μετάβασή της από τον βιομηχανικό-αστικοποιημένο τύπο σε εκείνον της διακινδύνευσης⁶⁰. Οι προκλήσεις αυτές δε σχετίζονται με την αντιμετώπιση συγκεκριμένων και αντικειμενικών κινδύνων που μπορούν εύκολα να οριοθετηθούν, αλλά μάλλον με κινδύνους αόριστους που απορρέουν από μία κατάσταση στην οποία τα άτομα συνειδητά εμπλέκονται προκειμένου να διαχειριστούν και να «επωφεληθούν» από την ανακατανομή των κοινωνικών αγαθών, μία κατάσταση που σταδιακά έχει επιφέρει την κατάρρευση των σταθερών κοινωνικών αξιακών συστημάτων. Σήμερα η κατάσταση της διακινδύνευσης δεν προέρχεται από συγκεκριμένες ανθρώπινες συμπεριφορές, αλλά περισσότερο αντανακλά ένα γενικότερο αίσθημα ανησυχίας απέναντι σε κάτι αόριστο και ακαθόριστο που απειλεί όχι μόνο την κοινωνία ως σύνολο, αλλά και κάθε άτομο ξεχωριστά. Υπό την έννοια αυτή ιδιωτικός και δημόσιος χώρος ταυτίζονται και η διείσδυση των κρατικών επεμβάσεων στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής γίνεται ακόμη ευκολότερη⁶¹.

Σε επίπεδο λοιπόν διακυβέρνησης, η έννοια του κινδύνου εντοπίζεται στο σημείο που σκόπιμα εισάγεται προς όφελος της εξυπηρέτησης της πολιτικών επιλογών και λαμβάνει την πραγματική του διάσταση στα πλαίσια ορθολογιστικά σχεδιασμένων κυβερνητικών ενεργειών. Τις περισσότερες

⁵⁹ A. Camus, *Σκέψεις για την Τρομοκρατία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σ. σ. 180-181.

⁶⁰ U. Beck, *World Risk Society*, Polity Press, 1999.

⁶¹ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνίες σε κίνδυνο και αίσθημα ανασφάλειας*, Ποινική Δικαιοσύνη 5/2002, σ. 556.

φορές χρησιμεύει ως τεχνικό εργαλείο που αποσυνδέει τις όποιες αποφάσεις από διάφορα ηθικά ή ιδεολογικά διλήμματα. Η εισαγωγή του κατά την άσκηση της εξουσίας στοχεύει στην κάλυψη των δράσεων των κυβερνητικών οργανισμών υπό το μανδύα της ορθής διακυβέρνησης και στην επίτευξη της συναίνεσης της κοινωνίας⁶².

Ο παράγοντας εσωτερική ασφάλεια είναι κρίσιμης σημασίας για να κατανοηθεί η έννοια της κρατικής τρομοκρατίας που μελετάμε. Η εσωτερική ασφάλεια λειτουργεί στη βάση της αποτροπής αλλά και της πρόβλεψης των ενεργειών που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο από τα οικονομικά συμφέροντα μίας οργανωμένης επιχείρησης έως την ομαλή λειτουργία μίας κοινωνίας και τα κρατικά συμφέροντα. Οι κίνδυνοι για την ασφάλεια στη σύγχρονη εποχή παρουσιάζονται ταυτόσημοι με την ύπαρξη της τρομοκρατίας και δικαιολογούν την ανάπτυξη μέτρων αντι-τρομοκρατίας. Έτσι, εγκληματικές δράσεις όπως η μαζική παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων βρίσκουν το δικαιολογητικό τους υπόβαθρο στην ανάπτυξη αντιμέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών.

Η κρατική τρομοκρατία εντοπίζεται στη δράση μίας αόρατης πλευράς των κυβερνήσεων η οποία μέσω της διαπλοκής εξυπηρετεί τους σκοπούς των νομίμων ή ορατών κυβερνήσεων⁶³. Τη δράση αυτή εκφράζουν τις περισσότερες φορές οι επιλογές κατά την άσκηση της γεωπολιτικής⁶⁴, η οποία μπορεί να ειπωθεί ως η εφαρμογή των εγχώριων πολιτικών κάθε κράτους στην παγκόσμια σκακιέρα. Η χρήση της σύγχρονης ιδεολογίας του

⁶² J.F. Cauchie, G. Chantraine, *Use of Risk in the Government of Crime*, New Prudentialism and New Penology, Vol. II, 2005.

⁶³ Η έννοια της Ορατής και Αόρατης Κυβέρνησης χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους David Wise και Thomas B. Ross στο βιβλίο τους *The Invisible Government*. Για Περισσότερες πληροφορίες βλ. Μ. Ευρυβιάδη, Ο Μεγάλος Αδελφός της Φραγκικής Δύσης στα Θέματα Πολιτικής Άμυνας (1), Αθήνα 2000, του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων.

⁶⁴ «Η γεωπολιτική αναλύει τα προβλήματα ασφάλειας του κράτους με γεωγραφικούς όρους και με τρόπο ώστε να συναχθούν συμπεράσματα τα οποία θα μπορούσαν να είναι άμεσης χρησιμότητας στην πολιτική ηγεσία η οποία διαμορφώνει εξωτερική πολιτική. Η γεωπολιτική ανάλυση είναι ένα εργαλείο για τη διάγνωση της δομής ισχύος και συμφερόντων του διεθνούς χώρου χρήσιμο για τη χάραξη εθνικής στρατηγικής». Κ. Αρβανιτόπουλος, Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 1999.

καπιταλισμού σημαίνει ότι το κράτος εκφράζει τα συμφέροντά του με όρους δύναμης και δυνατότητας επέκτασης των σφαιρών επιρροής του.

Αυτό συνέβη και με τις Ηνωμένες Πολιτείες που χρησιμοποιώντας την οικονομική της ευμάρεια, καθώς μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν η μόνη χώρα που δεν υπέστη ολοκληρωτική καταστροφή του κοινωνικού και οικονομικού της οικοδομήματος, έστρεψε το ενδιαφέρον της προς την επίτευξη μίας παγκόσμιας ηγεμονίας μέσω της οικονομίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσό της βοήθειας για την ανοικοδόμηση των χωρών της μεταπολεμικής Ευρώπης μεταξύ 1946 και 1948 ανήλθε στα 11.000.000.000 δολάρια⁶⁵. Με το σχέδιο των τεσσάρων σημείων ο τότε Πρόεδρος Harry Truman, εφαρμόζοντας μία πολιτική οικονομικής, τεχνολογικής, στρατιωτικής και ανθρωπιστικής βοήθειας προς τις άλλες χώρες με αντάλλαγμα τη φιλία και την υποστήριξή τους, έβαλε τη βάση για τον έλεγχο αυτών των χωρών και άρχισε να υλοποιεί το στρατηγικό σχέδιο ηγεμονίας και κυριαρχίας των Ηνωμένων Πολιτειών στον πλανήτη στρέφοντας τα όπλα της εξωτερικής πολιτικής τους στην αντιμετώπιση της τότε Σοβιετικής Ένωσης και της πάταξης του Διεθνούς Κομμουνισμού. Σε ότι αφορά στην μετεμφυλιακή Ελλάδα⁶⁶, το σχέδιο Truman, αφορούσε την εφαρμογή μίας εξωτερικής πολιτικής που είχε ως στόχο την παρεμπόδιση της επιρροής της ΕΣΣΔ μέσω μίας έμμεσης εμπλοκής των ΗΠΑ στην εσωτερική πολιτική κατάσταση αλλά και ελέγχου της εξωτερικής μας πολιτικής με την εγκατάσταση αμερικανών συμβούλων και τεχνικών στη χώρα. Ο Λοβέρδος μάλιστα αναγνωρίζει το γεγονός ότι, κράτη που αποτελούν διεκδικήσιμες σφαίρες επιρροής στον αγώνα για παγκόσμια ηγεμονία, υποβοηθούνται στην εξάσκηση κρατικής

⁶⁵ H. Emadi, *New world order or disorder: armed struggle in Afghanistan and United States' foreign policy objectives*, Central Asian Survey, 18(1), 1999..

⁶⁶ Σύμφωνα με δήλωση του Αρχηγού της Αμερικάνικης Αποστολής στην Ελλάδα, Κυβερνήτη Grisworld, στις 24/10/47, «...η πρόθεση του Κογκρέσου είναι να δράσει (η αποστολή) διακριτικά αλλά δυναμικά με σκοπό να θέσει υπό έλεγχο τον Κομμουνισμό... Το Κογκρέσο επιθυμούσε να ελέγχονται αυστηρά από την αποστολή οι δαπάνες αμερικανικών και ελληνικών κονδυλίων. Αυτό σημαίνει ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις και δε βλέπω τι κερδίζουμε προσποιούμενοι ότι πρόκειται για κάτι άλλο...». *Η Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο*, επιμ. Couloumbis-Hicks, εκδ. Παπαζήση, 1976.

τρομοκρατίας από τις μυστικές υπηρεσίες των ισχυρών κρατών της δύσης «που λειτουργούν με παρακρατική μορφή»⁶⁷.

3. Θεωρίες συνωμοσίας και κρατική τρομοκρατία στην κοινωνία της ασφάλειας

Η έννοια της φήμης και ο δυναμικός και φευγαλέος χαρακτήρας της είναι αυτός που ενισχύει τη δύναμη των θεωριών συνωμοσίας. Η βασική δυσκολία συνιστάται στο ότι η φήμη μπορεί μόνο να ειδωθεί ως μία στιγμιαία ηχώ που καταγράφεται και ερμηνεύεται ανάλογα από ένα σύνολο ατόμων. Όταν η φήμη χρησιμοποιείται από κρατικούς φορείς - σε επίσημες αναφορές - τότε πρόκειται για μία προσπάθεια δικαιολόγησης των ενεργειών τους. Η ισχύς της φήμης καθορίζεται τόσο από την ληπτική ικανότητα του ακροατηρίου όσο και από τη χρονική συγκυρία που εκπέμπεται και αποτελεί ένα πανίσχυρο εργαλείο σε μία κοινωνία όπου λαμβάνουν χώρα δύο αντιφατικές καταστάσεις: ενώ η επικοινωνία μεταξύ των μελών της είναι άμεση και υπερβαίνει το τοπικό επίπεδο, οι πληροφορίες που διασπείρονται είναι δύσκολο να επιβεβαιωθούν.

Παρόλο που η φήμη έχει τη δική της ζωή, το αποτέλεσμα της διασποράς της μπορεί να αποδειχθεί απρόβλεπτο και για το λόγο αυτό τόσο η κοινωνία όσο και η εκάστοτε εξουσία πρέπει να ελέγχουν και να γνωρίζουν τους τομείς επιρροής της. Πολλές φορές η εξουσία χρησιμοποιεί τη φήμη για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της κάνοντας χρήση ακριβώς αυτής της δυσκολίας της επιβεβαίωσης για να παρουσιάσει τη συμφέρουσα γι' αυτήν πλευρά των γεγονότων χειραγωγώντας τη μάζα μέσω επίσημων ανακοινώσεων. Η χρήση της φήμης είναι ιδιαίτερα προσφιλής σε περιόδους ανασφάλειας και αστάθειας. Τα κράτη υπό το καθεστώς πολέμου αυξάνουν την καχυποψία των πολιτών τους μέσω της διασποράς φημών προκειμένου να δικαιολογήσουν την κατάσταση συναγερμού στην οποία περιέρχονται.

Από την άλλη πλευρά, οι θεωρίες συνωμοσίας κάνουν την εμφάνισή τους σε περιόδους που διασαλεύεται η ασφάλεια της κοινότητας και σε πιο ευρύτερη μορφή η ασφάλεια του κράτους. Ομάδες πληθυσμού που διαφοροποιούνται

⁶⁷ Α. Λοβέρδος, *Η Νέα Τρομοκρατία με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. Ινδικτος, Αθήνα 2001, σ.σ. 27-32.

σε επίπεδο κουλτούρας από την υπόλοιπη κοινωνία αποτελούν απειλή για την ασφάλεια και κατ' επέκταση θεωρούνται εχθροί του κράτους. Από την άλλη, αυτή η διαφορετικότητα και τα στερεότυπα που την ακολουθούν, νομιμοποιεί τη χρήση βίας εκ μέρους της κρατικής εξουσίας. Μάγισσες, έγχρωμοι, Εβραίοι, φτωχοί, αιρετικοί και αλλοδαποί κατά καιρούς αποτέλεσαν στόχο των ομάδων εξουσίας εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους⁶⁸.

Παραδοσιακά ή έννοια του όρου της ασφάλειας προσδιόριζε την κυριαρχική επιδίωξη κάθε οργανωμένης κοινωνίας για την προστασία και την επιβίωσή της. Η ασφάλεια μπορεί να προσεγγισθεί μέσα από την οπτική δύο κύριων κατευθύνσεων⁶⁹. Από τη μία οι ρεαλιστές θεωρητικοί τοποθετούν το πλαίσιο της ασφάλειας στην επιδίωξη του κάθε κράτους ξεχωριστά να εξασφαλίζει την προστασία του από ενδεχόμενους εξωτερικούς κινδύνους προσπαθώντας να ενδυναμώσει την ισχύ του μέσα από την εξέλιξη των οικονομικών, τεχνολογικών και στρατιωτικών ικανοτήτων του. Ο ρεαλιστικός τρόπος με τον οποίο κράτη (κλειστά δημοκρατικά συστήματα όπως οι ΗΠΑ) χειρίζονται την ασφάλεια, προϋποθέτει την αποδοχή μίας διπλωματικής οδού επίλυσης των συγκρούσεων η οποία όμως στερείται ηθικών περιορισμών⁷⁰. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ασφάλεια αναδεικνύεται σε αιχμή του δόρατος για την δικαιολόγηση οποιασδήποτε ενέργειας και πραγματοποιείται μέσω της αύξησης των αμυντικών μέτρων αλλά και της εξασφάλισης ισχυρών συμμαχιών και δικτύων. Το δόγμα ότι όποιος επιθυμεί την ειρήνη προετοιμάζεται για τον πόλεμο βρίσκει εδώ την απόλυτη εφαρμογή του.

Από την άλλη οι νεοφιλελεύθεροι θεωρητικοί πιστεύουν σε μία πιο ρομαντική κατεύθυνση μέσω της οποίας μπορεί να εξασφαλισθεί η ασφάλεια ενός κράτους. Μέσα από το διάλογο για την επίτευξη της μόνιμης ειρήνης και μέσα

⁶⁸ P. Roberts, *Arson, Conspiracy and Rumor in Early Modern Europe*, Continuity and Change 12 (1), Cambridge University Press, 1997.

⁶⁹ Α. Κολοβός, *Διάστημα και Εθνική Ασφάλεια. Πολιτικές και Στρατηγικές Διαστάσεις*, εκδ. Ποιότητα, 2003.

⁷⁰ Σύμφωνα με δηλώσεις τριών Αμερικανών Προέδρων (Kissinger, Nixon, Ford) κατά την έναρξη των θητειών τους «Διαπραγματευόμαστε με τις κυβερνήσεις όπως είναι και δεν ενδιαφερόμαστε για το πολιτικό σύστημα ή την ιδεολογία των διάφορων χωρών», *Η Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο*, επιμ. Couloumbis-Hicks, εκδ. Παπαζήση, 1976.

από την ανάπτυξη ισχυρών οικονομικών συμμαχιών και δεσμών συνεργασίας μεταξύ των κρατών, κεντρικό σημείο της νεοφιλελεύθερης θεώρησης αποτελεί το γεγονός ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης το κράτος δεν είναι ο κύριος φορέας που εγγυάται την ασφάλεια και την ευημερία της κοινωνίας. Η εμφάνιση κρατικών ή μη κερδοσκοπικών οργανώσεων με παγκόσμια εμβέλεια και επιρροή, οι διεθνείς οργανισμοί και η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που ξεπερνά τα πεπερασμένα όρια του κράτους είναι παράμετροι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη συνεργασίας και δεσμών αλληλοβοήθειας, βασικές για την επίτευξη και διατήρηση της ειρήνης και του ισχύοντος status quo.

Η λογική της ασφάλειας στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, εντάχθηκε στα πλαίσια μιας συνεχούς επεκτεινόμενης απειλής και συμπεριλαμβάνει οτιδήποτε μπορεί να επηρεάσει την εθνική ασφάλεια οδηγώντας τις κοινωνίες στη λογική της άμυνας κατά των πάντων. Ο όρος απειλή αναφέρεται σε επικείμενους κινδύνους, φαινόμενα πραγματικά ή φημολογούμενα που δίνουν λαβή για την έγερση φόβου⁷¹. Το επίπεδο του φόβου εξαρτάται τόσο από τον τόπο όσο και από την εποχή εκδήλωσής του. Εάν μία χώρα είναι ελάχιστα προστατευμένη μπορεί να αποτελέσει δελεαστικό στόχο μόνο και μόνο γι' αυτόν το λόγο. Από την άλλη, αν παρουσιάζεται διαθέτουμε ισχυρή αμυντική γραμμή αποτελεί συμβολικό στόχο για τέτοιου είδους ενέργειες. Μία τέτοια περίπτωση σύμφωνα με τους Eriksson and Sjoberg⁷² είναι δύσκολο να προληφθεί σε μία ανοιχτή κοινωνία η οποία παρουσιάζεται καλά προστατευμένη και θα αποτελούσε σημαντικότερη απώλεια του κύρους της. Με αυτή τη λογική προφανές είναι το ερώτημα εάν υπάρχουν εναλλακτικές δράσεις που δεν εμπλέκουν κανενός είδους κίνδυνο ενεργοποίησης δράσεων κρατικής τρομοκρατίας. Η απειλή κατά της εθνικής ασφάλειας αποτελεί το

⁷¹ Και η κλασσική νοοτροπία του στρατιωτικού κινδύνου μπορεί με κάποιες συνισταμένες να χαρακτηριστεί ότι προκαλεί το φόβο. Κι αυτό γιατί οι στρατιωτικοί αισθάνονται μία επαγγελματική υπευθυνότητα για την ασφάλεια του κράτους. Θεωρούν ότι το κράτος τους αποτελεί δομικό στοιχείο ολόκληρου του πολιτικού οικοδομήματος. Ότι το κράτος ζει υπό το μόνιμο καθεστώς απειλής στρατιωτικής επέμβασης και πολέμου. Ότι αυτές οι απειλές είναι απρόβλεπτες και δίνουν έμφαση στην σημασία της διατήρησης μιας δυνατής στρατιωτικής μηχανής.

⁷² P. Kennedy, *Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα*, εκδ. Νέα Σύνορα, 1994.

δικαιολογητικό υπόβαθρο για την πραγματοποίηση συγκαλυμμένων δραστηριοτήτων εκ μέρους των οργανωτικών λειτουργιών κρατικών μηχανισμών, όπως οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ.

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου η φύση των νέων κινδύνων έχει αλλάξει δραματικά. Σήμερα κίνδυνοι θεωρούνται η τρομοκρατία, η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η χρήση βιολογικών όπλων. Αφού πέρασαν αιώνες προσπάθειας ορισμού του φαινομένου της τρομοκρατίας, η έλλειψη του οποίου στηρίχθηκε και στην φράση του Chomsky ότι ο εχθρός είναι παντού, η τρομοκρατία έχει εξελιχθεί σε μία πανταχού παρούσα απειλή η οποία μπορεί να χρησιμεύσει ως άλλοθι για την εντατικοποίηση και εξάπλωση του κοινωνικού ελέγχου. Το δικαίωμα στην ασφάλεια έχει γίνει πλέον πανάκεια, χρησιμοποιείται ευρύτατα από τους πολιτικούς και έχει καταστεί πολύ πιο σημαντικό από το δικαίωμα της αξιοπρέπειας του ατόμου και το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου.

Μία σημαντικότερη συνέπεια της κατασκευής ενός απειλητικού και ανασφαλούς περιβάλλοντος είναι η δημιουργία σχέσεων στη βάση του εμείς και αυτοί. Είναι πάντα οι άλλοι που έχουν κακή πρόθεση. Εμείς αποτελούμε τα υποκείμενα και οι άλλοι τα αντικείμενα. Καθώς η σχέση προς ένα αντικείμενο ενέχει απόσταση, έτσι και «οι άλλοι» γίνονται άγνωστοι και ότι είναι άγνωστο πολλές φορές λαμβάνεται ως επικίνδυνο. Είναι πολύ πιο εύκολο να επιβάλλουμε μέτρα σε ομάδες ατόμων που εκλαμβάνονται ως αντικείμενα. Σύμφωνα με τον Garland⁷³ σε τέτοια μέτρα μπορεί να οφείλεται και η αποτυχία της ασφάλειας ενώ ο Crawford⁷⁴ τονίζει, αυτοί οι άλλοι δεν υπάρχουν μόνο για να τιμωρούνται αλλά και για να παρέχουν στο κράτος μία επίφαση αποτελεσματικότητας στις ενέργειές του προς την κατεύθυνση της αύξησης της προστασίας των πολιτών.

Με την έναρξη της περιόδου μηδενικής ανοχής, ελήφθησαν μέτρα που περιορίζουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της αξιοπρέπειας των ατόμων. Αντί να βασίζονται σε αξιόπιστες αναλύσεις κινδύνων τα κράτη στηρίχθηκαν

⁷³ J. Flyghed, *Crime-Control in the Post-Wall Era: The Menace of Security*, Department of Criminology, University of Stockholm, Sweden.

⁷⁴ Βλ. ό.π.

πάνω σε δημιουργία απειλητικών εικόνων. Η εγκληματοποίηση νέων συμπεριφορών πρόκειται να αποτελέσει αντικείμενο όχι μόνο ελέγχου και επιτήρησης αλλά και συγκεκριμένων παρεμβάσεων σε συμπεριφορές που είναι συνταγματικά κατοχυρωμένες και μπορούν να οδηγήσουν στην εμφάνιση νέων μορφών βίας. Είναι λοιπόν γεγονός ότι ζούμε σε περιβάλλον μετα-ψυχροπολεμικής ασφάλειας ή μήπως πλησιάζουμε σε έναν πόλεμο που τροφοδοτείται από τη διάχυτη αντίληψη ότι τώρα το έγκλημα ορίζεται μέσω δύο μορφών: της τρομοκρατίας και του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Στη μεταψυχροπολεμική εποχή, μετά την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου ένα νέο τείχος χτίζεται εντός των συνόρων ξεχωρίζοντας αυτούς από εμάς. Παρόμοια διαδικασία επιλεκτικής ερμηνείας της πραγματικότητας ακολούθησε και την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ενώ φαινόμενα τρομοκρατίας που μπορεί να φθάνουν και σε γενοκτονίες ολόκληρων πληθυσμών διαδραματίζονται σε ολόκληρο τον κόσμο, εαν το φαινόμενο ειδωθεί αποσπασματικά, τότε συμφωνούμε με την άποψη του Žižek ότι, «...ο τρόπος παρουσίασης από τα μέσα αποτελεί μία επιπλέον απόδειξη του τρόπου με τον οποίο διατηρείται η απόσταση που χωρίζει Εμάς από Αυτούς, από την πραγματικότητά τους: η πραγματική φρίκη συμβαίνει εκεί και όχι εδώ»⁷⁵.

⁷⁵ Slavoj Žižek, *Καλωσορίσατε στην Έρημο του Πραγματικού! Πέντε δοκίμια για την 11^η Σεπτεμβρίου και άλλες συναφείς ημερομηνίες*, μτφρ Β. Ιακώβου, εκδ. Scripta, Αθήνα 2003, σ. 24.

4. Ανθρώπινα δικαιώματα, τρομοκρατία και παγκόσμιο δίκτυο ασφάλειας⁷⁶

Μιλώντας για ανθρώπινα δικαιώματα, ουσιαστικά κάνουμε λόγο για αποδοχή οικουμενικών αξιών που πηγάζουν από την ίδια την ανθρώπινη ιδιότητα, αξίες οι οποίες είναι παντού αποδεκτές και εφαρμοστέες ανεξάρτητα από την εθνικότητα, το φύλο ή την κοινωνική καταβολή. Στη σύγχρονη εποχή όμως, όπου το ενδιαφέρον έχει μονοπωλήσει η μεγιστοποίηση της εθνικής ασφάλειας, παρατηρείται το φαινόμενο της αύξησης των κατασταλτικών μέτρων τα οποία ταυτόχρονα θωρακίζονται από το ίδιο το κράτος τόσο με ισχυρούς θεσμούς όσο και με την απόσπαση της κατάλληλης συναίνεσης με αντίστοιχη μείωση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων. Αν επιχειρηθεί μία αναγωγή από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο, εκεί όπου η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί έναν τομέα πιο ευαίσθητο, τότε θα εντοπίσουμε προβλήματα τόσο με την επιλεκτική εφαρμογή τους, όσο και με τις υστερικές παγκοσμιοποιημένες αντιδράσεις περί εθνικής ασφάλειας που ανοίγουν το δρόμο για καταχρήσεις σε επίπεδο καταστολής⁷⁷.

Και εδώ η ισχύς αναδεικνύεται σε μέγιστο πολιτικό εργαλείο για την ερμηνεία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφού, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κι έπειτα, τα ανθρώπινα δικαιώματα αναδεικνύονται σε αιχμή του δόρατος στην αρένα των διεθνών σχέσεων, κυρίως σε περιπτώσεις που αφορούν παιχνίδια εξουσίας σε σχέση με τον καταλογισμό ευθυνών και την επιβολή κυρώσεων. Η ισχύς μπορούμε να πούμε ότι αφορά τόσο στο ισοζύγιο συμμάχων και εχθρών όσο και στη διαπλοκή του συσχετισμού δυνάμεων που αναπτύσσει κάθε κράτος. Η ισχύς ταυτίζεται με την έννοια της επικυριαρχίας, της ηγεμονικής επεκτατικής πρόθεσης των ισχυρών κρατών και σύμφωνα με τον

⁷⁶ Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται στο Klaus Gunther, *Διεθνής Αντεγκληματική Πολιτική: Η Πορεία προς ένα Παγκόσμιο Δίκτυο Ασφάλειας*, στο Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου, Ελληνογερμανικό Συνέδριο (επιμ. Ι. Μανωλεδάκης/C. Prittwitz), εκδ. Σάκκουλα, 2003, σ.σ. 20-47.

⁷⁷ Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ.17.

Λοβέρδο⁷⁸, κατευθύνει τις διακρατικές σχέσεις σε όλα τους τα επίπεδα. Η ισχύς επομένως αποτελεί κυρίαρχο δομικό στοιχείο της διακυβέρνησης και αφορά στην ικανότητα επίτευξης των κυβερνητικών στόχων μέσω της δυνατότητας κάμψης των όποιων αντιστάσεων με δύο τρόπους: είτε με τη χρήση κινήτρων, είτε με τη διαμόρφωση προτιμήσεων με τη χρήση απειλών, πειθούς ή ελέγχου της κοινής γνώμης. Με όρους πολιτικούς μπορούμε να πούμε ότι «η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής»⁷⁹. Αν πάρουμε το παράδειγμα των ΗΠΑ, ο τρόπος με τον οποίο ο Πρόεδρος Bush προσπάθησε να νομιμοποιήσει στα μάτια του Αμερικάνικου λαού την εισβολή στο Ιράκ, ήταν ο έλεγχος της κοινής γνώμης μέσω της διαμόρφωσης προτιμήσεων. Η ισχύς σχεδόν πάντα ταυτίζεται με την επιρροή και κατά συνέπεια με την εξουσία, αποτελώντας τον κύριο άξονα πάνω στον οποίο στηρίζεται η έννοια της εξουσίας. Ενώ η ισχύς παρέχει τη δύναμη του ενεργείν, η εξουσία παρέχει το δικαίωμα του πράττειν.

Επιστρέφοντας στη διαπραγμάτευση αυτού του κεφαλαίου, η πολιτικά καιροσκοπική εκμετάλλευση του όρου ανθρώπινα δικαιώματα προκύπτει και από την επιλεκτική τους επίκληση. Σύμφωνα μάλιστα με τον Κονδύλη⁸⁰, η προστασία τους εξαρτάται πάντα υπό την επιφύλαξη των κυριαρχικών δικαιωμάτων. Κι αυτό φαίνεται από την πορεία των σχέσεων των ΗΠΑ με χώρες όπως το Αφγανιστάν ή το Ιράν και την περιπτωσιολογική στήριξη των καθεστώτων τους. Καθώς η ισχύς αποτελεί στοιχείο της διακυβέρνησης, η πολιτική τους εκμετάλλευση αποδεικνύεται από το γεγονός ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσο άσκησης βίας μόνο από ισχυρότερες χώρες προς ασθενέστερες.

Τα προβλήματα αρχίζουν να ανακύπτουν όταν, το κράτος, κατά την άσκηση της εξουσίας του ως κυριαρχικού δικαιώματος και υπέρ της εξυπηρέτησης της εθνικής του πολιτικής, προχωρεί σε επεμβάσεις στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών και υποκινεί άμεσα ή έμμεσα εθνικές εκκαθαρίσεις εις βάρος

⁷⁸ Α. Λοβέρδος, *Η νέα Τρομοκρατία με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. Ινδικτος, Αθήνα 2001, σ. 56.

⁷⁹ D. Hague/M. Harrop, *Συγκριτική Πολιτική & Διακυβέρνηση* (μτφρ Γ. Χρηστίδης), εκδ. Κριτική, 2005.

⁸⁰ Π. Κονδύλης, *Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Τομές στην Πλανητική Πολιτική περί το 2000*, εκδ. Θεμέλιο, 1998.

ολόκληρων λαών. Δεν είναι άγνωστες οι περιπτώσεις όπως στο Ιράκ, στη Γιουγκοσλαβία ακόμη και στη Ρουάντα, όπου το πρόσχημα της ανθρωπιστικής επέμβασης και της αποκατάστασης των ατομικών δικαιωμάτων, υπό τις ευλογίες μάλιστα του Ο.Η.Ε και του Συμβουλίου Ασφαλείας, άνοιξε εύκολα το δρόμο για την ενίσχυση της κρατικής κυριαρχίας και της επίτευξης του στόχου της παγκόσμιας ηγεμονίας. Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί και το φάντασμα της τρομοκρατίας που πλανάται από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου κι έπειτα, επιθέσεις οι οποίες μετατόπισαν το δικαιολογητικό πλαίσιο των διεθνών επεμβάσεων των κρατών της Δύσης, σύμφωνα με τον Μανιτάκη, «από τον άξονα της ανθρωπιστικής επέμβασης στην προστασία των ηγεμονικών δυτικών κρατών έναντι της τρομοκρατίας. Ιδίως η διεξαγωγή προληπτικών πολέμων στο όνομα της αντιτρομοκρατικής πάλης ολοκληρώνει την ανατροπή της οργάνωσης των διεθνών σχέσεων. Η μονοπωλιακή συγκέντρωση ισχύος δεν αναφέρεται πλέον βασικά στη διεθνοποίηση της ελευθερίας και των ατομικών δικαιωμάτων αλλά και στην αμιγή διεθνοποίηση της ασφάλειας και της πολιτικής»⁸¹. Αν και οι επεμβάσεις αυτές, οι οποίες στη γλώσσα της πολιτικής έχει επικρατήσει να ονομάζονται «αστυνομική δράση», αποκτούν το δικαιολογητικό τους υπόβαθρο στην επίκληση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ουσιαστικά όμως πρόκειται για ενέργειες που μπορούν να χαρακτηριστούν ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Ο καταλογισμός όμως των ευθυνών δεν ακολουθεί τις συνήθεις διαδικασίες απόδοσης και επιβολής κυρώσεων, αλλά εμπλέκεται με οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.

Η ερμηνεία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κοινωνία της διακινδύνευσης πρέπει να ειπωθεί υπό το πρίσμα της μετατόπισης του άξονα του ενδιαφέροντος προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός παγκόσμιου δικτύου ασφάλειας, μέσα από τον προσδιορισμό και την κατοχύρωση της έννοιας του χώρου της εσωτερικής ασφάλειας. Υπό την επίδραση της παγκοσμιοποίησης, ο χώρος εσωτερικής ασφάλειας δεν περιορίζεται στα πλαίσια του κράτους, αλλά ενέχει περισσότερο υπέρ-κρατική σημασία. Τα μέσα για τη διασφάλιση αυτού του χώρου εξαρτώνται από την ερμηνεία που

⁸¹ Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 20.

δίνεται στη νέα επικινδυνότητα. Σήμερα η έννοια της επικινδυνότητας είναι ρευστή, δεν έχει σαφές εννοιολογικό περιεχόμενο με αποτέλεσμα να είναι ανοιχτή σε οποιαδήποτε ερμηνεία και εκμετάλλευση. Αν στη μελέτη μας λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι ο τρόπος που η εκάστοτε εξουσία χειρίζεται τους κατασταλτικούς θεσμούς και μηχανισμούς της στοχεύει στην αδιαπραγμάτευτη διατήρηση της κυριαρχίας της, τότε και η ίδια η έννοια της επικινδυνότητας είναι εξαιρετικά χρήσιμη για την επίτευξη κρατικών στόχων αφού σύμφωνα με τον Ι. Μανωλεδάκη, «η ιδεολογική χειραγώγηση και ο αποφασιστικό έλεγχο των μαζών, η δημιουργία αποδιοπομπαίων τράγων του κοινωνικού χώρου για την περιθωριοποίηση και τελική εξόντωση των στοιχείων που την απειλούν εκ των έσω και των εκφοβισμό των δυσारेστημένων ή των μη φρόνιμων πολιτών.»⁸². Ο επικίνδυνος άνθρωπος αποτελεί πολιτικώς μη αρεστό πρόσωπο, κίνδυνο για τις κοινωνικές δομές, που εξοβελίζεται συνήθως χωρίς να έχει διαπράξει έγκλημα. Παράδειγμα της τάσης αυτής αποτελούν οι φυλακές του Γκουαντανάμο: ολόκληρες ομάδες χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνες και οδηγούνται σε μία στρατιωτικού τύπου οργανωμένη φυλακή όπου βασανίζονται, απομονώνονται, περιθωριοποιούνται και στο τέλος «σωφρονίζονται».

Στην εποχή μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, η επικινδυνότητα επικεντρώνεται κυρίως στην πρόβλεψη κινδύνων που αφορούν στην ανάπτυξη ενός παγκόσμιου δικτύου τρομοκρατίας. Μέσα για την πρόβλεψη των κινδύνων αυτών αποτελούν και οι μυστικές υπηρεσίες των κρατών. Οι πολιτικές ασφαλείας που εφαρμόζονται φαίνεται να βασίζονται σε ένα εφιαλτικό σενάριο που αφορά στην ανάπτυξη της διεθνούς τρομοκρατίας. Η πρόληψη τρομοκρατικών επιθέσεων δίνει στους φορείς της εξουσίας την απαραίτητη νομιμοποιητική βάση για τη μαζική παραβίαση ατομικών και πολιτικών ελευθεριών. Ανάμεσα στα προστατευόμενα από το κράτος αγαθά, η επίτευξη της ασφάλειας αποτελεί πλέον πρωταρχικό στόχο. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ΗΠΑ στηρίζουν και προωθούν προληπτικούς πολέμους. Για παράδειγμα, ο πόλεμος στο Αφγανιστάν παρουσιάστηκε ως προσπάθεια εντοπισμού των

⁸² Ι. Μανωλεδάκης, *Ασφάλεια Κράτους ή ελευθερία;* στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 27.

υπευθύνων για τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αλλά και ως προληπτική δράση για την ανάσχεση της εξάπλωσης του παγκόσμιου δικτύου τρομοκρατίας. Το νέο δόγμα του προληπτικού πολέμου, όπως προσπάθησε να το τεκμηριώσει ο Πρόεδρος Bush, αναφέρει ότι: «όσο μεγαλύτερη είναι η απειλή, τόσο μεγαλύτερο είναι το ρίσκο που γεννά η αδράνεια και τόσο πιο εξαναγκαστικό γίνεται το επιχείρημα που αξιώνει προληπτική δράση για αυτοάμυνα, ακόμη κι αν υφίσταται αβεβαιότητα για το πότε και το πού θα χτυπήσει ο εχθρός». Ο προληπτικός πόλεμος εγγυάται και παράπλευρες όπως χαρακτηρίζονται απώλειες, οι οποίες όμως καμία θέση δεν έχουν στην οπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στα πλαίσια λοιπόν της ενίσχυσης της εσωτερικής-παγκόσμιας ασφάλειας, οι προληπτικές δράσεις γίνονται στην ουσία κατασταλτικές και επιτρέπουν τη διείσδυση των κρατικών μηχανισμών στην ιδιωτική σφαίρα μέσω της συλλογής και του ελέγχου των πληροφοριών. Ο Denninger κάνει λόγο για μία συντονισμένη δράση των κατασταλτικών και ελεγκτικών κρατικών φορέων, μία προληπτική συμμαχία με στόχο την αναζήτηση υπόπτων. Η προληπτική αυτή συμμαχία συνίσταται «στη διασφάλιση της απρόσκοπτης ροής πληροφοριών ανάμεσα στις αρχές ασφαλείας, την αστυνομία, τις μυστικές υπηρεσίες και το ποινικό σύστημα», σε μεγάλο δηλαδή μέρος του κρατικού μηχανισμού. Η διασφάλιση αυτή επεμβαίνει στις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες, η επέμβαση αυτή όμως δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή λόγω της αρχής της μυστικότητας και του απορρήτου που καλύπτει τη δράση τους. Το πιο δυνατό παράδειγμα αποτελεί και η ψήφιση – για την οποία θα μιλήσουμε εκτενέστερα παρακάτω – του US Patriot Act, μίας ειδικής νομοθετικής ρύθμισης που εξασφάλισε η Κυβέρνηση των ΗΠΑ και που επιτρέπει την με κάθε μέσω παροχή πληροφοριών, χωρίς σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων και τη λειτουργία στρατοπέδων «συγκέντρωσης» όπως αυτό του Γκουαντανάμο παραβιάζοντας ουσιαστικά τις ίδιες τις αρχές της δημοκρατίας τις οποίες επικαλείται κάθε φορά που πραγματοποιεί ένοπλες επεμβάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Και εδώ δε θα μπορούσαμε να παραθέσουμε καλύτερο αντίλογο σε αυτήν την τάση από την άποψη του A. Camus: «...όταν το να παρουσιάζεις τον αντίπαλό σου σαν τον ίδιο το σατανά γίνεται ιερός σκοπός, όταν η σταυροφορία ενάντια στα κακοποιά κράτη είναι η μόνη αποτελεσματική

στρατηγική και όταν η άτακτη καταστολή καθιερώνεται νομικά, η επιλογή τέτοιων μέσων μοιάζει με πολλαπλό αντίγραφο των μέσων του αντιπάλου. Ο μηδενισμός της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας αποκορυφώνεται όταν οι ρόλοι του δήμιου και του θύματος γίνονται ανταλλάξιμοι».⁸³

Υπό την απειλή της παγκόσμιας τρομοκρατίας, απειλή η οποία μπορεί τεχνητά να διογκώνεται όπως θα δούμε κατά την εξέλιξη της εργασίας, το κλίμα πανικού που δημιουργείται επιτρέπει τη συνειδητή εκχώρηση ενός μέρους της ατομικής ελευθερίας προς όφελος της ασφάλειας. Αυτό όμως που είναι αξιοσημείωτο είναι ότι το αντάλλαγμα είναι τελικά όχι η επίτευξη της ασφάλειας αλλά η επίτευξη της ελευθερίας της οικονομικής δράσης. Αυτή είναι το απόλυτο ιδανικό της σημερινής εποχής, ιδανικό που η κοινή απαίτηση τείνει να προστατεύει. Σήμερα, ως ελευθερία νοείται η ελευθερία κατανάλωσης και το πλαίσιο ασφάλειας συγκροτείται για την προστασία αυτής ακριβώς της ελευθερίας από τρίτους. Σε ότι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, αυτή η τάση της ταύτισης εσωτερικού και διεθνούς χώρου ασφάλειας βασίζεται όχι στην προσπάθεια προστασίας τους αλλά στη διατήρηση των παγκόσμιων οικονομικών συμφερόντων και ο αγώνας για την κατοχύρωσή τους στηρίζεται σε μία επιχείρηση παγκόσμιας εμβέλειας για την ανακατανομή του παγκόσμιου πλούτου⁸⁴.

Τελειώνοντας την αναφορά μας στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά εντάσσονται στο νέο παγκόσμιο δίκτυο ασφαλείας, συμπερασματικά θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε πως το γεγονός ότι το ίδιο το περιβάλλον της ασφάλειας διαποτίζεται από την έννοια της ισχύος η οποία εξ' ορισμού αποκλίνει από το σεβασμό τέτοιων δικαιωμάτων, δε μας επιτρέπει να δικαιολογήσουμε στο ελάχιστο – ακόμα κι αν μπορούσαμε – οποιαδήποτε καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά όμως οποιεσδήποτε μορφές αντίδρασης απέναντι στην καταπάτηση αυτή πρέπει να μελετώνται με ιδιαίτερη προσοχή, καθώς ενδέχεται να υπόκεινται και αυτές στα ίδια κριτήρια ισχύος και επιρροής. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι οικουμενικές αξίες πάνω στις οποίες θεμελιώνονται θα πρέπει επομένως να

⁸³ A. Camus, *Σκέψεις για την Τρομοκρατία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σ. σ. 182.

⁸⁴ Βλ. ό.π. Κονδύλης

χρησιμοποιούνται ως αυτοπεριορισμοί και προαπαιτούμενα για την ανάπτυξη οποιαδήποτε από τις δύο μορφών δράσης⁸⁵.

⁸⁵ A. Eide, *The Right to Oppose Violations of Human Rights: Basis Conditions and Limitations*, in *Violation of Human Rights*, UNESCO, 1984, στο B. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 136.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ Η.Π.Α.

Μέχρι την έναρξη του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, για την Αμερική οι μυστικές υπηρεσίες ήταν μία άγνωστη λέξη. Αυτό που σηματοδότησε την έναρξη της ανάπτυξης των μυστικών της υπηρεσιών φθάνοντας στη σημερινή τους μορφή, ήταν εκλογή στο Προεδρικό αξίωμα του Dwight Eisenhower το 1952, ο οποίος όντας υπεύθυνος της αμερικάνικης αποστολής στην Ευρώπη κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο - γεγονός που του έδωσε την ευκαιρία να αποκτήσει την ευρωπαϊκή εμπειρία και να εκμεταλλευτεί τη γνωριμία του με τις μυστικές υπηρεσίες των συμμαχικών χωρών - εξοικειώθηκε με τη λειτουργία τους και εκτίμησε τη χρησιμότητά τους. Από την άλλη, η Προεδρία του J.F. Kennedy, βίωσε ταυτόχρονα και την απόλυτη αποτυχία στην πυραυλική κρίση της Κούβας (καταλήγοντας στο φιάσκο της εισβολής στον Κόλπο των Χοίρων) αλλά και στην απόλυτη επιτυχία δεκαοχτώ μήνες αργότερα, όταν η σωστή ανάλυση και αξιοποίηση των πληροφοριών που συνελέχθησαν οδήγησε στην εκτόνωση της ανωτέρω κρίσης. Ο Πρόεδρος Νίxon, από τη φύση του κρυφός διπλωμάτης και θεωρητικός της συνωμοσιολογίας εκλυόταν από την πραγματοποίηση μυστικών δραστηριοτήτων γεγονός που οδήγησε στο σκάνδαλο Watergate, το οποίο και σηματοδότησε την έναρξη των αποκαλύψεων σχετικά με την ύπαρξη και τη δράση των μυστικών υπηρεσιών. Ο διάδοχός του J. Carter, προσπάθησε να επανέλθει στην κατεύθυνση της ανοιχτής διπλωματίας καθώς δεν είχε σε ιδιαίτερη εκτίμηση τόσο την ύπαρξη όσο και τις χρησιμοποιούμενες πρακτικές των μυστικών υπηρεσιών. Σε αντίθεση με αυτόν, ο R. Regan εισήλθε στο Λευκό Οίκο με αντιλήψεις διαμετρικά αντίθετες με αυτές του Carter επικεντρώνοντας τη δράση των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ στην πάταξη του παγκόσμιου κομμουνισμού, φθάνοντας τη χώρα στα όρια του πανικού από μία ενδεχόμενη επίθεση από την Πρώην Σοβιετική Ένωση, αναπτύσσοντας στρατιωτικές επιχειρήσεις για την αναχαίτιση των σοβιετικών πυραύλων προτού αυτοί φθάσουν στις ΗΠΑ (ο λεγόμενος Πόλεμος των Αστρων). Από την άλλη, ο Πρόεδρος G. Bush, ο μόνος Πρόεδρος που κατείχε και ανώτερο αξίωμα στις τάξεις των μυστικών υπηρεσιών, κατέστησε τη δράση τους σημαντικό παράγοντα λήψης αποφάσεων και διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

1. Οι Μυστικές Υπηρεσίες των ΗΠΑ πριν τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο

Όπως προείπαμε παρά τη σημερινή παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ σε πληροφοριακό επίπεδο, η χώρα αυτή κατέχει τη μικρότερη προϊστορία στην ανάπτυξη και εξέλιξη των μυστικών της υπηρεσιών. Η σημερινή μορφή της αμερικανικής κατασκοπείας άρχισε να σχηματοποιείται από το 1947 και έπειτα, αν και μικρότερες προσπάθειες οργάνωσής της μπορούν να εντοπιστούν από την εποχή του Λίνκολν και μετέπειτα στην περίοδο του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου.

Αυτό που σηματοδότησε την έναρξη της οργάνωσης των υπηρεσιών των ΗΠΑ ήταν η πρώτη σύγκρουση σε επίπεδο διακρατικής συνεργασίας μεταξύ των μυστικών κατασκοπευτικών υπηρεσιών. Η σύγκρουση αυτή, προήλθε από τη δράση των Βρετανικών μυστικών υπηρεσιών και πιο συγκεκριμένα του περίφημου Room 40, το μυστικό τμήμα της κατασκοπείας του Βρετανικού Ναυτικού και της αποκάλυψης του μεγέθους της ικανότητάς του να υποκλέπτει και να αποκωδικοποιεί τις γερμανικές επικοινωνίες⁸⁶. Μέχρι το

⁸⁶ Οι Βρετανικές Υπηρεσίες κατόρθωναν να εισέρχονται στους σουηδικούς διαύλους επικοινωνίας χωρίς να γίνονται αντιληπτές, αφού μέσω των υπόγειων καλωδίων των σουηδικών επικοινωνιών, τις οποίες χρησιμοποιούσαν ως ξενιστή, οι Γερμανοί κατόρθωναν να επικοινωνούν με τους αξιωματούχους τους στη Νότια Αμερική.

Η εμπλοκή όμως των ΗΠΑ στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο προήλθε μέσα από την αποκρυπτογράφηση του περίφημου τηλεγραφήματος Zimmermann. Το τηλεγράφημα πραγματοποιήθηκε στις 17/1/1917 και εστάλη από τον Γερμανό Υπουργό Εξωτερικών Arthur Zimmermann στη Γερμανική Πρεσβεία στην Ουάσινγκτον προκειμένου να διαβιβαστεί στη Γερμανική Πρεσβεία στο Μεξικό. Το τηλεγράφημα περιείχε μια προσφορά συμμαχίας Γερμανίας και Μεξικό σε περίπτωση που ξεσπούσε πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και Γερμανίας. Ο Zimmermann υποσχόταν οικονομική στήριξη και βοήθεια για την ανάκτηση εδαφών στο Τέξας στο Νέο Μεξικό και την Αριζόνα. Το τηλεγράφημα εστάλη με δύο τρόπους: τόσο μέσω της σουηδικής παράκαμψης που αναφέραμε παραπάνω, όσο και μέσω των αμερικάνικου υπερατλαντικού δικτύου καλωδίων. Εάν η Ουάσινγκτον μάθαινε τη δυνατότητα υποκλοπής του υπερατλαντικού δικτύου επικοινωνιών από τις υπηρεσίες της Μεγάλης Βρετανίας, η συμμαχία ΗΠΑ-Μ. Βρετανίας θα βρισκόταν σε μεγάλο κίνδυνο και η αποκρυπτογράφηση του τηλεγραφήματος Zimmermann θα εξελισσόταν σε καταστροφή.

Μέχρι τις αρχές του 1917 η υποκλοπή του τηλεγραφήματος κρατήθηκε μυστική. Το Φεβρουάριο του 1917, ο Πρόεδρος Wilson διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ-Γερμανίας όχι με την προοπτική της εμπλοκής της χώρας του σε πόλεμο αλλά με την προοπτική της διατήρησης της ουδετερότητάς της. Υπό τον κίνδυνο της απόσυρσης της αμερικανικής

1917 και παρά τη συμφωνία ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ ΗΠΑ και Μ. Βρετανίας, οι Βρετανοί απέκρυπταν από τους εταίρους τους σημαντικές υποκλαπείσες πληροφορίες φοβούμενοι μήπως αποκαλυφθεί το μέγεθος των τεχνικών δυνατοτήτων παρακολούθησης τις οποίες είχαν, ακόμα και των ίδιων των αμερικάνικων επικοινωνιών.

Η μεγαλύτερη επιτυχία των αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών την περίοδο εκείνη προήλθε από τους κρυπταναλυτές του Black Chamber κατά την προετοιμασία της Διεθνούς Διάσκεψης για τη μείωση των εξοπλισμών που πραγματοποιήθηκε στην Ουάσινγκτον. Σύμφωνα με τον αρχηγό του Black Chamber, Robert Yardley⁸⁷, το Black Chamber είχε τη δυνατότητα παρακολούθησης όλων των διαπραγματεύσεων, επίσημων και ανεπίσημων που πραγματοποιούνταν στις πρωτεύουσες των εμπλεκόμενων στη Διάσκεψη χωρών. Το Black Chamber επικεντρώθηκε στην προσπάθεια υποκλοπής και αποκωδικοποίησης των Ιαπωνικών επικοινωνιών καταφέροντας να αποσπάσει την πληροφορία ότι η Ιαπωνία σκόπευε να διεκδικήσει τα εδάφη της ανατολικής Σιβηρίας. Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης, παρακολουθώντας τις επικοινωνίες των ξένων αποστολών, κατόρθωσε να δώσει στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ διαπραγματευτικό πλεονέκτημα αποκωδικοποιώντας επικοινωνία μεταξύ Ιαπωνικής Αποστολής και Τόκιο και η οποία αφορούσε οδηγίες προς την ιαπωνική αποστολή σχετικά με τους τρόπους

βοήθειας προς τις ευρωπαϊκές συμμαχικές χώρες, ο αρχηγός της Βρετανικής κατασκοπείας πήρε την εντολή να αποστείλει ένα αντίγραφο του τηλεγραφήματος στο Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ παρουσιάζοντάς το ως προϊόν επιτυχημένης υποκλοπής των γερμανικών επικοινωνιών ενός βρετανού πράκτορα στο Μεξικό. Ο Πρόεδρος Wilson ενθουσιασμένος από την επιτυχία, όπως του παρουσιάστηκε, της λειτουργίας των μυστικών υπηρεσιών, έδωσε ένα μέρος του τηλεγραφήματος στη δημοσιότητα και οδήγησε τις ΗΠΑ στην εμπλοκή της σε πόλεμο με τη Γερμανία στις 2 Απριλίου του 1917. C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

⁸⁷ Η ακριβής δήλωσή του ήταν: «The Black Chamber bolted, hidden, guarded, sees all, hears all. Through the blinds are drawn and the windows heavily curtained, its far-seeing eyes penetrate the secret conference chambers at Washington, Tokyo, London, Paris, Geneva, Rome. Its sensitive ears catch the faintest whisperings in the foreign capital of the word», C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

διαπραγμάτευσής της και εξασφάλισης της επιθυμητής για την Ιαπωνία αναλογίας ναυτικών δυνάμεων μεταξύ των δύο χωρών. Η επιτυχία αυτή παρουσιάστηκε από τον Πρόεδρο Wilson όχι ως επιτυχία της δράσης των μυστικών υπηρεσιών αλλά ως επιτυχία της ανοιχτής διπλωματίας. Παρόλα αυτά όμως οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ σε σχέση με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε εμβρυακή κατάσταση καθώς δεν κατόρθωσαν να υποκλέψουν και να αποκρυπτογραφήσουν καμία Βρετανική, Γαλλική, Γερμανική ή Σοβιετική επικοινωνία μετά την επιτυχία αυτή. Το Black Chamber έκλεισε οριστικά με διακοπή του προϋπολογισμού του κατά την Προεδρία Hoover, τον Μάρτιο του 1929⁸⁸.

2. Οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο

Όμως οι συνθήκες για την ανάπτυξή τους ωρίμασαν κατά τη δεκαετία του 1940 όταν τα ιστορικά γεγονότα και η αλλαγή στον τρόπο εξάσκησης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ οδήγησαν στην ανάγκη για καλύτερη και πιο αποτελεσματική συλλογή πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου επιχειρήθηκε η πρώτη μεγάλη προσπάθεια οργάνωσης της αμερικανικής κατασκοπείας όχι όμως με τη σημερινή της μορφή, αλλά υπό την επίβλεψη του Αμερικάνικου Ναυτικού. Το Γραφείο Ναυτικής Κατασκοπείας (Naval Intelligence Office) όπως αποκαλούνταν, αποδείχθηκε αφενός μεν κατώτερο των περιστάσεων αφετέρου δε περιερχόταν σε απραξία σε περιόδους ειρηνικές. Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου δεν υπήρχε εθνική κατασκοπεία ούτε υπήρχε συνεργασία κάποιου εθνικού φορέα με τις υπηρεσίες πληροφοριών του Υπουργείου Εξωτερικών⁸⁹.

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, η αμερικάνικη κατασκοπεία περιήλθε στην πρότερη εμβρυακή της κατάσταση. Η αλλαγή στη νοοτροπία της Αμερικάνικης ηγεσίας σχετικά με την σκοπιμότητα παρακολούθησης των επικοινωνιών⁹⁰ οδήγησαν στην συρρίκνωση των αρμοδιοτήτων και των

⁸⁸ Βλ. ό.π. C. Andrew... p.p. 69-72.

⁸⁹ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

⁹⁰ Σύμφωνα με δήλωση του Henry Stimson, Secretary of State των ΗΠΑ: «Gentlemen do not read each other's mail», βλ. ό.π. σ. 7.

επιχειρήσεων του Naval Intelligence Office. Παρόλα αυτά οι κρυπταναλυτές του στρατού συνέχισαν να επιχειρούν στοχεύοντας στην αποκωδικοποίηση των Ιαπωνικών Πληροφοριών με αποτέλεσμα το Σεπτέμβριο του 1940 να σπάσουν τους πρώτους τους κωδικούς. Αυτές οι πρώτες αποκρυπτογραφήσεις έμειναν στην ιστορία της κατασκοπείας με το κωδικό όνομα PURPLE. Ωστόσο οι προσπάθειες παρέμειναν σε στρατιωτικό επίπεδο χωρίς να υπάρχει συνεργασία και επομένως εκμετάλλευση των πληροφοριών που αποκτούσαν σε πανεθνικό επίπεδο.

Η πρώτη κίνηση για την απαρχή της συνεργασίας μεταξύ των αμερικανικών υπηρεσιών ήρθε από τον Πρόεδρο Roosevelt, όταν το Ιούλιο του 1941, δημιούργησε το Γραφείο για το Συντονισμό των Πληροφοριών (COI – Office of the Coordination of Information), την εμβρυακή μορφή αυτού που σήμερα αποκαλείται Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας (ή αλλιώς NSA)⁹¹, τοποθετώντας ως πρώτο επικεφαλής το δικηγόρο, ήρωα του Α Παγκοσμίου Πολέμου και Ρεπουμπλικάνο Βουλευτή William J. Donovan.

Ο Donovan, σαφώς επηρεασμένος από την οργάνωση των Βρετανικών Κατασκοπευτικών Υπηρεσιών, άρχισε να συντονίζει τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ ξεκινώντας από τη δημιουργία ενός τμήματος ανάλυσης και έρευνας πληροφοριών το R&A (Research & Analyze). Όμως η εξέλιξη του COI δεν δικαιολόγησε τον αρχικό ενθουσιασμό καθώς οι προσπάθειες του Donovan αναλώθηκαν στην εξεύρεση τρόπων επικάλυψης των δραστηριοτήτων άλλων υπηρεσιών οδηγώντας το COI σε γραφειοκρατική αναρχία. Ωστόσο δεν μπορούμε να μην επισημάνουμε τις δύο σημαντικές παρακαταθήκες του που εξακολουθούν να ισχύουν ακόμη και σήμερα στην οργάνωση της NSA. Πρώτον, την απορρόφηση ικανών επιστημονικών στελεχών στις τάξεις του και

⁹¹ Ο Πρόεδρος Roosevelt τον Ιούνιο του 1939, διέταξε τη Διυπουργική Επιτροπή πληροφοριών που έως τότε αποτελούνταν από τους Υπουργούς Εξωτερικών, Πολέμου και Ναυτικού να αρχίσει το συντονισμό των επιχειρήσεων μεταξύ Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών (το γνωστό FBI), Ναυτικό Γραφείο Πληροφοριών (MID – Military Intelligence Division) και το Γραφείο Ναυτικής Κατασκοπείας (ONI – Office of Naval Intelligence). Το COI μπορεί να θεωρηθεί ως πρόδρομος της NSA αν αναλογιστούμε τις εξουσίες που του δόθηκαν από τον Πρόεδρο Roosevelt «στο να συλλέγει και να αναλύει όλες τις πληροφορίες και τα δεδομένα που θεωρούνται κρίσιμης σημασίας για την επίτευξη της εθνικής ασφάλειας» βλ. ό.π. σ. 8

δεύτερον τη δημιουργία του Συμβουλίου Αναλυτών, τον πρόδρομο των αναλυτών που στελεχώνουν σήμερα την Εθνική Υπηρεσία Εκτίμησης Πληροφοριών (National Intelligence Estimates-NIE)⁹².

Κατά τη διάρκεια αυτών των εξελίξεων, οι ΗΠΑ εισήλθαν στον Β Παγκόσμιο Πόλεμο ως αποτέλεσμα της πανωλεθρίας του υπέστησαν στο Pearl Harbor. Η υπόθεση του Pearl Harbor αποτελεί κλασσικό παράδειγμα αποτυχίας των μυστικών υπηρεσιών. Επιγραμματικά όμως μπορούμε να πούμε εδώ ότι ήταν συνδυασμός της αποτυχίας συντονισμού των αρμόδιων μυστικών υπηρεσιών και της αποτυχίας της εξωτερικής πολιτικής καθώς οι ΗΠΑ εκλογίκευσαν τη συμπεριφορά των Ιαπώνων ακολουθώντας την Αμερικάνικη και όχι την Ιαπωνική λογική μη λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά συμφέροντα των δύο κρατών, τις ανάγκες και τις αξίες τους, υποτιμώντας τις ικανότητες των Ιαπώνων. Από την άλλη, η έλλειψη ικανοποιητικής τεχνικής υποστήριξης κατά τη συλλογή των πληροφοριών, η διάσπορά των πληροφοριών στο εσωτερικό της Αμερικάνικης Κυβέρνησης και η αδυναμία επιβεβαίωσης τους οπωσδήποτε δε βοήθησαν στο να παρθούν οι σωστές επιχειρησιακές αποφάσεις⁹³.

⁹² M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

⁹³ Για άλλους η πανωλεθρία στο Pearl Harbor ήταν αποτέλεσμα της λανθασμένης εκτίμησης ότι η συγκέντρωση των Ιαπωνικών δυνάμεων αφορούσε πρόθεση της Ιαπωνίας να επιτεθεί στη Σιγκαπούρη. Η απόφαση των Ιαπώνων για επίθεση στο στόλο του Ειρηνικού πάρθηκε στις 5 Νοεμβρίου 1941 και δεν αναφέρθηκε ποτέ μέσω διπλωματικών μηνυμάτων. Παρόλα αυτά όμως υπήρχαν αρκετές ενδείξεις που θα μπορούσαν να υποψιάσουν την αμερικάνικη κατασκοπεία. Στις 26 και 28 Νοεμβρίου αποκρυπτογραφήθηκαν μηνύματα που εστάλησαν στις 19 του ίδιου μήνα από το Τόκιο προς τις Πρεσβείες της Ιαπωνίας στο εξωτερικό για τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση. Σ' αυτά τα τηλεγραφήματα, οι ΗΠΑ αναφέρονταν ως East Wind Rain, η Μεγάλη Βρετανία ως West Wind Rain και η ΕΣΣΔ ως North Wind Cloudy. Πρόθεση της επίσημης Ιαπωνικής διπλωματίας ήταν ο αντιπερισπασμός της αμερικάνικης διπλωματίας, προσπαθώντας να εξασφαλίσουν ένα κλίμα ασφάλειας καθώς τα ιαπωνικά στρατεύματα μετακινούνταν προς τα νότια της χώρας. Μία άλλη απόδειξη της επικείμενης επίθεσης στο Pearl Harbor ήταν τέσσερα τηλεγραφήματα που εστάλησαν από το Τόκιο στον Ιάπωνα Πρέσβη στις ΗΠΑ, τα οποία κατόρθωσε η αμερικάνικη κατασκοπεία να υποκλέψει αλλά δεν μπόρεσε να αξιολογήσει τη σημασία τους. Το πρώτο ήταν στις 07.20 της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1941, το οποίο ήταν μάλλον ένα πιλοτικό μήνυμα, που προοιωνιζε την αποστολή των επόμενων. Το δεύτερο εστάλη στις

Μετά λοιπόν την ήττα στο Pearl Harbor, το COI υποβαθμίσθηκε και άρχισε να αναδιοργανώνεται, πάντα υπό τη διεύθυνση του Donovan, μετονομαζόμενο σε Office of Strategic Services (OSS). Το OSS τοποθετήθηκε υπό την επίβλεψη του νεοδημιούργητου Joint Chiefs of Staff (JCS) τον Ιούνιο του 1943. Υπό την καθοδήγηση του JCS, το OSS είχε ως αποστολή την συλλογή και ανάλυση στρατηγικών πληροφοριών κατ' εντολή του JCS. Τα προβλήματα όμως για τη λειτουργία του άρχισαν με την πρόσκρουση των αρμοδιοτήτων του με τις άλλες μυστικές υπηρεσίες ιδιαίτερα με το FBI και την υπηρεσία G-2 του στρατού. Επίσης δεν μπορούσε να έχει τον έλεγχο των συνεχώς αυξανόμενων επιχειρήσεων για τις υποκλοπές πληροφοριών. Το OSS οργανώθηκε μέσω οκτώ τμημάτων: το ήδη υπάρχον R&A, το τμήμα σχεδιασμού και ανάθεσης επιχειρήσεων και τα τμήματα τα υπεύθυνα για τη συλλογή πληροφοριών, την προπαγάνδα, την επίβλεψη, το σαμπotaζ και τις παραστρατιωτικές επιχειρήσεις. Η έλλειψη όμως κεντρικού σημείου αναφοράς μεταξύ των υπηρεσιών πληροφοριών και η διασπορά των πληροφοριών οδήγησε στη συρρίκνωση του ρόλου του OSS σε προωθητή πληροφοριών μόνο για τον εκάστοτε Πρόεδρο των ΗΠΑ και των Συμβούλων του Εθνικής Ασφαλείας του.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά της Αμερικανικής Κατασκοπείας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν το MAGIC, η επιτυχημένη αποκωδικοποίηση των Ιαπωνικών πληροφοριών κατά τη διάρκεια των ναυμαχιών του Ειρηνικού. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι υποκλοπές μυστικών υπηρεσιών δεν είχαν ιδιαίτερα αποτελέσματα με εξαίρεση την ύπαρξη του ULTRA, ενός μηχανήματος με το οποίο υποκλέπτονταν οι διαβαθμισμένες Γερμανικές πληροφορίες. Το ULTRA όμως δημιουργήθηκε πρώτα από το Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο δεσμευόμενο από τη συνεργασία του με τις ΗΠΑ αναγκάστηκε να το μοιραστεί μαζί τους.

02.38 της 7^{ης} Δεκεμβρίου 1941, το τρίτο στις 04.37 και το τέταρτο, το οποίο διάτασσε την καταστροφή των εναπομεινάντων κωδικών και μυστικών αρχείων της Ιαπωνικής Πρεσβείας στις ΗΠΑ, εστάλη στις 05.07 της ίδιας ημέρας. Η επίθεση δεν προβλέφθηκε και οι ΗΠΑ οδηγήθηκαν στη μεγαλύτερη ναυτική καταστροφή της ιστορίας τους με 2.403 νεκρούς, 18 πλοία και 200 αεροπλάνα κατεστραμμένα. C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

3. Οι μυστικές υπηρεσίες μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο

Παρόλα όμως τα προβλήματα και τις αποτυχημένες επιχειρήσεις του, το OSS εδραίωσε πολλές από τις παραδόσεις της σημερινής αμερικανικής κατασκοπείας. Πρώτα απ' όλα αποτέλεσε σημαντικό προπονητικό έδαφος για μία ολόκληρη γενεά κατασκόπων. Δεύτερον, εγκαθίδρυσε την παράδοση της εκ των έσω ανάλυσης και επιχειρησιακής ανάπτυξης μέσα στα πλαίσια της ίδιας υπηρεσίας. Τρίτον, η αδυναμία ξεκάθਾਰου ρόλου του, και η κηδεμονία του από το JCS με τις δυσκολίες που αυτή συνεπάγετο, οδήγησαν στην ξεκάθαρη αντίληψη ότι και κατά τις περιόδους ειρήνης πρέπει να υπάρχει μία μυστική υπηρεσία που να αναφέρεται απ' ευθείας στον Πρόεδρο⁹⁴.

Το OSS ήταν από τα πρώτα θύματα της μεταπολεμικής ανανέωσης. Το Υπουργείο Οικονομικών συνέστησε την επιστροφή στην αποκέντρωση των μυστικών υπηρεσιών πληροφοριών και για το λόγο αυτό ο τότε Πρόεδρος Truman διέταξε τον τερματισμό της λειτουργίας του OSS τον Οκτώβριο του 1945. Παρόλα αυτά κάποια παραρτήματά του επιβίωσαν και εντάχθηκαν σε άλλους κυβερνητικούς οργανισμούς, όπως το R&A που ενσωματώθηκε στις Υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών. Στο Υπουργείο Πολέμου ενσωματώθηκαν το Τμήμα Υποκλοπής Πληροφοριών και το Τμήμα Αντικατασκοπίας (το επονομαζόμενο και X-2) συνεχίζοντας όλα την προηγούμενη δραστηριότητά τους.

Από το τέλος του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και εξαιτίας της κατεύθυνσης της επίσημης πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών υπέρ της προετοιμασίας του κρατικού μηχανισμού για την αποτροπή ενός πυραυλικού πλήγματος από την Σοβιετική Ένωση⁹⁵, ολοένα και περισσότερες ήταν οι αντιγνωμίες για το τι εθνικό οργανισμό ασφαλείας οφείλουν να έχουν οι ΗΠΑ. Ο Πρόεδρος Truman, τον Ιανουάριο του 1946, με Προεδρικό Διάταγμα προέβη στην ίδρυση της Εθνικής Αντιπροσωπείας Πληροφοριών (National Intelligence Authority - NIA) η οποία απαρτιζόταν από τους Υπουργούς Εξωτερικών, Πολέμου, Ναυτικού και εκπρόσωπο του ίδιου του Προέδρου με

⁹⁴ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

⁹⁵ J. Dougherty/R.L. Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση*, Τομ. Β', εκδ. Παπαζήση, 1992.

πρώτιστο στόχο το συντονισμό των δράσεων υπέρ της εθνικής ασφάλειας και την οργάνωση του αμυντικού μηχανισμού των ΗΠΑ. Υπό την σκέπη της ΝΙΑ, και την καθοδήγηση του Διευθυντή Κεντρικών Πληροφοριών (Director of Central Intelligence) προχώρησε στη δημιουργία μίας νέας υπηρεσίας συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών εθνικής ασφαλείας τη γνώστη σε όλους μας CIA. Οι αρμοδιότητες της νέας αυτής υπηρεσίας οριοθετήθηκαν μέσω της National Security Act του 1947 και ορίστηκε ως η συντονίστρια των δραστηριοτήτων των μυστικών υπηρεσιών ασφαλείας⁹⁶.

Η δημιουργία των νέων αυτών υπηρεσιών ήρθε το διάστημα που η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ είχε αρχίσει να στρέφεται στην τότε Σοβιετική Ένωση καθώς οι περιορισμένες έως τότε διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών από τη μία και η διείσδυση της ΕΣΣΔ σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης μέσω του κομμουνισμού την καθιστούσαν επικίνδυνο αντίπαλο των ΗΠΑ στην προσπάθεια ηγεμονίας του πλανήτη. Το πραξικόπημα της Τσεχοσλοβακίας και ο αποκλεισμός του Βερολίνου από τους Σοβιετικούς, έστρεψε το βλέμμα των Αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών στο νέο τους αντίπαλο, οδηγώντας τη CIA σε έναν ρόλο διαφορετικό από αυτόν του συντονισμού που της είχε ανατεθεί. Πλέον οι δραστηριότητές της άρχισαν να δρουν επικουρικά στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μέσω της παροχής μυστικών πληροφοριών στο State Department από το 1948⁹⁷. Η αποτυχία όμως πρόβλεψης της εισβολής των Σοβιετικών στη Νότια Κορέα το 1950, η οποία οδήγησε σε αμφισβήτηση τις μεθόδους συλλογής και ανάλυσης των πληροφοριών της CIA από το ίδιο το Αμερικάνικο Κογκρέσο, άνοιξε το δρόμο για ακόμα μία προσπάθεια αναδιοργάνωσης των μυστικών υπηρεσιών.

Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν η δημιουργία το 1952 της NSA με απόρρητη Προεδρική Πράξη και με στόχο την ένωση των ήδη υπαρχόντων λειτουργικών στρατιωτικών κρυπτολογικών δραστηριοτήτων. Η NSA αποτέλεσε και αποτελεί μέχρι σήμερα τον εθνικό οργανισμό συλλογής μυστικών πληροφοριών των ΗΠΑ και όχι τον οργανισμό που παράγει ή

⁹⁶ Βλ. ό.π. σ. 18.

⁹⁷ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

εξαγάγει αναλύσεις αυτών των πληροφοριών⁹⁸. Για την εξέλιξη όμως της NSA και το ρόλο της σε παγκόσμιο επίπεδο θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

3.1. Η κρίση της Κούβας

Κι ενώ η κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ προσπαθούσε να αναδιοργανωθεί με στόχο την επιτυχία της εθνικής ασφάλειας, ήρθαν να προστεθούν δύο γεγονότα που πυροδότησαν εντάσεις που στιγμάτισαν τη δεκαετία του 1950. Τα γεγονότα αυτά ήταν η πυραυλική κρίση της Κούβας και η εμπλοκή του Κόλπου των Χοίρων⁹⁹. Η πυραυλική κρίση της Κούβας, που αποτέλεσε αποτυχία των αναλυτών των μυστικών υπηρεσιών, αφορούσε τη στρατηγική ισορροπία ατομικών όπλων μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης¹⁰⁰ και αποτέλεσε κλασσικό παράδειγμα της επιρροής της οργανωτικής διαδικασίας των κρατικών μηχανισμών πάνω στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Πάνω στη λογική αυτή, ο ναυτικός αποκλεισμός της Κούβας υπήρξε περισσότερο απόρροια του αισθήματος της ανασφάλειας που επηρέασε την ανάλυση και τη ροή των παρεχόμενων από τις μυστικές υπηρεσίες πληροφοριών παρά συνειδητή επιλογή.

⁹⁸ Βλ. ό.π. σ.σ. 23-24.

⁹⁹ Το Cuban Project, γνωστό και ως Operation Mongoose αποτέλεσε την κωδική ονομασία ενός συνόλου συγκαλυμμένων επιχειρήσεων που πραγματοποιήθηκαν από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, όταν ο Πρόεδρος Kennedy στις 30/11/61, ενέκρινε την πραγματοποίηση μυστικών τρομοκρατικών επιθέσεων για την πτάξη του Κομμουνισμού στην Κούβα. Οι επιχειρήσεις αυτές, οι οποίες περιελάμβαναν και απόπειρες δολοφονίας εναντίον του Fidel Castro, πραγματοποιήθηκαν υπό την εποπτεία του Αρχηγού της Αεροπορίας Edward Lansdale και τερματίστηκαν μετά την αποτυχημένη εισβολή στον Κόλπο των Χοίρων. Ο σκοπός του Cuban Project ήταν η απομάκρυνση του Κομμουνιστικού καθεστώτος που εκπροσωπούσε ο Castro και της υπονόμευσης επανάστασης εκ μέρους του Κουβανικού λαού που στόχευαν οι ΗΠΑ να επιτύχουν μέχρι τον Οκτώβριο του 1962. (www.en.wikipedia.org/wiki/List_of_proven_conspiracies)

¹⁰⁰ Η πυραυλική κρίση της Κούβας βασίστηκε στην ανάπτυξη του δόγματος της αποτροπής. Για τον Πρόεδρο Eisenhower, η έννοια της στρατιωτικής επάρκειας που προϋπέθετε τη διατήρηση δυνάμεων, στηριζόταν στη διατήρηση μίας μέσης κατάστασης ισορροπίας μεταξύ στρατηγικής υπεροχής και ελάχιστης αποτροπής, J.Dougherty/R.L.Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση*, Τομ. Β', εκδ. Παπαζήση, 1992.

Οι επιτυχείς προσπάθειες των Σοβιετικών στην ανάπτυξη ατομικών όπλων το 1949 και υδρογονοβομβών το 1953 οδήγησαν σε πραγματικά πεσιμιστικές προβλέψεις τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ σχετικά με την ανάπτυξη των Σοβιετικών βαρέων βομβαρδιστικών και διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων. Η επιτυχής προσσελήνωση του Sputnik το 1957 αναζωπύρωσε αυτούς τους φόβους¹⁰¹.

Τον Σεπτέμβριο του 1962 άρχισαν να καταφθάνουν στο Λευκό Οίκο οι πρώτες πληροφορίες από την NSA για την ύπαρξη σοβιετικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων στην Κούβα. Ωστόσο δεν ήταν εύκολο να γίνει σαφές εάν οι εγκαταστάσεις αυτές αφορούσαν σε αμυντική ή επιθετική πρόθεση της ΕΣΣΔ. Στις 19 Σεπτεμβρίου 1962¹⁰² η NSA κατέληξε στην εκτίμηση ότι είναι πολύ πιθανόν οι εγκαταστάσεις αυτές να αφορούν επιθετικούς στρατιωτικούς πυραύλους με στόχο την ικανότητα πραγματοποίησης ενός πρώτου πλήγματος εις βάρος των ΗΠΑ. Εξαιτίας της πληροφορίας αυτής, ο Πρόεδρος Eisenhower διέταξε την πραγματοποίηση αναγνωριστικών πτήσεων για τον προσδιορισμό των θέσεων των εγκαταστάσεων αλλά και των στόχων τους η οποίες και πραγματοποιήθηκαν στις 4 Νοεμβρίου του ίδιου έτους.

Στο φόβο του πρώτου πλήγματος στηρίχθηκε και η προεκλογική εκστρατεία των Δημοκρατικών το 1960. Ο υποψήφιος τότε για την Προεδρία John F. Kennedy, κατηγόρησε την κυβέρνηση του Eisenhower για απόκρυψη στοιχείων που αφορούσαν την οπλική υπεροχή των Σοβιετικών, στοιχεία υψίστης σημασίας για την Εθνική Ασφάλεια των ΗΠΑ¹⁰³. Ο Πρόεδρος Eisenhower αρνήθηκε τις κατηγορίες στηριζόμενος από τη μία στην ύπαρξη

¹⁰¹ Η επιτυχημένη πορεία των Σοβιετικών σχετικά με την κατάκτηση του διαστήματος έθεσε υπό αμφισβήτηση το κύρος και την τεχνολογική δύναμη των ΗΠΑ τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, διαταράσσοντας θεωρητικά το ισοζύγιο της ικανότητας πυρηνικής αποτροπής. Όταν μιλάμε για πυρηνική αποτροπή εννοούμε την ικανότητα ενός κράτους να διαθέτει αξιόπιστη δύναμη πυρηνικών αντιπoiώνων εναντίον μίας άλλης σε περίπτωση που υπάρξει στόχος αιφνίδιας επίθεσης. Η. Κουσκουβέλης, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2000.

¹⁰² J.Dougherty/R.L.Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση*, Τομ. Β', εκδ. Παπαζήση, 1992.

¹⁰³ Τον κατηγόρησε συγκεκριμένα για «χάσμα πυραύλων», εννοώντας την οπλική υπεροχή της Σοβιετικής Ένωσης σε σχέση με τις ΗΠΑ, Η. Κουσκουβέλης, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2000.

φωτογραφιών από τις αναγνωριστικές πτήσεις μαχητικών U-2 (τις οποίες και έδωσε στη δημοσιότητα)¹⁰⁴ και από την άλλη στις αναλύσεις των πληροφοριών που ελάμβανε μέσω των μυστικών του υπηρεσιών. Οι Σοβιετικοί προχώρησαν στην εγκατάσταση πυραυλικών συστοιχιών στην Κούβα, όχι γιατί σκοπός τους ήταν πράγματι να επιφέρουν πλήγμα στις ΗΠΑ, αλλά μάλλον για να εξισορροπήσουν την οικονομική και οπλική υπεροχή των ΗΠΑ μέσω της δημιουργίας ενός κλίματος ανασφάλειας που απέρρευε από την ικανότητα επίτευξης πρώτου πλήγματος¹⁰⁵.

Ωστόσο, το αίσθημα του κινδύνου που δημιουργήθηκε εκείνη την εποχή στις ΗΠΑ αποδείχθηκε τελικά ότι οφειλόταν όχι στην πραγματική υπεροχή των Σοβιετικών αλλά στην υπερεκτίμηση των υποκλαπέντων πληροφοριών και τις λανθάνουσες εκτιμήσεις τους από τους ειδικούς αναλυτές. Αν και υπήρξε και η διαφορετική άποψη, όπως αυτή του Διευθυντή της Υπηρεσίας Πληροφοριών Άμυνας (Defense Intelligence Agency-DIA), μία υπηρεσία που ίδρυσε ο ίδιος ο Kennedy, σύμφωνα με την οποία η εγκατάσταση Σοβιετικών Πυραύλων στην Κούβα θα ήταν μία άστοχη ενέργεια του Προέδρου Khrushchev και μάλιστα εξαιρετικά παρακινδυνευμένη, ωστόσο αυτή η άποψη δεν εισακούστηκε ποτέ¹⁰⁶. Αντιθέτως οι ΗΠΑ προχώρησαν στο ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας προκαλώντας μία κλιμάκωση της έντασης μεταξύ των δύο χωρών.

Μία ακόμη διάσταση της κινδυνολογίας για πολλούς λέγεται ότι υπήρξε το γεγονός ότι η υπερεκτίμηση της κατάστασης έγινε προκειμένου να παρουσιαστεί το χειρότερο σενάριο σε μία προσπάθεια επηρεασμού του προϋπολογισμού του Υπουργείου Αμύνης. Η περικοπή κονδυλίων του

¹⁰⁴ Οι αναγνωριστικές πτήσεις των U-2 όντως επιβεβαίωσαν τις πληροφορίες που ανέφεραν την ύπαρξη Σοβιετικών πυραυλικών συστοιχιών σε στάδιο κατασκευής τους γεγονός που έδινε το στρατηγικό πλεονέκτημα στις ΗΠΑ να προβούν σε ενέργειες προτού οι εγκαταστάσεις αυτές καθιστούν επιχειρησιακές. Ωστόσο για ακόμη μία φορά οι τεχνικές δυνατότητες συλλογής πληροφοριών δε συμβάδizαν με αντίστοιχα υψηλή δυνατότητα ανάλυσης και αξιολόγησής τους σ. 33

¹⁰⁵ J.Dougherty/R.L.Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση*, Τομ. Β', εκδ. Παπαζήση, 1992.

¹⁰⁶ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

4. Ο ακτιβισμός των Μυστικών Υπηρεσιών

Η πρώτη αλλά και μία από τις πιο ριψοκίνδυνες αποστολές που ανέλαβε η NSA πραγματοποιήθηκε μόλις το 1956 επί Προεδρίας Eisenhower¹⁰⁹. Με εντολή του Προέδρου άρχισε να στήνεται μία επιχείρηση εισβολής στο Σοβιετικό εναέριο χώρο από αμερικανικά αεροπλάνα πλήρως εξοπλισμένα από κατασκοπευτικούς και αναγνωριστικούς μηχανισμούς ως μία απόπειρα διαπίστωσης των αμυντικών και κατασκοπευτικών δυνατοτήτων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η όλη επιχείρηση διοργανώθηκε από ένα χωριό Εσκιμώων, το Thule, στην παγωμένη έρημο Greenland, 600 μίλια βόρεια του Αρκτικού Κύκλου. Η έναρξή της έγινε στις 21 Μαρτίου 1956 και επί επτά εβδομάδες τα αμερικανικά αναγνωριστικά αεροπλάνα πραγματοποίησαν 156 κατασκοπευτικές πτήσεις και εξερεύνησαν την πιθανότητα ανάπτυξης συστοιχιών πυραύλων γύρω από τον Αρκτικό Κύκλο, τον πιο κοντινό «δρόμο» για τους Σοβιετικούς για να πλήξουν την εδαφική ακεραιότητα των ΗΠΑ σε ενδεχόμενο πόλεμο. Προς το τέλος της επιχείρησης πραγματοποιήθηκε κάτι ακόμα πιο τολμηρό: μια μαζική πτήση πάνω από τον εναέριο χώρο της Σοβιετικής Ένωσης σε ελάχιστο χρόνο. Λίγα λεπτά μετά το πέρας της αποστολής εστάλησαν για ανάλυση στα εργαστήρια της NSA όλες οι πληροφορίες που τα μαχητικά και αναγνωριστικά αεροπλάνα συνέλεξαν.

Η «ακτιβιστική» αυτή διάθεση στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ συνεχίστηκε με την άνοδο του J.F.Kennedy στο Προεδρικό Αξίωμα. Ο Kennedy συγκέντρωσε όλες τις αρμοδιότητες στο πρόσωπό του σταματώντας τη δημιουργία μίας συντονιστικής μυστικής υπηρεσίας και αλλάζοντας τη δομή της NSA. Η NSA διαιρέθηκε σε τρία μέρη: το group A το οποίο επιχειρησιακά επικεντρώθηκε στην παρακολούθηση της Σοβιετικής Ένωσης και τις γειτονικές της χώρες, στο group B στο οποίο την αρμοδιότητα ανήκαν η Κίνα, η Κορέα, το Βιετνάμ και οι υπόλοιπες κομμουνιστικές χώρες της Ασίας συμπεριλαμβανομένης και της Κούβας, και στο group C το οποίο υπέκλεπτε

¹⁰⁹ Το πλήρες επιχειρησιακό πλάνο της εν λόγω δραστηριότητας με το κωδικό όνομα Operation Homerum ακόμα και σήμερα καλύπτεται από το στοιχείο του απόρρητου. Η όλη αναφορά βασίζεται στο βιβλίο του J. Bamford, *The body of Secrets*.

τις τηλεπικοινωνίες του υπόλοιπου κόσμου¹¹⁰. Η κριτική στον Kennedy επικεντρώθηκε στην έλλειψη προσανατολισμού, συντονισμού και ελέγχου δίνοντας περισσότερη σημασία στην άμεση αντίδραση απέναντι στα τρέχοντα γεγονότα παρά στην ανάπτυξη μίας μακροπρόθεσμης σταθερής εξωτερικής πολιτικής. Στις 4 Μαΐου του 1961, λίγο καιρό μετά την αποτυχημένη εισβολή στην Κούβα, ο Kennedy προέβη στην ίδρυση του President's Foreign Intelligence Advisory Board (PFIAB) το οποίο ανέλαβε την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μυστικών υπηρεσιών και των δραστηριοτήτων τους¹¹¹.

Η κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών οδηγήθηκε εκ νέου σε αλλαγές όταν την Προεδρία των ΗΠΑ ανέλαβε ο Richard Nixon το 1969. Ο Nixon δεν εμπιστευόταν την CIA εξαιτίας του γραφειοκρατικού χαρακτήρα της και πίστευε ότι η αποτυχία τους στην πυραυλική κρίση της Κούβας του στοίχισε την εκλογή του στο Προεδρικό αξίωμα το 1960. Επίσης ο Nixon σκόπευε να διατηρήσει τον έλεγχο της πολιτικής για την εθνική ασφάλεια εντός του Λευκού Οίκου δουλεύοντας κυρίως μέσω του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας (National Security Council-NSC). Ο ίδιος μάλιστα τοποθέτησε στη θέση του Συμβούλου του Εθνικής Ασφάλειας τον μετέπειτα ΥΠΕΞ Henry Kissinger.

Αν και κατά τα πρώτα χρόνια της θητείας του Nixon το κυρίαρχο ζήτημα στην εξωτερική πολιτική ήταν το Βιετνάμ, κατά την πάροδο της Προεδρίας του άρχισε σταδιακά να μειώνεται η άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ στο θέμα αυτό.. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι μυστικές υπηρεσίες μπλέχθηκαν σε διαμάχες σχετικά με το χειρισμό του πολέμου στο Βιετνάμ συμπεριλαμβανομένης και της κατάστασης στην Καμπότζη, γεγονός που οδήγησε στην εκεί εισβολή των Αμερικάνων, καθώς και στο ποσό των προμηθειών που πήγαιναν στις δυνάμεις των Νοτιοκορεατών. Καθώς ο ρόλος των ΗΠΑ άρχισε να φθίνει από το 1969 έως το 1973 όπου τερματίστηκε ο πόλεμος, η προσοχή στράφηκε στις συνομιλίες για τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων (SALT) και στο σκάνδαλο Watergate (κατά το οποίο ο Πρόεδρος Nixon προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες της CIA

¹¹⁰ J. Bamford, *The body of Secrets. How America's NSA and Britain's GCHQ Eavesdrop on the World*, Arrow Books, 2000.

¹¹¹ Βλ. ό.π. J. Bamford σ. 30.

προκειμένου να μπλοκάρει τις εις βάρος του έρευνες που διενεργούσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης)¹¹². Αρκετές δεκαετίες αργότερα θα γινόταν εμφανές ότι η περίοδος από το 1961 έως το 1974 υπήρξε ταραχώδης για την κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ καθώς χαρακτηρίσθηκε από αναλυτικές και επιχειρησιακές αποτυχίες στη διαχείριση των κρίσεων και από ένα μεγάλο σκάνδαλο αυτό του Watergate.

5. Οι έρευνες για τις μυστικές υπηρεσίες

Η πρώτη αιχμή για τη δραστηριότητα των μυστικών υπηρεσιών πληροφοριών εγέρθηκε κατά τη διάρκεια του σκανδάλου Watergate, κατά το οποίο υπήρξε εμπλοκή πρώην υπαλλήλων της CIA στην προσπάθεια του τότε Προέδρου Νίξον να χρησιμοποιήσει τις διασυνδέσεις της CIA προκειμένου να σταματήσει την εις βάρος του δικαστική έρευνα. Το Σεπτέμβριο του 1974 ο τύπος αποκάλυψε ότι η CIA υπονόμευσε την Κυβέρνηση του Salvador Allende ευνοώντας την εξέλιξη του στρατιωτικού πραξικοπήματος στην Χιλή το 1973. Στη συνέχεια, δημοσίευμα των New York Times στις 22 Δεκεμβρίου 1974, αποκάλυψε ότι η CIA καταπατώντας το καταστατικό της προέβαινε σε παρακολουθήσεις Αμερικανών Πολιτών ήδη από το 1950. Το δημοσίευμα αυτό οδήγησε στην πρώτη έρευνα στο εσωτερικό των μυστικών υπηρεσιών για τον τρόπο πραγματοποίησης των δραστηριοτήτων τους. Ο τότε πρόεδρος Φορντ όρισε επιτροπή υπό την Προεδρία του Αντιπροέδρου του Nelson Rockefeller προκειμένου να ερευνήσει τις δραστηριότητες της CIA στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Η πίεση που ασκήθηκε στην Κυβέρνηση εκείνη την εποχή και ειδικότερα από την αποκάλυψη των δραστηριοτήτων των ΗΠΑ στη Χιλή, οδήγησε στην εμπλοκή και του Κογκρέσου¹¹³ στις έρευνες αυτές και κατέληξε στην επονομαζόμενη τροπολογία των Hughes-Ryan. Σύμφωνα με αυτήν, προτού το Κογκρέσο προχωρήσει σε οποιαδήποτε έγκριση οικονομικών ποσών για τη στήριξη των δραστηριοτήτων της CIA σε ξένες χώρες, θα έπρεπε πρώτα να διασφαλισθεί ότι η πραγματοποίηση οποιασδήποτε επιχείρησης θα πρέπει να γίνεται υπό το πρίσμα της εθνικής

¹¹² Βλ. ό.π. J. Bamford σ. 34-36

¹¹³ Θεωρητικά από το 1947 το Κογκρέσο θα έπρεπε να έχει υπό την επίβλεψή του τις δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ όμως αυτή του η ελεγκτική δυνατότητα είχε σταδιακά μειωθεί στο ελάχιστο.

ασφάλειας των ΗΠΑ και να αναφέρεται εγκαίρως στις αρμόδιες επιτροπές του Κογκρέσου συμπεριλαμβανομένων της Επιτροπής Εξωτερικών Θεμάτων και της Επιτροπής Διεθνών Σχέσεων της Γερουσίας¹¹⁴.

Και οι δύο αυτές επιτροπές συνέστησαν με τη σειρά τους υποεπιτροπές για τη διερεύνηση αυτών των ισχυρισμών. Η Γερουσία συνέστησε υποεπιτροπή διερεύνησης των Κυβερνητικών Επιχειρήσεων μέσω των Μυστικών Υπηρεσιών προεδρευόμενη από τον Γερουσιαστή Frank Church¹¹⁵. Το Κογκρέσο με τη σειρά του συνέστησε υποεπιτροπή για την έρευνα των υπηρεσιών κατασκοπείας υπό την προεδρία αρχικά του Lucien Nedzi¹¹⁶ και στη συνέχεια του Βουλευτή Otis Pike¹¹⁷. Κι ενώ οι δύο αυτές επιτροπές άρχιζαν τις έρευνές τους, τον Ιούνιο του 1975 η πρώτη επιτροπή που είχε συστήσει ο ίδιος ο πρόεδρος Φορντ, η επιτροπή Rockefeller κατέθεσε το πόρισμά της σύμφωνα με το οποίο η CIA ήταν υπόλογη για τη διενέργεια παράνομων επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων και εγχώριων δραστηριοτήτων παρακολούθησης. Ευρέθηκαν καταστατικές ασάφειες σχετικά με την οριοθέτηση των δραστηριοτήτων της στο εσωτερικό των ΗΠΑ κατά την προσπάθεια εκτέλεσης της αποστολής της, γεγονός που οδήγησε στο συμπέρασμα ότι, η επιτήρηση του Κογκρέσου ήταν απαραίτητη τόσο για τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της όσο και για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της απέναντι στο κοινό αίσθημα.

Οι Επιτροπές Church και Pike συνέχισαν την έρευνά τους και το 1975 αντιμετώπιζοντας όμως προβλήματα οφειλόμενα στην άρνηση των μυστικών υπηρεσιών να παραχωρήσουν απόρρητα έγγραφα που αποδείκνυαν τη δράση τους¹¹⁸ και καλύπτοντας ολοένα και περισσότερο το πεδίο των ερευνών τους. Η επιτροπή Church ασχολήθηκε περισσότερο με ζητήματα επιχειρησιακής νομιμότητας όπως η εμπλοκή στη Χιλή, οι παράνομες υποκλοπές επικοινωνιών από την NSA και η συγκαλυμμένες δραστηριότητες

¹¹⁴ Βλ. ό.π. J. Bamford σ. 40.

¹¹⁵ Αποτελούμενη από έξι Δημοκρατικούς και πέντε Ρεπουμπλικάνους.

¹¹⁶ Αποτελούμενη από επτά δημοκρατικούς και τρεις ρεπουμπλικάνους.

¹¹⁷ Αποτελούμενη από εννιά δημοκρατικούς και τέσσερις ρεπουμπλικάνους.

¹¹⁸ Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η άρνηση του τότε Συμβούλου Ασφαλείας Henry Kissinger να επιτρέψει την παραχώρηση στην Επιτροπή απόρρητων εγγράφων που αφορούσαν το ρόλο των ΗΠΑ στην Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο.

των μυστικών υπηρεσιών όπως τα σχέδια δολοφονίας ξένων ηγετών¹¹⁹. Η επιτροπή Pike κινήθηκε προς διαφορετική κατεύθυνση καθώς επικεντρώθηκε στη διοίκηση και τη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών ως κυβερνητικών οργανισμών και στο κατά πόσον τα προϊόντα που αυτές παρήγαγαν ήταν αποτελεσματικά και χρήσιμα για τη διαμόρφωση κρίσιμων αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής¹²⁰.

Η επιτροπή Pike κατέθεσε πρώτη το πόρισμά της, όμως η Βουλή μετά από μία ταραχώδη διαδικασία και με ψήφους 246 έναντι 124 στις 29 Ιανουαρίου 1976 αποφάσισε να αποκρύψει τα στοιχεία του πορίσματος βασιζόμενη στο χαρακτηρισμό του απορρήτου των αποδεικτικών στοιχείων. Αποτέλεσμα τούτου υπήρξε η μερικώς αποκάλυψη των πορισμάτων της επιτροπής στις 11 Φεβρουαρίου 1976 σύμφωνα με τα οποία διαχωριζόταν ο ρόλος του Διευθυντή Κεντρικών Πληροφοριών (DCI) από τις δραστηριότητες της CIA προκειμένου αυτός να εξακολουθήσει τον κεντρικό επιχειρησιακό του ρόλο μέσα στην κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών. Κάποια από τα υπόλοιπα κεφάλαια του πορίσματος διέρρευσαν και αποκαλύφθηκαν από την εφημερίδα *Village Voice*, μία μικρή εβδομαδιαία εφημερίδα της Νέας Υόρκης. Η διαρροή αυτή οδήγησε στην έντονη αντίδραση του Κογκρέσου με τη μείωση της οικονομικής ενίσχυσης των μυστικών υπηρεσιών η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε αποτυχίες όπως η εισβολή το 1968 της Σοβιετικής Ένωσης στην Τσεχοσλοβακία, το πραξικόπημα το 1974 στην Πορτογαλία, η πρώτη πυρηνική δοκιμή της Ινδίας το 1974 και το πραξικόπημα στην Κύπρο¹²¹. Επιπροσθέτως το πόρισμα της επιτροπής κατάληγε σε ανισορροπία μεταξύ οικονομικού κόστους και αποτελεσματικότητας καθώς και παρακινδυνευμένων δραστηριοτήτων για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ. Κατά την αξιολόγηση της συμφωνίας SALT I το πόρισμα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ακεραιότητα της κατασκοπευτικής διαδικασίας υπονομεύτηκε από τον ταυτοποίηση του

¹¹⁹ Η επιτροπή κατέδειξε την ύπαρξη τέτοιων σχεδίων εναντίον των Fidel Castro, Patrice Lumumba, Rafael Trujillo, Ngo Dinh Diem και Rene Schneider. Επισημάνθηκε όμως ότι κανένας ξένος ηγέτης δε σκοτώθηκε από επιτυχημένη απόπειρα δολοφονίας που καθοδηγήθηκε από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ.

¹²⁰ Βλ. ό.π. J. Bamford σ. 42.

¹²¹ Ελληνικό πραξικόπημα όπως το βλέπουν οι ΗΠΑ.

ρόλου του αξιολογητή των πληροφοριών και του ατόμου που αποφασίζει στο πρόσωπο του Henry Kissinger.

Παράλληλα η επιτροπή Church συνέχιζε την προετοιμασία του τελικού της πορίσματος το οποίο και κατατέθηκε τον Απρίλιο του 1976. Το πόρισμα κατέδειχνε την απουσία στρατηγικών κατευθύνσεων, υπερβολική χρήση συγκαλυμμένων δραστηριοτήτων, την ανάγκη αναδιαμόρφωσης των σχέσεων μεταξύ DCI και μυστικών υπηρεσιών καθώς και την πραγματοποίηση εγχώριων παρακολουθήσεων παραβιάζοντας κάθε συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα και ελευθερία. Συνιστούσε την ύπαρξη νομοθετικών ρυθμίσεων στη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών, αφαιρούσε τον διοικητικό ρόλο του DCI επάνω στη CIA και τον οριοθετούσε μόνο σε αρμοδιότητες σχετικές με τις δραστηριότητες, τα προγράμματα, τον προϋπολογισμό, τις απαιτήσεις και την εξεύρεση πηγών, διαχώρισε τους τομείς ανάλυσης και επιχειρήσεων στα πλαίσια της CIA, κατοχύρωνε την έγκριση του Κογκρέσου σε ότι αφορούσε τις συγκαλυμμένες δραστηριότητες με την προϋπόθεση ότι αφορούν ζητήματα εθνικής ασφάλειας προσπαθώντας να προλάβουν τις μελλοντικές καταπατήσεις συνταγματικώς κατοχυρωμένων πολιτικών ελευθεριών και δικαιωμάτων. Στις 19 Μαΐου 1976 η Γερουσία με ψήφους 77 έναντι 22 ψήφισε την δημιουργία μίας νέας υποεπιτροπής για την προώθηση των αποτελεσμάτων του πορίσματος Church.¹²²

6. Η Αποτίμηση

Οι παραπάνω αποκαλύψεις τόσο του τύπου όσο και των Επιτροπών βοήθησαν στη δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας και ανηθικότητας που περιέκλειε τη δράση των μυστικών υπηρεσιών, το οποίο επηρέασε και τις ίδιες. Αν και υπήρξαν προηγούμενες αποτυχίες όπως η Πυραυλική Κρίση το 1961 και η αποκάλυψη της χρηματοδότησης της Εθνικής Ένωσης Μαθητών από την CIA, ποτέ ξανά δεν είχε δημιουργηθεί ένα τόσο αρνητικό προηγούμενο για τη δράση τους.

Αξιοσημείωτος είναι και ο τρόπος με τον οποίο οι δύο Επιτροπές λειτούργησαν. Η επιτροπή Church γενικά εξέδωσε καλύτερες παρατηρήσεις από την επιτροπή Pike η οποία επικεντρώθηκε σε περισσότερο ευαίσθητα

¹²² Βλ. ό.π. J. Bamford σ. 44-45.

θέματα όπως οι δολοφονίες και η δράση των πρακτόρων και αναλώθηκε σε μία προσπάθεια κατανόησης των βασικών οργανωτικών δομών των μυστικών υπηρεσιών έτσι ώστε να δικαιολογηθεί ο υποστηρικτικός ρόλος τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτή η δυνατότητα όμως χάθηκε με τη δημοσίευση μέρους των ερευνών της στον τύπο. Η φήμη που ακολούθησε την επιτροπή Church αφορούσε το 2.685 σελίδων πόρισμά της το οποίο περιείχε λεπτομερειακές συζητήσεις για τις μυστικές δραστηριότητες, τους στόχους, τις εξουσίες, τις διαμάχες και την ιστορία της CIA βασιζόμενη σε απόρρητες εσωτερικές της εκθέσεις. Έως έναν βαθμό και οι δύο αυτές επιτροπές ήταν προϊόντα των καιρών τους και συνέπεια των αποκαλύψεων των ιστορικών γεγονότων του πολέμου του Βιετνάμ και του σκανδάλου Watergate. Απέδειξαν και στην πράξη την ανικανότητα των μέχρι τότε Κυβερνήσεων να διατηρήσουν τον έλεγχο των μυστικών υπηρεσιών τους και μπορούμε να πούμε ότι εν μέρει προκάλεσαν ανεπανόρθωτη βλάβη στις επιχειρήσεις των μυστικών υπηρεσιών για δύο κυρίως λόγους: εξαιτίας τους κλονισμού της εμπιστοσύνης της κοινής γνώμης για την αποτελεσματικότητα των λειτουργιών τους και της απώλειας του πλεονεκτήματος της ανωνυμίας¹²³ που όπως θα δούμε παρακάτω αποτελεί τον βασικότερο κανόνα στη λειτουργία της πιο μυστικής υπηρεσίας των ΗΠΑ. Της NSA.

7. Η Πολιτικοποιημένες Μυστικές Υπηρεσίες

Τα χρόνια της Προεδρίας Carter ήταν εκείνα κατά τα οποία οι δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών πολιτικοποιήθηκαν κατά κόρον. Κι αυτό γιατί μόλις είχαν διενεργηθεί οι δύο σημαντικότερες έρευνες που αναφέραμε παραπάνω και οι οποίες έφεραν στο φως της δημοσιότητας στοιχεία για την ύπαρξη και τη δράση υπηρεσιών τα οποία αγνοούσαν τόσο οι πολίτες της Αμερικής όσο και η πλειοψηφία των κυβερνητικών στελεχών.

Η δημοσιότητα που έλαβαν τα πορίσματα των δύο επιτροπών οδήγησαν την κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ σε νέους δρόμους και σε επαναχάραξη των επιχειρησιακών τους δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι το καθεστώς της ανωνυμίας που κάλυπτε τη δράση τους είχε πλέον

¹²³ Ας μην ξεχνάμε πως η αποκάλυψη του ονόματος του σταθμάρχη της CIA στην Αθήνα Richard Welch οδήγησε στη δολοφονία του το Δεκέμβριο του 1975.

καταρρεύσει. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μόλις είχαν βρει ένα νέο πιο προσοδοφόρο πεδίο ασχολίας παρακολουθώντας πλέον τις κινήσεις των έως τότε παρακολουθούμενων. Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι καθήκοντα DCI είχε εντωμεταξύ αναλάβει ο μετέπειτα Πρόεδρος των ΗΠΑ George Bush.

Στον απόηχο των αποτυχιών των μυστικών υπηρεσιών, τον Οκτώβριο του 1976, οργανώθηκαν δύο ομάδες προκειμένου να ερευνήσουν την ορθότητα των επιλογών στην κρίση με την Σοβιετική Ένωση. Ξεκίνησε λοιπόν μία προσομοίωση της ανωτέρω κρίσης μεταξύ δύο ομάδων: της Ομάδας Α και Ομάδας Β¹²⁴. Το σενάριο της προσομοίωσης στηρίχθηκε στις αποκαλύψεις της Επιτροπής Church σύμφωνα με τις οποίες υπήρξε έντονη διαμάχη το 1969 μεταξύ του DCI Helms, του Κίσινγκερ και του Υπ. Αμύνης Melvin Laird σχετικά με το κατά πόσο τα Σοβιετικά οπλικά συστήματα SS-9 ICBM είχαν πολλαπλή δυνατότητα χτυπήματος κατά ανεξάρτητων στόχων γεγονός που έδινε στους Σοβιετικούς το πλεονέκτημα του πρώτου χτυπήματος. Εξαιτίας αυτής της διαμάχης, κατέληξε η Επιτροπή Church, οι συζητήσεις SALT I δεν έγιναν υπό το καθεστώς της σωστής και έγκαιρης ανάλυσης των υποκλαπέντων πληροφοριών. Και στις δύο ομάδες δόθηκαν τα ίδια δεδομένα και δούλεψαν σε προσομοιωμένες συνθήκες όπως της εποχής του SALT I με το ερώτημα κατά πόσον η αξιοποίηση των υποκλαπέντων πληροφοριών μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετική εκτίμηση των Σοβιετικών δυνατοτήτων και στόχων. Πράγματι, η ομάδα Β κατέληξε σε τελείως διαφορετικό συμπέρασμα αρνούμενη την εγκυρότητα των αναλύσεων θεωρώντας ότι πρωταρχικός στόχος των Σοβιετικών ήταν η εξασφάλιση της στρατιωτικής τους υπεροχής. Όταν οι απόψεις της ομάδας Β διέρρευσαν στον τύπο έγινε κριτική για τα μέλη της τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως καταστροφολόγοι¹²⁵.

Η διαμάχη μεταξύ Ομάδων Α και Β χαρακτήρισε τη μετάβαση από την Κυβέρνηση Ford στην Κυβέρνηση Carter και την αλλαγή σκυτάλης στην

¹²⁴ Η Ομάδα Α αποτελούνταν από ειδικούς αναλυτές επικοινωνιακών πληροφοριών. Η Ομάδα Β αποτελούνταν από τρεις εξωτερικές υποομάδες υπό τον συντονισμό του Καθηγητή Ρωσικής Ιστορίας Richard Pipes του Παν/μίου του Harvard.

¹²⁵ Βλ. Bamford p.p. 47-49.

Διεύθυνση Κεντρικών Πληροφοριών όπου τη θέση του Bush ανέλαβε πλέον ο Theodore Sorensen, πρώην σύμβουλος του Προέδρου Kennedy. Η Κυβέρνηση Carter ανέλαβε καθήκοντα έχοντας στάση επιθετική παρά σκεπτικιστική απέναντι στη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών μια που ο ίδιος ο Carter¹²⁶ κατά την προεκλογική του εκστρατεία ενέπλεξε τη δράση των μυστικών υπηρεσιών υποσχόμενος περιορισμό και έλεγχο των μυστικών ενεργειών ως όπλο εξωτερικής πολιτικής. Επίσης ο Αντιπρόεδρος του Walter Mondale, υπήρξε μέλος της Επιτροπής Church. Υπό τον αντίκτυπο των πορισμάτων των Επιτροπών και έχοντας απέναντί του την διαρκή επιτήρηση του Κογκρέσου και της Βουλής, ο Carter προχώρησε στον ανασχηματισμό των μυστικών υπηρεσιών αφήνοντας και αυτός το σημάδι του. Τον Ιανουάριο του 1978 εξεδόθη η ειδική οδηγία 12036 σύμφωνα με την οποία όλες οι μυστικές λειτουργίες των υπηρεσιών γίνονταν πλέον δημόσιες¹²⁷. Παρ' όλες τις παρεμβάσεις του όμως ο Πρόεδρος Carter δεν ήταν ευχαριστημένος από την παροχή πολιτικών πληροφοριών¹²⁸.

Περνώντας η σκυτάλη της διακυβέρνησης από τον Carter στον Reagan, το αίσθημα που δημιουργήθηκε στην αμερικανική κοινωνία ήταν αυτό της αναγκαίας εμπλοκής τους σε έναν άτυπο πόλεμο. Αίσθημα που προκλήθηκε από τους λάθος πολιτικούς χειρισμούς στο Ιράν και την ενισχυμένη επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης σε χώρες όπως η Καμπότζη, η Αιθιοπία, η Αγκόλα, το Αφγανιστάν και η Νικαράγουα. Οι προσπάθειες της Κυβέρνησης Reagan

¹²⁶ Από νωρίς όμως ο Carter κατηγορήθηκε ότι χρησιμοποίησε τις μυστικές υπηρεσίες για πολιτικούς σκοπούς, όταν ανέφερε την έκθεση της CIA σχετικά με τη Διεθνή Ενεργειακή Κατάσταση το 1985 ως αντιστήριγμα στην νέα ενεργειακή πολιτική του. C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

¹²⁷ C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

¹²⁸ «I am not satisfied with the equality of political intelligence». Αυτό απηύθυνε στον Πρόεδρο του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας και αφορούσε τη διαχείριση των σχέσεων ΗΠΑ-Ιράν. Ένα χρόνο αργότερα, η απελευθέρωση των ομήρων που κρατούνταν στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Τεχεράνη μεταμόρφωσε το Ιράν σε ζήτημα κυριαρχίας. C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

στράφηκαν στην αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής μέσω επιχειρήσεων ενίσχυσης των mujahedin στο Αφγανιστάν και των contras στη Νικαράγουα.

Η περίπτωση του Αφγανιστάν συνιστούσε για την αμερικάνικη εξωτερική πολιτική μια καθαρή περίπτωση Σοβιετικού ιμπεριαλισμού αλλά και μία πρώτη αποδοχή της στρατηγικής σημασίας της χώρας για την έξοδο των πετρελαϊκών κοιτασμάτων στον Περσικό Κόλπο. Η στήριξη της Κυβέρνησης Reagan στους μαχητές της ελευθερίας (όπως αποκαλούσε τότε τους mujahedin), ο εξοπλισμός τους με αντιαεροπορικούς πυραύλους Stinger μέσω επιχειρήσεων της NSA αλλά και της CIA στην περιοχή, αποτέλεσε άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ και συντέλεσε στην αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων από τη χώρα.

Στη Νικαράγουα, η ΗΠΑ ενίσχυσαν τον εμφύλιο μεταξύ contras και ομάδων που στήριζαν τα Σοβιετικά και Κουβανέζικα συμφέροντα. Όταν η επιχείρηση υποστήριξης των contras ξεκίνησε το 1981 χωρίς την έγκριση και τη χρηματοδότηση του Κογκρέσου, στόχος της αμερικάνικης πολιτικής ήταν η αναχαίτιση της πορείας των αριστεριστών Sandinistas. Το 1983-84 ο στόχος επεκτάθηκε στην προσπάθεια «εκδημοκρατισμού» των Sandinistas και την αναχαίτιση της απειλής του κομμουνισμού. Το γεγονός που προκάλεσε την επέμβαση του Κογκρέσου και σταμάτησε τη χρηματοδότηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων ήταν η αποκάλυψη ότι η ναρκοθέτηση του λιμανιού του Corinto¹²⁹ της Νικαράγουα δεν ήταν αποτέλεσμα της δραστηριότητας των contras αλλά οργανωμένη επιχείρηση της CIA το 1984¹³⁰.

Ωστόσο αυτό που πρέπει να σημειώσουμε είναι ότι όλες αυτές οι επιχειρήσεις πραγματοποιήθηκαν σε μία στιγμή κατά την οποία οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να βγουν από μία περίοδο αυτοκριτικής και αυτοαμφισβήτησης της εξωτερικής

¹²⁹ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

¹³⁰ Η πολιτική δημιουργίας τεχνητού κλίματος ανασφάλειας ήταν μία προσφιλής πρακτική για τη δικαιολόγηση των εξωτερικών υποχρεώσεων των ΗΠΑ που ακολουθούνταν ήδη από την κρίση της Κούβας όπως προείπαμε. Οι δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών που υπονόμευαν τις Κυβερνήσεις των άλλων χωρών μέσω δολιοφθορών, με θύματα πολλές φορές αθώους πολίτες, μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί μέγιστη απόδειξη εξάσκησης κρατικής τρομοκρατίας στα πλαίσια του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος.

τους πολιτικής και των μέσων που τη στήριζαν μετά και τις έρευνες για τη δράση των μυστικών τους υπηρεσιών. Οι επιτυχίες στο Αφγανιστάν και η εμπλοκή στη Νικαράγουα ίσως να μην ήταν αποτέλεσμα των συγκαλυμμένων επιχειρησιακών δράσεων αλλά περισσότερο της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής κατάστασης που αντιμετώπιζε ο Μ. Gorbachev και που λίγα χρόνια αργότερα οδήγησε στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Το 1985 ονομάστηκε η χρονιά του κατασκόπου. Κι αυτό γιατί ήταν μία χρονιά γεμάτη από αποκαλύψεις των δράσεων των μυστικών υπηρεσιών. Οι αποκαλύψεις ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 1984 με τη σύλληψη και καταδίκη για κατασκοπεία του Samuel Morison, αναλυτή ναυτικών πληροφοριών, ο οποίος παρέδωσε απόρρητες δορυφορικές αναγνωριστικές φωτογραφίες του Σοβιετικού στόλου προς δημοσίευση στη Βρετανική εφημερίδα Jane's Defence Weekly, στην οποία συχνά αρθρογραφούσε. Λίγες μέρες αργότερα, ο Richard Miller, πράκτορας του FBI, συνελήφθη και καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη με την κατηγορία της αντικατασκοπίας όταν διαπιστώθηκε ότι είχε συνάψει ιδιαίτερες σχέσεις με τη πράκτορα των Σοβιετικών Svetlana Ogorodonikov.

Μεγαλύτερη όμως αίσθηση στην κοινή γνώμη προκάλεσε η εξάρθρωση του «δαχτυλιδιού της κατασκοπείας» όπως ονομάστηκε από τον τύπο το Μάιο του 1985. Ο John Walker, αξιωματούχος ναυτικός εν αποστρατεία, ο αδελφός του Arthur, με την ίδια ιδιότητα, ο γιος του Michael, μη βαθμοφόρος ναύτης και η Jerry Whitworth, συνάδελφος του Michael, συνελήφθησαν με την κατηγορία ότι επί 17 έτη διοχέτευαν στους σοβιετικούς χρήσιμο αμερικάνικο κρυπτογραφικό υλικό. Καταδικάστηκαν ο John σε δισ ισόβια, ο Arthur σε ισόβια, ο Michael σε 25 χρόνια κάθειρξη και η Jerry σε 365 χρόνια κάθειρξη.

Το Σεπτέμβριο του 1985, ο Edward Howard, πρώην υπάλληλος της CIA ο οποίος ζούσε στο Νέο Μεξικό υπό την επιτήρηση του FBI, εξαφανίστηκε. Ο Howard του οποίου η αρμοδιότητα ήταν η παρακολούθηση σοβιετικών πρακτόρων με αμερικάνικη υπηκοότητα, αποδείχθηκε τελικά ότι μετέφερε στους σοβιετικούς τις πληροφορίες εκείνες που τους βοηθούσαν να εντοπίζουν και να συλλαμβάνουν τους πράκτορες των Αμερικανών στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στη Μόσχα και να παρεμποδίζουν τη δράση των

μυστικών υπηρεσιών στη Σοβιετική Ένωση. Ο Howard λέγεται ότι ζήτησε πολιτικό άσυλο στο Μόσχα το 1986 κι έκτοτε αγνοείται.

Το Νοέμβριο του 1985, ο Jonathan Pollard, αναλυτής ναυτικών μυστικών πληροφοριών, συνελήφθη έξω από την Ισραηλινή Πρεσβεία προτού ζητήσει πολιτικό άσυλο. Τον Pollard βάρυναν κατηγορίες αντικατασκοπίας προς όφελος των Ισραηλινών και καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη. Τον ίδιο μήνα, ο Larry Chin, πρώην υπάλληλος της CIA, συνελήφθη με την κατηγορία της προώθησης απόρρητων κατασκοπευτικών εγγράφων στις μυστικές υπηρεσίες της Κίνας για πάνω από 30 χρόνια. Ο Chin αυτοκτόνησε πριν του ανακοινωθεί η ποινή του.

Τελευταίο γεγονός τη χρονιά αυτή, τον ίδιο μήνα, η σύλληψη του Ronald Pelton, πρώην υπαλλήλου της NSA, που κατηγορήθηκε ότι τροφοδοτούσε τους Σοβιετικούς με εξαιρετικά ευαίσθητες πληροφορίες που αφορούσαν τους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιούνταν από τις ΗΠΑ οι υποκλοπές των σοβιετικών επικοινωνιών για περισσότερο από πέντε χρόνια. Καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη.

Το σημαντικότερο όμως γεγονός που χαρακτηρίστηκε καταστροφικό για τις ικανότητες των αντικατασκοπευτικών υπηρεσιών των ΗΠΑ ήταν η περίπτωση του Vitaly Yurchenko, επικεφαλής ασφαλείας όλων των Σοβιετικών επιχειρήσεων στη Νότιο Αμερική. Ο Yurchenko, αυτομόλησε στις ΗΠΑ και όχι μόνο ονομάτισε σοβιετικούς πράκτορες αλλά έδωσε και πολύτιμες πληροφορίες για τη μεθοδολογία και τις τεχνικές κατασκοπείας των σοβιετικών. Η μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ δεν αμφισβήτησαν την αξιοπιστία του και θριαμβολόγησαν για την επιτυχία τους. Το Νοέμβριο όμως του 1985, ο Yurchenko αυτομόλησε πίσω στη Σοβιετική Ένωση, η οποία δημοσιοποίησε το γεγονός σε μία προσπάθεια ανάδειξης της ανικανότητας των αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών.

Οι αποκαλύψεις αυτές έθεσαν υπό αμφισβήτηση για άλλη μία φορά τις δυνατότητες των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ να προβλέψουν και να προστατεύσουν τις επιχειρήσεις τους. Στις περιπτώσεις των Walker και Pelton, η δύσκολη οικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν μπορούσε να εγείρει υποψίες για τη δράση τους και να τη σταματήσει. Στην περίπτωση Pollard, η επιθυμία του να βοηθήσει το Ισραήλ ήταν τόσο μεγάλη, που δεν

έκανε ιδιαίτερες προσπάθειες να συγκαλύψει τις παράλληλες δραστηριότητές του. Η αναξιοπιστία που χαρακτήριζε τον Howard μπορούσε να αξιοποιηθεί και να εμποδίσει τη δράση του. Από την άλλη όμως ο τεράστιος αριθμός των ατόμων που συνδέονται με τη δράση των μυστικών υπηρεσιών (που κατά τις εκτιμήσεις της αρμόδιας επιτροπής της Βουλής ανέρχεται στα 5.000.000) δυσχεραίνει από μόνος του τη δυνατότητα έγκαιρου εντοπισμού των πιθανών προβλημάτων.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ Η NATIONAL SECURITY AGENCY

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Η Ίδρυση της NSA

Η Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών (National Security Agency, NSA), είναι το κομμάτι των Υπηρεσιών Ασφαλείας των ΗΠΑ (Intelligence Community) που καλύπτεται με το μεγαλύτερο πέπλο μυστηρίου. Η ύπαρξή της είναι τόσο μυστική ακόμα και μέσα στην κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ που πολλές φορές τα αρχικά της NSA μεταφράζονταν ως «No Such Agency». Η ανάγκη για την ανάπτυξη των αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών ανάγεται πίσω στο 1947, με την ψήφιση της National Security Act με στόχο τη συγκέντρωση της λειτουργίας όλων των μυστικών υπηρεσιών, που μέχρι τότε δρούσαν ως ξεχωριστές υπηρεσίες στα Υπουργεία Πολέμου, Εσωτερικών και Ναυτικού, υπό την ομπρέλα μιας Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (Central Intelligence Agency) και την επίβλεψη του εκάστοτε διευθυντή της έτσι ώστε να μεγιστοποιούνται τα αποτελέσματα τους προς όφελος των επιδιωκόμενων από την εκάστοτε Κυβέρνηση των ΗΠΑ σκοπών. Η NSA αυτοπροσδιορίζεται ως ο Αμερικανικός Κρυπτολογικός Οργανισμός με στόχο τον έλεγχο και το συντονισμό των δραστηριοτήτων για την προστασία των κυβερνητικών πληροφοριακών συστημάτων των Ηνωμένων Πολιτειών και τη συγκέντρωση κατασκοπευτικών πληροφοριών. Αποτελεί έναν υψηλής τεχνολογίας οργανισμό και διαθέτει τα σημαντικότερα γλωσσολογικά κέντρα ανάλυσης και ερευνών¹³¹.

Εννέα χρόνια μετά το βομβαρδισμό του Pearl Harbor, οι ΗΠΑ βρέθηκαν αντιμέτωπες με την απειλή ενός νέου πολέμου, αυτήν τη φορά στην Κορέα. Το μειονέκτημα ήταν ότι οι ΗΠΑ μετά το τέλος του Β Παγκόσμιου Πολέμου μείωσαν τις κατασκοπευτικές επιχειρήσεις τους παγκοσμίως και την εξέλιξη των κρυπτολογικών δραστηριοτήτων τους, επικεντρώνοντας την προσοχή τους κυρίως προς τις κινήσεις της Σοβιετικής Ένωσης. Η NSA – που αποτέλεσε την εφαρμογή μίας πανεθνικής προσπάθειας για την ένωση του

¹³¹ <http://www.nsa.gov/about/index.cfm>

προσωπικού που είτε σε στρατιωτικό είτε σε πολιτικό επίπεδο ασχολούνταν με την κρυπτογράφηση και την αποκρυπτογράφηση - ξεκίνησε τη λειτουργία της υποστηρίζοντας τις πολεμικές επιχειρήσεις στην Κορέα και αργότερα έστρεψε την προσοχή της προς την Σοβιετική απειλή, καθώς οι Σοβιετικοί είχαν αρχίσει την κατασκευή ατομικών όπλων συμπαρασύροντας τον αμερικάνικο κόσμο σε μία υστερία πυρηνικού ολοκαυτώματος. Για το λόγο αυτό και ενώ αρχικά η NSA στεγαζόταν στην πρωτεύουσα των ΗΠΑ την Ουάσιγκτον κρίθηκε σκόπιμη η μεταφορά της στη σημερινή της τοποθεσία στο Fort Meade του Maryland, το 1957.

Το 1961, στις απαρχές του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ έφτασαν στο χείλος μίας πυρηνικής εμπλοκής. Κατά τη διάρκεια μίας ομιλίας του, ο Πρόεδρος Kennedy, ανακοίνωσε τις βάσιμες υποψίες του για τη συγκέντρωση Σοβιετικών Πυραυλικών Συστημάτων στην Κούβα με την πρόθεση να πλήξουν το ναυτικό των ΗΠΑ. Οποιαδήποτε έστω και μικρή σύρραξη, μπορούσε να σημάνει πόλεμο. Η NSA παρακολουθούσε από κοντά τις κινήσεις του Σοβιετικού Ναυτικού και ενημέρωνε άμεσα τον Πρόεδρο Kennedy για την παραμικρή μετακίνησή του. Κατά την άποψη της αυτό βοήθησε στην αποφυγή ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος και αποτέλεσε την πρώτη νίκη της αμερικανικής κατασκοπείας στον πόλεμο με την Σοβιετική Ένωση. Τα επόμενα χρόνια η κρίση μετακινήθηκε στη Νοτιοανατολική Ασία. Η NSA έστειλε κρυπτολόγους στο Βιετνάμ, τέσσερα χρόνια πριν την επίσημη εμπλοκή των ΗΠΑ στον πόλεμο, προκειμένου να υποκλέψουν σημαντικές πληροφορίες. Για την Αμερική, ο κρυπτολόγοι που εστάλησαν εκεί αποτέλεσαν τις πρώτες ανθρώπινες απώλειες.¹³²

Πρόδρομος της NSA, με σκοπό το συντονισμό των ενεργειών των Υπηρεσιών Πληροφοριών για τη συγκέντρωση στρατιωτικού ενδιαφέροντος κωδικοποιημένων πληροφοριών, υπήρξε η AFSA (Armed Forces Security

¹³² Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, δόθηκε έμφαση στην αξία των Σημάτων Πληροφοριών και της Ασφάλειας των Πληροφοριών. Η NSA συνέχιζε να στηρίζει και να καθοδηγεί κατά κάποιον τρόπο τη χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αναπτύσσοντας τεράστιες τεχνολογικές δυνατότητες στους τομείς των ηλεκτρονικών υπολογιστών, της καταγραφής πληροφοριών, των τρόπων παρακολούθησης, τη κβαντομηχανική, τη νανοτεχνολογία, τα βιομετρικά συστήματα και την ημιαγωγική τεχνολογία ([/www.nsa.gov/coremgs/corem00004.cfm](http://www.nsa.gov/coremgs/corem00004.cfm))

Agency) η οποία ιδρύθηκε το 1949 από τον Πρόεδρο Johnson και υπαγόταν στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Αμύνης. Στην πράξη όμως η AFSA εξελίχθηκε σε κρυπτολογικό κλάδο του Υπουργού Αμύνης και δε λειτούργησε ποτέ εξαιτίας του γραφειοκρατικού τρόπου δομής και λειτουργίας της¹³³. Ο δρόμος για τη δημιουργία της NSA άνοιξε όταν εστάλη σχετικό υπόμνημα αποτυχίας στη λειτουργία της AFSA το Δεκέμβριο του 1951 στον εκτελεστικό Γραμματέα του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας James B. Lay ο οποίος με τη σειρά του σύστησε προσωρινή επιτροπή διερεύνησης της αποτυχίας της. Η Επιτροπή αυτή, γνωστή ως Επιτροπή Brownell, με έκθεσή της τον Ιούνιο του 1952 πρότεινε την ανάγκη για τη δημιουργία ενός οργανισμού με αποστολή τον πανεθνικό συντονισμό των μυστικών υπηρεσιών ασφαλείας.

Η NSA γεννήθηκε στις 24 Οκτωβρίου του 1952 όταν ο τότε Πρόεδρος των ΗΠΑ Harry Truman υπέγραψε προεδρικό διάταγμα με το οποίο ίδρυε ένα νέο οργανισμό μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ για το συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών πληροφοριών (Communications Intelligence, COMINT). Η λογική του διατάγματος αυτού είναι η αξιοποίηση στο μέγιστο των δυνατοτήτων των διαθέσιμων πηγών και μέσων των Υπηρεσιών Ασφαλείας με στόχο την ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις της Αμερικάνικης Κυριαρχίας¹³⁴. Ήδη από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο οι ανταλλαγές πληροφοριών γίνονταν μέσω κρυπτογραφημένων μηνυμάτων για λόγους ασφαλείας. Ο αρχικός στόχος της NSA ήταν η ανάπτυξη της κρυπτολογίας, του συστήματος δηλαδή εκείνου που θα της επέτρεπε την αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων που εποκλέπονταν από εκπομπές ραδιοσημάτων, κατασκοπευτικούς δορυφόρους και επίγεια δίκτυα τηλεπικοινωνιών για λογαριασμό της από όλον τον κόσμο.

¹³³ J. Richelson, *The National Security Agency Declassified*, January 13, 2000, in National Security Archive Electronic Briefing Book No24.

¹³⁴ Βλ. Truman Memorandum στο <http://www.nsa.gov:8080/docs/efoia/released/truman/truman.tif>

2. Η δομή της NSA¹³⁵

Η σπουδαιότητα και η μυστικότητα της ίδρυσης της NSA φαίνεται από το γεγονός ότι δε συστήθηκε με νομοθετική πράξη - όπως οι υπόλοιπες μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ - αλλά με Προεδρικό Διάταγμα¹³⁶ το οποίο είχε χαρακτηριστεί αλλά και εξακολουθεί να είναι ακόμη και σήμερα άκρως απόρρητο. Η NSA ήταν τόσο μυστική που ελάχιστοι στην Κυβέρνηση γνώριζαν την ύπαρξή της. Ακόμα και η υπογραφή του Διατάγματος έγινε σκοπίμως στην ημέρα διεξαγωγής των Προεδρικών Εκλογών του 1952 έτσι ώστε να αποπροσανατολιστούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο ισχυρότερος άνθρωπος ανάμεσα στις μυστικές υπηρεσίες δεν ήταν πλέον ο Διευθυντής της CIA (Central Intelligence Agency) που είχε και την εποπτεία της λειτουργίας όλων των μυστικών υπηρεσιών, αλλά ο Διευθυντής της NSA (Director of NSA - DIRNSA).

Η NSA χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη βιομηχανία κατασκοπείας σε ολόκληρο τον κόσμο. Η έδρα της, η μυστική πόλη (secret city) όπως ονομάζεται, βρίσκεται στο Ford Meade, μία τοποθεσία μεταξύ Ουάσινγκτον και Βαλτιμόρης¹³⁷. Είναι μία πραγματική πόλη που χαρακτηρίζεται από την οργάνωση και τις ανέσεις των σύγχρονων αστικών πόλεων. Αυτό που τη διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες πόλεις του κόσμου είναι τα τεράστια αρχεία προσωπικών δεδομένων που διαθέτει για το προσωπικό της. Δεν υπάρχει τίποτε κρυφό από την NSA για όσους εργάζονται μέσα στο Ford Meade. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Bamford, πριν ενσωματωθεί κάποιος στο προσωπικό της NSA, έχει ήδη περάσει από μακρόχρονη εξέταση ακόμα και

¹³⁵ Η παρακάτω ανάλυση βασίζεται στο βιβλίο του James Bamford, *The Puzzle Palace: A Report on NSA America's Most Secret Agency*, Boston 1982.

¹³⁶ Πρόκειται για εκτελεστική και όχι νομοθετική πράξη που της δίνει το δικαίωμα μη υπαγωγής της σε ελέγχους του Κογκρέσου. Για το λόγο αυτό μπορεί να μην παρέχει ενημέρωση σχετικά με τις δραστηριότητές της, βλ. Μ. Ευρυβιάδη, *Ο Μεγάλος Αδελφός της Φραγκικής Δύσης*, ο.π.

¹³⁷ Σύμφωνα με το συγγραφέα, η Crypto City όπως αλλιώς ονομάζεται, διαθέτει τους πιο ισχυρούς υπολογιστές, τους πιο περιζήτητους μαθηματικούς και τους πιο ικανούς γλωσσολόγους. Μέσα στην πόλη, ο χρόνος μετρείται σε δισεκατομμυριοστά του εκατομμυριοστού του δευτερολέπτου (femtoseconds) και οι επιστήμονες εργάζονται με στόχο την κατασκευή υπολογιστών ικανών να πραγματοποιούν πάνω από 1.000.000.000.000.000.000.000 πράξεις ανά δευτερόλεπτο.

από μηχανήμα ανίχνευσης ψεύδους προκειμένου να διαπιστωθεί και να διασταυρωθεί το προσωπικό του ιστορικό. Ήδη ως το 1969, το προσωπικό της NSA είχε ήδη φθάσει τις 95.000 περίπου πέντε φορές περισσότεροι από τους εργαζόμενους στην CIA.

Κεφαλή της NSA είναι ο Διευθυντής της, ο Director of NSA, γνωστός με τη σύντμηση DIRNSA. Ο DIRNSA δεν ανήκει στο επιστημονικό προσωπικό, αλλά πρόκειται για πολιτικό πρόσωπο, διορισμένο από τον εκάστοτε Πρόεδρο των ΗΠΑ, ανώτατο διοικητικό στέλεχος με αποστολή τη διαχείριση των κρίσεων σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας της NSA, των ισοζυγίων των οικονομικών πόρων αλλά και τη συνεργασία με τις υπόλοιπες Μυστικές Υπηρεσίες προς όφελος των κυβερνητικών συμφερόντων. Δεύτερος στην ιεραρχία, ο Υποδιευθυντής NSA (D/DIRNSA) -συνήθως ανώτατος κρυπτογράφος της Κυβέρνησης- ο οποίος ασχολείται με τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της μυστικής πόλης στο Ford Meade. Η ιεραρχία και το οργανόγραμμα της NSA από εδώ και κάτω είναι άγνωστα. Η NSA κατόρθωσε να κρατήσει και μάλιστα με τη συναίνεση του Κογκρέσου τη μυστικότητά της καθώς με νόμο που ψηφίστηκε το 1959, «... κανείς δεν πρέπει να απαιτεί την αποκάλυψη του οργανογράμματος ή της λειτουργίας της NSA ή οποιαδήποτε άλλη πληροφορία, είτε οποιαδήποτε στοιχεία που να αφορούν το προσωπικό της...». Ο Bamford υποστηρίζει ότι η NSA συντίθεται από δέκα μονάδες: τέσσερις επιχειρησιακές μονάδες, πέντε μονάδες τεχνικής υποστήριξης και μία μονάδα εκπαίδευσης:

1. Το Γραφείο Επιχειρήσεων Σημάτων Πληροφοριών (*Office of Signals Intelligence Operations-DDO*). Διαθέτει τεράστιο αριθμό από μαθηματικούς, κρυπτογράφους, γλωσσολόγους, αναλυτές, αποτελεί το μεγαλύτερο κομμάτι της NSA και περιλαμβάνει τα ακόλουθα Τμήματα:

- Το Group A, που παρακολουθεί τις κινήσεις της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης
- Το Group B, που έχει αναλάβει τις παρακολουθήσεις κομμουνιστικών κρατών της Ανατολικής Ασίας όπως η Κίνα, η Κορέα, το Βιετνάμ
- Το Group G, που παρακολουθεί τις χώρες του Τρίτου Κόσμου
- Το Group W, που επιβλέπει και συντονίζει όλες τις επιχειρήσεις υποκλοπών.

- Την υπηρεσία PO₅ με αποστολή τη σύνδεση και τη συνεργασία της NSA με τις υπόλοιπες μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών.
- Την υπηρεσία PO₄, υπεύθυνη για την ανάπτυξη επιχειρησιακών στρατηγικών.

2. Το Γραφείο Ασφάλειας Επικοινωνιών (*Office of Communications Security-COMSEC*) ή αλλιώς *S Organization*, με αποστολή την προστασία και τη θωράκιση απόρρητων επικοινωνιών των Ηνωμένων Πολιτειών από τις προσπάθειες διείσδυσης των ξένων μυστικών υπηρεσιών. Η Διεύθυνση αυτή διαθέτει έναν τεράστιο σε όγκο και εξαιρετικά δαπανηρό κρυπτογραφικό εξοπλισμό ¹³⁸.

3. Το Γραφείο Έρευνας και Τεχνολογίας (*Office of Research and Engineering*) με αποστολή τη διεύρυνση των τεχνολογικών ορίων της NSA. Υποδιαιρείται σε τρία τμήματα: Το Τμήμα REMP (*Research, Engineering, Mathematics and Physics*) υπεύθυνο για την έρευνα, την τεχνολογία, τα μαθηματικά και τη φυσική εξειδικεύεται στην επίλυση των κρυπταναλυτικών προβλημάτων που εντοπίζονται από την υποκλοπή των εντός των ΗΠΑ επικοινωνιών. Το Τμήμα RADE (*Research and Development*) συντονίζει τις προσπάθειες του για την εξέλιξη των τεχνικών δυνατοτήτων υποκλοπών. Το Τμήμα STED (*Standard Technical Equipment Development*) είναι υπεύθυνο για την εξέλιξη του κρυπτογραφικών μηχανημάτων.

4. Το Γραφείο Συντήρησης Τηλεπικοινωνιών και Ηλεκτρονικών Υπολογιστών (*Office of Telecommunication and Computer Service*), η αλλιώς *T Organization*, η οποία διαθέτει το μεγαλύτερο αριθμό ηλεκτρονικών υπολογιστών με τους ισχυρότερους επεξεργαστές-λεξικά που έχει γνωρίσει ποτέ ο κόσμος. Χαρακτηριστική είναι η δυνατότητα ενός από αυτούς τους επεξεργαστές, του περίφημου GRAY-1, με δυνατότητα μετάφρασης 320.000.000 λέξεων το δευτερόλεπτο.

5. Το Γραφείο Διοίκησης (*Office of Administration*) ή αλλιώς *Room 406*, υπεύθυνο για τη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων.

¹³⁸ J. Bamford, *The Puzzle Palace: A Report on NSA America's Most Secret Agency*, Boston 1982.

6. Το Γραφείο Εγκαταστάσεων και Προμηθειών (*Office of Installations and Logistics*) ή αλλιώς *L Organization*, η οποία προμηθεύει με τον απαραίτητο τεχνικό εξοπλισμό την NSA.

7. Το Γραφείο Σχεδίων και Πολιτικής (*Office of Plans and Policy*), στελεχωμένο από διοικητικούς υπαλλήλους, με συμβουλευτική κυρίως αποστολή.

8. Το Γραφείο Προγραμμάτων και Πηγών (*Office of Programs and Resources*), υπεύθυνη για την κάλυψη του οικονομικού προϋπολογισμού της NSA.

9. Το Γραφείο του Γενικού Συμβούλου (*Office of General Counsel*) της NSA, και τέλος

10. Την Εθνική Κρυπτολογική Σχολή (*National Cryptologic School*) που καλύπτει την εκπαίδευση και τη διαρκή επιμόρφωση των επιστημόνων της NSA¹³⁹.

Για την ίδια την NSA το προσωπικό της αποτελεί Εθνικό Περιουσιακό στοιχείο προσανατολισμένο σε δύο στόχους: την προστασία των αμερικάνικων πληροφοριών μέσω της κωδικοποίησής τους και την αποκωδικοποίηση των εισερχομένων πληροφοριών για την προστασία της χώρας τους¹⁴⁰.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των ατόμων που εργάζονται για την NSA, ο μέσος όρος ηλικίας των εργαζομένων είναι 43 ετών, με εμπειρία πάνω στο αντικείμενό τους τουλάχιστον 14 έως 18 ετών. Το 59% είναι άνδρες ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό 10% που ανήκει σε κάποια εθνική ή φυλετική μειονότητα. Το 13% του προσωπικού είναι στρατιωτικοί, 27% βετεράνοι, και ένα 9% στρατιωτικοί εν αποστρατεία. Μαζί με το υπάρχον πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό εργάζονται για την NSA σε μόνιμη βάση περίπου 2.500 εργολήπτες. Εάν η NSA μπορεί να ειπωθεί με όρους επιχειρησιακούς, τότε μπορούμε να την κατατάξουμε στη λίστα με τις 10 πιο παραγωγικές επιχειρήσεις του κόσμου. Ο προϋπολογισμός της το 1993 μόνο για αεροπορικά ταξίδια ανήλθε στα 9,4.000.000 δολάρια. Το 90% αυτών των ταξιδιών πραγματοποιήθηκε μεταξύ Ουάσινγκτον και Βαλτιμόρης.

¹³⁹ Βλ. ό.π. J. Bamford...p.p. 96-115.

¹⁴⁰ <http://www.nsa.gov/coremsgsgs/corem00001.cfm>

Η NSA διαθέτει τον μεγαλύτερο αριθμό μαθηματικών και γλωσσολόγων από οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία στον κόσμο. Οι επιστήμονες αυτοί εκτός NSA ζουν απλές ζωές, με συνηθισμένα άγχη και καθημερινά ενδιαφέροντα. Η μία και μοναδική έρευνα για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διοίκησης της NSA πραγματοποιήθηκε από τον Gary Grantham, υπάλληλό της με πολυετή υπηρεσία, στον οποίο η NSA παραχώρησε το δικαίωμα της πρόσβασης στα αποτελέσματα του Myers-Briggs Type Indicator, ενός τεστ στο οποίο συμμετείχαν οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών της. Η έρευνα αυτή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι προσωπικότητες των ατόμων που αποτελούν την ηγεσία της NSA είναι σημαντικά διαφορετικές από το γενικό πληθυσμό της χώρας. Είναι περισσότερο ικανοί να χειριστούν κρίσεις, είναι απρόσωποι και πιο ευέλικτοι, αλλά αντιμετωπίζουν τον εξωτερικό κόσμο με περισσότερη εσωστρέφεια και διαθέτουν μεγάλο ποσοστό ικανότητας συγκέντρωσης σε σχέση τον μέσο πληθυσμό.

Όσο διαφορετικό όμως κι αν είναι μεταξύ του το προσωπικό έχουν δύο κοινά χαρακτηριστικά. Πρώτον, όλοι τους περνάνε από μήνες εξονυχιστικών εξετάσεων για τη φυσική τους κατάσταση, την προσωπική τους ζωή και τα ιδεολογικά τους πιστεύω. Δεύτερον, δε μιλάνε ποτέ για τη δουλειά τους. Ο λειτουργικός κανόνας της NSA είναι: «μη λες, μη ρωτάς». Η ανωνυμία είναι αυτή που κράτησε την ύπαρξη της NSA μυστική τόσο από τον αμερικάνικο πληθυσμό όσο και από τον υπόλοιπο κόσμο. Θεωρείται μάλιστα τόσο σημαντική, που αποτελεί μία από τις πρωταρχικές πρακτικές ασφαλείας στις οποίες εκπαιδεύονται οι νέο-προσληφθέντες. Ανωνυμία στη γλώσσα της NSA σημαίνει: να μην προσελκύουν το ενδιαφέρον γύρω από το άτομό τους και τη δουλειά τους είτε εν ώρα υπηρεσίας είτε στο καθημερινό κοινωνικό τους περιβάλλον και να μην αποδέχονται αλλά και ούτε να αρνούνται ερωτήσεις σχετικές με την NSA. Οι εργαζόμενοι στην NSA πρέπει να ακολουθούν την τυπική αμερικάνικη ζωή με τακτικό εκκλησιασμό και συντηρητική οικογενειακή ζωή. Ομοφυλόφιλοι, ναρκομανείς και αλκοολικοί αποκλείονται από τις τάξεις της¹⁴¹.

¹⁴¹ Βλ. ό.π. J. Bamford...p.p. 528-541.

3. Η Αποκάλυψη των δραστηριοτήτων της NSA

Η γνωριμία της Αμερικάνικης και Παγκόσμιας κοινής γνώμης με την ύπαρξη της NSA έγινε μόλις της τελευταίες δεκαετίες όταν η μυστικότητα της δράσης της προκάλεσε την αντίδραση του Κογκρέσου των ΗΠΑ, το οποίο με δύο ακροάσεις ζήτησε τη διενέργεια έρευνας για τη λειτουργία της. Τον τελευταίο καιρό μάλιστα η NSA υπέστη δριμύτατη κριτική για την αποτυχία προσαρμογής της στην μετα-ψυχροπολεμική περίοδο, την ανάπτυξη ενός παγκόσμιου δικτύου επιτήρησης που καταστρατηγούσε το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, αλλά και την παράνομη παρακολούθηση δημοσίων προσώπων όπως ο τ. Πρόεδρος Jimmy Carter και η τ. Πρώτη Κυρία Hillary Clinton. Οι τεχνολογικές της δυνατότητες λειτουργούν ως μπουόμερανγκ για την Αμερικάνικη κοινωνία, περιορίζοντας σε τέτοιο βαθμό τα όρια της προσωπικής ζωής που είναι αδύνατον πλέον να μιλάμε για ιδιωτικό χώρο. Μέσω αυτής της ικανότητάς της, μπορεί να βοηθήσει το πέρασμα από το καθεστώς της δημοκρατίας σε απόλυτο τυραννικό καθεστώς νέου τύπου. Στο κεφάλαιο αυτό προσπαθούμε να κατανοήσουμε το πώς αναγνωρίζεται το κρατικό έγκλημα μέσα από τις διαδικασίες και τη λειτουργία των επιτροπών. Σύμφωνα μάλιστα με την N. Fraser, οι επιτροπές αυτές μπορούν να παράσχουν επίσημα στοιχεία για την ύπαρξη του κρατικού εγκλήματος. Τα στοιχεία των επιτροπών αυτών αν και παρουσιάζουν ένα μέρος της αλήθειας του κρατικού εγκλήματος, τελικά δεν μπόρεσαν να εντάξουν την λειτουργία των κυβερνητικών αυτών μηχανισμών σε ένα νομοθετικό πλαίσιο, ένα πλαίσιο που αν το δούμε από την οπτική της κοινωνικής δικαιοσύνης, θα δομούταν ουσιαστικά από τις ίδιες έννοιες της ανισότητας και της καταπίεσης οι οποίες δομούν και τη λειτουργία των μηχανισμών αυτών¹⁴².

Η NSA λειτουργεί με όλα τα χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματικού συστήματος. Δομή, ιεραρχία και μέσα ενεργοποιούνται με τρόπο που να διευκολύνονται οι στόχοι που η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών θέτει. Τα μέσα για την επίτευξη των στόχων τις περισσότερες φορές προϋποθέτουν την παραβίαση των κατοχυρωμένων ατομικών δικαιωμάτων αλλά η παραβίαση αυτή λαμβάνεται από τα μέλη της ως αναγκαία για την επίτευξη

¹⁴² E. Stanley, *Truth Commissions and the Recognition of State Crime*, The British Journal of Criminology 45, 2005, p.p. 582-597.

των στόχων. Έτσι λοιπόν η δομική λειτουργία της NSA εμπίπτει στη λειτουργία των συστημάτων εξαναγκασμού σε εγκληματική συμπεριφορά, όπου τα μέλη ενός οργανωμένου επιχειρηματικού συστήματος εξωθούνται σε οι παραβατικές δραστηριότητες καθώς αυτές θεωρούνται ως αναπόσπαστο μέρος της εκτέλεσης των καθηκόντων τους¹⁴³.

Οι πρώτοι ισχυρισμοί εγέρθηκαν σε σχέση με το Watergate, στο οποίο υπήρξε ανάμειξη πρώην υπαλλήλων της CIA, όταν υπήρξε προσπάθεια του Προέδρου Νίxon να χρησιμοποιήσει τις διασυνδέσεις της CIA προκειμένου να μπλοκάρει τις επακόλουθες έρευνες. Αργότερα, το Σεπτέμβριο του 1974 ο τύπος αποκάλυψε ότι η CIA υπονόμευσε την καθαίρεση της κομμουνιστικής κυβέρνησης του Salvador Allende στη Χιλή. Πιο καθοριστικό όμως για τις εξελίξεις, υπήρξε το άρθρο του Seymour Hersh, στην εφημερίδα New York Times στις 22/12/76, στο οποίο ο συντάκτης υπαινισσόταν ότι η CIA καταπατούσε το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης επικοινωνίας καθώς είχε θέσει υπό παρακολούθηση Αμερικανούς Πολίτες που αντιτίθεντο στον πόλεμο του Βιετνάμ. Ο Πρόεδρος Ford, ο οποίος είχε αναλάβει θητεία μόλις πριν από μερικούς μήνες, ζήτησε από τον επικεφαλής των κεντρικών Υπηρεσιών Πληροφοριών τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης για τις παραπάνω καταγγελίες¹⁴⁴.

Στη συνέχεια ο Πρόεδρος Ford συνέστησε επιτροπή υπό την Προεδρία του Αντιπροέδρου των ΗΠΑ Nelson Rockefeller προκειμένου να διερευνηθούν οι δραστηριότητες της CIA στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Οι εξωτερικές και εσωτερικές πιέσεις οδήγησαν στην ανάμειξη του Κογκρέσου στις έρευνες αυτές καθώς από το 1947, η δικαιοδοσία του Κογκρέσου σε θέματα πληροφοριών είχε μειωθεί σημαντικά.

Η αλλαγή στη στάση του Κογκρέσου ξεκίνησε το 1974, αμέσως μετά την εμπλοκή των ΗΠΑ στην κρίση της Χιλής, όταν με τροποποίησή του το Κογκρέσο απαίτησε το γεγονός ότι προτού να προχωρεί σε έγκριση

¹⁴³ C. Needleman/M.L.Needleman, *Organizational Crime: Two Models of Criminogenesis*, *Sociological Quarterly* 1979 (20), 517-528, στο Γρ. Λάζος, *Μορφές Εγκληματικότητας I: Οικονομικό Έγκλημα*, Φάκελος σημειώσεων, Άνοιξη 2001.

¹⁴⁴ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

κονδυλίων για την CIA για επιχειρήσεις σε χώρες του εξωτερικού, ο Πρόεδρος πρέπει να διασφαλίσει ότι αυτές οι δραστηριότητες αφορούν την εσωτερική ασφάλεια των ΗΠΑ και να καταθέσει τις εγγυήσεις του στις αρμόδιες επιτροπές του Κογκρέσου.

Έχουμε λοιπόν δύο επιτροπές που διερευνούν παράλληλα. Από τη μία η Βουλή δημιούργησε επιτροπή για τη διερεύνηση των Κυβερνητικών δραστηριοτήτων σε σχέση με τις Δραστηριότητες των Υπηρεσιών Πληροφοριών, Προεδρευόμενη από τον Γερουσιαστή Frank Church. Η Γερουσία συνέστησε δική της επιτροπή αρχικά υπό την Προεδρία του Αντιπροσώπου Lucien Nedzi και στη συνέχεια υπό την Προεδρία του Otis Pikes.

Το 1975 κι ενώ οι έρευνες των παραπάνω επιτροπών προχωρούσαν, η επιτροπή Rockefeller κατέθεσε το ολοκληρωμένο της πόρισμα στο οποίο αποδεικνυόταν οι παράνομες δραστηριότητες της CIA συμπεριλαμβανομένων και δραστηριοτήτων κατασκοπείας και παρακολούθησης προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που της είχαν ανατεθεί. Η δημόσια εικόνα των υπηρεσιών πληροφοριών είχε αρχίσει να πληγώνεται ανεπανόρθωτα. Για να αποτρέψει το γεγονός αυτό ο Δ/ντης των υπηρεσιών πληροφοριών άρχισε να δείχνει διάθεση προς συνεργασία, όμως ο Henry Kissinger, ο οποίος είχε αναλάβει Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ, θεώρησε τη διάθεση αυτή σε τόσο μεγάλο μέγεθος ανεπίτρεπτη. Αυτή η στάση του Kissinger δυσχέρανε το έργο των επιτροπών καθώς αρνήθηκε να παράσχει στοιχεία για την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο¹⁴⁵.

Οι επιτροπές των Church και Pikes, κάλυψαν πολλές και διευρυμένες περιοχές κατά την έρευνά τους. Η επιτροπή της Βουλής επικεντρώθηκε κυρίως στις επιχειρησιακές και αμφισβητούμενες δραστηριότητες της CIA, συμπεριλαμβανομένου και του ρόλου της στη Χιλή, παράνομες παρακολουθήσεις ταχυδρομείου, μη εξουσιοδοτημένη αποθήκευση τοξικών ουσιών, το ρόλο του FBI, παράνομες υποκλοπές της NSA και συγκαλυμμένες δραστηριότητες συμπεριλαμβανομένων και σχεδίων δολοφονίας ξένων ηγετών. Η επιτροπή κατέληξε στο ότι υπήρξε δραστηριότητα εναντίον του

¹⁴⁵ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

Fidel Castro και παρακίνηση συννομωσίας εναντίον Rafael Trujillo, Ngo Dinh Diem και Rene Schneider. Ωστόσο σημείωσε ότι κανένας ξένος ηγέτης δεν έχασε τη ζωή του εξαιτίας συννομωσιών δολοφονίας που να σχεδιάστηκαν από αξιωματούχους των ΗΠΑ. Η Επιτροπή της Γερουσίας κινήθηκε προς διαφορετική κατεύθυνση. Επικεντρώθηκε στη διοίκηση, την οργάνωση της κοινότητας των Υπηρεσιών Πληροφοριών και στο κατά πόσον η οργάνωση και η διοίκησή τους με τον τρόπο που λειτουργούσαν προσέφεραν αξιόπιστες και επαρκείς πληροφορίες στους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων.

Πριν όμως κατατεθούν τα πορίσματα των ανωτέρω επιτροπών, ο Πρόεδρος Ford προχώρησε σε αντικατάσταση των Συμβούλων Εθνικής Ασφαλείας. Στη θέση του Colby ως Διευθυντή Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών τοποθέτησε τον George Bush. Στη θέση του Υπουργού Αμύνης τοποθέτησε τον Kissinger και στη θέση του Kissinger ως συμβούλου του Προέδρου σε θέματα Ασφαλείας τοποθετήθηκε ο Lt. General Brent Scowcroft.

Ο Πρόεδρος Ford προχώρησε και παραπέρα στην αναδιοργάνωση της Κοινότητας των Μυστικών Υπηρεσιών των ΗΠΑ με Ειδική Διαταγή στις 8 Φεβρουαρίου 1975 (Executive Order 11905), η πρώτη οδηγία που αφορούσε τους ρόλους και τις δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ.

Η Επιτροπή Pike συνέταξε πρώτη το πόρισμά της, ωστόσο η ολομέλεια της Γερουσίας με ψήφους 246 έναντι 124 στις 29 Ιανουαρίου 1976, αποφάσισε την απόκρυψη του πορίσματος λόγω της απόρρητης φύσης του. Αυτό το απόρρητο ήταν που βασάνιζε και τη επιτροπή. Η επιτροπή αναγκάστηκε να αναδιαμορφώσει το πόρισμά της το οποίο δόθηκε τελικά στη δημοσιότητα στις 11 Φεβρουαρίου του 1975, διαχώρισε την DCI από την CIA έτσι ώστε η DCI να μπορεί να επικεντρωθεί στο ρόλο της μέσα στην Κοινότητα Μυστικών Πληροφοριών, κατήργησε την DIA και προήγαγε την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων από το Κογκρέσο. Το υπόλοιπο του πορίσματος παρέμεινε υπό διαμάχη και επομένως μη ανακοινώσιμο ώσπου κάποια άρθρα του διέρρευσαν στον ρεπόρτερ Daniel Schorr της CBS-TV ο οποίος τα έδωσε στην Village Voice, μια εβδομαδιαία εφημερίδα της Νέας Υόρκης. Αυτά τα στοιχεία αφορούσαν στην ανυπαρξία οικονομικού και επιχειρησιακού ελέγχου των μυστικών υπηρεσιών, αλλά και αποτυχία εκτέλεσης των καθηκόντων τους στην εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης το 1968 στην Τσεχοσλοβακία, στο

πραξικόπημα της Πορτογαλίας το 1974, την πυρηνική έκρηξη του 1974 στις Ινδίες και στο Ελληνικό πραξικόπημα στην Κύπρο το 1974. Η επιτροπή επισήμανε ότι οι δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών ήταν οικονομικά ασύμφορες ως προς τα αποτελέσματά τους και ιδιαίτερες επικίνδυνες για την ασφάλεια των ΗΠΑ αλλά και παράνομες σε ορισμένες περιπτώσεις. Ακόμη και η ακεραιότητα της μυστικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε για την υπογραφή της συμφωνίας SALT I καταστρατηγήθηκε από την ταυτόχρονη αρμοδιότητα αξιολόγησης και απόφασης από ένα και μόνο πρόσωπο τον Kissinger.

Την ίδια περίοδο η Επιτροπή Church συνέχιζε την έρευνα της και κατέθεσε τον Απρίλιο του 1976 το τελικό της πόρισμα. Σε αυτό καταγράφηκε απουσία αναγκαίων στρατηγικών κανόνων, υπερβολική χρήση συγκαλυμμένης δραστηριότητας, ανάγκη αναδιοργάνωσης των σχέσεων ανάμεσα στην DCI και στις μυστικές υπηρεσίες πληροφοριών ώστε να βελτιωθεί η διοίκηση και η διαφάνειά των ενεργειών τους, την καταστρατήγηση των συνταγματικών δικαιωμάτων από την εσωτερική παρακολούθηση και πρότεινε την εναρμόνιση της νομοθεσίας σχετικά με τις υπηρεσίες αυτές. Στις 16 Μαΐου 1976, η Βουλή αποφάσισε με 77 έναντι 22 ψήφων τη δημιουργία Ειδικής Επιτροπής για να προωθήσει τις νέες αυτές λειτουργίες.

Μέχρι ενός σημείου τα αποτελέσματα των Επιτροπών αυτών ήταν προϊόντα των καιρών τους και του αντίκτυπου της ήττας στο Βιετνάμ και του σκανδάλου Watergate. Αυτό που συνάγεται είναι η απουσία κεντρικού κυβερνητικού ελέγχου των δραστηριοτήτων των μυστικών υπηρεσιών. Ήταν το πρώτο πλήγμα που δέχθηκαν οι υπηρεσίες αυτές των οποίων οι δραστηριότητες αναγκαστικά επήλθαν υπό την επιτήρηση της Γερουσίας¹⁴⁶.

Ο δρόμος λοιπόν για τον έλεγχο των δραστηριοτήτων των Μυστικών Υπηρεσιών άνοιξε και κατά συνέπεια και η ίδια η NSA κατά καιρούς έμπαινε στο στόχαστρο επιθεωρήσεων και κριτικής ως προς την καλή λειτουργία και την εκπλήρωση των σκοπών της. Η πιο πρόσφατη έκθεση για την NSA

¹⁴⁶ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.

κατατέθηκε στις 12 Μαΐου του 1992¹⁴⁷, όταν ο Γενικός Επιθεωρητής του Υπουργείου Αμύνης διατάχθηκε να διεξαγάγει την πρώτη έρευνα προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα των μέσων που η Υπηρεσία χρησιμοποιεί προκειμένου να εκπληρώσει την αποστολή της. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η έρευνα ήταν η απουσία κεντρικού συντονισμού και προγραμματισμού της υπηρεσίας και η έλλειψη ικανοποιητικών εσωτερικών μηχανισμών επίβλεψης που να διασφαλίζουν την εκπλήρωση της αποστολής της. Η έλλειψη κεντρικού ελέγχου εμφανίσθηκε ιδιαίτερα αισθητή στους τομείς διοίκησης τόσο του ανθρώπινου δυναμικού όσο και στη διαχείριση των πόρων και των επιχειρησιακών μέσων. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάστηκαν δυσλειτουργίες τους Τομείς Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού, καθώς η NSA δε διαθέτει διοικητική οργάνωση και γνώση των ανθρώπινων πόρων που διαθέτει τόσο αριθμητικά όσο και σε επίπεδο ικανοτήτων, αδυναμία εφαρμογής στρατηγικών σχεδίων δράσης και ανυπαρξία εσωτερικού ελέγχου δαπανών και διαφάνειας πόρων αλλά και πολλές φορές στασιμότητα στην ανάπτυξη τεχνικών μέσων που να μπορούν να υποστηρίξουν ικανοποιητικά τους σκοπούς της αλλά και την ασφάλεια των πληροφοριών που η ίδια συλλέγει.

4. Τα μέσα της NSA

Στη σημερινή εποχή ο πόλεμος για την επικράτηση του πιο ισχυρού διεξάγεται στην αρένα του ελέγχου της επικοινωνίας. Αυτός που κατέχει τις περισσότερες πληροφορίες είναι και ο πιο ισχυρός. Σύμφωνα μάλιστα με τον Foucault, για τον οποίο γνώση και εξουσία βαδίζουν παράλληλα και αλληλοσυνδεόμενα, οι εκάστοτε διοικούντες οργανώνουν τους διοικούμενους με τρόπο που να μπορούν να τους βλέπουν, να τους γνωρίζουν, να τους επιτηρούν και επομένως να τους ελέγχουν είτε πανοπτικά είτε εξατομικευμένα. Η σύγχρονη εξουσία αντικατέστησε τη χρήση των παραδοσιακών μορφών επιβολής της με ένα άλλο πιο εξευγενισμένο είδος

¹⁴⁷ Final Report on the Verification Inspection of the National Security Agency, Report Number IR 96-03 February 13, 1996.

κοινωνικού ελέγχου: την αδιάκοπη ορατότητα¹⁴⁸. Αυτό που ο Orwell αποκάλεσε «Μεγάλο Αδελφό» είναι παρόν και τις επιπτώσεις του υφιστάμεθα εν αγνοία μας όλοι. Το ECHELON έχει φέρει το τέλος της ιδιωτικής μας ζωής, καθώς με το πρόσχημα της πρόληψης, του κοινωνικού ή κρατικού οφέλους, όλες οι προσπάθειες επικοινωνίας μας μέσω των δυνατοτήτων της σύγχρονης τεχνολογίας – σταθερά και κινητά τηλέφωνα, fax, e-mails, websites, internet – δύνανται να καταγραφούν και εφόσον κριθεί σκόπιμο να υποκλαπούν ανά πάσα στιγμή.

Ο φόβος περί παρακολούθησης των προσωπικών μας επικοινωνιών δεν είναι καινούργιος. Δεν αποτελεί έκπληξη και το γεγονός ότι όταν μία έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Ιανουάριο του 1998 με τίτλο *An Appraisal of Technologies of Political Control*, υποστήριξε ότι κάθε τηλέφωνο, κάθε fax που αποστέλλεται στην Ευρώπη υποκλέπτεται από την NSA, και διαβιβάζεται στο Ford Mead, πυροδοτήθηκε μία πολιτική αντιπαράθεση που συνεχίζεται έως σήμερα. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, οι παρακολουθήσεις γίνονται μέσω ενός εξελιγμένου συστήματος υποκλοπών, του echelon, το οποίο σχεδιάστηκε για να υποκλέπτει οποιαδήποτε μη στρατιωτική επικοινωνία μεταξύ κυβερνήσεων, ιδιωτικών οργανισμών και οικονομικών επιχειρήσεων προς όφελος των συμφερόντων των ΗΠΑ και των στρατηγικών συμμάχων τους όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Αυστραλία, ο Καναδάς και η Νέα Ζηλανδία. Μετά το σάλο που προκάλεσε το πόρισμα αυτό, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε τη διενέργεια μίας δεύτερης έρευνας επικεντρωμένης αυτή τη φορά στο πρόγραμμα echelon και στις κατασκοπευτικές δραστηριότητες των ΗΠΑ. Τον Οκτώβριο του 1999 ακτιβιστές κι από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού, συμμετείχαν στην λεγόμενη Jam Echelon Day, στέλνοντας τεράστιους όγκους πληροφοριών που εμπεριείχαν επικίνδυνες λέξεις όπως «τρομοκρατία» ελπίζοντας να υπερφορτώσουν το σύστημα. Αλλά αντιδράσεις υπήρξαν και από τους συμμάχους των ΗΠΑ. Στο Ηνωμένο Βασίλειο η συντηρητική παράταξη δημοσίευσε κείμενο με τον τίτλο *Echelon: America's Secret Global Surveillance Network*. Στις ΗΠΑ, ενώσεις για την κατοχύρωση των πολιτικών

¹⁴⁸ N. Fraser, *Foucault on Modern Power: Empirical Insights and Normative Confusions*, in *Social Control*, The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology, ed. by S. Henry.

ελευθεριών συμπεριέλαβαν στους δικτυακούς τους τόπους ένα ενημερωτικό τμήμα σχετικά με τις παρακολουθήσεις του Echelon¹⁴⁹.

4.1. Το Δίκτυο Echelon¹⁵⁰

Το echelon, που όπως είπαμε αποτελεί τη μεγαλύτερη παγκόσμια προσπάθεια παρακολούθησης επικοινωνιών που πραγματοποιήθηκε ποτέ, δημιουργήθηκε από την NSA η οποία μετά την υπογραφή του συμφώνου UKUSA επιχειρησιακά μοιράζεται τις δυνατότητές του με τις μυστικές υπηρεσίες του Ηνωμένου Βασιλείου (Government Communications Headquarters – GCHQ), της Αυστραλίας (Defense Security Directorate - DSD), του Καναδά (Communications Security Establishment - CSE) και της Νέας Ζηλανδίας (General Communications Security Bureau - GCSB)¹⁵¹. Η συμφωνία UKUSA υπογράφηκε το 1947 μεταξύ ΗΠΑ και Ην. Βασιλείου καθορίζοντας το πλαίσιο συνεργασίας πληροφοριών SIGINT μεταξύ των δύο χωρών. Στο σύμφωνο προστέθηκαν και οι χώρες του αγγλοσαξονικού άξονα δηλαδή, η Αυστραλία, ο Καναδάς και η Νέα Ζηλανδία, ενώ σταδιακά υπέγραψαν διμερείς συμφωνίες ανταλλαγής πληροφοριών με τις χώρες του συμφώνου UKUSA η Δανία, η Τουρκία, η Γερμανία και η Νορβηγία¹⁵².

Έτσι για την υποστήριξη της συμφωνίας, η N.S.A.¹⁵³, από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, άρχισε να σχεδιάζει και να υλοποιεί σταδιακά το

¹⁴⁹ Η συζήτηση απασχόλησε και το Αμερικάνικο Κογκρέσο, όταν ο Γερουσιαστής της Πολιτείας της Φλόριντα, Porter Goss, Πρόεδρος της Αρμόδιας Επιτροπής για τις Μυστικές Υπηρεσίες ζήτησε από την NSA την παροχή εσωτερικών εγγράφων προκειμένου να διασφαλιστεί το γεγονός ότι η δράση της NSA δεν παραβιάζει συνταγματικά κατοχυρωμένα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα των Αμερικανών πολιτών www.aclu.org/echelonwatch

¹⁵⁰ J. Richelson, *Desperately seeking signals*, in Bulletin of the Atomic Scientists, March/April 2000, Vol 56, no 2.

¹⁵¹ Η κατανομή των παρακολουθήσεων μεταξύ των μελών της UKUSA έχει ως εξής: η NSA καλύπτει τη Ρωσία και το εσωτερικό των ΗΠΑ, η GCHQ την Ευρώπη και την Αφρική και η DSD το Νότιο Ειρηνικό και τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, περιοδικό *NEW STATESMAN*, 12 August 1988.

¹⁵² P.S.Poole, *ECHELON: America's Secret Global Surveillance Network*, 2000.

¹⁵³ Καθώς αρμοδιότητα της NSA είναι η κωδικοποίηση ή αποκρυπτογράφηση των επικοινωνιών, η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιείται ουσιαστικά από το Central Security Service, μία αόρατη υπηρεσία άγνωστη ακόμα και μέσα στο Ford Mead (J. Bamford, *The Puzzle Palace*, p. 155).

ECHELON. Η ονομασία του προέρχεται από την αγγλική λέξη echelon που σημαίνει σχηματισμός. Το ECHELON αρχικά χρησιμοποιήθηκε για λόγους οικονομικής κατασκοπείας, σε μία προσπάθεια των κυβερνήσεων των εμπλεκόμενων χωρών να παράσχουν γόνιμο έδαφος για τη μεγιστοποίηση των κερδών των επιχειρήσεων τους¹⁵⁴. Είναι ένα σύστημα που μπορεί και υποκλέπτει πληροφορίες μέσω κινητών και σταθερών τηλεφώνων, δορυφόρων, ασυρμάτων, fax, e-mail, websites ή οποιοδήποτε άλλο μέσο παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία. Αποτελεί τη μεγαλύτερη προσπάθεια παρακολούθησης και υποκλοπής που έχει πραγματοποιηθεί ποτέ και αξίζει να αναφέρουμε τον επίσημο ορισμό της, όπως δίνεται από την Ν.Σ.Α.: «πρόκειται για τη συλλογή πληροφοριών από ξένες τηλεπικοινωνίες που προέρχονται από κάποιον διαφορετικό από τον παραλήπτη για τον οποίο προορίζεται». Είναι μάλιστα τόσο μυστική η ύπαρξη του ECHELON ώστε ποτέ δεν αναφέρεται με το όνομά του, αλλά με την κωδική ονομασία P-145¹⁵⁵.

Το ECHELON λειτουργεί μέσω μυστικών επίγειων βάσεων οι οποίες είναι εγκατεστημένες δίπλα στις «νόμιμες» βάσεις που με τα ραντάρ τους ελέγχουν τους τηλεπικοινωνιακούς δορυφόρους, προκειμένου να υποκλέπτουν τα δεδομένα που συλλέγονται από αυτούς αλλά και δεδομένα που συλλέγονται από εκπομπές ραδιοσημάτων, κατασκοπευτικούς δορυφόρους και επίγεια δίκτυα τηλεπικοινωνιών. Η πορεία εισροής και εκροής των πληροφοριών είναι η ακόλουθη: η πληροφορία εισέρχεται στο ECHELON μέσω των σύγχρονων τεχνολογιών υποκλοπής, καταγράφεται και αναλύεται από ειδικούς και τέλος διοχετεύεται προς τα ενδιαφερόμενα μέλη του συμφώνου UKUSA.

Αυτό όμως που δίνει την πραγματική διάσταση της απειλής που υφιστάμεθα όλοι, είναι η χρήση των υπολογιστών-λεξικών του ECHELON. Η λειτουργία τους είναι απλή. Υπάρχουν καταχωρημένες στις βάσεις επεξεργασίας του ECHELON λέξεις-κλειδιά όπως τις ορίζουν οι μυστικές υπηρεσίες της κάθε συμβαλλόμενης χώρας. Οι υπολογιστές-λεξικά επεξεργάζονται τον τεράστιο

¹⁵⁴ K. Gwyn/O.R.Margo, *Neoliberalism, Militarism and Armed Conflict*, in *Social Justice*, Vol 27, No 4, 2000.

¹⁵⁵ Το κωδικό όνομα του echelon είναι Project P415 σύμφωνα με το περιοδικό *NEW STATESMAN*, 12 August 1988.

όγκο των παγκοσμίως υποκλαπέντων πληροφοριών που συλλέγονται καθημερινά και συγκρατούν μόνο εκείνες που εμπεριέχουν έστω και μία από αυτές τις λέξεις, τις αναλύουν και τις αποστέλλουν προς τους ειδικούς αναλυτές των μυστικών υπηρεσιών. Αν κάποιος από εμάς π.χ. αναφέρει εντελώς τυχαία το όνομα George Bush σε κάποια τηλεφωνική ή διαδικτυακή του επικοινωνία, τότε αυτή σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις έχει καταγραφεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι η δυνατότητα επεξεργασίας ενός μόνο υπολογιστή-λεξικού του ECHELON ανέρχεται στα 1.000.000 δεδομένα ανά μισή ώρα. Μπορούμε λοιπόν να φανταστούμε τις δυνατότητες του ECHELON σε πλήρη ανάπτυξη και λειτουργία. Αν και επίσημα οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες έχουν αρνηθεί τη δυνατότητα ανάλυσης και καταγραφής συνομιλιών και κειμένων, ωστόσο η τεράστια εξέλιξη των προγραμμάτων αναγνώρισης της φωνής (που μπορούν ακόμα να ξεχωρίζουν διαλέκτους και χροιά) και η τεχνολογία μεταγραφής (αυτόματη μετατροπή του λόγου σε κείμενο που χρησιμοποιείται και σε πολλούς οικιακούς Η/Υ), επιτρέπουν τη σάρωση των πληροφοριών από τους πανίσχυρους επεξεργαστές του ECHELON.

Είναι ευρέως γνωστό ότι η συμμαχία UKUSA λειτουργεί ως ένα παγκόσμιο ηλεκτρονικό κατασκοπευτικό δίκτυο. Το National Reconnaissance Office, διαθέτει ένα τελευταίας τεχνολογίας δίκτυο επίγειων δορυφόρων οι οποίοι ελέγχονται από εγκαταστάσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, την Αυστραλία και τις ΗΠΑ (στο Κολοράντο) και λαμβάνουν τις πληροφορίες που υποκλέπτονται. Οι επίγειοι τόποι υποκλοπών αποτελούν επίσης μέρη του παγκόσμιου δικτύου παρακολούθησης. Αν και οι ΗΠΑ μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έκλεισαν τις κατασκοπευτικές εγκαταστάσεις τους μέσω των οποίων υπέκλεπταν στρατιωτικές πληροφορίες, ωστόσο εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικό μέρος του Echelon. Ένα συγκεκριμένο είδος επίγειων δορυφόρων ασχολείται αποκλειστικά με τις υποκλοπές δορυφορικών επικοινωνιών τα λεγόμενα COMSAT intercept mission.

Την ύπαρξη του Echelon έφερε για πρώτη φορά στο φως της δημοσιότητας ο Βρετανός δημοσιογράφος D. Cambell, στις 12/8/88 σε άρθρο στο New Statement. Ακολούθησε το 1996, το βιβλίο *Secret Power: New Zealand's Role in the International Spy Network*, του Νεοζηλανδού δημοσιογράφου Nicky Hager, στο οποίο επιχειρούσε τόσο μία πρώτη καταγραφή του δικτύου

Echelon όσο και του ρόλου της Νέας Ζηλανδίας στη συμμαχία UKUSA. Το Echelon δίνει τη δυνατότητα στις χώρες του συμφώνου UKUSA να επιλέγουν τις πληροφορίες που θέλουν να υποκλέψουν και να τις λαμβάνουν άμεσα μέσω ισχυρών δικτύων Η/Υ.

Οι υποκλοπές COMSAT αποτελούν επίσης μέρος του δικτύου. Είκοσι χρόνια πριν ο συγγραφέας James Bamford στο βιβλίο του *The Puzzle Palace* υποστήριξε την άποψη ότι η NSA διαθέτει και διαχειρίζεται κεραίες στο Sugar Grove, West Virginia, and Yakima, Washington, οι οποίες στοχεύουν τους επικοινωνιακούς δορυφόρους που βρίσκονται σε τροχιά γύρω από τον πλανήτη. 60 μίλια μακρύτερα από το Sugar Grove, στο Etam της Δυτικής Βιρτζίνια, υπάρχει μία δεύτερη σειρά δορυφορικών κεραιών, οι οποίες συγκεντρώνουν οποιαδήποτε υποκλοπίσα πληροφορία από 134 χώρες. Σήμερα, το Sugar Grove φιλοξενεί ναυτικές και αεροπορικές μονάδες SIGINT οι οποίες χειρίζονται 4 δορυφορικές κεραίες που αναλύουν τις επικοινωνίες που εισέρχονται και εξέρχονται από το σταθμό εδάφους του Etam. Απόδειξη του γεγονότος ότι η βάση του Sugar Grove αποτελεί μέρος του δικτύου echelon είναι και το υπ. αριθμ. C5450.48A άρθρο του απόρρητου κανονισμού ασφαλείας του Ναυτικού, το οποίο αναφέρει ότι μία από τις αρμοδιότητες του αρχηγού της Ναυτικής Μονάδας του Sugar Grove είναι η διαχείριση και λειτουργία του δικτύου echelon.

Η αεροπορική μονάδα του Sugar Grove είναι παράρτημα της Air Intelligence Agency's της 544th Intelligence Group. Βάσεις της Ομάδας 544 υπάρχουν επίσης και στη Yakima και στο Puerto Rico. Σύμφωνα με το επίσημο έγγραφο *History of the Air Intelligence Agency (AIA) for 1994*, η AIA, η NSA και η υπηρεσία SIGINT του Ναυτικού υπέγραψαν συμφωνίες για την αύξηση της συμμετοχής της AIA στο δίκτυο echelon, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες παρακολούθησης.

Τα υπόλοιπα μέλη της UKUSA δεν έχουν βέβαια την οικονομική δυνατότητα να δημιουργήσουν συστήματα παρακολούθησης τόσο εξελιγμένα όσο η ΗΠΑ. Παρόλα αυτά υπάρχουν στα εδάφη τους σταθμοί επίγειων υποκλοπών COMSAT τους οποίους μπορούν να εκμεταλλεύονται. Στη Νέα Ζηλανδία ένας επίγειος σταθμός υποκλοπών βρίσκεται στην τοποθεσία Waihopai και

λειτουργεί από το 1989 και περιλαμβάνει σύμφωνα με τον Hager, από ένα κτίριο διοίκησης, ένα τεχνικών υπηρεσιών και δύο δορυφορικά πιάτα.

Η Αυστραλία διατηρεί μία πιο περίπλοκη εγκατάσταση στο Geraldton, στη δυτική ακτή της, το οποίο άρχισε να λειτουργεί το 1993 και διαθέτει 4 δορυφορικά πιάτα που ελέγχουν τις επικοινωνίες του Ινδικού και Ειρηνικού Ωκεανού. Μέσω της παρακολούθησης αυτού του τμήματος δύναται να λάβουν πληροφορίες για την οικονομική, διπλωματική και στρατιωτική κατάσταση της Νοτίου Κορέας, τα στρατηγικά σχέδια του Ιαπωνικού Υπουργείου Εμπορίου και τις εξελίξεις στην υπόθεση των πυρηνικών οπλικών συστημάτων του Πακιστάν. Η δεύτερη εγκατάσταση στην Αυστραλία βρίσκεται στο Shoal Bay, στο νοτιο-κεντρικό τμήμα της Ηπείρου, του οποίου η λειτουργία υπολογίζεται από το 1979, και αποτελείται από δύο δορυφορικά πιάτα που στοχεύουν στους επικοινωνιακούς δορυφόρους της Ινδονησίας. Παρόλα αυτά η βάση του Shoal Bay δεν αποτελεί μέρος του δικτύου echelon καθώς η Αυστραλία αρνείται να μοιραστεί τις υποκλαπείσες πληροφορίες με τα υπόλοιπα μέλη της συμμαχίας UKUSA. Στον Καναδά, η βάση του echelon φαίνεται ότι βρίσκεται στο Leitrim και στοχεύει τους επικοινωνιακούς δορυφόρους της Λατινικής Αμερικής. Στη Μεγάλη Βρετανία, ανάλογες εγκαταστάσεις βρίσκονται στο Morwenstow της Κορνουάλης.

Το γεγονός ότι το echelon υπάρχει, δε σημαίνει όμως ότι όλες οι παγκόσμιες επικοινωνίες υποκλέπτονται. Εξαιτίας του όγκου των επικοινωνιών, του αυξημένου κόστους κατασκευής και συντήρησης συστημάτων υποκλοπών αλλά και του απόθηκευτικού ηλεκτρονικού χώρου, η NSA και οι σύμμαχοί της αναγκάζονται να θέτουν προτεραιότητες στους στόχους τους και σε επιλεκτικές υποκλοπές. Επίσης υπάρχει κι ένα όριο που το θέτει η παρακολούθηση μηνυμάτων ομιλίας και που αφορά την αποτυχία του λογισμικού word spotting που θα επέτρεπε την αυτόματη μετάφραση των συνομιλιών που υποκλέπτονται. Το 1993, ο πρώην δ/ντης της NSA, Bobby Inman παραδέχθηκε ότι η δαπάνη για την ανάπτυξη ενός προγράμματος φωνητικής αναγνώρισης ξεπέρασε οποιαδήποτε άλλη δαπάνη που έχει ποτέ πραγματοποιηθεί μέσα στην κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών.

Και σε αυτήν την περίπτωση, η NSA κατηγορήθηκε για αποτυχία στη βελτίωση των τεχνικών και των μεθόδων παρακολούθησης. Κι η αποτυχία

αυτή οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες: τη ευρύτατη χρήση fiber-optic καλωδίων τα οποία προστατεύουν την από αέρος υποκλοπή, την στασιμότητα της εξέλιξης ανάλογων λογισμικών και τρίτον τον τεράστιο όγκο καθημερινώς πραγματοποιηθέντων παγκοσμίως επικοινωνιών. Καθώς οι πληροφορίες αυξάνονται, το ποσοστό των μηνυμάτων που περιέχουν πολύτιμες πληροφορίες μειώνεται και η ανίχνευση των πληροφοριών γίνεται ολοένα και δυσκολότερη. Σύμφωνα μάλιστα με δήλωση του δημοκρατικού Γερουσιαστή Hersh, οι καθημερινές δορυφορικές τηλεφωνικές συνδιαλέξεις μόνο στον Αραβικό κόσμο μετρώνται σε εκατομμύρια.

Είπαμε ότι η μυστικότητα που καλύπτει την ύπαρξη του δικτύου ECHELON δεν μας επιτρέπει να βρούμε αποδείξεις για τη λειτουργία του παρά μόνο να στηριζόμαστε σε αναφορές και ενδείξεις. Ενδεικτικά λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι σήμερα οι βάσεις του ECHELON ανέρχονται παγκοσμίως στις δεκαέξι και κατανέμονται ως εξής: δύο στις Η.Π.Α., δύο στην Αυστραλία, τέσσερις στο Ηνωμένο Βασίλειο και από μία στον Καναδά, στη Νέα Ζηλανδία, στην Ιαπωνία, στη Δανία, στο Πουέρτο Ρίκο, στη Γερμανία, στη Νήσο Γκουάμ και στην Κύπρο (στην αγγλική βάση του Αγίου Νικολάου).

Αν και το δίκτυο echelon παραμένει απόρρητο ως προς τη λειτουργία και τους στόχους του, ωστόσο οι πολίτες είναι σκεπτικοί απέναντι στις καταπατήσεις του προσωπικού τους χώρου. Είναι γεγονός ότι η NSA υποκλέπτει ένα τεράστιο όγκο πληροφοριών και η εποχή που θα υποκλέπτονται ακόμα και τα μηνύματα ομιλίας δεν είναι μακριά. Ο κόσμος δεν γνωρίζει την εμπλοκή της NSA στις παγκόσμιες κρίσεις¹⁵⁶ ούτε τις παρακολουθήσεις των Κυβερνήσεων τους και της δράσης μη κυβερνητικών οργανώσεων¹⁵⁷. Η πρόσφατη παγκόσμια συζήτηση για τη λειτουργία του echelon, οδήγησε τις Κυβερνήσεις της Αυστραλίας και του Καναδά σε δηλώσεις καθησυχασμού των πολιτών σχετικά με τη διασφάλιση της ιδιωτικότητάς τους. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας SIGINT απαγορεύεται η σκόπιμη υποκλοπή επικοινωνιών μεταξύ Αυστραλών στην Αυστραλία, η διάδοση των πληροφοριών που συλλέχθηκαν τυχαία κατά τη διάρκεια συνηθισμένων

¹⁵⁶ B. Woodward, *The Washington Post*, 13/10/1975.

¹⁵⁷ Ο Hager αποκάλυψε ότι κατά το παρελθόν η Βρετανική GCHQ συγκέντρωνε COMINT πληροφορίες για τη δράση ακόμα και της Διεθνούς Αμνηστίας μέσω του δικτύου Echelon.

λειτουργιών υποκλοπής ξένων επικοινωνιών, και η καταγραφή των ονομάτων Αυστραλών πολιτών που τυγχάνει να αναφέρονται σε ξένες υποκλοπές. Στις ίδιες αρχές, επισήμως τουλάχιστον, κινείται και ο Καναδικός Communication Security Establishment του 1997-1998 Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό, η πραγματοποίηση επιχειρησιακών προγραμμάτων υποκλοπών πρέπει να πραγματοποιείται στα πλαίσια πλήρους εναρμόνισης με τις αρχές των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας των Καναδών Πολιτών.

Οι κατευθυντήριες γραμμές κάτω από τις οποίες λειτουργεί η NSA¹⁵⁸ τονίζουν ότι αν από τυχαία υποκλοπή έλθει στην κατοχή της κάποια επικοινωνία

¹⁵⁸ Η ιστορία του νομοθετικού πλαισίου που καλύπτει τις SIGINT δραστηριότητες της NSA είναι αρκετά περίπλοκη και διαμορφώνεται ανάλογα με τους στρατηγικούς στόχους της εκάστοτε Κυβέρνησης των ΗΠΑ. Οι πραγματοποιήσεις των συγκαλυμμένων ενεργειών της πηγάζουν από την Συνταγματικά κατοχυρωμένη εξουσία του Προέδρου ως Commander in Chief, αποκλειστικά αρμόδιο, μονομελές όργανο χάραξης της εξωτερικής πολιτικής. Ο Πρόεδρος, έχοντας την πλήρη ευθύνη για την προστασία των ΗΠΑ από ενδεχόμενη επίθεση, διαθέτει και την παρεχόμενη από το Σύνταγμα εξουσία να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια για την πρόβλεψη και την αποτροπή οποιουδήποτε κινδύνου.

Μετά το σάλο των αποκαλύψεων των Επιτροπών Pike και Church, έγινε μία πρώτη προσπάθεια να εγκαθιδρυθεί ένα νομοθετικό πλαίσιο που να καθορίζει ζητήματα που εγείρονταν κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων της NSA. Για το λόγο αυτό, το 1978, ψηφίστηκε η **Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA)**. Αν και η FISA επέτρεπε την πραγματοποίηση ενεργειών SIGINT εφόσον ο στόχος είναι μία ξένη δύναμη ή πράκτορας ξένης δύναμης (μόνον κατόπιν διαβεβαίωσης του Συμβούλου Εθνικής Ασφάλειας ότι οι ζωτικές για την ασφάλεια της χώρας πληροφορίες δε θα μπορούσαν να συλληφθούν μέσω οποιασδήποτε άλλης μεθόδου), ωστόσο η ίδια αναγνωρίζει την αρμοδιότητα του Κογκρέσου, όταν αφορά θέματα εθνικής ασφάλειας, να επιτρέπει τη διενέργεια παρακολουθήσεων και εκτός των ορίων των διατάξεών της. Η εξέλιξη των διατάξεων της FISA, ο στενός ορισμός που έδινε το Κογκρέσο στην έννοια της ηλεκτρονικής παρακολούθησης, και η πρόθεση της NSA για την πραγματοποίηση συνακροάσεων τόσο διεθνών όσο και εντός των συνόρων των ΗΠΑ επικοινωνιών, πυροδότησαν μία προσπάθεια εξαίρεσης των δραστηριοτήτων της από τις διατάξεις της.

Τρεις ημέρες μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στους Δίδυμους Πύργους, στις 14/9/01, ο Πρόεδρος Bush κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Την ίδια μέρα, το Κογκρέσο, με νομοθετική ρύθμιση, την **Authorization for Use of Military Force (AUMF)** τον εξουσιοδότησε να κάνει «χρήση όλων των αναγκαίων στρατιωτικών μέσων εναντίον των κρατών, οργανισμών ή μεμονωμένων ατόμων που οργάνωσαν, εξουσιοδότησαν και

μεταξύ ενός ή περισσοτέρων αμερικανών πολιτών ή οργανισμών εντός της επικράτειας των ΗΠΑ η οποία κρίνεται αναγκαία για την κατανόηση των ξένων πληροφοριών ή σημαντική είτε γιατί το άτομο μπορεί να είναι πράκτορας ξένης δύναμης η υπηρεσία μπορεί αποθηκεύσει το μήνυμα αλλά πρέπει να διαγράψει το όνομα ή την επωνυμία της επιχείρησης. Τέτοια οδηγία αποτελεί και το περιεχόμενο της οδηγίας 18¹⁵⁹ σκοπός της οποίας είναι η διασφάλιση του γεγονότος ότι η SIGINT αποστολή της NSA πραγματοποιείται με τέτοιον τρόπο που να μην απειλούνται οι ατομικές και πολιτικές ελευθερίες των αμερικανών πολιτών. Σήμερα, μετά την αποκάλυψη της ύπαρξης και των επιχειρήσεών της, αλλά και τις τελευταίες εξελίξεις στην τρομοκρατία, η NSA καλείται από τη μία να εκσυγχρονιστεί τόσο στα μέσα όσο και στις τεχνικές παρακολούθησης, αλλά από την άλλη να αποδείξει ότι όλες οι ενέργειές της

πραγματοποίησαν» τις εν λόγω τρομοκρατικές επιθέσεις, κατατάσσοντας με άμεσο τρόπο την NSA στα στρατιωτικά μέσα και ενισχύοντας σε μέγιστο βαθμό την εκτελεστική εξουσία του Προέδρου στο να διατάσσει SIGINT ενέργειες εκ μέρους της. Έκτοτε η NSA άρχισε να ενεργοποιεί το πρόγραμμα εθνικών συνακροάσεων γεγονός που προκάλεσε, μετά την αποκάλυψή του από σχετικό δημοσίευμα των New York Times, θύελλα αντιδράσεων για την καταπάτηση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των αμερικανών πολιτών.

Για να κατευθάσει τις αντιδράσεις, ο Bush σε συνέντευξη τύπου που παραχώρησε στις 19/2/05 (www.whitehouse.gov/news/releases/2005/12/20051219-2.html), προσπάθησε, τροφοδοτώντας κλίμα ανασφάλειας, να δικαιολογήσει τις ενέργειες της NSA., δηλώνοντας ότι «οι τρομοκράτες επιδιώκουν να χτυπήσουν τις ΗΠΑ για δεύτερη φορά, με την ελπίδα να επιφέρουν μεγαλύτερα πλήγματα από αυτά της 11^{ης} Σεπτεμβρίου» και ότι «οι δραστηριότητες της NSA έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές, αποδιοργανώνοντας τον εχθρό, ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν τις πολιτικές ελευθερίες και κρίσιμης σημασίας για την επίτευξη της εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ καθώς μας επιτρέπουν να κινούμαστε άμεσα και γρήγορα στη βάση της αποτροπής». Η εξουσιοδότηση επομένως που παραχώρησε στην NSA, για την υποκλοπή των διεθνώς πραγματοποιούμενων επικοινωνιών από, προς και εντός των ΗΠΑ εξυπηρετούσε τον σκοπό του εντοπισμού ατόμων υπόπτων για τις πιθανές διασυνδέσεις τους με την al-Qaeda. Την ίδια ημέρα, ο Γενικός Εισαγγελέας, υπογραμμίζοντας το παράνομο περιεχόμενο της διαταγής αυτής, τόνισε ότι, καθώς ο σκοπός συλλογής SIGINT πληροφοριών είναι η εγκαθίδρυση ενός συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης επιθέσεων, η ενέργεια της υποκλοπής μίας πληροφορίας πρέπει να έχει λογική βάση. Αυτό σημαίνει ότι το ένα τουλάχιστον από τα εμπλεκόμενα στη συνομιλία μέρη πρέπει να είναι αποδεδειγμένα μέλος της al-Qaeda. *Legal Authorities Supporting the Activities of the National Security Agency Described by the President, 19/1/06, U.S. Department of Justice*

¹⁵⁹ Limitations and Procedures in Signals Intelligence Operations of the USSS.

είναι σύγχρονες και δεν απειλούν τα ατομικά και συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των πολιτών τους οποίους υποτίθεται ότι προστατεύει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΗΣ NSA ΣΤΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

1. Η εμπλοκή στον Πόλεμο του Κόλπου

Η Μέση Ανατολή και η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ήταν πλανητικές περιοχές που υπάγονταν μέχρι πριν το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο υπό την κηδεμονία και επιρροή του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁶⁰. Όπως ήταν φυσικό, οι ΗΠΑ για την εξυπηρέτηση των οικονομικών κυρίως συμφερόντων τους, έστρεψαν την προσοχή της Υπηρεσίας Ασφαλείας τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής από το 1945 κιόλας, εκμεταλλευόμενες την οικονομική κατάρρευση και εσωτερική πολιτική αποδιοργάνωση της Μεγάλης Βρετανίας μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και την συνεπαγόμενη ανικανότητά της να προστατεύσει την εκεί σφαίρα επιρροής της. Κλειδί για τη διείσδυση των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής υπήρξε η ανάληψη του ρόλου του μεσάζοντα στην Αγγλο-σοβιετική διένεξη του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και η σταδιακή υποκατάσταση της θέσης του Ηνωμένου Βασιλείου στις χώρες της βρετανικής επιρροής.

Μετά το 1922, στόχος των συμμαχικών δυνάμεων ήταν η διατήρηση των στρατηγικών συμφερόντων τους στις χώρες της Μέσης Ανατολής και ένας από τους τρόπους ήταν η διευκόλυνση της ανόδου στην εξουσία ηγετών ευνοϊκά διακείμενων προς αυτές. Στην περίπτωση του Ιράκ, ο πλούτος που κατείχε εξαιτίας των κοιτασμάτων πετρελαίου του, θα μπορούσε να διευκολύνει τον Saddam στη δημιουργία ισχυρού στόλου εξασφαλίζοντας έτσι την ηγεμονία του στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Ο αποκλεισμός λοιπόν της εξόδου προς τον Περσικό Κόλπο συντηρούσε τα συμμαχικά συμφέροντα, τις πολιτικές και οικονομικές ισορροπίες στην περιοχή¹⁶¹. Από το 1980, ο

¹⁶⁰ *Η Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο*, επιμ. Couloumbis-Hicks, εκδ. Παπαζήση, 1976.

¹⁶¹ Είναι γεγονός ότι μετά την παραχώρηση της ανεξαρτησίας του Κουβέιτ από τη Μεγάλη Βρετανία το 1961, το Ιράκ προσπάθησε δύο φορές να καταλάβει το Κουβέιτ, όχι για να εκμεταλλευτεί τα κοιτάσματα πετρελαίου του, αλλά για να αποκτήσει πρόσβαση στον Περσικό Κόλπο. Η διαμάχη των δύο χωρών έγινε προσπάθεια να διευθετηθεί δια της διπλωματικής οδού μέχρι τη δεκαετία του 1970. Έκτοτε οι προσπάθειες ατόνησαν καθώς το Κουβέιτ εισήλθε στη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ. Κατά τον οκταετή πόλεμο Ιράν-Ιράκ, οι σύμμαχοι

Πρόεδρος Carter διακήρυξε ότι «η προστασία των προμηθειών της Δύσης σε πετρέλαιο ήταν ένα ζήτημα εθνικής ασφαλείας». Έκτοτε, όλες οι επεμβάσεις των ΗΠΑ στην περιοχή αυτή, συνηγορούσαν ακριβώς υπέρ αυτής της άποψης.

Αν και οι ΗΠΑ είχαν ήδη εξελιχθεί σε μία από τις παγκόσμιες δυνάμεις, ωστόσο δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν εύκολα στις κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές υποχρεώσεις - τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο εξωτερικό - που προϋπέθετε η στήριξη των στρατηγικών τους συμφερόντων. Η αδυναμία αυτή, δεν βοηθούσε την αμερικανική εξωτερική πολιτική στο να διαχειρισθεί τις τοπικές συγκρούσεις προτού αυτές εξελιχθούν σε γενικευμένες συρράξεις¹⁶². Η δυσκολία που αντιμετώπιζαν οι ΗΠΑ στο να διαχειρισθούν την επικείμενη κρίση, σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας Newsweek στις 13/11/90¹⁶³, αφορούσε σε εξωτερικό επίπεδο την άρνηση των ηγετών της περιοχής να παραχωρήσουν εδάφη για την δημιουργία στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ και σε εσωτερικό το πρόβλημα της δικαιολόγησης των τεράστιων αμυντικών προϋπολογισμών της, καθώς πριν την 11^η Σεπτεμβρίου και την κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν αμυντικές δαπάνες αφού δεν είχαν εξωτερικές υποχρεώσεις¹⁶⁴.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου σηματοδοτήθηκε από την άνοδο του George Bush στην Προεδρία των ΗΠΑ. Είναι σημαντικό να υπενθυμίσουμε ότι ο Bush υπήρξε Διευθυντής των Κεντρικών Μυστικών Υπηρεσιών. Από την άλλη, το Ιράκ μόλις είχε βγει από τον οκτάχρονο πόλεμο με το Ιράν και θεωρούσε τον εαυτό του ως μία δύναμη στην περιοχή. Αν και ο στόλος των ΗΠΑ

τροφοδοτούσαν με οπλικά συστήματα το Ιράκ σε μία προσπάθεια ανάσχεσης του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Κατά την έναρξή του το 1982, οι ΗΠΑ διέγραψαν το Ιράκ από τη λίστα των κρατών που στήριζαν την τρομοκρατία. Το 1984 ο Πρόεδρος Reagan αναγνώρισε την Κυβέρνηση Hussein και ξεκίνησε μία περίοδος συνεργασίας των μυστικών υπηρεσιών των δύο χωρών. Μ. Σεφερου, *Σφαγή εκ προμελέτης*, Παρασκήνιο, 1993.

¹⁶² E. Inbar, *Cold War, Post-Cold War: Does it make a Difference for The Middle East?* Στο E. Inbar, G. Sherrer (ed), *The National Security of Small States*, Frank Cass, London-Portland, Or.

¹⁶³ T.Morganthau/J.Barry, *And Now: The World of the Future*, Newsweek, 13/11/90.

¹⁶⁴ Μ. Σεφερου, *Σφαγή εκ προμελέτης*, εκδ. Παρασκήνιο, 1993.

εξακολουθούσε να παραμένει στην περιοχή, εκφράζοντας εμμέσως τη θέληση των ΗΠΑ για τον έλεγχο της διακίνησης των πετρελαϊκών κοιτασμάτων της περιοχής και οι εκθέσεις της NSA έκαναν λόγω για την επιβολή ενός σκληρού καθεστώτος εκ μέρους του Saddam και τις διασυνδέσεις του με δίκτυα τρομοκρατών, ο Bush αρχικά πίστεψε ότι ο καλύτερος τρόπος επίτευξης μίας ισορροπίας στην περιοχή ήταν ένα μεικτό σύστημα παροχής βοήθειας και διπλωματίας στην περιοχή¹⁶⁵. Τον Οκτώβριο μάλιστα του 1989 υπέγραψε το μέχρι και σήμερα απόρρητη Οδηγία Εθνικής Ασφαλείας Νο 26 με την οποία διάτασσε την επίταση των προσπαθειών προκειμένου να ενισχυθούν και να επεκταθούν οι σχέσεις των ΗΠΑ με το Ιράκ. Αν κοιτάξουμε όμως την οδηγία με πιο κριτική ματιά θα καταλάβουμε ότι ήταν η απαρχή της προσπάθειας εκ μέρους των ΗΠΑ να εξαντλήσουν οικονομικά το Ιράκ και να το οδηγήσουν στην παγκόσμια πολιτική απομόνωση.

Οι προσπάθειες του Saddam για κυριαρχία στον Αραβικό Κόσμο, η ανάπτυξη, όπως προέκυψε από αναγνωριστικές δορυφορικές φωτογραφίες της NSA, πυραυλικών συστοιχιών στραμμένων προς το Tel Aviv και το Riand, αλλά και οι πληροφορίες πιθανών σχεδίων εισβολής στο Κουβέιτ άρχισαν να αλλάζουν τη στάση του Bush. Οι εκτιμήσεις της NSA¹⁶⁶ - οι οποίες παραδόθηκαν στον Bush αμέσως μετά τη συνάντησή του με την τότε Πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας M. Thatcher – επεσήμαιναν την διάθεση του Ιράκ να καταστεί απόλυτος κυρίαρχος της περιοχής και οδήγησαν στην ανάληψη σκληρότερων μέτρων (όπως το εμπάργκο) εκ μέρους των ΗΠΑ, οι οποίες βλέποντας ορατό τον κίνδυνο απώλειας του ελέγχου στην περιοχή, άρχισαν να κατασκευάζουν και να διασπείρουν τη φήμη περί ύπαρξης οπλικών συστημάτων μαζικής καταστροφής στη χώρα. Με τον τρόπο αυτό κατάφεραν να στρέψουν το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινής γνώμης προς τον κίνδυνο

¹⁶⁵ Οι Αμερικανικοί δορυφόροι εντόπισαν άμεσα την μετακίνηση ιρακινών στρατευμάτων προς τα σύνορα με το Κουβέιτ. Ωστόσο, η αμερικάνικη διπλωματία θεώρησε ότι η κίνηση αυτή ήταν προειδοποιητική και δεν συνδεόταν με μία επικείμενη εισβολή στο Κουβέιτ. Βλ. ό.π. E. Inbar... p. 90.

¹⁶⁶ C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial ed., 1996.

αποσταθεροποίησης της περιοχής, δημιουργώντας σταδιακά ευνοϊκές συνθήκες για τη δικαιολόγηση των μετέπειτα ενεργειών τους¹⁶⁷.

Η NSA¹⁶⁸ έστρεψε τους κατασκοπευτικούς δορυφόρους KH-11 κατά μήκος της συνοριακής γραμμής Ιράκ-Κουβέιτ. Μέσω της CIA, στις 17 Ιουλίου, ανέφερε την παράταξη πάνω από 30.000 Ιρακινών στρατιωτών κατά μήκος των νοτίων συνόρων του Ιράκ. Νεότερες αναγνωριστικές δορυφορικές φωτογραφίες, στις 27 Ιουλίου, ανέφεραν ότι Ιρακινά στρατιωτικά οχήματα μετέφεραν πυρομαχικά και πολεμοφόδια, καύσιμα και νερό προς τη συνοριακή γραμμή¹⁶⁹. Στο τέλος του μήνα οι αναλυτές της NSA ήταν πλέον πεπεισμένοι ότι επίκειται άμεση εισβολή στο Κουβέιτ, όμως το παράξενο ήταν ότι σε καμία από τις Ιρακινές επικοινωνίες που υποκλάπηκαν δεν γινόταν αναφορά σε οποιοδήποτε σχέδιο επέμβασης. Μάλιστα ο Πρόεδρος της Αιγύπτου Hosni Mubarak αλλά και ο Βασιλιάς της Ιορδανίας Hussein διαβεβαίωναν τον Bush ότι ο Saddam απλώς προσπαθούσε να δημιουργήσει ένα κλίμα αντιπερισπασμού. Γεγονός όμως ήταν ότι η αποκρυπτογράφηση των επικοινωνιών - που κατάφερε η NSA να αποσπάσει - μεταξύ των ηγετών των αραβικών χωρών καταδείκνυαν μία πρόθεση συνεργασίας με τον Saddam προκειμένου να ελεγχθούν τα πετρελαϊκά κοιτάσματα της περιοχής. Οι πολυπόικιλες αντιδράσεις των ηγετών της Μέσης Ανατολής¹⁷⁰ και η

¹⁶⁷ Μ. Σεφερου, *Σφαγή εκ προμελέτης*, εκδ. Παρασκήνιο, 1993.

¹⁶⁸ Αν και η επίσημη θέση των ΗΠΑ ήταν η διατήρηση της ουδετερότητας στην περιοχή (σύμφωνα με δήλωση της Πρέσβειρας των ΗΠΑ στην Τεχεράνη κατά τη διάρκεια συνάντησής της με τον Saddam στις 27/5/90), η παρακολούθηση των κινήσεων του Ιράκ αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής έδειχνε ακριβώς το αντίθετο. Αν και οι ΗΠΑ γνώριζαν μέσω της NSA τις κινήσεις του Ιράκ ανά πάσα στιγμή και μπορούσαν να αποτρέψουν την εισβολή στο Κουβέιτ, ωστόσο τα αίτια της μη έγκαιρης επέμβασης μπορούν για κάποιους να βρεθούν σε τρεις λόγους: στην αναζήτηση μίας νικηφόρας επιχείρησης που θα μπορούσε να ξορκίσει την ήττα στο Βιετνάμ, στο γεγονός ότι ένας πόλεμος θα αναζωπύρωνε τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή, αλλά και θα έδινε την ευκαιρία στις ΗΠΑ να δοκιμάσει τα νέα οπλικά συστήματά της, Μ. Σεφερου, *Σφαγή εκ προμελέτης*, εκδ. Παρασκήνιο, 1993.

¹⁶⁹ E. Inbar, *Cold War, Post-Cold War: Does it make a Difference for The Middle East?* Στο E. Inbar, G. Sherrer (ed), *The National Security of Small States*, Frank Cass, London-Portland, Or.

¹⁷⁰ Στις 27 Ιουλίου πραγματοποιήθηκε και η συνάντηση των ηγετών των κρατών μελών του OPEC στη Γενεύη. Κατά τη διάρκεια αυτής της συνάντησης ο Υπουργός Πετρελαίου του Ιράκ

αποτυχία επίτευξης συμφωνίας σχετικά με τον χειρισμό των βλέψεων του Saddam με το Βασιλιά της Ιορδανίας, οδήγησαν τον Bush στο να επαφίεται κατ' απόλυτο τρόπο στις επιτυχείς υποκλοπές και αποκρυπτογραφήσεις των ιρακινών επικοινωνιών τους από την NSA και τις αμφιβόλου επιτυχίας αναλύσεις τους.

Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι σημαντικότερες αποτυχίες των ΗΠΑ, που προκάλεσαν τη διεθνή κατακραυγή, προήλθαν από την αναλυτική δυσλειτουργία των μυστικών υπηρεσιών η οποία εντοπίστηκε σε δύο επίπεδα: το πρώτο, αφορούσε στα λάθη που έγιναν κατά τη διαδικασία αποτίμησης των απωλειών μαχών του ανάλογου τμήματος του Πενταγώνου (Battle Damage Assessment - BDA). Τόσο οι αναλυτές της CIA όσο και της NSA πίστευαν ότι το BDA έδινε στο Πεντάγωνο λανθασμένες εκτιμήσεις σε σχέση με τα αποτελέσματα των αεροπορικών επιδρομών καθώς υπήρξε υπερ-γενικευμένη πεποίθηση μεγάλης στρατιωτικής παρουσίας του Saddam στα σύνορα με το Κουβέιτ. Το δεύτερο, αφορούσε στην εμμονή των αναλυτών της NSA – η οποία προέκυπτε από δορυφορικές φωτογραφίες - ότι ένα συγκεκριμένο κτίσμα αποτελούσε σταθμό διοίκησης των ιρακινών στρατευμάτων. Η λανθασμένη αυτή αντίληψη οδήγησε τελικά στο βομβαρδισμό του καταφυγίου της Amiriya με αποτέλεσμα τη δολοφονία 400 αμάχων. Τα συμμαχικά αεροσκάφη βομβάρδιζαν επιλεκτικά από μία λίστα προεπιλεγμένων στόχων που καθημερινά συγκεντρώνονταν από στοιχεία της NSA, με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων (σύμφωνα με επίσημη παραδοχή των συμμαχικών μυστικών υπηρεσιών) 200.000 Ιρακιναί να έχουν σκοτωθεί και άλλες 200.000 να αγνοούνται¹⁷¹.

Τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά ο Bush απέδωσε τα εύσημα για τη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια του Πόλεμου του Κόλπου θεωρώντας ότι τόσο οργανωτικά όσο και επιχειρησιακά λειτούργησαν κατά

φάνηκε διατεθειμένος να αυξήσει την τιμή μαύρου χρυσού από 18\$ σε 25\$ το βαρέλι, παραβαίνοντας πλαφόν κατώτατης τιμής που είχε συμφωνηθεί. Αυτό προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της Σαουδικής Αραβίας, η οποία ήταν αποφασισμένη να διατηρήσει τις τιμές σε χαμηλότερα επίπεδα. Το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων ήταν η υποχώρηση του Ιράκ στην τιμή των 21\$ το βαρέλι με αντάλλαγμα την αύξηση της ημερήσιας παραγωγής σε 22.5 εκατ. βαρέλια ημερησίως. Βλ. ό.π. E. Inbar... p. 91.

¹⁷¹ Μ. Σεφερου, *Σφαγή εκ προμελέτης*, εκδ. Παρασκήνιο, 1993.

άψογο τρόπο. Για τον αμερικανό Πρόεδρο ο περιορισμός των ανθρωπίνων απωλειών σε χαμηλό επίπεδο προήλθε από την αποτελεσματικότητα των μυστικών υπηρεσιών. Για πρώτη φορά στην ιστορία της κοινότητας των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ, επισκέφθηκε το αρχηγείο της NSA στο Ford Mead και επαίνεσε το προσωπικό ως τους αφανείς ήρωες της Καταιγίδας της Ερήμου. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο Ford Mead, υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος που χρησιμοποίησε τη λέξη SIGINT δημοσίως: «Η σχέση μου με τη NSA πηγαίνει πολλά χρόνια πίσω. Και κατά τη διάρκεια των χρόνων έμαθα να εκτιμώ όλο και περισσότερο την αξία της SIGINT. Ως Πρόεδρος μπορώ να σας διαβεβαιώσω ότι η πληροφοριακή κατασκοπία θα αποτελεί σημαντικό παράγοντα κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων οι οποίες θα χαράξουν την πορεία της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας»¹⁷².

2. Η Εμπλοκή στην κρίση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με την εμπλοκή της NSA στις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Και αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο στη μελέτη μας για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί οι επιθέσεις αυτές αποτέλεσαν ουσιαστικά την εμφάνιση ενός νέου τύπου τρομοκρατίας. Τον τύπο της τρομοκρατίας που πηγάζει ως συνέπεια των κρατικών επιδιώξεων. Προέρχεται από την κοινωνία μέσω της νομιμοποίησης που αυτή δίνει στο κράτος και στρέφεται εναντίον της κοινωνίας και της καθημερινότητας του απλού ανθρώπου σε όλους τους τομείς της κοινωνικής του δραστηριότητας. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που απαντάται για πρώτη φορά σε αυτές τις επιθέσεις αποτελεί η θρησκευτική θεμελίωση – κατά με τον Α. Λοβέρδο – των εγκληματικών αυτών ενεργειών αλλά και το γεγονός ότι οι συνέπειές της εκτείνονται σε παγκόσμια κλίμακα. Τα χτυπήματα αυτά δε στράφηκαν κατά μίας συγκεκριμένης κοινωνίας και του κράτους που την εκπροσωπεί, αλλά επιστρέφουν μέσω της ίδιας παγκοσμιοποιημένης διαδικασίας στα κέντρα από την οποία εκπορεύτηκαν. Αποτελεί μία μορφή τυφλής και μαζικής βίας, όπου το μόνο σημείο σύνδεσης των θυμάτων της ήταν η παρουσία τους στο

¹⁷² C. Andrew, *For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*, HarperPerennial, 1996.

λάθος χώρο, το λάθος χρόνο¹⁷³. Δεύτερον γιατί οι επιθέσεις αυτές αποτέλεσαν την αφορμή για την εξαπόλυση ενός ισχυρότερου κύματος κρατικής τρομοκρατίας, του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», μίας έννοιας που χρησιμοποιείται πλέον ευρέως από την Κυβέρνηση των ΗΠΑ. Η έννοια αυτή εκμεταλλευόμενη τις ιδιαιτερότητες των λαών δίνει το δικαιολογητικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη πολεμικών δράσεων με στόχο την παγκόσμια ηγεμονία. Σύμφωνα μάλιστα με τον Chomski, ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας περιγράφεται από τους κρατούντες ως μία επιδημία, ενάντια στον καρκίνο που μεταδίδουν οι βάρβαροι, αυτοί οι άθλιοι εχθροί του πολιτισμού.¹⁷⁴ Τρίτον γιατί η τελευταία προσπάθεια αναδόμησης των μυστικών υπηρεσιών ως κρατικού επιχειρησιακού οργανισμού των Ηνωμένων Πολιτειών ξεκίνησε ουσιαστικά μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, πυροδοτώντας έναν νέο κύκλο συζητήσεων για το ρόλο, τις ικανότητές τους, αλλά και τη νομιμότητα των χρησιμοποιούμενων μέσων υπό την νέα διάσταση της έννοιας της κρατικής ασφάλειας¹⁷⁵.

Το καλοκαίρι του 2001, εστάλη από την Βασιλική Ιορδανική Μυστική Υπηρεσία προς την Ουάσινγκτον προειδοποίηση για την πιθανότητα μεγάλου πλήγματος στο εσωτερικό των ΗΠΑ, χωρίς όμως να αναφέρεται ο τόπος, ο χρόνος ή ο τόπος επίθεσης. Η πληροφορία αυτή προήλθε από την υποκλοπή τηλεφωνήματος που πραγματοποιήθηκε από το Αφγανιστάν προς έναν από τους πυρήνες της Al Qaeda στην Ιορδανία. Στις 10/10/2001, μία μέρα πριν τις επιθέσεις, η NSA υπέκλεψε μία δεύτερη τηλεφωνική επικοινωνία ανάμεσα σε μέλη του πυρήνα της Al Qaeda και τρομοκρατών που βρίσκονταν εντός των συνόρων των Ηνωμένων Πολιτειών. Κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας αυτής, οι συνομιλητές αναφέρονταν σε μαζική επίθεση που θα πραγματοποιούνταν στην αμέσως επόμενη μέρα. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη στιχομουθία:

- The match begins tomorrow

¹⁷³ Α. Λοβέρδος, *Η Νέα Τρομοκρατία με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. Ινδικτος, Αθήνα 2001, σ.σ. 41-48.

¹⁷⁴ Ν. Tsomski, *Ο νέος Πόλεμος ενάντια στην Τρομοκρατία, στο Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ. 92.

¹⁷⁵ J. R. Schindler, *Defeating the Sixth Column: Intelligence and Strategy in the War on Islamist Terrorism*, published by Elsevier on behalf of Foreign Policy Research Institute, 2005.

- Tomorrow is zero day

Οι αρμόδιοι δεν ενημερώθηκαν για το υποκλαπέν τηλεφώνημα καθώς λανθασμένα οι αναλυτές της NSA το εκτίμησαν ως μία μη ζωτικής σημασίας πληροφορία, αφού που κατά τη διάρκεια της συνομιλίας δεν διευκρινίστηκε ο στόχος ή ο τύπος της επίθεσης που σχεδίαζε η Al Qaeda. Τα γεγονότα όμως διέψευσαν τις εκτιμήσεις αυτές με αποτέλεσμα την πραγματοποίηση της επαπειλούμενης επίθεσης και την εκατόμβη των αθώων θυμάτων. Η αναλυτική αυτή αποτυχία της NSA, οδήγησε σε απολογία τον Διευθυντή της Michael Hayden ενώπιον μικτής επιτροπής του Κογκρέσου τον Ιούνιο του 2002¹⁷⁶. Χαρακτηριστικά, ο Hayden απέδωσε την ολιγωρία της NSA στην έλλειψη χρόνου και προσωπικού καθώς η υπηρεσία του υποκλέπτει σχεδόν 2.000.000 μηνύματα την ώρα απ' όλον τον πλανήτη γεγονός που καθιστά αδύνατη την έγκαιρη προειδοποίηση για επικείμενη επίθεση¹⁷⁷. Η ουσία όμως πίσω από τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, εκτός από την παγκοσμιοποίηση της έννοιας της ασφάλειας και την έναρξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, είναι η σηματοδότηση της απαρχής ενός νέου πιο εντατικοποιημένου κοινωνικού ελέγχου μηδενικής ανοχής.

Ο κοινωνικός έλεγχος που ασκούσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της ισορροπούσε μεταξύ της καταπάτησης των ατομικών δικαιωμάτων και επίτευξης της ασφάλειας του κράτους. Το 1978, μετά τις αποκαλύψεις για την παράνομη δράση της NSA, το Κογκρέσο των ΗΠΑ προώθησε νομοθετική ρύθμιση με τίτλο Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA)¹⁷⁸ με την οποία προσπάθησε να θέσει κανόνες για την ηλεκτρονική

¹⁷⁶ Γνωρίζοντας τη λειτουργία του προγράμματος παράνομων συνακροάσεων, ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Dick Cheney και η αντιπροσωπεία του Κογκρέσου ήταν λογικό να ζητήσουν ενημέρωση από τον Michael V. Hayden αλλά και τον George J. Tenet, μετέπειτα διευθυντή της C.I.A. για τη αποτυχία πρόβλεψης της επίθεσης. J.Risen/E.Lichtblau, *Bush Lets U.S. Spy on Callers Without Courts*, New York Times, 16/12/2005.

¹⁷⁷ K.M.Derksen, *Commentary: The Logistics of Actionable Intelligence Leading to 9/10*, in *Studies in Conflict and Terrorism*, 28, 2005, p.p. 253-257.

¹⁷⁸ Εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων η FISA επέτρεπε τη διενέργεια ηλεκτρονικής παρακολούθησης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και μόνο μετά από ανάλογη δικαστική απόφαση ποινικοποιώντας τη διενέργεια οποιασδήποτε μη εξουσιοδοτημένης παρακολούθησης. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, αν και αναγνωρίζει το γεγονός ότι η NSA προβαίνει σε μη εγκεκριμένες παρακολουθήσεις παραβαίνοντας τις διατάξεις της FISA,

παρακολούθηση στα όρια της επικράτειας των ΗΠΑ προσπαθώντας να επιτύχει ένα ισοζύγιο μεταξύ καταπάτησης των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων και επίτευξης κυβερνητικών δράσεων ζωτικής σημασίας.

Αυτή η ισορροπία ήρθε να διαταραχθεί μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και της κήρυξης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας¹⁷⁹. Αν και σε ότι αφορά στην ανάπτυξη αντιτρομοκρατικής δράσης η συζήτηση είχε ξεκινήσει κιόλας από το 2000 με την υπογραφή της Σύμβασης του Πατέρμο, οι επιθέσεις αυτές ενοποίησαν όπως τονίζει και ο Δ. Μπελαντης τον προσανατολισμό δράσης δύο διαφορετικών πολιτικών ασφαλείας. Εκείνης που ορίζει την τρομοκρατία ως έγκλημα και επιτάσσει την λήψη μέτρων σε εθνικό επίπεδο για την εσωτερική ασφάλεια και εκείνης της πολιτικής που αντικατοπτρίζει την εξασφάλιση των συμφερόντων των κρατών της δύσης, που ορίζει την τρομοκρατία ως καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επιτάσσει τη διεθνή επέμβαση υποστηρίζοντας την εφαρμογή μίας «οικουμενικής δικαιοσύνης». Η ανάπτυξη κρατικής τρομοκρατίας στηρίχθηκε εμμέσως στη συνεργασία με άτομα ή ομάδες αμιγώς τρομοκρατικές που σε επίπεδο άσκησης διεθνούς πολιτικής δρουν αποσταθεροποιητικά με στόχο τη διεθνοποίηση της εσωτερικής ασφαλείας, την εξαγωγή των εσωτερικών προβλημάτων στο εξωτερικό. Σε επίπεδο διεθνών οργανισμών όπως ο

ωστόσο θεωρεί ότι δεν παραβαίνει το νόμο γιατί η δράση της ξεκίνησε μετά την εξουσιοδότηση από τον Πρόεδρο Bush για τη χρήση στρατιωτικών μέσων (Authorization of Use of Military Force – AUMF, 2001) μετά τις επιθέσεις της Al Qaeda. Η συστηματική ανάγνωση εξάλλου και του US Patriot Act, αποκαλύπτει μία πολεμικού χαρακτήρα νομοθεσία, η οποία διέπεται από οιονεί στρατιωτικές ρυθμίσεις π.χ. με τις διακρίσεις εντός του πληθυσμού της χώρας σε βάρος αλλοδαπών, την απόδοση αυξημένων εξουσιών στις μυστικές υπηρεσίες κλπ.,

B.Nolan/C.Bradley/D.Cole/G.Stone/H.Koh/K.M.Sullivan/L.H.Tribe/M.Lederman/P.B.Heymann/R.Epstein/R.Dworkin/W.Dellinger/W.S.Sessions/W.Van Alstyne, *On NSA Spying: A Letter to Congress*, The New York Review of Books, Volume 53, Number 2, 9/2/2006 (<http://www.nybooks.com/articles/18650>), Δ. Σαραφianός/Χ. Τσαϊτουρίδης, *Η Υπεράσπιση της Δημοκρατίας από Τρομοκρατικά Αδικήματα και η Προάσπιση της Ελευθερίας από Αντιτρομοκρατικά Νομοθετήματα*, στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σάββαλας, Αθήνα, 2004, σ.171-180.

¹⁷⁹ H.E.Ventura, J.M.Miller, M. Deflem, *Governmentality and The War on Terror: FBI Project Carnivore and the Diffusion of Disciplinary Power*, Critical Criminology 13, 2005, p.p. 55–70.

Ο.Η.Ε. και το NATO, διαμορφώνεται πλέον ένα νέο σύστημα καταστολής το οποίο προβάλλει την έννοια του αμυντικού πολέμου αλλά και τη διεύρυνση της έννοιας της υποστήριξης προς σύμμαχο κράτος που δέχεται επίθεση από τρίτο κράτος¹⁸⁰.

Από την άλλη, πολλοί λόγιοι άρχισαν να μιλούν για την εποχή της σύγκρουσης των πολιτισμών¹⁸¹. Η επίτευξη της εθνικής ασφάλειας και το παγκόσμιο κλίμα τρομοκρατίας που είχε διαμορφωθεί έδωσε τη

¹⁸⁰ Δ. Μπελάντης, *Ανθρωπιστική Επέμβαση και Τρομοκρατία: η Δύση ως Εγγυητής της Ελευθερίας και Ασφάλειας*, στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα*. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 149-150.

¹⁸¹ Η έννοια της σύγκρουσης των πολιτισμών, σύμφωνα με τον Samuel Huntington, έχει αναγεννηθεί ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και εντοπίζεται πλέον στις συγκρούσεις όπου εμπλέκονται μουσουλμανικοί πληθυσμοί. Τα αίτια των συγκρούσεων αυτών όμως πρέπει να αναζητηθούν σε πολιτικές σκοπιμότητες και όχι σε θρησκευτικά παραληρήματα. Ο Huntington παραθέτει τέσσερις κύριους λόγους που ευνοούν την εξέλιξη μουσουλμανικών πολέμων: 1. Η αναγέννηση της παγκόσμιας ισλαμικής συνείδησης κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Οι ισλαμικές οργανώσεις υποκαθιστούν τις περισσότερες φορές την ανυπαρξία του κράτους πρόνοιας ενώ σε κάποιες περιπτώσεις αποτελούν ισχυρή αντιπολίτευση σε αυταρχικά καθεστώτα. 2. Η αντίθεση του ισλαμικού κόσμου απέναντι στο δυτικό ιμπεριαλισμό, η στήριξη των κυβερνήσεων των κρατών της δύσης σε αυταρχικά καθεστώτα αλλά και η σχέση των ΗΠΑ με το Ισραήλ. 3. Οι φυλετικές, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτιστικές αντιθέσεις μεταξύ του ίδιου του μουσουλμανικού κόσμου και 4. Το baby boom που παρατηρήθηκε στις μουσουλμανικές χώρες που προκάλεσε την αύξηση του ποσοστού των ατόμων ηλικίας 16-30, ηλικία κατά την οποία εκδηλώνονται οι περισσότερες μορφές εγκληματικής δράσης. Σύμφωνα με τον Huntington, η 11^η Σεπτεμβρίου δημιούργησε μία δυτική συμμαχία. Μια μακρά αντίδραση στην 11^η Σεπτεμβρίου μπορεί να δημιουργήσει μία μουσουλμανική συμμαχία, ένθετο «NEW MILLENNIUM» της εφημερίδας ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ στις 27/1/02. Σχετικά με τις ρίζες της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας βλ. επίσης Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2002, σ. 409-417. Η κριτική που ασκήθηκε στον Huntington σχετίζεται με την προσπάθεια του να αποστειρώσει την έννοια του πολιτισμού από ιστορικές και κοινωνικές επιρροές, υπεραπλουστεύοντας την πολυσύνθετη κοινωνική πραγματικότητα και μεταθέτοντας τον άξονα του ενδιαφέροντος σε μία προσωποποιημένη πλέον πάλη μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Ε. Saint, *Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ. 29-40.

νομιμοποιητική βάση για την εξαγγελία του Προέδρου Bush¹⁸², αμέσως μετά τις επιθέσεις, για τη χρήση οποιασδήποτε διπλωματικού μέσου, οποιουδήποτε εργαλείου πληροφορίας, επιβολής του νόμου, οικονομικής επιρροής και οπλικών συστημάτων προκειμένου να εξαρθρωθεί το παγκόσμιο δίκτυο τρομοκρατίας¹⁸³. Τέσσερα χρόνια μετά τις επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους, το Δεκέμβριο του 2005, ο Bush, θεωρώντας την NSA αναπόσπαστο στοιχείο της αμυντικής του πολιτικής, πραγματοποίησε την υπόσχεσή του εξουσιοδοτώντας την προκειμένου να παρακολουθεί τις επικοινωνίες ατόμων υπόπτων για τις συνδέσεις τους με την al Qaeda¹⁸⁴ με τη δικαιολογία ότι με τις

¹⁸² Η εξαγγελία αυτή βασίστηκε στην εκτελεστική αρμοδιότητα Bush ο οποίος ως Πρόεδρος έχει την δυνατότητα να διατάξει την πραγματοποίηση τέτοιων παρακολουθήσεων χωρίς προηγούμενη άδεια των αρμόδιων εισαγγελικών αρχών. Αυτό το ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων προήλθε εν μέρει από το ψήφισμα του Κογκρέσου το Σεπτέμβριο του 2001 και την κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, J. Risen/ E. Lichtblau, *Bush Lets U.S. Spy on Callers Without Courts*, New York Times, 16/12/2005.

¹⁸³ Όπως δήλωσε ο Πρόεδρος Bush σε συνεδρίαση του Αμερικάνικου Κογκρέσου μία εβδομάδα μετά τις επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους: «θα κατευθύνουμε κάθε πηγή που διαθέτουμε, κάθε διπλωματικό μέσο, κάθε κατασκοπευτικό εργαλείο, κάθε τρόπο επιβολής του νόμου, κάθε είδους οικονομικής επιρροής και κάθε πολεμικό όπλο για να νικήσουμε το παγκόσμιο δίκτυο τρομοκρατίας. (*We will direct every resource at our command—every means of diplomacy, every tool of intelligence, every tool of law enforcement, every financial influence, and every weapon of war—to the destruction of and to the defeat of the global terrorist network*), President Bush Address to a Joint Session of Congress (Sept. 20, 2001).

¹⁸⁴ Alfred Cumming, *Statutory Procedures Under Which Congress Is To Be Informed of U.S. Intelligence Activities Including Covert Actions*, Memorandum January 18, 2006. (www.Findlaw.com). «Αυτό που έκανε ουσιαστικά ο Πρόεδρος Bush ήταν η διακήρυξη του δικαιώματος των ΗΠΑ να προβούν σε μονομερώς σε προληπτικό χτύπημα κατά οποιουδήποτε κράτους. Η δυνατότητα αυτή δεν αποτελεί νέο στοιχείο της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής καθώς και ο Πρόεδρος Clinton δήλωσε το 1993, ότι «θα δράσει πολυμερώς όταν είναι δυνατό, αλλά και μονομερώς όταν είναι απαραίτητα». Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Υπουργός άμυνας Γουίλιαμ Κόεν δήλωνε το 1999 ότι οι ΗΠΑ ήταν αποφασισμένες για μονομερή χρήση στρατιωτικής ισχύος για την προάσπιση ζωτικών συμφερόντων τους σε οτιδήποτε η Ουάσινγκτον θεωρούσε ότι βρίσκεται στην εσωτερική δικαιοδοσία της. Όμως κατά το άρθρο 2 παρ 2 του ΚΧ του ΟΗΕ, όλα τα κράτη οφείλουν να απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας άλλου κράτους. Εξαίρεση από τον κανόνα αποτελεί το άρθρο 51 του Χάρτη που κατοχυρώνει το δικαίωμα αυτοάμυνας μέχρις ότου το Συμβούλιο Ασφαλείας λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ωστόσο, η ένσπλη

παρακολουθήσεις αυτές μπορεί να γίνει σαφές αν ο ύποπτος είναι μέλος της al Qaeda, αν συνεργάζεται μαζί της ή αν ανήκει σε οργάνωση που υποστηρίζει τη δράση της¹⁸⁵. Σκοπός αυτής της οδηγίας ήταν η συλλογή πληροφοριών σε πρώιμο στάδιο έτσι ώστε να προληφθούν ανάλογες επιθέσεις στο μέλλον, δίνοντας έτσι στην NSA και επισήμως τη δυνατότητα να υποκλέπτει τις διεθνώς πραγματοποιούμενες επικοινωνίες. Η οδηγία αυτή, η οποία ουσιαστικά μετατόπισε τα όρια του ελέγχου και εντός των συνόρων των ΗΠΑ, παρέμεινε απόρρητη μέχρι τη στιγμή που ένα δημοσίευμα της εφημερίδας New York Times προκάλεσε την αντίδραση της αμερικάνικης κοινής γνώμης¹⁸⁶. Νεότερο δημοσίευμα της εφημερίδας «USA Today», αποκάλυψε ότι η NSA, δεν αρκούσαν στη παρακολούθηση των παγκόσμιων

απάντηση πρέπει να περιορίζεται στην απόκρουση της επίθεσης, να σέβεται την αρχή της αναλογικότητας, να σταματά με το τέλος της επίθεσης και να σέβεται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα του άμαχου πληθυσμού και των ανθρωπιστικών κανόνων διεξαγωγής του πολέμου», Γ. Κατρουγκαλός, Η 11^η Σεπτεμβρίου: Δίκαιο και Ιδεολογία στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 214-216.

¹⁸⁵ Δελτίο Τύπου του Λευκού Οίκου στις 19/12/05. (Press Release, White House, Press Briefing by Attorney General Alberto Gonzales and General Michael Hayden, Principal Deputy Director for National Intelligence, 19/12/05, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/12/20051219-1.html>).

¹⁸⁶ Σύμφωνα με το δημοσίευμα, η NSA, στηριζόμενη στην μετά τις επιθέσεις ψήφιση του USA Patriot Act (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) παρακολουθεί χωρίς ένταλμα περίπου 500 αμερικανούς πολίτες εντός των συνόρων και περίπου 5.000-7.000 άτομα στο εξωτερικό, ύποπτα τρομοκρατίας, σε καθημερινή βάση. Ο Λευκός Οίκος ζήτησε από τους New York Times για να μην προχωρήσουν στο συγκεκριμένο δημοσίευμα, υποστηρίζοντας ότι θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τις έρευνες για τον εντοπισμό των τρομοκρατών. Η εφημερίδα πράγματι καθυστέρησε τη δημοσίευση για ένα έτος, προκειμένου να παρακολουθήσει την επίσημη αντίδραση στις καταγγελίες των ανώτερων στελεχών της NSA. Παρόλα αυτά αποσιώπησε κάποιες πληροφορίες που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες στους τρομοκράτες. Βέβαια, αυτό που υποστήριζαν στις αποκαλύψεις τους τα ανώτερα στελέχη της NSA, η ύπαρξη στο πρόγραμμα των συνακροάσεων δικλείδες ασφαλείας για την προστασία της ιδιωτικότητας των αμερικανών πολιτών. Μάλιστα το Υπουργείο Δικαιοσύνης, μόνο για το έτος 2004, είχε προβεί στην έκδοση 1.754 ενταλμάτων παρακολούθησης προσωπικών συνδιαλέξεων. J. Risen/E. Lichtblau, *Bush Lets U.S. Spy on Callers Without Courts*, New York Times, 16/12/2005.

επικοινωνιών, αλλά, με την κάλυψη της Κυβέρνησης Bush, προέβαινε και σε παρακολουθήσεις των αμερικανών πολιτών και εντός των συνόρων των ΗΠΑ, γεγονός που πυροδότησε θύελλα αντιδράσεων για την ανεξέλεγκτη πλέον δράση της. Η NSA, υποχρέωνε (χωρίς φυσικά εισαγγελική παραγγελία) ως κυβερνητική οργάνωση, τις τρεις μεγαλύτερες εταιρείες επικοινωνιών της χώρας – την AT&T, την Verizon και την BellSouth – να προωθούν στο αρχηγείο της όλες τις ψηφιακές επικοινωνίες των πελατών τους, χρησιμοποιώντας ως επίσημη δικαιολογία τον εντοπισμό πιθανών τρομοκρατών και την πρόληψη χτυπημάτων όπως αυτό της 11^{ης} Σεπτεμβρίου¹⁸⁷.

Από την άλλη όμως δεν μπορούμε να αγνοήσουμε και εκείνους που θεωρούν τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου υποκινούμενα από τις ίδιες τις μυστικές υπηρεσίες προκειμένου να διευκολυνθεί ως προς τη νομιμοποίησή της η χρήση μέσων παρακολούθησης των πολιτών αλλά και να δικαιολογηθούν στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής¹⁸⁸. Τέτοιες πρακτικές δεν είναι

¹⁸⁷ Ο θόρυβος που προκάλεσαν αυτά τα δημοσιεύματα και η αντίδραση πενήντα Δημοκρατικών Γερουσιαστών οι οποίοι ζήτησαν την παρέμβαση της Δικαιοσύνης, ανάγκασαν τον Πρόεδρο Bush να προβεί σε έκτακτο διάγγελμα προς τον Αμερικάνικο λαό. Σε αυτό, ο Bush προσπάθησε να δικαιολογήσει τις δραστηριότητες της NSA λέγοντας ότι «το πρόγραμμα των τηλεφωνικών συνακροάσεων της Εθνικής Υπηρεσίας Ασφαλείας δεν αποτελεί εισβολή στην ιδιωτική ζωή των πολιτών, η οποία προστατεύεται μετά μανίας. Θέλουμε να ξέρουμε τι λένε όσοι ανήκουν στην Al Qaeda είτε εκτός είτε εντός των ΗΠΑ.», εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», 13/5/06.

¹⁸⁸ Αναφερόμαστε στις έρευνες των Ρόμπερτ Μπάουμαν (Πρόεδρος του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Διαστήματος & Ασφάλειας) και Μόρκαν Ρέινολτς (πρ. Δ/ντης του Εθνικού Κέντρου Πολιτικών Αναλύσεων) οι οποίοι αμφισβητούν την επίσημη εκδοχή της τρομοκρατικής επίθεσης και κάνουν λόγο για ενορχηστρωμένη προσπάθεια χειραγώγησης της αμερικάνικης κοινής γνώμης για τους λόγους που αναφέρονται. Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούν είναι ότι: α. 5 από τους 19 αεροπειρατές που φέρονται ότι σκοτώθηκαν βρίσκονται ζωντανοί στη Σαουδική Αραβία, β. ότι οι Δίδυμοι Πύργοι δεν μπορούσαν να καταρρεύσουν εξαιτίας των υψηλών θερμοκρασιών καθώς το ασάλι λιώνει στους 2.800 βαθμούς Φαρενάιτ ενώ η θερμότητα που εκλύουν τα καίγόμενα καύσιμα δεν μπορεί να ξεπεράσει τους 1.000 και γ. ότι στις 24/10/00, ένα χρόνο δηλαδή πριν τις επιθέσεις, είχε πραγματοποιηθεί εκπαιδευτική άσκηση του Πενταγώνου σύμφωνα με το σενάριο της οποίας ένα αεροπλάνο Boeing 757 προσέκρουε σε κτίριο (www.metrogreece.gr).

πρωτόγνωρες στην ιστορία των ΗΠΑ κατά την προσπάθεια επίτευξης των στόχων τους. Είναι γνωστές οι επιχειρήσεις false flag¹⁸⁹, συγκαλυμμένες δηλαδή επιχειρήσεις που σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να δίνουν το πλεονέκτημα του αντιπερισπασμού, ότι πραγματοποιούνται από άλλους εκτός των πραγματικών υπευθύνων. Κάποιες από αυτές περιελάμβαναν και την πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων. Ας μην ξεχνάμε ότι η δημιουργία ενός τεχνητού κλίματος φόβου και ανασφάλειας είχε αρχίσει να χρησιμοποιείται ως μέθοδος νομιμοποίησης των επεμβατικών δραστηριοτήτων των ΗΠΑ ήδη από την κρίση της Κούβας, με την επιχείρηση Northwood¹⁹⁰ η οποία σύμφωνα με τα στοιχεία υπήρξε παρόμοιου τύπου

¹⁸⁹ www.en.wikipedia.org/wiki/False_flag.

¹⁹⁰ Η επιχείρηση Northwood, σχεδιάστηκε το 1962 με στόχο την επίτευξη της κοινωνικής συναίνεσης για την υποστήριξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην Κούβα και την ανατροπή της Κυβέρνησης Castro. Η επιχείρηση Northwood αποτέλεσε τμήμα του Cuban Project. Η επιχείρηση, η οποία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, προέβλεπε την πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, τόσο στο έδαφος τους όσο και στο έδαφος της Κούβας με πραγματικές ανθρώπινες απώλειες και την παρουσίασή τους ως οργανωμένες από την Κούβα και την Κυβέρνηση Castro. Το σχέδιο εκπονήθηκε από τους επιτελείς του Υπουργείου Αμύνης και τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού των ΗΠΑ, Στρατηγό Luis Lemnitzer, κατατέθηκε προς έγκριση με τον τίτλο «Justification for US Military Intervention in Cuba» και παρέμεινε απόρρητο μέχρι και το 1997 όταν αποκαλύφθηκε κατά τη διάρκεια των ερευνών για τη δολοφονία του Προέδρου Kennedy. Η επιχείρηση χρησιμοποιώντας μέσα όπως η πραγματοποίηση δολιοφθορών τόσο στον Κόλπο του Guantanamo όσο και στην εκεί αμερικανική ναυτική βάση με βομβαρδισμούς πλοίων (το σχέδιο αρχικά προέβλεπε τη βύθιση αμερικανικού πλοίου μέσω της πρόσκρουσής του σε δεύτερο πλοίο παγιδευμένο με εκρηκτικά), οι καταρρίψεις επανδρωμένων πολιτικών αεροσκαφών (πρόταση που υποστηρίχθηκε έντονα από το Γενικό Επιτελείο Στρατού), η πραγματοποίηση τρομοκρατικών ενεργειών, βομβιστικών επιθέσεων και αεροπειραισιών (στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και η βύθιση πλοίου με Κουβανούς πρόσφυγες), η εν ψυχρώ δολοφονία αθώων αμερικανών πολιτών στους δρόμους με την εξαπόλυση κύματος τρομοκρατίας στην Washington, στο Miami και σε άλλες πόλεις των ΗΠΑ και η σύλληψη ατόμων με ψευδείς κατηγορίες, στόχευε στην έντεχνη επίρριψη ευθυνών για τις ανωτέρω ενέργειες στην Κούβα. Με τη χρήση ανύπαρκτων στοιχείων και την επίρριψη των ευθυνών στην κυβέρνηση Castro, δινόταν το δικαιολογητικό υπόβαθρο για τις ενέργειες των αμερικανικών στρατευμάτων και εξασφαλιζόταν σε διπλωματικό επίπεδο η διεθνής συναίνεση, απαραίτητη για την υποστήριξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο Πρόεδρος Kennedy απέρριψε το σχέδιο Northwoods και μετέθεσε τον Lemnitzer στην Ευρώπη, ως

επιχείρηση. Υπέρ της άποψης αυτής, τις διενέργειες δηλαδή επιχειρήσεων false flag, συνηγορεί και μία σειρά γεγονότων που διαδραματίστηκαν από τις αρχές ακόμα της δεκαετίας του 1990 μέχρι και μία ημέρα πριν την εκδήλωση της επίθεσης¹⁹¹.

διοικητή του NATO. Μετά τη δολοφονία του, ο Πρόεδρος Ford τον επανέφερε ως σύμβουλό του σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. (www.en.wikipedia.org/wiki/The_Cuban_Project, CIA (Edward Lansdale) *Operation Mongoose: The Cuba Project*, 20/2/62, B. Basgen, Cuban History Archive 2000, *Justification for US Military Intervention in Cuba*, Joint Chiefs of Staff, 13/3/62, *A Pretext for War: 9/11, Iraq, and the Abuse of America's Intelligence Agencies*, J. Bamford, 2004, *Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα*, 4/9/06, *Περιοδικό Συνομωσίες*, τ.1, 2006.

¹⁹¹ Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στρατιωτικοί αναλυτές και ειδικοί, στηριζόμενοι στο κλίμα ανασφάλειας που δημιούργησαν οι βομβιστικές επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους το 1993, άρχισαν να προειδοποιούν ότι αν οι ΗΠΑ δεν ισχυροποιήσουν με στρατεύματα την παρουσία τους στο χώρο της Μέσης Ανατολής, τότε η παγκόσμια ηγεμονία τους κινδύνευε εξαιτίας της οικονομικής ανάπτυξης και επιρροής της Ινδίας και της Κίνας. Για να αποκτηθεί το λαϊκό έρεισμα για την εκεί παρουσία στρατευμάτων άρχισε σταδιακά να δημιουργείται ένα ευνοϊκό προς αυτήν την κατεύθυνση σενάριο, η απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας. Το 1994, ο Marvin Certon, σε άρθρο του στο Περιοδικό *Futurist* δηλώνει ότι «...στόχοι όπως οι Δίδυμοι Πύργοι όχι απλώς θα προσφέρουν τις απαιτούμενες απώλειες, αλλά, εξαιτίας και της συμβολικής τους σημασίας θα δημιουργήσουν μεγαλύτερο κρότο. Με σκοπό να μεγιστοποιήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας τους, οι τρομοκρατικές ομάδες θα χρησιμοποιήσουν πολλαπλές, ταυτόχρονες επιχειρήσεις αποδεικνύοντας την αποτελεσματικότητα και τον επαγγελματισμό τους». Το Δεκέμβριο του 2000, η Επιτροπή *Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction* του Κογκρέσου στη δεύτερη ετήσια αναφορά της, αν και τονίζει το γεγονός ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι σπάνιες στο εσωτερικό των ΗΠΑ, ωστόσο γράφει ότι «...η ηγεσία των ΗΠΑ πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη την πιθανότητα κλιμάκωσης των τρομοκρατικών επιθέσεων εντός των συνόρων μας». Τον ίδιο μήνα, ο επικεφαλής της CIA, George Tenet, δήλωνε ότι «εμείς στην κοινότητα των μυστικών υπηρεσιών πιστεύουμε ότι οι πιθανότητες για μία δυσάρεστη και ίσως θανατηφόρα έκπληξη είναι μεγαλύτερες τώρα από τη λήξη του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου». Το καλοκαίρι του 2001, λίγο πριν τις επιθέσεις, οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ προειδοποιούνται για ενδεχόμενο τρομοκρατικό χτύπημα σε αμερικάνικο έδαφος. Η Ισραηλινή Mosand έκανε λόγο για τη χρήση αεροσκαφών ως όπλα εναντίον κτιρίων. Οι ρωσικές μυστικές υπηρεσίες προειδοποίησαν για το γεγονός ότι 25 τρομοκράτες εξασκούνται ως πιλότοι στις ΗΠΑ προκειμένου να αναλάβουν αποστολή αυτοκτονίας. Στις 23 Ιουνίου 2001, το αραβικό κανάλι MBC αναφέρει σε ρεπορτάζ του ότι επίκειται ένα σημαντικό χτύπημα ενάντια στις ΗΠΑ και στα Ισραηλινά συμφέροντα παγκοσμίως καθώς υπάρχει μεγάλη δραστηριότητα ανάμεσα στις δυνάμεις του Osama Bin Laden. Τον Ιούλιο του 2001, σύμφωνα με πηγές της μυστικής υπηρεσίας της Ινδίας (η οποία

Το νέο δόγμα που στήριζε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ ήθελε την υπεράσπιση της εθνικής ασφάλειας με κάθε τρόπο. Ο όρος εθνική ασφάλεια μεταφράστηκε σε στρατηγικές πολιτικές διακυβέρνησης μέσω της ανασφάλειας, οι οποίες διαχειρίζονταν το φόβο διοχετεύοντάς τον σε εν δυνάμει επικίνδυνες μειονότητες μέσω πρακτικών αστυνόμευσης από απόσταση. Μέσα από τη διαχείριση της ανασφάλειας μιλάμε για μία αναγέννηση της έννοιας της επικινδυνότητας, ουσιαστικά για μία κοινωνική επικινδυνότητα που οδήγησε σε πολιτικές διαχείρισης κινδύνων¹⁹². Στην έννοια της κοινωνικής επικινδυνότητας εντάσσονται πλέον ολόκληρες ομάδες πληθυσμών ενώ δίνεται και μία νομιμοποιητική βάση για πολιτικές μηδενικής ανοχής και εξουδετέρωσης των αντικανονικών συμπεριφορών πριν ακόμα αυτές προλάβουν να εκδηλωθούν¹⁹³. Εξάλλου, η διακήρυξη ότι ο στόχος της

επικαλείται και σχετική επιβεβαίωση του FBI) ο αρχηγός της μυστικής υπηρεσίας του Πακιστάν (που βρίσκεται υπό τον πλήρη έλεγχο της CIA), στρατηγός Μαχμούντ Αχμεντ κατέθεσε σε λογαριασμό του αρχηγού των πιλότων-τρομοκρατών Μοχάμεντ Άπα το ποσό των 100,000 \$. Στις 3 Σεπτεμβρίου 2001, σύμφωνα με δημοσίευμα των New York Times, ο Salman Roysdi, συγγραφέας των «Σατανικών Στίχων» έλαβε προειδοποίηση να μην πετάξει προς τις ΗΠΑ. Στις 7 Σεπτεμβρίου 2001, το State Department, με ανακοίνωσή του προειδοποίησε ότι «οι αμερικανοί πολίτες ίσως γίνουν στόχοι μίας τρομοκρατικής επίθεσης από εξτρεμιστικές ομάδες που συνδέονται με την al Qaeda. Οι εγκαταστάσεις των ΗΠΑ παγκοσμίως βρίσκονται σε κατάσταση συναγερμού». Στις 29 Σεπτεμβρίου 2001, το περιοδικό Newsweek αποκαλύπτει ότι την 10^η Σεπτεμβρίου 2001 ακυρώθηκαν για λόγους ασφαλείας τα προγραμματισμένα για την επόμενη μέρα ταξίδια αξιωματούχων του Πενταγώνου. Την ημέρα των επιθέσεων, ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Ariel Sharon προειδοποιήθηκε από τη Mosand να μην πετάξει προς τις ΗΠΑ. (Οι παραπάνω πληροφορίες προέρχονται από το άρθρο του Λουκά Καβακόπουλου στο περιοδικό ΣΥΝΩΜΟΣΙΕΣ, τεύχος 1, 2006, την εκπομπή Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα της ET στις 4/9/06 και την Second Annual Report to The President and The Congress Of the Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, Toward a National Strategy for Combating Terrorism, 15/12/00 -www.rand.org/nsrd/terrpanel/terror2.pdf).

¹⁹² Γ.Π. Νικολόπουλος, *Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, εκδ. Κριτική, 2002, σ.σ. 52-55.

¹⁹³ Την τάση αυτή για την πρόληψη της νέας επικινδυνότητας στην κοινωνία της διακινδύνευσης έρχεται να επιβεβαιώσει και το νέο πρόγραμμα Project 415, το οποίο μάλιστα ετέθη και υπό την έγκριση του Κογκρέσου, σύμφωνα με το οποίο η NSA θα δύναται να παρακολουθεί τις επικοινωνίες που θα πραγματοποιούν οι πολίτες των ΗΠΑ εντός της επικράτειας, περιοδικό *NEW STATESMAN*, 12 August 1988, p. 10-12.

νέας πολιτικής των ΗΠΑ αποτελεί ο εκδημοκρατισμός των χωρών της Μέσης Ανατολής αποτελεί έναν νέο τρόπο εξ αποστάσεως διαχείρισης των κινδύνων μεταφέροντας τη σύγκρουση «στη γειτονιά του εχθρού»¹⁹⁴. Η συμβολή της NSA υπήρξε καθοριστική ως προς την επιχειρησιακή διευκόλυνση αυτής της από απόσταση αστυνόμευσης και της διαχείρισης των κινδύνων.

Ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος στη ρητορική των ΗΠΑ για την εξαπόλυση ενός τεράστιου κύματος αστυνόμευσης όχι μόνο εντός των συνόρων της αλλά και εκτός, αλλά ο τρόπος με τον οποίο οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ εξασκούν την αστυνόμευση αυτή ελάχιστη σχέση έχει με τον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία. Οι συγκαλυμμένες δραστηριότητές τους¹⁹⁵ στην παγκόσμια арένα εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την σκοπιμότητα των μέσων που χρησιμοποιούν. Άλλωστε πολλές από τις επιχειρήσεις των Αμερικανών όπως είδαμε πραγματοποιήθηκαν για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Σύμφωνα με τον Φίλιπ Σαντς¹⁹⁶, οι ΗΠΑ είναι αποφασισμένες να αναμορφώσουν τους ισχύοντες διεθνείς κανόνες σε μία προσπάθεια να εγκαθιδρύσουν την οικονομική και στρατιωτική ηγεμονία τους καθώς τόσο το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ όσο και οι

¹⁹⁴ Σύμφωνα με έκθεση του Λευκού Οίκου, στις 17/9/02, με τίτλο Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, «τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου μας δίδαξαν ότι αδύναμα κράτη όπως το Αφγανιστάν μπορούν να αποτελέσουν απειλή για τα εθνικά μας συμφέροντα τόσο όσο και τα ισχυρά κράτη. Η φτώχεια δε μετατρέπει αυτομάτως τους λαούς σε τρομοκράτες, αλλά μπορεί να καταστήσει τα μικρά κράτη θύματα τρομοκρατικών δικτύων που λειτουργούν στα σύνορα της επικράτειάς τους. Συνεπώς οι ΗΠΑ θα αξιοποιήσουν τη στιγμιαία ελευθερία για να απλώσουν τα αγαθά της ελευθερίας σε όλον τον κόσμο». *New European Review, Μετά το Θάνατο της Ιστορίας*, στο www.neweuropereview.com/Greek/After-the-End-Greek.cfm.

¹⁹⁵ Οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ ήταν εκείνες που χρηματοδότησαν τη λειτουργία των σχολών μαντράσα (σχολές φανατικών ισλαμιστών από τις οποίες σήμερα οι ΗΠΑ θεωρούν ότι προέρχονται οι τρομοκράτες) κατά τη δεκαετία του 1980 στο πλαίσιο της υποστήριξης της αφγανικής τζιχάντ ενάντια στους σοβιετικούς. Κατά την ίδια περίοδο, τύπωσαν και διένειμαν σχολικά φυλλάδια με ιδιαίτερα βίαια κείμενα παρακινώντας τους νεαρούς σπουδαστές σε Ιερό Πόλεμο. Σε κάποιο από αυτά τα κείμενα υπήρχε και η εικόνα ενός μαχητή της τζιχάντ με τον υπότιτλο «Υπακούουν στον Αλλάχ. Τέτοιοι άνδρες θα θυσιάσουν τα πλούτη τους και τη ζωή τους για να επιβάλλουν τον Ισλαμικό νόμο». *Le Monde Diplomatique*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 19/3/06.

¹⁹⁶ Σε συνέντευξή του στην ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ στις 19/3/06. Ο Φίλιπ Σαντς είναι Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου του Παν/μίου του Λονδίνου.

διεθνείς συμφωνίες ακόμα μπορούν να λειτουργήσουν περιοριστικά ως προς αυτήν την κατεύθυνση.

3. Η εμπλοκή στην κρίση του Ιράν

Οι σχέσεις ΗΠΑ και Ιράν ισορροπούσαν πάντοτε σε μία λεπτή γραμμή που επαναχαράζονταν κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες της εξωτερικής πολιτικής των δύο χωρών. Η μοναδική γεωπολιτική θέση του Ιράν, με την ΕΣΣΔ στο βορρά και την πρόσβαση στα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου παγκοσμίως στο νότο, το έκαναν ανεκτίμητο για τις ΗΠΑ και τα στρατηγικά της συμφέροντα. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, το Ιράν αποτελούσε για την Αμερική την αιχμή του δόρατος στη διατήρηση των συμφερόντων της στη Μέση Ανατολή. Τότε ήταν που οι αμερικάνικες και βρετανικές μυστικές υπηρεσίες οργάνωσαν μυστική επιχείρηση με τον κωδικό «TP-Ajax»¹⁹⁷ με στόχο την ανατροπή της Κυβέρνησης Μοσαντέκ¹⁹⁸ επειδή προχώρησε στην κρατικοποίηση των πετρελαϊκών εγκαταστάσεων του Ιράν διορίζοντας στη θέση του τον Σάχη Ρεζά Παχλαβί. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Σάχη¹⁹⁹, το Ιράν αποτελούσε στρατηγικό εταίρο για τις ΗΠΑ, παρά το

¹⁹⁷ Περιοδικό Focus, No 76, Ιούνιος 2006, σ.95-98.

¹⁹⁸ «Κάτω από την αντίθεση φιλελεύθερων και φονταμενταλιστικών κοινωνιών υπάρχει ο ενοχλητικός τρίτος όρος: χώρες όπως η Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ, βαθιά συντηρητικές μοναρχίες αλλά οικονομικοί σύμμαχοι των Αμερικανών, πλήρως ενσωματωμένες στο δυτικό καπιταλισμό. Εδώ οι ΗΠΑ έχουν ένα πολύ συγκεκριμένο και απλό συμφέρον: οι χώρες αυτές θα πρέπει να παραμείνουν δημοκρατικές ώστε οι ΗΠΑ να μπορούν να βασιστούν σε αυτές για τα πετρελαϊκά αποθέματά τους. Στο ενορχηστρωμένο πραξικόπημα της CIA κατά του εκλεγμένου πρωθυπουργού δεν υπήρχε φονταμενταλισμός ούτε σοβιετική απειλή, μόνον μία ολοφάνερη δημοκρατική αφύπνιση με την ιδέα ότι η ώρα όφειλε να αναλάβει τον έλεγχο των πετρελαϊκών πηγών της και να σπάσει το μονοπώλιο των δυτικών εταιριών πετρελαίου» S. Zizek, *Καλωσορίσατε στην Έρημο του Πραγματικού! Πέντε δοκίμια για την 11^η Σεπτεμβρίου και άλλες συναφείς ημερομηνίες*, μτφρ Β. Ιακώβου, εκδ. Scripta, Αθήνα 2003, σ. 62.

¹⁹⁹ Οι σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν, ιδιαίτερα πριν την Ισλαμική επανάσταση, αποτελούν παράδειγμα ωφελιμιστικής συμμαχίας κατά την οποία ο ασθενέστερος σύμμαχος ήταν ο περισσότερο εκτεθειμένος στην επιρροή των διεθνών εξελίξεων. Η έννοια του ωφελιμισμού στην αμερικανική εξωτερική πολιτική εδραιώθηκε ακόμα περισσότερο με το Δόγμα Νίξον το 1960. Σύμφωνα με αυτό, οι ΗΠΑ αν και επιβεβαιώνουν την προσήλωσή τους στις υποχρεώσεις των συνθηκών που συνάπτουν, ωστόσο, όταν εγείρονται θέματα εθνικής ασφάλειας, όπως σε περιπτώσεις τοπικών ή εθνικών συγκρούσεων, ακολουθούν τη στρατηγική της μη

αυταρχικό καθεστώς διακυβέρνησης, τις μαζικές δολοφονίες και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ήταν η εποχή που οι Αμερικάνοι άρχισαν να προμηθεύουν το Ιράν με εμπλουτισμένο ουράνιο για ερευνητικούς σκοπούς. Η ισλαμική επανάσταση του 1979 και η ανατροπή του Σάχη από τον Χομεϊνί μετέτρεψε αυτομάτως τις ΗΠΑ από εταίρο σε αντίπαλο οι οποίες έσπευσαν κατά τον οκταετή πόλεμο να ενισχύσουν με όπλα το Ιράκ και το καθεστώς Hussein.

Το Ιράν άρχισε να μετατρέπεται σε ζήτημα κύρους για τις ΗΠΑ από το 1979, οπότε και η Αμερικάνικη Πρεσβεία στην Τεχεράνη καταλήφθηκε από Ιρανούς ενόπλους. Η μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ κατηγορήθηκαν για ολιγωρία και ανεπάρκεια στη συγκέντρωση και αξιολόγηση πληροφοριών που θα μπορούσαν να προβλέψουν και να αποτρέψουν το γεγονός. Τον Ιανουάριο του 1979, κατατέθηκε υπόμνημα από την επιτροπή αξιολόγησης των χειρισμών των μυστικών υπηρεσιών για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων τους στο Ιράν μέχρι το 1978. Το υπόμνημα επέρριπτε ευθύνες εμμέσως στην NSA κατηγορώντας την ότι απέτυχε να χρησιμοποιήσει προς όφελος των αμερικάνικων συμφερόντων το διαταραγμένο εσωτερικό πολιτικό κλίμα και τη δυσαρέσκεια των Ιρανών στην Κυβέρνηση Bazargan. Επίσης θεωρήθηκε ανεπαρκής η συγκέντρωση και αξιολόγηση πληροφοριών και ανύπαρκτη η συνδεσμολογία με στελέχη της Ιρανικής Κυβέρνησης.

συμμετοχής στην επίλυση των διενέξεων (τουλάχιστον όχι επίσημα). Αν και το Ιράν θεωρούνταν σύμμαχος των ΗΠΑ από το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου, ωστόσο η συμμαχία τους εδραιώθηκε περί τα τέλη της δεκαετίας του 1960 όταν οι ΗΠΑ, επί Προεδρίας Johnson, και κατόπιν της αγοράς εκ μέρους του Ιράν μεγάλων ποσοτήτων αμερικανικών οπλικών συστημάτων, το αναγνώρισαν ως τον στενότερο εταίρο τους στη Μέση Ανατολή. Στο διάστημα που ακολούθησε μέχρι και την πτώση του Σάχη το 1979, το ύψος της προμήθειας αυτής ανήλθε σε περίπου 20 δις δολάρια. Το καλοκαίρι του 1976, οι δύο χώρες υπέγραψαν πενταετή συμφωνία για τη σταδιακή προμήθεια αμερικανικών αγαθών ύψους 50 δις δολ., από τα οποία τα 10 δις αφορούσαν σε στρατιωτικό υλικό. Τα γεγονότα αυτά είχαν διττό αποτέλεσμα. Από τη μία η επιρροή του Σάχη στις ΗΠΑ αυξήθηκε, από την άλλη όμως το Ιράν περιέπεσε σε ένα καθεστώς εξάρτησης από τις ΗΠΑ ως προς την παροχή οπλικών συστημάτων και άλλων αγαθών. Η συμμαχία άρχισε σταδιακά να χάνει το χαρακτηριστικό της ισοτιμίας και άρχισε να γέρνει προς την πλευρά των αμερικανών. E. Inbar, *Cold War, Post-Cold War: Does it make a Difference for The Middle East?* Στο E. Inbar/G. Sherrer (ed), *The National Security of Small States*, Frank Cass, London-Portland, Or, p. 84-90.

Η επιτροπή όμως παρέβλεψε το γεγονός ότι η κατευθυντήριος γραμμή για τα επιχειρησιακά προγράμματα της αμερικάνικης κατασκοπείας χαραζόταν από τις πολιτικές επιλογές στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Ο Σάχης και η Κυβέρνηση Bazargan απολάμβαναν την εποχή εκείνη την απόλυτη εμπιστοσύνη των ΗΠΑ. Οι πολιτικές αυτές επιλογές, επηρέασαν τη συγκέντρωση και ανάλυση των πληροφοριών και οδήγησαν στην κατάληψη της αμερικάνικης πρεσβείας το Νοέμβριο του 1979. Σίγουρα υπήρξαν κάποια σημάδια η σωστή ανάλυση των οποίων μπορούσε να οδηγήσει στην πρόβλεψη αυτού του γεγονότος, όπως η σύντομη κατάληψη της Πρεσβείας που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του ίδιου έτους, το Φεβρουάριο του 1979. Ακόμα και μία πιο προσεκτική ανάλυση της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης του Ιράν μπορούσε να καταδείξει την αδυναμία της κυβέρνησης επιβολής ελέγχου στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό. Στην προσπάθεια συνεννόησης με το καθεστώς του Ιράν, η Κυβέρνηση Carter αγνόησε τους πιθανούς κινδύνους εγκαινιάζοντας μία μακρόχρονη περίοδο που χαρακτηριζόταν από αμφιθυμία στις διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών²⁰⁰.

Οι εξελίξεις στο Ιράν επηρέασαν και την επικύρωση της συμφωνίας SALT II μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης. Η συμφωνία αυτή, που βελτίωνε τις κατασκοπευτικές ικανότητες των ΗΠΑ μέσω της χρήσης νέας και πιο εξελιγμένης τεχνολογίας, υπήρξε μεγίστης σημασίας για τα συμφέροντα της Αμερικής καθώς βρισκόμαστε στην αρχή του Ψυχρού Πολέμου και όλη η προσοχή των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ ήταν στραμμένη προς τον «κίνδυνο» της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Από την άλλη πλευρά, οι συζητήσεις που ακολούθησαν μέχρι την υπογραφή της συμφωνίας και που αφορούσαν την αναγκαιότητα ή όχι της υπογραφής της, ήταν περισσότερο ένα παιχνίδι απόδοσης ευθυνών μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης καθώς οι ΗΠΑ δεν μπορούσαν να αντικρούσουν τις κατηγορίες που της προσάπτονταν για παραβίαση των όρων της συμφωνίας SALT I²⁰¹ χωρίς να αναγκαστεί να προβεί στην αποκάλυψη ορισμένων σημαντικών

²⁰⁰ M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992, p.p. 56-57.

²⁰¹ Όπως προείπαμε, το πόρισμα της Επιτροπής Pike, επέρριπτε ευθύνες στον Kissinger για παρακολούθηση των συνομιλιών κατά την υπογραφή της συμφωνίας SALT I.

λεπτομερειών σχετικά με τις τεχνικές ικανότητες της NSA και τις σχέσεις της με την Κυβέρνηση του Ιράν, καθώς κάποιες από τις σημαντικότερες παρακολουθήσεις των ΗΠΑ γίνονταν μέσω δύο τοποθεσιών στο Βόρειο τμήμα του Ιράν, με τις ονομασίες Tackman I και II.

Οι τοποθεσίες αυτές που συνδέονταν σε ευθεία γραμμή με εδαφικές εγκαταστάσεις ραντάρ και μπορούσαν να παρακολουθήσουν τις Σοβιετικές δοκιμαστικές εκτοξεύσεις πυραύλων που πραγματοποιούνταν στην πόλη Tyuratam της Ρωσίας, 600 μίλια βορειότερα. Λίγο μετά την πτώση του Σάχη οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν τις εγκαταστάσεις τους σε αυτές τις τοποθεσίες. Τον Απρίλιο του 1979, ο Διευθυντής των Κεντρικών Μυστικών Υπηρεσιών Turner, σε μυστική του κατάθεση στη Senate των ΗΠΑ εκτίμησε ότι η αναπλήρωση αυτών των τοποθεσιών δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί πριν το 1984. Κρίσιμης σημασίας υπήρξε και η κατοχύρωση της ασφάλειας της αμερικάνικης τεχνολογίας παρακολούθησης καθώς κρούσματα παραβίασής της είχαν εντοπιστεί τα προηγούμενα χρόνια: τον Ιανουάριο του 1977, ο Christofer Boyce συνελήφθη στην προσπάθειά του να πωλήσει σημαντικές κατασκοπευτικές πληροφορίες στη Σοβιετική Ένωση, ενώ το 1978, ο William Kampiles, πρώην υπάλληλος της CIA, προέβη στην πώληση αντιγράφου λειτουργικού εγχειριδίου του δορυφόρου KH-11 ο οποίος επιτηρούσε την περιοχή της Μέσης Ανατολής. Ας μην συμπεριλάβουμε σε αυτά τα κρούσματα και τις αποκαλύψεις του 1985 που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο και που δικαιολογημένα το χαρακτήρισαν ως «η χρονιά του κατασκόπου».

Το 1979, η αμερικάνικη πρεσβεία στην Τεχεράνη καταλήφθηκε για δεύτερη φορά μέσα σε λίγους μήνες. Η αποτυχία πρόβλεψης μιας τέτοιας πιθανότητας ενοχοποίησε πάλι τους τρόπους λειτουργίας της NSA, μείωσε το κύρος των ΗΠΑ και ανέτρεψε το ισοζύγιο των ισορροπιών στην περιοχή. Τελικά, το Δεκέμβριο του 1979, με τη δικαιολογία της στήριξης της Κυβέρνησης του Αφγανιστάν από την εκ των νότων απειλή, η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε στη χώρα φέρνοντας τις σχέσεις τους με τις ΗΠΑ σε κρίσιμο σημείο²⁰². Το Ιράν, η εισβολή στο Αφγανιστάν και η συμφωνία SALT II, ενδυνάμωσαν την

²⁰² M. Lowenthal, *US Intelligence: Evolution & Anatomy*, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992, p.p. 58-62.

πολιτικοποίηση της αμερικάνικης κατασκοπείας, της οποίας η ύπαρξη όπως προείπαμε παρέμεινε κρυφή μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Με την εκλογή του Reagan στην Προεδρία των ΗΠΑ, σηματοδότησε αλλαγές στην εξωτερική πολιτική και τη στάση των ΗΠΑ απέναντι στο Ιράν. Αν και για τις ΗΠΑ το Ιράν αποτελούσε παραδοσιακό εχθρό, ωστόσο οι σχέσεις των δύο χωρών σημαδεύτηκαν από το ζήτημα Iran-Contra, γνωστότερο ως Irangate²⁰³, το δεύτερο μεγαλύτερο πολιτικό σκάνδαλο μετά το Watergate, συνδέθηκαν με τη στρατηγική που ακολούθησαν οι ΗΠΑ στη Νικαράγουα και στράφηκαν γύρω από τρεις κύριους άξονες. Πρώτον, η μυστική υποστήριξη των contras ενάντια στην αριστερή πτέρυγα των Sandinistas με σκοπό την ανατροπή του Κομμουνιστικού Καθεστώτος της χώρας χωρίς την επίσημη έγκριση χρηματοδότησης του Κογκρέσου, οδήγησε τον Reagan στην άσκηση κρυφής πολιτικής και στο Ιράν με τη πολύτιμη συνδρομή των υπηρεσιών της National Security Agency. Δεύτερον, οι ΗΠΑ, κατανοώντας τη στρατηγική σημασία του Ιράν για τα συμφέροντά τους, προσπάθησαν να βελτιώσουν τις διαταραγμένες από τα γεγονότα της προηγούμενης δεκαετίας σχέσεις τους. Υπήρχε πάντοτε η απειλή της Σοβιετικής επιρροής, ιδιαίτερα στη μετα-Χομείνι περίοδο, αλλά και τα συμφέροντα του Ισραήλ για το οποίο το Ιράν αποτελούσε την εποχή εκείνη, μία πολύ αξιόλογη αγορά όπλων. Τρίτον, μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ και την ευαισθητοποίηση της αμερικανικής κοινής γνώμης, υπήρχε πάντα το ζήτημα της ασφάλειας των αμερικανών πολιτών που ζούσε και εργαζόταν στις χώρες της Μέσης Ανατολής και που ήδη κάποιοι από αυτούς κρατούνταν όμηροι από τη Hezbollah στο Λίβανο.

²⁰³ Το σκάνδαλο αυτό, αφορούσε στην αποκάλυψη της πώλησης όπλων στο Ιράν, διακηρυγμένο όπως είπαμε εχθρό των ΗΠΑ. Η προμήθεια αυτή συνδέθηκε με την ομηρία αμερικανών πολιτών από τη Hezbollah στο Λίβανο, καθώς η Κυβέρνηση Reagan θεωρούσε ότι το Ιράν μπορούσε να ασκήσει διπλωματικές πιέσεις για την απελευθέρωσή τους. Την ίδια εποχή, μαινόταν ο οκταετής πόλεμος και λίγα κράτη ήταν διατεθειμένα να προμηθεύσουν το Ιράν με οπλικά συστήματα. Όταν η πώληση των όπλων αποκαλύφθηκε το Νοέμβριο του 1986, ο Reagan με διάγγελμά του προς τον Αμερικάνικο λαό, αρνήθηκε το γεγονός. Ωστόσο, μία εβδομάδα αργότερα, παραδέχθηκε την αερομεταφορά στρατιωτικού εξοπλισμού αρνούμενος όμως το γεγονός ότι επρόκειτο περί ανταλλάγματος για την απελευθέρωση των ομήρων του Λιβάνου (www.en.wikipedia.org/wiki/Iran-Contra).

Σήμερα, το θέμα του Ιράν είναι άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια της ασφάλειας όπως την κατανοούν οι ΗΠΑ και ο στρατηγικός τους εταίρος, το Ισραήλ²⁰⁴. Η απόκτηση της ασφάλειας στις ΗΠΑ ιδίως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου περιορίζεται στην πάταξη των παγκόσμιων τρομοκρατικών δικτύων και με την δικαιολογία της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ολοκληρωτικά καθεστώτα, οι ΗΠΑ εισβάλλουν σε όλα τα μέρη του πλανήτη ως αυτόκλητοι σωτήρες. Ας μην ξεχνάμε και το γεγονός ότι για τις ΗΠΑ το Ιράν είναι ένα σημείο κλειδί για τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής και τη μόνη δίοδο προς τον Περσικό Κόλπο των πετρελαίων της Κασπίας Θάλασσας. Από την άλλη, για το Ισραήλ, το Ιράν αποτελεί πλέον μία εχθρική χώρα²⁰⁵. Το Ιράν αρνείται να παραδεχθεί την ύπαρξη του κράτους

²⁰⁴ Από την εκπομπή της NET «Θεματική Βραδιά» που προβλήθηκε στις 16 Μαρτίου 2006.

²⁰⁵ Σε ότι αφορά το ρόλο του κράτους στο θέμα της τρομοκρατίας, αυτή εξαρτάται τόσο από την ανάλυση του συγκεκριμένου κράτους όσο και από τη μεθοδολογία αυτής της ανάλυσης. Οι ΗΠΑ έχουν κάνει μία ταξινόμηση που περιλαμβάνει «κράτη τρομοκράτες» αφενός και «κράτη που υποθάλπουν την τρομοκρατία» αφετέρου. Η κατηγοριοποίηση αυτή υφίσταται από το 1979, χωρίς να έχει καταστεί δυνατόν στις ΗΠΑ να πείσουν την διεθνή κοινή γνώμη και τους εταίρους τους για την ορθότητα των επιλογών τους. Η έννοια της εχθρικής χώρας (rogue state) χρησιμοποιείται από τους θεωρητικούς της πολιτικής επιστήμης προκειμένου να υποδειχθούν τα κράτη τα οποία - υπό την ύπαρξη κάποιων προϋποθέσεων όπως η διακυβέρνησή τους από αυταρχικά καθεστώτα και η επανειλημμένη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - κατηγορούνται για στήριξη δικτύων τρομοκρατίας και κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής, παράγοντες απειλητικοί της παγκόσμιας ειρήνης. Κατά τη θητεία του Προέδρου Clinton ο όρος rogue state αντικαταστάθηκε από τον όρο state of concern ωστόσο ο Πρόεδρος Bush τον επανεισήγαγε και μάλιστα με επιθετικότερο τρόπο αντικαθιστώντας τον, μετά τα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, με τον όρο Axis of Evil (State of Union Address, 29/1/02). Οι ΗΠΑ στηρίζουν στην έννοια αυτή σε μεγάλο βαθμό την εξωτερική τους πολιτική και τις στρατιωτικές επιχειρήσεις τους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, στο κατάλογο των rogue state οι ΗΠΑ είχαν εντάξει τη Βόρεια Κορέα, το Ιράκ, το Ιράν, το Αφγανιστάν και τη Λιβύη, ωστόσο τόσο το Αφγανιστάν όσο και η Λιβύη αφαιρέθηκαν από τον κατάλογο το πρώτο μετά την εισβολή το 2003 και η δεύτερη εξαιτίας της διπλωματικής της προσέγγισης με τις ΗΠΑ. Ο άξονας του κακού, που αποτελείται πλέον από τη Βόρεια Κορέα, το Ιράκ και το Ιράν θεωρείται ότι μπορεί να συμπεριλάβει ανά πάσα στιγμή οποιαδήποτε άλλη χώρα η οποία χωρίς πραγματικά να αποτελεί απειλή για την παγκόσμια ειρήνη, ουσιαστικά αντιτίθεται στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Η χρήση του όρου Axis of Evil υπέστη δριμεία κριτική από θεωρητικούς όπως ο J. Derrida και ο N. Chomsky, οι οποίοι τον αντιλαμβάνονταν κυρίως ως νομιμοποιητικό στοιχείο του ιμπεριαλισμού και χρήσιμο εργαλείο προπαγάνδας.

του Ισραήλ, ελέγχει τη Χεσμπολάχ και αποτελεί μεγαλύτερη απειλή από οποιοδήποτε άλλο κράτος της Μέσης Ανατολής. Το Ισραήλ, αυξάνοντας τις επίσημες αναφορές του στον κίνδυνο της εξάπλωσης των πυρηνικών, δημιουργεί το πρόσφορο έδαφος για τις ΗΠΑ να αυξήσουν την επιρροή τους στο Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών και να δικαιολογήσουν έτσι μία επέμβαση στο Ιράν.

Η εμπλοκή της NSA στην κρίση του Ιράν είναι κάτι που δύσκολα θα παραδεχθούν οι ΗΠΑ. Αν και οι αναφορές για την εμπλοκή αυτή είναι περιορισμένες, ωστόσο υπάρχουν ενδείξεις που να συνηγορούν υπέρ πολιτικών και οικονομικών σκοπιμοτήτων που μπορεί να οδηγήσουν σε ανάφλεξη την περιοχή της Μέσης Ανατολής για ακόμα μία φορά. Είναι γεγονός ότι οι ΗΠΑ και τα μέλη της συμφωνίας UKUSA παρακολουθούν στενά και μυστικά τόσο την παραγωγή πυραυλικών συστημάτων C-802²⁰⁶ από την Κίνα όσο και την προσπάθεια του Ιράν να κατασκευάσει με τη βοήθεια της Κίνας ανάλογα συστήματα από μόνο του²⁰⁷.

(www.en.wikipedia.org/wiki/Rogue_nations). Η δεύτερη κατηγορία, αυτή των «κρατών που υποθάλπουν την τρομοκρατία» είναι ακόμη πιο αόριστη και επίσης αδόκιμη ως όρος. Η συγκεκριμένη κατηγορία στηρίζεται στην Export Administration Act of 1979 όπως αυτή αναθεωρήθηκε το 2002, του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ. Η λίστα των κρατών που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία δεν έχει αλλάξει, ενώ τα κράτη που την αποτελούν όπως είναι η Κούβα, η Συρία, η Βόρειος Κορέα, το Ιράκ, το Ιράν, το Σουδάν και η Λιβύη, δεν πληρούν στην πλειοψηφία τους τα αόριστα κριτήρια που θέτουν οι ΗΠΑ για την κατάταξή τους στη λίστα αυτή. *Export Administration Act of 1979 Reauthorization* (<http://www.fas.org/asmp/resources/govern/crs-RL30169.pdf>), *Μ. Μπόση, Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας*, εκδ. Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σ. 121-122.

²⁰⁶ Τα συστήματα C-802 είναι πυραυλικά συστήματα τα οποία μπορούν να φέρουν χημικά ή βιολογικά όπλα στην κεφαλή τους. Η κατασκευάστρια εταιρία China National Precision Machinery Imports and Exports δηλώνει ότι οι C-802 έχουν εμβέλεια 120 χιλιομέτρων και τα παρομοιάζει με τον πύραυλο Exocet από τον οποίο το 1987 βρήκαν το θάνατο 37 αμερικανοί ναύτες, μέλη του πληρώματος του USS Stark, αποτελώντας έτσι έναν ξεκάθαρο κίνδυνο για το ναυτικό των ΗΠΑ που αυτήν τη στιγμή βρίσκεται στον Περσικό Κόλπο.

²⁰⁷ Στην κρίση του Ιράν μπορούμε να κάνουμε λόγο και για περιπτώσεις οικονομική κατασκοπείας (Economic espionage). Η οικονομική κατασκοπεία, όπως ορίζεται από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, είναι μία εξωτερική δύναμη που προκύπτει από τη δραστηριότητα συλλογής πληροφοριών, διατάζεται από την Κυβέρνηση ή από επιχειρήσεις των ΗΠΑ, ή ακόμα από μεμονωμένα άτομα, προκειμένου να αποκτήσουν με παράνομο

Για αρκετά χρόνια η Κίνα προμήθευε το Ιράν με C-802²⁰⁸. Καθώς όμως η εξωτερική πολιτική της Κίνας άρχισε να προσεγγίζει αυτήν των ΗΠΑ και με δεδομένο το διαταραγμένο κλίμα στις σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν, η κυβέρνηση του Ιράν θεώρησε εξαιρετικά μειωμένες τις πιθανότητες να συνεχιστεί αυτή η αγοραπωλησία και στο μέλλον. Το καλοκαίρι του 1997, η NSA κατόρθωσε να υποκλέψει επικοινωνίες που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Τεχεράνης, Πεκίνου και Χονγκ Κονγκ δίνοντας έτσι τη λαβή στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ να εκτιμήσουν ότι οι Ιρανοί έχουν αρχίσει να σκέφτονται τη διαδικασία κατασκευής παρόμοιων πυραύλων εντός των συνόρων τους. Εάν το Ιράν το κατόρθωνε αυτό, οι ΗΠΑ θα έχαναν τη δυνατότητα ελέγχου των πωλήσεων των C-802 αλλά και θα έθεταν σε κίνδυνο τον Αμερικάνικο Στόλο που βρίσκεται στον Περσικό Κόλπο.

Το κλειδί για την κατασκευή πυραύλων C-802, είναι ο εξαιρετικής τεχνολογίας κινητήρας του, ο οποίος κατασκευάζεται αποκλειστικά από την εταιρεία Microturbo S.A. με έδρα την Τουλούζη της Γαλλίας. Τον Ιούλιο του 1997, μία ακόμη τηλεφωνική επικοινωνία που πραγματοποιήθηκε από την Τεχεράνη προς το Χονγκ Κονγκ, υποκλάπηκε από την NSA, και αποκάλυψε την πρόθεση των Ιρανών να αποκτήσουν την τεχνογνωσία κατασκευής αυτού του κινητήρα ακολουθώντας τη διαδικασία reverse-engineer. Το Ιράν θα προσπαθούσε να προμηθευτεί το υπόλοιπο μέρος των πυραύλων (εκατό στον αριθμό) από την Κίνα τμηματικά, όχι απευθείας, αλλά μέσω μίας εταιρείας-μεσάζοντα με έδρα το Χονγκ Κονγκ και την επωνυμία Jetpower²⁰⁹. Η κατασκευή των πυραύλων θα ακολουθούσε το δρόμο Τουλούζη-Χονγκ Κονγκ-Τεχεράνη.

τρόπο οικονομικά ωφέλιμες πληροφορίες. Η παραβίαση του νόμου αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του εγκλήματος της οικονομικής ή συντεχνιακής κατασκοπείας. Μερικοί κανόνες που εξασφαλίζουν τη νομιμότητα των διαδικασιών της συλλογής πληροφοριών αφορούν στο δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία, στους τρόπους πρόσβασης στην πληροφορία και στους τρόπους χρήσης της πληροφορίας (στην περίπτωση του Ιράν η κατασκευή πυραύλων).

²⁰⁸ Εξαιτίας των απόρρητων πληροφοριών σχετικά με τη δράση της NSA, τα στοιχεία που ακολουθούν είναι βασισμένα στο βιβλίο του J. Bamford, *Body of Secrets. How America's NSA and Britain's GCHQ Eavesdrop on the World*, Arrow Books, 2001, p.p. 410-418.

²⁰⁹ Από την υποκλοπή συναμιλίας δεν προέκυψαν στοιχεία για εσκεμμένη ανάμειξη της εταιρείας Jetpower.

Λίγο αργότερα η GCHQ²¹⁰ υπέκλεψε συνομιλία που πραγματοποιήθηκε από Ιρανό αξιωματούχο που εργαζόταν στο Παρίσι προς την Τεχεράνη, σύμφωνα με το οποίο το Ιράν προσανατολιζόταν στο να συνεργαστεί με εμπόρους όπλων προκειμένου να διευκολυνθεί στην απόκτηση του κινητήρα της Microturbo. Στις 29 Ιουλίου 1997, ο ανωτέρω αξιωματούχος συναντήθηκε με τον Σύριο μεγαλέμπορα όπλων Monzer al-Kassar²¹¹. Το αποτέλεσμα της συνάντησης ήταν η μετάβαση λίγους μήνες αργότερα του al-Kassar και αντιπροσωπείας μεγαλέμπορων όπλων στην Τεχεράνη για περαιτέρω συνομιλίες.

Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, η Κίνα πράγματι άρχισε να αλλάζει τη στρατηγική της στην προμήθεια πυραυλικών συστημάτων προς το Ιράν, καθυστερώντας την αποστολή τους εντέχνως μέχρι την πραγματοποίηση της συνάντησης κορυφής μεταξύ Bill Clinton και Jiang Zemin, Προέδρου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Η συνάντηση έγινε τον Οκτώβριο του 1997 και το αποτέλεσμα της ήταν μία κοινή δήλωση των δύο ηγετών ότι «οι ΗΠΑ και η Κίνα μοιράζονται το ίδιο έντονο ενδιαφέρον για τη μείωση της διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής, αλλά και άλλων οπλικών συστημάτων σε πολιτικά ασταθείς περιοχές όπως το Ιράν». Το Νοέμβριο, η NSA υπέκλεψε την πληροφορία ότι οι Ιρανοί ήταν πλέον αποφασισμένοι να ξεκινήσουν από μόνοι τους την κατασκευή C-802. Η επικοινωνία που υποκλάπηκε αποκάλυπτε και την ύπαρξη μίας εγγυητικής επιστολής ύψους 1.100.000 \$ από την Τεχεράνη προς την εταιρεία Microturbo καθιστώντας κατανοητό για τους Αμερικάνους ότι έχουν ήδη δημιουργηθεί υπόγεια κανάλια επικοινωνίας μεταξύ Ιράν και Γαλλίας. Και η επόμενη κίνησή τους ήταν να θέσουν μέσω του συστήματος echelon, υπό στενή παρακολούθηση την εταιρεία Microturbo και τους εργαζόμενους σε αυτήν. Η ανάλυση των υποκλαπέντων επικοινωνιών έδειξε ότι η εταιρεία προσπαθούσε να εμπλακεί σε μία συμφωνία προμήθειας προς το Ιράν αντι-ship συστοιχιών πυραύλων.

²¹⁰ Η GCHQ είναι η Βρετανική Υπηρεσία Πληροφοριών.

²¹¹ Ο Moser al-Kassar είχε συλληφθεί το 1992 με την κατηγορία της προμήθειας όπλων στους τρομοκράτες που το 1985 κατέλαβαν το ιταλικό κρουαζιερόπλοιο Achille Lauro. Λίγους μήνες αργότερα αθωώθηκε.

Στο μεταξύ η εξελισσόταν και η διαμάχη Ιράν – Κίνας η οποία ήταν και η επίσημη προμηθεύτρια των πυραυλικών συστημάτων του Ιράν. Τα έντονα διαβήματα της Τεχεράνης προς το Πεκίνο για αθέτηση της συμφωνίας, οδήγησαν σταδιακά στο κλίμα ψυχρότητας που δημιουργήθηκε στις σχέσεις των δύο χωρών²¹². Έξι μήνες αργότερα οι παρακολουθήσεις απέδειξαν ότι η Κίνα είχε κρατήσει τη συμφωνία της με τις ΗΠΑ. Το Ιράν πλέον είχε οδηγηθεί στο μονόδρομο της κατασκευής στο έδαφός του των πυραυλικών συστημάτων C-802. Αυτό που σήμερα παρακολουθεί ο κόσμος είναι το αποτέλεσμα της διαμάχης οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Ο ρόλος της NSA υπήρξε και εξακολουθεί να είναι καθοριστικός στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής και διαμόρφωσης των παγκόσμιων ισορροπιών. Σύμφωνα μάλιστα με αξιωματούχο της NSA, οι αποφάσεις που ελήφθησαν και οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τις ΗΠΑ βασίστηκαν κατά 90% στις SIGINT (το 90% των οποίων τροφοδοτούνταν από την NSA), και κατά μικρότερα ποσοστά από τη HUMINT, από πληροφορίες που ελήφθησαν μέσω της διπλωματικής οδού και από τις πληροφορίες των Ισραηλινών²¹³.

²¹² «Το μέλλον προσιωνίζεται αβέβαιο» ήταν ο σχολιασμός της NSA. «Μετά τη συμφωνία κορυφής, υπήρχε μόνο η πιθανότητα αποστολής ενός μικρού φορτίου μικρών εξαρτημάτων σχετικά με τους C-802. Είναι πιθανόν το Ιράν να παρέλαβε ένα μεγαλύτερο τμήμα της προμήθειας πριν την πραγματοποίηση της συνάντησης Clinton-Zemin»

²¹³ Το Ισραήλ χρηματοδοτείται από τις ΗΠΑ κατά 5.000.000.000\$ το χρόνο, προκειμένου να τις παράσχουν πληροφοριακό/κατασκοπευτικό υλικό.

Επίλογος

Η έννοια του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος ακολουθεί όπως και αυτή του οργανωμένου εγκλήματος τις ίδιες περίπου θεωρητικές κατευθύνσεις. Η πρώτη θεωρητική κατεύθυνση ξεχώρισε το οργανωμένο έγκλημα από τις υπόλοιπες κατηγορίες εγκλημάτων δίνοντας του μία αυτονομία ως προς την μελέτη του και αναπτύχθηκε από τον Sutherland ο οποίος δικαιολόγησε την εμφάνιση εγκλημάτων του λευκού κολάρου μέσα από τον διαφορικό συγχρωτισμό. Η δεύτερη κατεύθυνση στηρίχθηκε στη θεωρία των οργανισμών και στην άποψη των Finney, Gross, Kramer ότι οι οργανισμοί είναι εξ' ορισμού εγκληματογόνοι εξαιτίας τόσο του τρόπου με τον οποίο επιδιώκουν τους στόχους τους όσο και του τρόπου με τον οποίον είναι οργανωμένοι και λειτουργούν, εμπίπτοντας εν μέρει στην ανομική θεώρηση του Merton περί αντιστοιχίας στόχων και διαθέσιμων μέσων. Η τρίτη κατεύθυνση δικαιολογεί την εμφάνιση του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος μέσα από τις αλλαγές που επέφερε στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές η επικράτηση του καπιταλισμού. Σε αυτό το σύστημα γίνεται λόγος για πολιτική οικονομία του εγκλήματος, της αναγκαιότητας δηλαδή εμφάνισης ορισμένων εγκληματικών φαινομένων που εξισορροπούν τη σύγχυση των κοινωνιών απέναντι στις παραπάνω αλλαγές²¹⁴. Εντούτοις ακόμα και υπό αυτό το πρίσμα, υπήρξαν απόψεις - όπως αυτή του Young - που στήριζαν μία εγκληματολογία η οποία δεν θα ήταν έρμαιο του πραγματισμού, αλλά ακολουθώντας τα θεωρητικά παραδείγματα θα ήταν σε θέση να ερμηνεύσει την εμφάνιση αυτών των φαινομένων αποφεύγοντας την χωρίς όρους αποδοχή των ανισοτήτων που προκύπτουν από την ισχύ και τον πλούτο²¹⁵.

Το έγκλημα του κράτους είναι ένα φαινόμενο με ιστορική ορατότητα και λαμβάνει χώρα σε μία ποικιλία κοινωνικών σχηματισμών ανεξαρτήτως του μεγέθους, της πολυπλοκότητας ή της λειτουργίας τους έχοντας κοινά σημεία με το οργανωμένο έγκλημα. Εμπεριέχει και αυτό στοιχεία κοινωνικής

²¹⁴ R. Kramer/R. Michalowski/D. Kauzlarich, *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, στο *Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002, p. 273.

²¹⁵ B. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A Critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 53.

οργάνωσης, δηλαδή κοινές αξίες και κανόνες, καταμερισμό εργασίας και ιεραρχία, στοιχεία τα οποία συμπληρώνονται από έννοιες όπως δύναμη, ανταγωνισμός, παρέκκλιση, συνεργασία, ισχύς, γνώση, κυριαρχία, κουλτούρα, κοινωνικοποίηση, αντίσταση, έλεγχος. Επιπροσθέτως, ακριβώς αυτή η ύπαρξη οργάνωσης μας δίνει τη δυνατότητα προσέγγισης, μελέτης και εξαγωγής συμπερασμάτων σχετικά με τη λειτουργία τους²¹⁶. Επομένως το κρατικό έγκλημα φαίνεται να μπορεί να προσεγγισθεί μέσω ενός δίπολου: στον ένα πόλο βρίσκεται το κράτος ως δομημένη κοινότητα, η επιβίωση της οποίας στηρίζεται στην κοινωνική εκχώρηση του μονοπωλίου άσκησης μίας νομιμοποιημένης βίας με στόχο την επίτευξη της νομιμότητας. Στον αντίπερα πόλο βρίσκεται ο νόμος και η αρνητική αξιολόγηση που αυτός εκφράζει. Το κρατικό έγκλημα εκφράζει την σύγκλιση των δυο αυτών κατευθύνσεων, ουσιαστικά δηλαδή την κοινωνική πραγματικότητα, το πώς αυτή νοηματοδοτείται από το κράτος αλλά και το πώς αυτή εκφράζεται μέσω του κράτους δια του νόμου.

Η ουσία του κρατικά οργανωμένου εγκλήματος είναι τόσο η εγγενής επιθυμία του ίδιου του κράτους ως συστήματος να ικανοποιεί τις ανάγκες του τόσο και η ύπαρξη λειτουργικών μηχανισμών που στοχεύουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι το κράτος παρεμβαίνει νομιμοποιώντας τις διαδικασίες για την ικανοποίηση αυτή τόσο σε επίπεδο ατομικής όσο και σε επίπεδο συλλογικής συνείδησης, ενσωματώνοντας σε αυτήν ρόλους και παγιώνοντας συμπεριφορές με στόχο τη δικαιολόγηση των κρατικών ενεργειών²¹⁷. Με άλλα λόγια το κράτος μπορεί να ειπωθεί ως ένας εκπορευόμενος από την κοινωνία σχηματισμός που παγιώνει τη λειτουργία του μέσα από την ενσωμάτωση των σχέσεων σύγκρουσης και συναίνεσης στη συλλογική συνείδηση²¹⁸. Το κράτος μπορεί να έχει το δικαίωμα της αυτοδικαίωσης όχι μόνο επειδή θεωρείται παραδοσιακά ως αλάθητο, αλλά επειδή το μοντέρνο κράτος εμμένει στο να κατοχυρώνει σε επίπεδο νόμου την άσκηση του μονοπωλίου επιβολής βίας. Και αυτό το επιτυγχάνει όταν κατά

²¹⁶ D. Vaughan, *Criminology and the sociology of organizations Analogy, comparative social organization and general theory*, Crime, Law & Social Change, 37, 2002, p.p. 117–136.

²¹⁷ I. Craib, *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998, σ.σ. 71-78.

²¹⁸ N. Κουζέλης, *Η Κρίση της Κοινωνιολογικής Θεωρίας*, εκδ. Θεμέλιο, 2000, σ.σ. 56-57.

την ενεργοποίηση των νόμων, το κράτος απαγορεύει συγκεκριμένες πράξεις, ορίζει ποινές και υποχρεώσεις και αποσιωπεί αντιτιθέμενες αντιλήψεις. Κατά τον Ν. Πουλαντζά μάλιστα, ο διαχωρισμός ανάμεσα στη βία και το νόμο είναι ουτοπικός. Σε κάθε κράτος, ο νόμος αποτελεί την έκφραση ενός κώδικα οργανωμένης κρατικής βίας, απαραίτητης κατά την εξάσκηση της ισχύος και της καταστολής²¹⁹.

Η βαρύτητα των κρατικών εγκλημάτων έγκειται στην αθεατότητά τους αλλά και στο γεγονός ότι σύμφωνα με τον Chambliss λειτουργούν στη βάση ενός διπλού: γιατί ενώ η εκάστοτε εξουσία προτάσσει το νόμο ως το θεμέλιο λίθο της λειτουργίας της και ως αδιακέρυχτο τρόπο απόσπασης της κοινωνικής συναίνεσης, στην ουσία η ίδια εξουσία «υπονομεύει τη νομιμότητα του συστήματος εντός του οποίου διαπράττεται το κρατικό έγκλημα». Όταν λοιπόν οι κρατικά επιδιωκόμενοι στόχοι δεν μπορούν να έχουν λογικό έρεισμα και κατά συνέπεια καθολική αποδοχή τότε η αντίδραση της εξουσίας έρχεται μέσα από την εμφάνιση και επιλεκτική εφαρμογή κατασταλτικών μέτρων (όπως γίνεται στις περιπτώσεις ανθρωπιστικής επέμβασης προς επιλεγμένους με γεωπολιτικά κριτήρια στόχους), με την επίταση της ανασφάλειας που σε μία παγκοσμιοποιημένη κοινωνία λαμβάνει μέγεθος τρομοκρατίας, με τον επανακαθορισμό της έννοιας της επικινδυνότητας και του επικίνδυνου ανθρώπου, με τις διακηρύξεις περί μηδενικής ανοχής απέναντι σε οτιδήποτε διασαλεύει την ομαλή ροή εκπλήρωσης κρατικών στόχων. Και όλα αυτά μέσα από μία καλά ενορχηστρωμένη προπαγάνδα στην οποία συμμετέχουν τόσο οι επίσημοι κρατικοί φορείς (μέσα από την κατασκευή των επίσημων στατιστικών), όσο και τα Μ.Μ.Ε. (μέσα από την οπτικοποίηση και δαιμονοποίηση των εχθρών του κράτους όπως συμβαίνει και στην μετά την 11^η Σεπτεμβρίου εποχή)²²⁰.

Από την άλλη πλευρά, η έννοια της τρομοκρατίας εμφανίζεται αρκετά ρευστή και ανοιχτή σε νοηματοδοτήσεις. Αποτελεί σύμφωνα με τον Δ. Μπελαντή μία «έννοια-καταφύγιο», εξαρτώντας το περιεχόμενό της από τους στόχους και τις επιδιώξεις ενός «αυτοκρατορικού συστήματος» το οποίο τη χρησιμοποιεί

²¹⁹ Ν. Poulantzas, *State, Power, Socialism*, New Left Books, London, 1978, στο Β. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 122.

²²⁰ W. Chambliss, *Power, Politics and Crime*, Westview Press, 2001, p.p. 170-171.

προκειμένου να αποβάλλει οποιαδήποτε μορφή αντίδρασης σε αυτές τις επιδιώξεις. Η έννοια της τρομοκρατίας χρησιμοποιείται με τέτοιον τρόπο ώστε οπτικοποιώντας τους πιθανούς εχθρούς και υποδεικνύοντάς τους στο εξαρτημένο από τις επιρροές του κράτους μέρος της κοινωνίας, επιτυγχάνει την πολυπόθητη συναίνεση και την άνευ όρων αποδοχή των ενεργειών της εκάστοτε εξουσίας. Η τάση αυτή φάνηκε με τον καλύτερο τρόπο κατά την ανάλυση της εργασίας μας μέσα από τις δύο παραμέτρους που παρουσιάστηκαν. Πρώτον, από την επιλογή με όρους ισχύος και συσχετισμού δυνάμεων των κρατών ή ομάδων που απαρτίζουν τις λίστες των τρομοκρατών, ανεξάρτητα από τον τύπο εξουσίας που εκπροσωπούν. Δεύτερον, από την έννοια της νέας επικινδυνότητας και της ρευστότητας της ερμηνείας και των ορίων της καθώς ο σημερινός επικίνδυνος άνθρωπος μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε αυριανό σύμμαχο και το αντίθετο. Ο συνδυασμός των δύο αυτών παραμέτρων αποδεσμεύει ηθικά τους κρατικούς μηχανισμούς δικαιολογώντας οποιαδήποτε μορφή επέμβασης τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο²²¹.

Αυτό που μας απασχόλησε στην παρούσα εργασία ήταν η ανάδειξη της έννοιας της διεθνούς κρατικής τρομοκρατίας - όπως αυτή εντάσσεται στα πλαίσια των κρατικών εγκλημάτων - μέσα από τη λειτουργία κυβερνητικών οργανισμών όπως οι μυστικές υπηρεσίες. Το κρατικό έγκλημα αναφέρεται στις κοινωνικές, οικονομικές ή πολιτικές συνέπειες των άμεσων ή έμμεσων, φανερών ή συγκαλυμμένων ενεργειών του κρατικού μηχανισμού κατά τη διαδικασία επίτευξης των στόχων του. Η τρομοκρατία αφορά στη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας για την επίτευξη στόχων και μπορεί να απαντάται σε μία πλευρά της κυβερνητικής δράσης όπου η χρήση βίας ή η σκοπούμενη δημιουργία τεχνητού κλίματος ανασφάλειας «προκαλεί» την λήψη αποφάσεων που προσβάλλουν σημαντικά έννομα αγαθά τόσο του ατόμου όσο και της κοινωνίας. Το γεγονός ότι η έννοια της τρομοκρατίας δεν έχει αποκτήσει έναν σαφή και κοινώς αποδεκτό ορισμό δε σημαίνει ότι οι πράξεις

²²¹ Δ. Μπελαντης, *Ανθρωπιστική Επέμβαση και τρομοκρατία: η Δύση ως εγγυητής της Ελευθερίας και Ασφάλειας*, στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 156.

που τελούνται κατά την εμφάνισή της δεν αποτελούν ποινικά αδικήματα, πολλές φορές κοινά στους ποινικούς κώδικες όλων των κρατών. Αποτελεί απλά ένα ιδιαίτερο ως προς την εμφάνισή του φαινόμενο το οποίο για να τύχει επιτυχούς μελέτης από την εγκληματολογία πρέπει κάθε φορά να αναλύεται στα συστατικά του στοιχεία²²². Και η εμπλοκή των κρατικών μηχανισμών σε φαινόμενα διεθνούς τρομοκρατίας για να ερμηνευθεί, είναι απαραίτητο να αναχθεί και σε επίπεδο άσκησης παγκόσμιας πολιτικής και να στηριχθεί στις ανταγωνιστικές θεωρίες των διεθνών σχέσεων²²³. Χώρες οι οποίες καλούνται να διαχειριστούν συγκρούσεις κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής τους, εμπλέκουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων κρατικούς μηχανισμούς οι οποίοι λειτουργώντας υπό την καθοδήγηση μίας αόρατης πλευράς των κυβερνήσεων που χρησιμοποιούν μεθόδους της τρομοκρατίας για να επιτύχουν τους στόχους τους μέσα από την συναίνεση²²⁴.

Κάποιοι από αυτούς τους μηχανισμούς οι οποίοι διαθέτουν όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά των κοινωνικών σχηματισμών είναι οι μυστικές υπηρεσίες και με αυτές ασχοληθήκαμε στην παρούσα εργασία. Σε ότι αφορά στις Ηνωμένες Πολιτείες, η υπηρεσία που υποβοηθά στην εκδήλωση αυτών των μορφών κρατικού εγκλήματος καλύπτωντας τις ενέργειές της με ένα πέπλο νομιμοφάνειας με πρόφαση την προάσπιση της δημόσιας ασφάλειας και άμυνας είναι η Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας. Η δυσκολία του εγχειρήματός μας, και συμφωνούμε με τις απόψεις του J. Baudrillard²²⁵, συνίσταται στο ότι, για να μπορέσει κάποιος να ασχοληθεί με κάτι τόσο ισχυρά προστατευμένο, θα πρέπει να βασιστεί στις ενδείξεις για την παρουσία της παρά στις επίσημες παραδοχές για τη δράση της. Κατά τη διάρκεια της εργασίας λοιπόν προσπαθήσαμε να μεταφέρουμε κάποιους από τους τρόπους λειτουργίας της

²²² Α. Λοβέρδος, Για την Τρομοκρατία και το Πολιτικό Έγκλημα, εκδ. Interbooks, Αθήνα, 1987, σ. 73-74.

²²³ J. Dougherty, R. L. Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση*, Τομ. Β', εκδ. Παπαζήση, 1992, σ. 39.

²²⁴ S. Cohen, *Human Rights and Crimes of the State: The Culture of Denial State Crime*, στο *Defining, Den ealing and Explaining State Crime*, επιμ. D. Friedrichs, Vol 1, Ashgate & Darmouth, 1998, p.p. 71-89.

²²⁵ B. Agozino, *Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason*, Pluto Press, 2003, p. 108.

NSA για να συσχετίσουμε την αθέατη πλευρά της Κυβέρνησης των ΗΠΑ, με δράσεις που υποβοηθούν την εμφάνιση φαινομένων τρομοκρατίας και καταπατούν την έννοια της οσότητας και της ελευθερίας όχι μόνο μεταξύ των πολιτών ενός κράτους αλλά και μεταξύ των κρατών προς όφελος της εθνικής στρατηγικής. Και για να γίνει περισσότερο κατανοητή η συμβολή αυτή, αρκεί να μεταφέρουμε την άποψη του Zbigniew Brezinsky, μετέπειτα συμβούλου του Προέδρου Bush όπως αυτή καταγράφηκε στο Περιοδικό *Techotronic Age* το 1968: «...σύντομα θα ήμαστε σε θέση να διεκδικήσουμε τον έλεγχο πάνω σε κάθε πολίτη και να διατηρούμε συνεχώς ανανεωμένα αρχεία, τα οποία θα περιλαμβάνουν και τις πιο προσωπικές λεπτομέρειες σχετικά με την υγεία και την προσωπική συμπεριφορά κάθε πολίτη, πέρα από τα παραδοσιακά στοιχεία... Η δύναμη θα έλθει στα χέρια εκείνων που ελέγχουν την πληροφορία». Η σύγχρονη αντίληψη περί ασφάλειας αλλάζει πλέον τον παραδοσιακό προσανατολισμό της πρόληψης και της καταστολής και οδηγεί σταθερά σε έναν νέο τύπο κοινωνίας που ο Gary Marx εύστοχα χαρακτήρισε ως «κοινωνία ηδονοβλεψίας».²²⁶ Η πρόληψη, αν μπορούμε να την ονομάσουμε έτσι, μετατρέπει τον ιδιωτικό χώρο σε δημόσιο²²⁷, αντιλαμβάνεται διαφορετικά την έννοια της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και της επικινδυνότητας η οποία αντιπροσωπεύει πλέον την οποιαδήποτε απειλή απέναντι στην ασφάλεια που παρέχει ο μικρόκοσμος στον οποίο ανήκουμε²²⁸. Ο τρόπος αυτής της πρόληψης αφορά σε τεράστιες ομάδες ατόμων και εκπροσωπεί ένα πανοπτικό σύστημα επιτήρησης εντός του οποίου δεν υπάρχουν οι εγγυήσεις των δικαιοκρατικών διαδικασιών²²⁹.

Κρατικό έγκλημα και τρομοκρατία στην περίπτωση που μελετήσαμε φαίνεται να κινούνται σε παράλληλες οδούς με την έννοια ότι, η χρήση του όρου

²²⁶ G. Marx, *The Engineering of social control: The search for the silver bullet*, in J. Hagan & R. Peterson, *Crime and Inequality*, 1995, Stanford University Press.

²²⁷ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνίες σε κίνδυνο και αίσθημα ανασφάλειας*, ΠοινΔικ 5/2002, σ. 556

²²⁸ Ε. Κοζαρά, *Η γενική πρόληψη της εγκληματικότητας ως σύστημα διαχείρισης της ανασφάλειας*, Διπλ. Εργασία, Αθήνα 6/2003.

²²⁹ Ν. Παρασκευόπουλος, *Ασφάλεια του κράτους και ανασφάλεια του δικαίου* στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 53-54.

τρομοκρατία και η ταύτισή της με αυτήν ολόκληρων ομάδων και πληθυσμών χωρών μπορεί να αποτελέσει το δικαιολογητικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη φαινομένων κρατικής εγκλήματος μέσα από τη δράση κυβερνητικών οργανώσεων που από ότι φαίνεται εκπίπτουν ενός συγκροτημένου και επίσημου ελέγχου. Καθώς η λογική της ασφάλειας στη σύγχρονη εποχή εντάχθηκε στα πλαίσια μιας συνεχούς επεκτεινόμενης απειλής²³⁰, η στρατηγική της Εθνικής Υπηρεσίας Ασφαλείας ήταν να υποβοηθηθεί η κυβέρνηση των ΗΠΑ ώστε χειραγωγώντας την κοινή γνώμη και οδηγώντας την στη λογική της άμυνας κατά πάντων να δημιουργήσει το υπόβαθρο για τη νομιμοποίηση – στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό τουλάχιστον – των επεμβάσεών της. Καθώς οι ΗΠΑ είναι μία χώρα που διαθέτει ισχυρή αμυντική γραμμή και αποτελεί συμβολικό στόχο, ο όρος απειλή χρησιμοποιήθηκε ευρέως από την Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας και συμπεριλάμβανε αναφορές σε επικείμενους κινδύνους, φαινόμενα πραγματικά ή φημολογούμενα που μπορούσαν να δώσουν λαβές για την έγερση φόβου.

Δεν είναι λίγες οι φορές που οι ΗΠΑ κατηγορήθηκαν για άσκηση κρατικής τρομοκρατίας. Οι επιχειρήσεις τους σε εδάφη ξένων χωρών, ο βομβαρδισμός αμάχων πληθυσμών, η καταστροφή των βασικών υποδομών μίας χώρας καμία σχέση δεν έχουν με την τήρηση της διεθνούς νομιμότητας. Εκλεγμένες κυβερνήσεις, τα μέλη των οποίων μπορεί μεν να χρησιμοποιούν αμφιλεγόμενες μεθόδους διακυβέρνησης ωστόσο εκφράζουν τη θέληση ολόκληρων λαών, δεν μπορούν να ταυτιστούν με τη διεθνή τρομοκρατία. Από την άλλη, η στήριξη απολυταρχικών καθεστώτων, καταδεικνύει την υιοθέτηση δύο μέτρων και δύο σταθμών στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής τους αναλόγως των γεωπολιτικών τους συμφερόντων. Στα πλαίσια αυτά, η εμφάνιση μορφών κρατικής τρομοκρατίας στα όρια του κρατικού εγκλήματος είναι κάτι παραπάνω από εμφανές και αποδεδειγμένη. Παρά όμως τις διεθνείς κατακραυγές και τη λειτουργία Διεθνών Οργανισμών όπως ο Ο.Η.Ε., αυτό που όλοι αποδέχονται έστω και σιωπηρά είναι ότι οι ΗΠΑ δεν πρόκειται σε

²³⁰ Όπως μάλιστα τονίζουν τόσο ο Parsons όσο και ο Etzioni, κατεξοχήν θεωρητικοί των οργανισμών, οι αβεβαιότητες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργεί ένας οργανισμός αυξάνουν την εμφάνιση φαινομένων οργανωσιακού εγκλήματος, στο S. Box, *Power, Crime and Mystification*, Routledge, 1983, p.p. 34-37.

καμία περίπτωση να περιορίσουν την ελευθερία της δράσης τους. Είναι μάλιστα χαρακτηριστική η άρνησή τους να αποδεχτούν τόσο την αυτονόμηση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. όσο και τη δικαιοδοσία του μια που ουσιαστικά αντιτίθεται στις όποιες «ανθρωπιστικές» επεμβάσεις τους. Αν το μονοπώλιο άσκησης βίας το έχει το κράτος, τότε η αναγωγή σε διεθνές επίπεδο ταυτίζει το κράτος με το Συμβούλιο Ασφαλείας. Σύμφωνα μάλιστα με τον Α. Παπατόλια, «...όσο το Συμβούλιο Ασφαλείας, δηλαδή ο μόνος νόμιμος Ηγεμόνας, δεν αποφασίζει να επέμβει, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δε δικαιούται να θέτει περιορισμούς σε μία Μεγάλη Δύναμη. Με την παραπάνω επιχειρηματολογία οι ΗΠΑ κρίνουν μονομερώς για τη σκοπιμότητα ενός «εξαγωγέα» των πρακτικών του κράτους δικαίου και επιφυλάσσουν για τον εαυτό τους αποκλειστικά το ρόλο αυτό»²³¹.

Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η επίκληση της ανάγκης για την επίτευξη της παγκόσμιας ασφάλειας ουσιαστικά αποτελεί την εξαγωγή των ανοιχτών μετώπων των ΗΠΑ σε ολόκληρο τον κόσμο και εδώ στηρίζεται όλη η ουσία της εξωτερικής της πολιτικής. Αν και η εμφάνιση ακραίων φαινομένων τρομοκρατίας, όπως αυτές οι επιθέσεις, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, ωστόσο η απάντηση δεν μπορεί να έρθει από την ανάπτυξη φαινομένων κρατικής «αντι-τρομοκρατίας». Η στάση των ΗΠΑ ιστορικά δεν μπορεί να πείσει για το αγαθό των προθέσεών της. Η τρομοκρατία δεν έχει αναχθεί ακόμα σε διεθνές έγκλημα εξαιτίας της άρνησης της ίδιας (και του Ισραήλ) να ψηφίσουν το 1987 ομόφωνο ψήφισμα του Ο.Η.Ε. περί ορισμού της τρομοκρατίας με τη δικαιολογία της ασαφούς ερμηνείας μίας παραγράφου του περί αυτοδιάθεσης των λαών απέναντι σε ρατσιστικά ή τυραννικά καθεστώτα. Επίσης, αν και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει προτείνει την αναγωγή του σε έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, ωστόσο η κηδεμονία του

²³¹ Α.Ι. Παπατόλιας, *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης. Κατάσταση σεβασμού δικαιωμάτων ή ισορροπίας συμφερόντων;* στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 83-85.

από το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν επιτρέπει τη λήψη ομόφωνης απόφασης και εφαρμογής του²³².

Επιστρέφοντας στο θέμα της διαπραγμάτευσής μας για να καταλήξουμε στο εάν ένας κυβερνητικός μηχανισμός μπορεί να εμπλακεί σε φαινόμενα τρομοκρατίας και για να διαμορφώσουμε άποψη για το εάν η Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας των ΗΠΑ μπορεί να αποτελέσει έναν μηχανισμό με δράση και στόχους που ουσιαστικά εξομοιώνονται προς αυτούς που καλείται θεωρητικά να αντιπαλέψει, κρίνουμε σκόπιμο να αντιπαραθέσουμε τον ορισμό της τρομοκρατίας όπως εμφανίζεται στην επίσημη ιστοσελίδα του State Department με τα στοιχεία που όπως είναι επιστημονικά αποδεκτό τη συνθέτουν. Σύμφωνα λοιπόν με το State Department²³³ τρομοκρατία είναι, η προμελετημένη και πολιτικώς υποκινούμενη βία που ασκείται συχνά σε μη φανερούς στόχους, από υπο-εθνικές ομάδες ή μυστικούς πράκτορες με συνήθη σκοπό στο να επηρεάσουν το κοινό. Σύμφωνα πάλι με το State Department, τρομοκρατική είναι η μη στρατιωτική ομάδα που την ενώνει κοινό πολιτικό, θρησκευτικό ή ιδεολογικό κίνητρο, η οποία δρα με μυστικό τρόπο χωρίς να είναι γνωστή η έδρα του στρατηγείου της, που διαπράττει ή απειλεί να τελέσει πράξεις εξαιρετικής βίας ενάντια σε αυτούς που εναντιώνονται στις απόψεις της (που είναι συνήθως πολίτες) αγνοώντας τους Διεθνείς Κανονισμούς (όπως η Συνθήκη της Γένοβας), προσπαθώντας να παράγει φόβο σε άλλους ώστε να τους επηρεάσει προς την κατεύθυνση ανάληψης πολιτικής δράσης²³⁴. Η άποψη του State Department ουσιαστικά δε διαφέρει από τις επιστημονικές παραδοχές για το ποια είναι τα στοιχεία που μπορεί να συνθέτουν μία έννοια όπως η τρομοκρατία. Οι δράστες μίας τρομοκρατικής ενέργειας μπορεί να είναι κρατικοί μηχανισμοί, μεμονωμένα άτομα ή ομάδες

²³² Γ. Π. Κατρουγκαλός, *Η 11^η Σεπτεμβρίου: Δίκαιο και Ιδεολογία*, στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σ. 220.

²³³ www.state.gov/s/r/s/fs/2004/37191.html.

²³⁴ «Οι αμερικάνικες κυβερνήσεις έχουν δώσει πολλούς ορισμούς της τρομοκρατίας στην προσπάθειά τους να αποσαφηνίσουν το φαινόμενο, αλλά και να επιβάλουν τις απόψεις τους διεθνώς». Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ορισμούς που έχουν δώσει οι ΗΠΑ στο φαινόμενο της τρομοκρατίας βλ. Μ. Μπόση, *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, εκδ. Τραυλός, Αθήνα 2000, σ.σ. 72-77.

ατόμων οι προθέσεις των οποίων εξαρτώνται από πολιτικά κίνητρα ή ιδιότητες και συνίσταται από πρακτικές που η διαπράξή τους σημαίνει παραβίαση κανόνων του Ποινικού Δικαίου, από πρακτικές που έχουν μία διάρκεια και δε σταματούν σε μία μόνο πράξη (σύμφωνα μάλιστα με τον Α. Λοβέρδο, τρομοκρατία σημαίνει «κρατείν δια του τρόμου»), από το γεγονός ότι κάθε παρόμοια ενέργεια μεταφέρει ένα μήνυμα του οποίου ο τελικός αποδέκτης δεν ταυτίζεται με τον πληθυσμό που υφίσταται τις επιπτώσεις της αλλά δια αυτής της μεθόδου δημιουργείται ένα ιδιαίτερο κοινωνικό-πολιτικό κλίμα που μπορεί να αποφέρει το οποιοδήποτε επιθυμητό αποτέλεσμα²³⁵.

Είναι γεγονός ότι η εμφάνιση μορφών κρατικού εγκλήματος είναι αποτελεσματική, με την έννοια ότι διευκολύνει στην επιδίωξη των στόχων της εκάστοτε εξουσίας. Στην εξέλιξη της εργασίας μας προσπαθήσαμε να παραθέσουμε στοιχεία που να αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα αυτή. Οι διευκολύνσεις που παρείχε η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ απέδωσαν με τον καλύτερο τρόπο στην προσπάθεια για την εγκαθίδρυση της παγκόσμιας ηγεμονίας τους. Και τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου φαίνεται να διευκόλυναν ικανοποιητικά τη λήψη ακόμα πιο αυστηρών κατασταλτικών μέτρων που στην ουσία αγγίζουν τα όρια της τρομοκρατίας στην ιδιωτική και κοινωνική ζωή των ατόμων. Μέσα από την ανάπτυξη της εργασίας μας παραθέσαμε και κάποιους από τους τρόπους με τους οποίους η Κυβέρνηση των ΗΠΑ απέσπασε τη συναίνεση και νομιμοποίησε στα μάτια της αμερικάνικης κοινωνίας και των συμμάχων της την άσκηση της βίας. Και η βία λοιπόν υπήρξε αποτελεσματική με την παραπάνω έννοια και στην προκειμένη περίπτωση εμφανίστηκε διαμέσου της κρατικής τρομοκρατίας. Αν λοιπόν συνδυάσουμε το γεγονός του κρατικού μονοπωλίου εξάσκησης της βίας και την ταύτιση της βίας αυτής με την τρομοκρατία, τότε θα πρέπει να ανατρέψουμε ολόκληρη τη θεώρηση της τρομοκρατίας που την παρουσιάζει ως φαινόμενο που πηγάζει από τον κοινωνικό μικρόκοσμο. Η τρομοκρατία είναι τελικά το όπλο των ισχυρών²³⁶,

²³⁵ Α. Λοβέρδος, *Η Νέα Τρομοκρατία με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. Ινδικτος, Αθήνα 2001, σ.σ. 27-32.

²³⁶ Ν. Tsomski, *Ο νέος Πόλεμος ενάντια στην Τρομοκρατία, στο Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ.σ. 97-98.

γιατί αυτοί είναι εκείνοι που διαθέτουν τα μέσα να ορίζουν την κοινωνική πραγματικότητα εντός της οποίας το σύνολο της κοινωνίας αντιλαμβάνεται τις καταστάσεις. Στην περίπτωση της εργασίας μας είδαμε το πώς Κυβέρνηση των ΗΠΑ παρουσιάζοντας την τρομοκρατία ως μέσο των αδυνάτων και ελέγχοντας τις κοινές αντιλήψεις και αρχές εξασφάλισε τον αποχαρακτηρισμό των δικών τους ενεργειών ως τρομοκρατικές. Η κρατική τρομοκρατία αποτελεί μία λογική που θεμελιώνεται σε όρους ισχύος και δύναμης, που οικοδομείται πάνω στα οικονομικά συμφέροντα και λειτουργεί μέσω των θεσμικών και διοικητικών μηχανισμών που στηρίζουν την ύπαρξη του κράτους και του τύπου της εξουσίας που αυτό εκπροσωπεί²³⁷.

²³⁷ Α. Μπιζάρα, *Η σύγκρουση των αφηγήσεων και τα παρεπόμενά της, στο Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ. 145.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αντωνοπούλου Μ., Θεωρία και Ιδεολογία στη Σκέψη των Κλασσικών της Κοινωνιολογίας, εκδ. Παπαζήση.
- Αρβανιτόπουλος Κ., Π. Ήφαιστος, Ευρωατλαντικές Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1999.
- Δασκαλάκης Η., Η εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985.
- Κολοβός Α., Διάστημα και Εθνική Ασφάλεια. Πολιτικές και Στρατηγικές Διαστάσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003.
- Κονδύλης Π., Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Τομές στην Πλανητική Πολιτική περί το 2000, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1998.
- Κουζέλης Ν., Η Κρίση της Κοινωνιολογικής Θεωρίας, Εκδόσεις Θεμέλιο, 2000.
- Κουσκουβέλης Η., Θεωρία Διεθνών Σχέσεων. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000.
- Κατρουγκαλός Γ., Η 11^η Σεπτεμβρίου: Δίκαιο και Ιδεολογία, στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2004.
- Λοβέρδος Α., Για την Τρομοκρατία και το Πολιτικό Έγκλημα, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1987
- Λοβέρδος Α., Η Νέα Τρομοκρατία με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου, Εκδόσεις Ίνδικτος, Αθήνα 2001.
- Μανιτάκης Α./Τάτσης Α., Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2004.
- Μπελαντής Δ., Ανθρωπιστική Επέμβαση και τρομοκρατία: η Δύση ως εγγυητής της Ελευθερίας και Ασφάλειας; στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2004.
- Μπιζάρα Α., Η σύγκρουση των αφηγήσεων και τα παρεπόμενά της, στο Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
- Μπόση Μ., Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000.
- Γιώργος Π. Νικολόπουλος, Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Εκδόσεις Κριτική, 2002.
- Παπασωτηρίου Χ., Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002.

- Παπατόλιας Α., Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης. Κατάσταση σεβασμού δικαιωμάτων ή ισορροπίας συμφερόντων; στο Α. Μανιτάκης/Α. Τάτσης, Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2004.
- Σεφερου Μ., Σφαγή εκ προμελέτης, Εκδόσεις Παρασκήνιο, 1993.
- Camus A., Σκέψεις για την Τρομοκρατία, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003.
- Couloumbis/Hicks, Η Αμερικάνικη Έξωτερική Πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο, Εκδόσεις Παπαζήση, 1976.
- Craib I., Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998
- Dougherty J., Pfaltzgraff R. Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων. Μία συνολική Αποτίμηση, Τομ. Β΄, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992.
- Foucault M., Εξουσία, Γνώση και Ηθική, Εκδόσεις Ύψιλον, 1987.
- Gunther K., Διεθνής Αντεγκληματική Πολιτική: Η Πορεία προς ένα Παγκόσμιο Δίκτυο Ασφάλειας, στο Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου, Ελληνογερμανικό Συνέδριο (επιμ. Ι. Μανωλεδάκης/С. Prittwitz), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.
- Hague D., M. Harrop, Συγκριτική Πολιτική & Διακυβέρνηση (μτφρ Γ. Χρησιδής), εκδ. Κριτική, 2005.
- Kennedy P., Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, 1994.
- Needleman C., Needleman M., Organizational Crime: Two Models of Criminogenesis, Sociological Quarterly 1979 (20), 517-528, στο Γρ. Λάζος, Μορφές Εγκληματικότητας Ι: Οικονομικό Έγκλημα.
- Saint E., Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
- Tsomski N., Ο νέος Πόλεμος ενάντια στην Τρομοκρατία, στο Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Agozino B., Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason, Pluto Press, 2003.
- Andrew C., For The President's Eyes Only. Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush, HarperPerennial, 1996.
- Bamford J., The body of Secrets. How America's NSA and Britain's GCHQ Eavesdrop on the World, Arrow Books, 2000.
- Bamford J., The Puzzle Palace: A Report on NSA America's Most Secret Agency, Boston 1982.

- Barak G., Crimes by the Capitalist State: An Introduction to State Criminality, Albany, State University of New York, 1991.
- Bashkar R., Reclaiming Reality, Verso, London-New York.
- Boggs C./Pollard T., The Hollywood War Machine. U.S. Militarism and Popular Culture, Paradigm Publishers, USA, 2007.
- Chambliss W., Power, Politics and Crime, Westview Press, 2001.
- Cohen S., Human Rights and Crimes of the State: The Culture of Denial State Crime, στο Defining, Den ealing and Explaining State Crime, επιμ. D. Friedrichs, Vol 1, Ashgate & Darmouth, 1998.
- Green P., Ward T., State Crime: Governments, Violence and Corruption, London: Pluto Press, 2004.
- Lowenthal M., US Intelligence: Evolution & Anatomy, (2nd ed), Center for Strategic & International Studies in Washington, Praeger, 1992.
- Marx G., The Engineering of social control: The search for the silver bullet, in J. Hagan & R. Peterson, Crime and Inequality, 1995, Stanford University Press
- Poulantzas N., State, Power, Socialism, New Left Books, London, 1978, στο B. Agozino, Counter-Colonial Criminology. A critique of Imperialist Reason, Pluto Press, 2003.
- Ross J., (ed.), Varieties of State Crime and Its Control, Monsey, NJ: Criminal Justice Press, 2000b
- The Sage Dictionary of Criminology.
- Weber M., The Theory of Social and Economic Organization, μτφρ Α. Μ. Henderson & T. Parsons, The Free Press.
- Zizek S., Καλωσορίσατε στην Έρημο του Πραγματικού! Πέντε δοκίμια για την 11^η Σεπτεμβρίου και άλλες συναφείς ημερομηνίες, μτφρ Β. Ιακώβου, εκδ. Scripta, Αθήνα 2003.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Ευρυβιάδη Μ., Ο Μεγάλος Αδελφός της Φραγκικής Δύσης στα Θέματα Πολιτικής Αμυνας (1), Αθήνα 2000, του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων.
- Κοξαρά Ε., Η γενική πρόληψη της εγκληματικότητας ως σύστημα διαχείρισης της ανασφάλειας, Διπλ. Εργασία, Αθήνα 6/2003.
- Λαμπροπούλου Ε., Κοινωνίες σε κίνδυνο και αίσθημα ανασφάλειας, ΠοινΔικ 5/2002.

- Bazan E., Elsea J., Presidential Authority to Conduct Warrantless Electronic Surveillance to Gather Foreign Intelligence Information, Congressional Research Congress, Memorandum January 5, 2006.
- Beua D.S., Buckleyb R., This is war: How the politically astute achieve crimes of obedience through the use of moral disengagement, *The Leadership Quarterly* 15 (2004) 551–568.
- Beth Nolan B., Bradley C., Cole D., Stone G., Hongju Koh H., Sullivan M., Tribe L., Lederman M., Heymann P., Epstein R., Dworkin R., Dellinger W., Sessions W., Van Alstyne W., On NSA Spying: A Letter to Congress, *The New York Review of Books*, Volume 53, Number 2, 9/2/2006.
- CIA (Edward Lansdale) Operation Mongoose: The Cuba Project, 20/2/62, Brian Basgen, Cuban History Archive 2000.
- Christen C.T., The restructuring and reengineering of AT&T: Analysis of a public relations crisis using organizational theory, *Public Relations Review* 31 (2005)
- Cumming A., Statutory Procedures Under Which Congress Is To Be Informed of U.S. Intelligence Activities Including Covert Actions, Memorandum January 18, 2006.
- Derksen K., Commentary: The Logistics of Actionable Intelligence Leading to 9/10, in *Studies in Conflict and Terrorism*, 28, 2005..
- Dillinger J., Terrorists and witches: popular ideas of evil in the early modern period, *History of European Ideas* 30 (2004).
- Gwyn K./Margo O., Neoliberalism, Militarism and Armed Conflict, in *Social Justice*, Vol 27, No 4, 2000.
- Joint Chiefs of Staff, Justification for US Military Intervention in Cuba, 13 March 1962.
- Kramer R./ Michalowski R. War, Aggression and State Crime: A criminological analysis of the invasion and occupation of Iraq, *British Journal of Criminology* (45), 2005.
- Kramer R./Michalowski R./Kauzlarich D., The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime, *στο Crime and Delinquency*, Vol 48, No 2, April 2002.
- Emadi H., New world order or disorder: armed struggle in Afghanistan and United States' foreign policy objectives, *Central Asian Survey*, 18(1), 1999.
- Final Report on the Verification Inspection of the National Security Agency, Report Number IR 96-03 February 13, 1996.
- Flyghed J., Crime-Control in the Post-Wall Era: The Menace of Security, Department of Criminology, University of Stockholm, Sweden.

- Fraser N., Foucault on Modern Power: Empirical Insights and Normative Confusions, in Social Control, The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology, ed. by S. Henry.
- Kramer R./Michalowski R./Kauzlarich D., The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime, στο Crime and Delinquency, Vol 48, No 2, April 2002.
- Poole P., ECHELON: America's Secret Global Surveillance Network Copyright 1999/2000.
- Press Release, White House, Press Briefing by Attorney General Alberto Gonzales and General Michael Hayden, Principal Deputy Director for National Intelligence, 19/12/05.
- Roberts P., Arson, Conspiracy and Rumor in Early Modern Europe, Continuity and Change 12 (1), Cambridge University Press, 1997.
- Richelson J., The National Security Agency Declassified, January 13, 2000, in National Security Archive Electronic Briefing Book No24.
- Richelson J., Desperately seeking signals, in Bulletin of the Atomic Scientists, March/April 2000, Vol 56, no 2.
- Second Annual Report to The President and The Congress Of the Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, Toward a National Strategy for Combating Terrorism, 15/12/00.
- Schindler J., Defeating the Sixth Column: Intelligence and Strategy in the War on Islamist Terrorism, published by Elsevier Limited on behalf of Foreign Policy Research Institute 2005.
- Stanley E., Truth Commissions and the Recognition of State Crime, The British Journal of Criminology 45:582-597, 2005.
- U.S. Department of Justice, Legal Authorities Supporting the Activities of the National Security Agency Described by the President, 19/1/06.
- Ventura H.E./Miller J.M./Deflem M., Governmentality and The War on Terror: FBI Project Carnivore and the Diffusion of Disciplinary Power, Critical Criminology (2005) 13.
- Vaughan D., Criminology and the sociology of organizations Analogy, comparative social organization and general theory, Crime, Law & Social Change, 37, 2002.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ INTERNET

- www.nsa.gov
- www.nima.mil
- www.cia.gov
- www.dia.mil
- www.explore.georgetown.edu
- www.greggbarak.com
- www.gwu.edu
- www.en.wikipedia.org
- www.hrmguide.co.uk
- www.law.harvard.edu
- www.nybooks.com
- www.state.gov
- www.thebulletin.org
- www.aclu.org/echelonwatch
- www.neweuropereview.com
- www.Findlaw.com
- www.whitehouse.gov
- www.metrogreece.gr
- www.rand.org

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΕΚΠΟΜΠΕΣ

- NEW STATESMAN, 12 August 1988.
- The Washington Post, 13/10/1975
- Newsweek, 13/11/90.
- «NEW MILLENNIUM» της εφημερίδας ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ στις 27/1/02.
- New York Times, 16/12/2005.
- Le Monde Diplomatique, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 19/3/06.
- Περιοδικό Focus, No 76, Ιούνιος 2006.
- NET «Θεματική Βραδιά», 16 Μαρτίου 2006.
- Συνομωσίες, Τεύχος 1^ο.
- Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα.

THE JOINT CHIEFS OF STAFF
WASHINGTON 25, D.C.

UNCLASSIFIED

13 March 1962

MEMORANDUM FOR THE SECRETARY OF DEFENSE

Subject: Justification for US Military Intervention
in Cuba (TS)

1. The Joint Chiefs of Staff have considered the attached Memorandum for the Chief of Operations, Cuba Project, which responds to a request of that office for brief but precise description of pretexts which would provide justification for US military intervention in Cuba.
2. The Joint Chiefs of Staff recommend that the proposed memorandum be forwarded as a preliminary submission suitable for planning purposes. It is assumed that there will be similar submissions from other agencies and that these inputs will be used as a basis for developing a time-phased plan. Individual projects can then be considered on a case-by-case basis.
3. Further, it is assumed that a single agency will be given the primary responsibility for developing military and para-military aspects of the basic plan. It is recommended that this responsibility for both overt and covert military operations be assigned the Joint Chiefs of Staff.

For the Joint Chiefs of Staff:

SYSTEMATICALLY REVIEWED
BY NS ON 21 May 64
CLASSIFICATION CONTINUED

L. L. Lemnitzer
L. L. LEMNITZER
Chairman
Joint Chiefs of Staff

1 Enclosure

Memo for Chief of Operations, Cuba Project

EXCLUDED FROM GDS

EXCLUDED FROM AUTOMATIC
RECORDING: DOD DIR 5800.10
DOES NOT APPLY

~~TOP SECRET SPECIAL HANDLING NOFORN~~